T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (TÜRKİYE COĞRAFYASI)
ANABİLİM DALI

143714

KARGI İLÇESİ COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA YAKAR

Ankara – 2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (TÜRKİYE COĞRAFYASI)
ANABİLİM DALI

KARGI İLÇESİ COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mustafa YAKAR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mesut ELİBÜYÜK

Ankara - 2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (TÜRKİYE COĞRAFYASI)
ANABİLİM DALI

KARGI İLÇESİ COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut ELİBÜYÜK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Mesut Elibüyük	
Prof. Dr. Ali Özgüler	
Doç. Dr. M. Muhtar Kutlu	

Tez Sınav Tarihi: 23. 12. 2004

ÖNSÖZ

Çorum iline bağlı ilçelerden biri olan Kargı, bulunduğu konumu nedeniyle çok farklı özelliklere sahiptir. Kısa mesafelerde değişen doğal çevre özellikleri ve sosyo-ekonomik yapısı itibariyle ilgi çekmektedir. Doğal ve beşeri kayakları bakımından iyi bir potansiyele sahip olmasına karşın ekonomik olarak gelişemediği gibi dışarıya sürekli göç vermektedir. İlçede kalkınmanın sağlanması için öncelikli olarak kaynakların tespitini amaçlayan ayrıntılı etütler yapıldıktan sonra planlama ve uygulama çalışmalarına geçilmelidir. Bu yönüyle araştırmamız, planlama ve uygulamacılara ışık tutacağı düşüncesindeyiz.

Bugüne kadar herhangi bir çalışmanın yapılmadığı ilçedeki doğal ve beşeri çevrenin oluşturduğu bütünlük bizi monografik tarzda ilçeyi tez konusu olarak seçmemize neden olmuştur. Sahanın coğrafi yönden bir etüdü olan bu çalışma mümkün olduğu kadar nedensellik, dağılış ve karşılaştırma ilkelerine bağlı kalınarak doğal ortamla insan arasındaki ilişki sentez sonuç şeklinde ortaya konmaya çalışılmıştır.

İlçenin tez sahası olarak seçilmesinden tezin hazırlanarak bu hale gelmesindeki bütün aşamalarında her türlü desteğini gördüğüm tez danışmanım ve değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mesut ELİBÜYÜK'e ve Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalı'nın değerli hocalarına çok teşekkür ederim. Araştırma süresinde başta ilçe kaymakamlığı olmak üzere diğer ilgili kurumların çalışanlarına şükranlarımı sunarım. İlçe köylerini yakından tanıyan ve arazi çalışmalarım sırasında ilgi ve desteğini gördüğüm dayım İsa ALAÇAM'a, arkadaşım Şahin ÇAKIR'a ve aileme de ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Bu çalışma 2002 Haziran ayında başlanmış ve 2 yıldan daha uzun sürede tamamlanmıştır. Büyük gayret ve özveriyle tamamlanan bu araştırma ilçeyi çeşitli yönleriyle bir bütün olarak ele alan ilk araştırma olması açısından önemlidir. Bununla birlikte mükemmel olmak gibi bir iddia da söz konusu değildir. Bütün eksiklerine rağmen başta bundan sonra yapılacak olan araştırmalara olmak üzere, yaşadığı sahayı daha yakından tanımak ve tanıtmak isteyen Kargı halkına, coğrafyacılara, öğretmen ve öğrenciler faydalı olması en büyük dileğimiz ve mutluluk kaynağımız olacaktır.

Mustafa YAKAR
2004

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ I
ŞEKİLLER LİSTESİ VII
HARİTALAR LİSTESİ X
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ XI
GİRİŞ 1
I – KARGI İLÇESİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI 5
1 – YERŞEKİLLERİ 5
1.1. Dağlar 6
1.1.1. Ilgaz Dağları 6
1.1.2. Kös Dağı 7
1.1.3. Ada Dağı 9
1.2. Ovalar 10
1.2.1. Kargı Ovası 10
1.3. Vadiler 12
1.3.1. Kızılırmak Vadisi 12
1.3.2. Devrez Çayı Vadisi 14
2 – İKLİM 15
2.1. Sıcaklık 22
2.2. Basınç ve Rüzgarlar 36
2.3. Nem ve Bulutluluk 47
2.4. Yağış 53
3 – HİDROGRAFYA 68
3.1. Akarsular 68
3.2. Yeraltı suları ve Kaynaklar 73
4 – TOPRAK 75
4.1. Zonal Topraklar 76
4.1.1. Kahverengi Orman Toprakları 77
4.1.2. Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları 77
4.1.3. Gri Kahverengi Podzolik Topraklar 78
4.2. Azonal Topraklar 78
4.2.1. Alüvyal Topraklar 78

4.2.2. Kolüvyal Topraklar 79
4.3. Toprak Problemleri 80
5 – BİTKİ ÖRTÜSÜ 85
5.1. Ormanlar 86
II – KARGI İLÇESİNİN BEŞERİ COĞRAFYASI 88
1 – YERLEŞME 88
1.1. Yerleşmenin Evrimi 88
1.2. Fonksiyonlarına Göre Yerleşmeler 97
1.2.1 Sürekli Yerleşmeler 98
1.2.1.1. Kasabalar 98
1.2.1.1.1. Kargı Kasabası 98
1.2.1.1.2. Hacıhamza Kasabası 104
1.2.1.2. Köyler ve Mahalleler 108
1.2.2. Dönemlik Yerleşmeler 118
1.2.2.1. Yaylalar 118
1.2.2.2. Kışlaklar (Ağıllar) 122
1.2.2.3. Çiftlikler 124
1.2.2..4. Kelikler 125
1.3. Konut ve Konut Tipleri 127
1.3.1. Eski Tip Konutlar 128
1.3.2. Yeni Tip Konutlar 136
2 – ULAŞIM 138
3 – NÜFUS 140
3.1. Nüfusun Gelişimi ve Hareketleri 140
3.2. Nüfusun Dağılışı 149
3.3. Nüfusun Yoğunluğu 152
3.4. Nüfusun Sosyal Nitelikleri 155
3.4.1. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı 155
3.4.2. Nüfusun Eğitim Durumu 159
3.5. Nüfusun Ekonomik Nitelikleri 164
3.6. Nüfusun Hane Büyüklüğü Özellikleri 170

III – KARGI İLÇESİNİN EKONOMİK COĞRAFYASI 174
1 - DOĞAL HAMMADDELER 175
1.1. Tarım 175
1.2. Hayvancılık 212
1.2.1. Büyükbaş Hayvancılık 215
1.2.2. Küçükbaş Hayvancılık 218
1.2.3. Yük ve Çeki Hayvanları 224
1.2.4. Arıcılık 226
1.2.5. Kümes Hayvancılığı 230
1.2.6. Balıkçılık 232
1.3. Ormancılık 233
1.4. Madencilik 237
1.5. Toplayıcılık 238
2 – SANAYİİ 241
2.1. Evsel Sanayii 243
2.2. Atölye Sanayii 244
2.3. Fabrika Sanayii 246
3 – HİZMETLER 248
3.1. Ticaret 248
3.2. Ulaştırma 249
3.3. Turizm 253
SONUÇ ve ÖNERİLER 257
KAYNAKÇA 265
ÖZET 274
SUMMARY 276

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonların Enlem, Rasat Süresi, Yükselti, Ortalama Sıcaklık, Yıllık Sıcaklık Farkı ve İndirgenmiş Sıcaklıkları. 22

Tablo 2: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonların Enlem, Rasat Süresi, Yükselti, Ortalama Sıcaklık, Yıllık Sıcaklık Farkı ve İndirgenmiş Sıcaklıkları. 23

Tablo 3: Kargı'nın Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıl İçindeki Gidişi (°C) (1972-1992). 26

Tablo 4: Kargı'da Mevsimlerin Gün Sayıları ile Başlama ve Bitiş Tarihleri..... 28

Tablo 5: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıklar. 30

Tablo 6: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıklar 31

Tablo 7: Kargı'da Aylık Ortalama Donlu Gün Sayısı (1972-1992). 33

Tablo 8: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Donlu Gün Sayısı. 34

Tablo 9: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Donlu Gün Sayısı. 35

Tablo 10: Kargı'da Su Buharı Basıncının Aylara Göre Dağılımı (1972-1992). .. 37

Tablo 11: Kargı Çevresindeki Bazı İstasyonlarda Yerel Basıncın Aylık Değişimi.. 38

Tablo 12: Tosya'da Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1972-2002)..... 39

Tablo 13: Kargı'da Rüzgarın Aylara Göre Esme Sayısı (1972-1992). 40

Tablo 14: Kargı'da Rüzgarların Mevsimlere Göre Esme Sayısı ve Frekansı (1972-1992). 41

Tablo 15: Kargı'da Aylık Ortalama Rüzgar Hızı (1972-1992). 45

Tablo 16: Kargı'da Günlük Ortalama Rüzgar Hızları (m/sn) (1972-1992). 46

Tablo 17: Kargı'da Rüzgar Hızının Yönlere Göre Aylık Dağılımı (m/sn) (1972-1992). 47

Tablo 18: Kargı'da Aylık Ortalama Bağıl Nem ile Aylık Ortalama Sıcaklıkların Dağılışı (1972-1992) 48

Tablo 19: Kargı'da Bağıl Nemin Gün İçindeki Değişimi (1972-1992). 49

Tablo 20: Kargı'da Bulutluluğun Aylara Göre Dağılımı (1971-1992)..... 50

Tablo 21: Kargı'da Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılışı (1972-1992). 51
Tablo 22: Kargı'da Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (1972-1992). 57
Tablo 23: Kuzey-güney Yönünde Seçilmiş Bazı İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Dağılımı (mm). 59
Tablo 24: Batı-doğu Yönünde Seçilmiş Bazı İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Dağılımı (mm). 61
Tablo 25: Kargı ve Çevresindeki Bazı İstasyonlarda Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı (mm) 62
Tablo 26: Kargı'da Aylık Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı (1972-1992) 63
Tablo 27: Kargı'da Aylık Ortalama Dolulu Gün Sayısı (1972-1992). 64
Tablo 28: Erinç Formülüne Göre Kargı'da Aylık Kuraklık İndisleri. 64
Tablo 29: De Martonne Formülüne Göre Kargı'da Aylık Kuraklık İndisleri. 65
Tablo 30: Kargı'nın Thorntwaite Formülüne Göre Su Bilançosu. 66
Tablo 31: Kızılırmak ve Kollarında Ortalama Akım Değerlerinin Aylara Dağılımı (m^3/sn). 69
Tablo 32: Kızılırmak ve Kollarında Suyun Kimyasal Özellikleri. 71
Tablo 33: Kargı İlçesinde Toprak Gruplarının Dağılışı. 76
Tablo 34: Kargı İlçesinde Toprakların Eğim, Derinlik ve Taşlık Durumu. 83
Tablo 35: 16.Yüzyılda Kargı Kazasındaki Yerleşmeler.. 95
Tablo 36: Kargı Kasabasında 1521 ve 1579 Tarihli Kayıtlara Göre Mahalleler ve Nüfusları. 100
Tablo 37: Kargı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Bina ve Daire Sayıları (2000). 102
Tablo 38: Kargı İlçe Merkezinde Mahallerdeki Bina Sayılarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı (2000). 102
Tablo 39: Hacıhamza'da Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarı 105
Tablo 40: Hacıhamza'da Çalışan Nüfusun İş kollarına Göre Dağılımı. 106
Tablo 41: Kargı İlçesinde Köy ve Mahallelerin Kurulduğu Morfolojik Ünite, Yükselti, Hane Sayısı ve Nüfusu. 109
Tablo 42: Kargı İlçesinde Yer Değiştiren Yerleşmeler. 113

Tablo 43: Kargı İlçesi Köylerinde Taşıyıcı Sistem ve Dolgu Malzemesine Göre Mesken Sayısı. 129
Tablo 44: Kargı İlçesi Köylerinde Kat Sayılarına Göre Konut Sayısı ve Oranı. 130
Tablo 45: Kargı Kazasında 1521 ve 1579 Tahrirlerinde Köyler ve Nüfus Miktarları. 141
Tablo 46: Kargı İlçesi'nin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu. 142
Tablo 47: Kargı İlçe Merkezinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu. 144
Tablo 48: Kargı İlçesi Köylerinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu. 146
Tablo 49: Kargı İlçesindeki Köylerin Sayım Yıllarına Göre Toplam Nüfusu. .. 147
Tablo 50: Kargı İlçesinde Kasaba ve Kır Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Oransal Gelişimi (%). 148
Tablo 51: Kargı Merkez, Köyler ve İlçe Genelinde Nüfusun Artış-Azalış Hızları (%)..... 149
Tablo 52: Kargı İlçesinde Köylerin Yüzölçümleri ve 1935-1960-2000 Yılları Nüfusu ve Aritmetik Nüfus Yoğunlukları. 152
Tablo 53: Kargı İlçesinde Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Cinsiyet Durumu. ... 156
Tablo 54: Kargı Kasabası Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı. 157
Tablo 55: Kargı İlçe Merkezinde Nüfusun Eğitim Durumu (1985-1990-2000). 159
Tablo 56: Kargı İlçesindeki Liselerin Kuruluş Tarihi, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları. 161
Tablo 57: Kargı İlçesindeki İlköğretim Okullarının Kuruluş Tarihi, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı. 162
Tablo 58: Kargı İlçesinde Birleştirilmiş Sınıflı Eğitim Yapılan İlköğretim Okulları. 162
Tablo 59: Kargı İlçesinde Kapatılan Köy ve Mahalle İlkokulları. 163
Tablo 60: Kargı Kasabasında 1985, 1990 ve 2000 Yıllarına Göre İktisaden Faal Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı. 165
Tablo 61: Kargı Kasabasında İktisaden Faal Nüfusun Sektörlere Göre Dağılımı.... 167
Tablo 62: Kargı Kasabasında Son Hafta Çalışılan İş Kolları. 169
Tablo 63: Kargı Kasabasında Hane Sayısı ve Nüfus Miktarının Hane Büyüklüklerine Göre Dağılımı. 171

Tablo 64: Kargı İlçesinde Köylerin Büyüklüklerine Göre Hane Sayıları. 171
Tablo 65: Kargı İlçesinde Araziden Yararlanma Durumu (2003). 176
Tablo 66: Kargı İlçesinde Arazilerin Sınıflarına Göre Dağılımı. 178
Tablo 67: Kargı İlçesinde 1969, 1981 ve 1997 Yıllarında Parsel Büyüklüklerine Göre Arazi Miktarı ve Aile Sayısı. 181
Tablo 68: Kargı İlçesinde 1969 ve 1981 Yıllarında Kiracılık ve Ortakçılık Yapan Köy Sayısı. 182
Tablo 69: Kargı İlçesinde Topraklı-Topraksız Çiftçi Sayısı ile Kiracılık ve Ortakçılık Yapan Çiftçi Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı (1997). 182
Tablo 70: Kargı İlçesinde Saf Bitki Besin Maddesi İhtiyacı (Ton). 185
Tablo 71: Kargı İlçesinde Tarım Alanlarının Ticaret Gübresi İhtiyacı (Ton).... 185
Tablo 72: Kargı İlçesinde Bazı Tarım Araç ve Gereç Sayıları (1991-2001)..... 187
Tablo 73: Kargı İlçesi Köylerinde Tarım Alanı Traktör Sayısı ve Traktör Başına Düşen Arazi Miktarı (2002). 188
Tablo 74: Kargı İlçesinde Tarım Alanlarının Bölünüşü (2003). 190
Tablo 75: Kargı İlçesinde Tahılların Yıllara Göre Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003). 192
Tablo 76: Kargı İlçesinde Çeltik Tarımı Yapan Köylerin Ekim Alanı ve Çiftçi Sayısı (2003). 198
Tablo 77: Kargı İlçesinde Şeker Pancarı Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu (1991-2003). 200
Tablo 78: Kargı İlçesinde Yumrulu Bitkilerin Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003). 201
Tablo 79: Kargı İlçesinde Baklagillerin Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003). 203
Tablo 80: Kargı İlçesinde Yem Bitkilerinin Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003). 204
Tablo 81: Kargı İlçesinde Üretilen Sebzelerin Ekim Alanları ve Üretimi (2001-2003). 206
Tablo 82: Kargı İlçesinde Ekilen Sebzelerin Yıllara Göre Üretim Durumu (Ton) (1991-2003). 208

Tablo 83: Kargı İlçesinde Yumuşak Çekirdekli Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretimi. 209
Tablo 84: Kargı İlçesinde Sert Çekirdekli Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretimi 210
Tablo 85: Kargı İlçesinde Sert Kabuklu Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretimi. .. 211
Tablo 86: Kargı İlçesi Köylerinde 1969, 1981 ve 1997 Yılları İtibariyle Hayvan Varlığı ve Mera Alanı. 214
Tablo 87: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Sığır Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı. 215
Tablo 88: Kargı İlçesindeki Köylerin Sığır ve Manda Sayıları (2003)..... 216
Tablo 89: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Manda Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı. 217
Tablo 90: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Koyun Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı. 220
Tablo 91: Kargı İlçesi Köylerinde Koyun ve Keçi Sayıları (2003). 221
Tablo 92: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Kıl Keçisi Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı. 222
Tablo 93: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Tiftik Keçisi Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı. 223
Tablo 94: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Yük ve Çeki Hayvanı Sayıları..... 224
Tablo 95: Kargı İlçesi Köylerinde Yük ve Çeki Hayvanı Sayısı (2003)..... 225
Tablo 96: Kargı'da Yıllara Göre Arıcılık Yapan Köy, Kovan Sayısı ile Bal ve Bal Mumum Üretimi. 228
Tablo 97: Kargı İlçesinde Köylerin Kovan Sayısı (2003)..... 229
Tablo 98: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Kümes Hayvanı Miktarı ve Yumurta Üretimi. 231
Tablo 99: Kargıda Ormanların Ekonomik Özelliklerine Göre Dağılımı (2003) 235
Tablo 100: Kargı İlçesinde 1992-2002 Arasında Çıkan Orman Yangını Sayısı ve Zarar Gören Alan. 236
Tablo 101: Kargı İlçesindeki Ormanlardan Üretilen Orman Ürünleri..... 237
Tablo 102: Kargı'nın Çevresindeki Merkezlerle Olan Uzaklık ve Günlük Seferler. 250

Tablo 103: Kargı İlçesinde Yolun Cinsi, Kapanma Nedeni ve Dönemlerine Göre Köy Sayıları. 251
Tablo 104: Kargı Trafik Tescil Müdürlüğüne Kayıtlı Motorlu araç Cinsi ve Sayıları (Temmuz 2003)..... 252

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonların Yıllık Ortalama Sıcaklık, İndirgenmiş Sıcaklık ve Yıllık Sıcaklık Farkları (°C)..... 22
Şekil 2: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonların Yıllık Ortalama Sıcaklık, İndirgenmiş Sıcaklık ve Yıllık Sıcaklık Farkları (°C)..... 24
Şekil 3: Kargı'da Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıl İçindeki Gidişi (°C). 26
Şekil 4: Kargı'da Günlük Minimum, Ortalama ve Maksimum Sıcaklıkların Yıl İçinde Gidişi. 27
Şekil 5: Kargı'da Sıcaklık Dönemlerine Göre Mevsim Süreleri..... 29
Şekil 6: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindeki Gidişi..... 30
Şekil 7: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindeki Dağılımı. 32
Şekil 8: Kargı'da Ortalama Donlu Gün Sayısının Aylara Göre Gidişi 33
Şekil 9: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Donlu Gün Sayısı. 34
Şekil 10: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Donlu Gün Sayısı..... 35
Şekil 11: Kargı'da Su Buharı Basıncının Aylara Göre Gidişi. 37
Şekil 12: Kargı'nın Yıllık ve Mevsimlere Göre Hakim Rüzgar Yönleri..... 42
Şekil 13: Kargı'nın Yıllık ve Mevsimlere Göre Rüzgar Gülleri..... 43
Şekil 14: Kargı'da Rüzgar Hızının Aylara Göre Dağılımı. 45
Şekil 15: Kargı'da Günlük Ortalama Rüzgar Hızının Aylara Göre Dağılışı 46
Şekil 16: Kargı'da Bağıl Nemin Aylara Göre Dağılımı. 48
Şekil 17: Kargı'da Bağıl Nem ile Sıcaklığın Yıl İçindeki Değişimi. 49
Şekil 18: Kargı'da Bağıl Nemin Gün İçinde Değişimi..... 49
Şekil 19: Kargı'da Bulutluluğun Aylara Göre Dağılımı..... 50
Şekil 20: Kargı'da Ortalama Bulutluluk ve Bağıl Nemin Aylara Göre Dağılımı. 51
Şekil 21: Kargı'da Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılımı..... 52
Şekil 22: Kargı'da Yıllık Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Dağılımı..... 53
Şekil 23: Kargı'da Yağışın Aylara Göre Gidişi. 58
Şekil 24: Kuzey-güney Yönünde Seçilmiş Bazı İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Gidişi. 59

Şekil 25: Kuzey-güney Yönündeki İstasyonlarda Yağışın Mevsimlere Dağılımı. ... 60
Şekil 26: Batı-doğu Yönünde Seçilmiş Bazı İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Gidişi. ... 61
Şekil 27: Batı-doğu Yönündeki İstasyonlarda Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı. ... 62
Şekil 28: Kargı'nın Thorntwaite Göre Su Blançosu Diyagramı. ... 66
Şekil 29: Kızılırmak ve Kollarında Ortalama Akım Değerlerinin Aylara Dağılımı. ... 69
Şekil 30: Kargı İlçesinde Toprak Gruplarının Dağılışı ... 76
Şekil 31: Karapürçek Köyünde Tek Katlı Ev Planı ... 134
Şekil 32: Kargı İlçesi'nin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu. ... 143
Şekil 33: Kargı İlçe Merkezinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu. ... 145
Şekil 34: Kargı İlçesi Köylerinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu. ... 146
Şekil 35: Kargı İlçesinde Kasaba ve Kır Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Gelişimi. ... 148
Şekil 36: Kargı Merkez, Köyler ve İlçe Genelinde Nüfusun Artış-Azalış Hızları... ... 149
Şekil 37: Kargı Kasabasının Nüfus Pramidi 1990 ... 157
Şekil 38: Kargı Kasabasının Nüfus Pramidi 2000 ... 158
Şekil 39: Kargı Kasabasında Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (1985) ... 165
Şekil 40: Kargı Kasabasında Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (1990) ... 166
Şekil 41: Kargıda İktisaden Faal Nüfusun Sektörel Dağılımı (1990). ... 166
Şekil 42 Kargı Kasabasında Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (2000) ... 168
Şekil 43: Kargıda İktisaden Faal Nüfusun Sektörel Dağılımı (2000). ... 169
Şekil 44: Kargı İlçesinde Araziden Yararlanma Durumu. ... 176
Şekil 45: Kargı İlçesinde Arazilerin Sınıflarına Göre Dağılımı ... 179
Şekil 46: Kargı İlçesinde Tarım Alanlarının Bölünüşü (2003). ... 190
Şekil 47: Kargı İlçesinde Buğday Ekim Alanı ve Üretimi (1991-2003). ... 193
Şekil 48: Kargı İlçesinde Arpa Ekim Alanı ve Üretimi (1991-2003). ... 194
Şekil 49: Kargı İlçesinde Çeltik Ekim Alanları ve Üretim Miktarı (1991-2003). 198
Şekil 50: Kargı İlçesinde Şeker Pancarı Ekim Alanı ve Üretimi (1991-2003) ... 201

Şekil 51: Kargı'da Yıllara Göre Kovan Sayısı ve Bal Üretimi (1991-2002)..... 228
Şekil 52: Kargıda Ormanların Niteliklerine Göre Dağılımı (2003). 236

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Kargı İlçesinin Türkiye'deki Yeri ve Konumu.....2-3
Harita 2: Kargı İlçesinin Fiziki Haritası. 2-3
Harita 3: Kargı İlçesinin Jeoloji Haritası. 7-8
Harita 4: Kargı İlçesinin Jeomorfoloji Haitası.....11-12
Harita 5: Kargı ve Çevresinde Yıllık Sıcaklık Dağılışı. 25-26
Harita 6: Kargı ve Çevresinde Yıllık Yağış Dağılışı.....54-55
Harita 7: Kargı İlçesinin Hidrografya Haritası.....68-69
Harita 8: Kargı İlçesinin Toprak Haritası. 76-77
Harita 9: Yerleşmelerin Dağılışı ve İdari Bölünüş Haritası.....111-112
Harita 10: Kargı İlçesinde Nüfus Gelişimi (1935-1960). 143-144
Harita 11: Kargı İlçesinde Nüfus Gelişimi (1960-2000). 144-145
Harita 12: Kargı İlçesinde Köylerin Nüfus Büyüklüklerine Göre Dağılışı (1935-1960-2000). 144-145
Harita 13: Kargı İlçesinde Nüfus Dağılışı (1935). 151-152
Harita 14: Kargı İlçesinde Nüfus Dağılışı (1960). 151-152
Harita 15: Kargı İlçesinde Nüfus Dağılışı (2000). 151-152
Harita 16: Kargı İlçesinde Nüfus Yoğunluğu (1935). 154-155
Harita 17: Kargı İlçesinde Nüfus Yoğunluğu (1960). 154-155
Harita 18: Kargı İlçesinde Nüfus Yoğunluğu (2000). 154-155
Harita 19: Kargı İlçesinin Arazi Kullanım Haritası. 178-179
Harita 20: Kargı İlçesinde Sığırın Dağılışı (2003). 217-218
Harita 21: Kargı İlçesinde Koyunun Dağılışı (2003). 223-224

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1: Ilgaz Dağları'nın ilçede kalan doğu kesiminin güneyden görünümü..... 6

Foto 2: Devrez Çayı vadisinin güneyini oluşturan Kös Dağı'nın kuzeyden görünüşü. Erenler Tepesi'nde yükselti 2065 m.'ye ulaşmaktadır. 8

Foto 3: Kargı Ovası'nın kuzeybatıdan görünümü. Ortada Kızılırmak'ın dirseği içinde kalan Ada Dağı yer almaktadır..... 11

Foto 4: Devrez kavşağı ve gerisindeki Kızılırmak'ın daralan vadi tabanı. Gerideki düzlükte eski bir derbent yerleşmesi olan Hacıhamaza'nın bir bölümü yer almaktadır..... 13

Foto 5: Devrez Çayı vadisinin Kızılırmak'a karıştığı aşağı çığırında Beygircioğlu gerisindeki gömülmeyle oluşmuş dar vadi tabanı. 13

Foto 6: Kızılırmak'ın Kargı Ovası çıkışında yağan yağmurdan sonra suyu kiremit rengini almaktadır (30Ağustos 2004). 72

Foto 7: Kızılırmak'ın aynı noktadan çekilmiş bir başka görünümü (06 Temmuz 2004). 72

Foto 8: Ilgaz Dağları güneyindeki eğimli yamaçlarda meydana gelmiş olan oyuntu erozyonu (Mezet Deresinden kuzeye doğru alınmıştır)..... 81

Foto 9: Ada Dağı'nda kurakçıl bir tür olan ardıçlar hakimdir. 87

Foto 10: Ilgaz Dağları kuzey yamaçlarında ormanlar daha geniş bir yayılama sahip olduğu gibi daha sıktır. Alt zonlarda yayvan yapraklı türler yer alırken yükseltiyle birlikte iğne yapraklılara doğru geçilmektedir..... 87

Foto 11: Pelitözü köyü yakınındaki Bizanslılardan kalan kilise kalıntısı. 91

Foto 12: Kargı kasabasının güneyden genel görünümü. Geride kristalize kalkerlerden oluşan dik görünümlü fay yamaçları ve ön tarafta kasabanın üzerinde kurulduğu az eğimli yamaçlar..... 99

Foto 13: Hacıhamza'dan geçen E-80 karayolu..... 108

Foto 14: Hacıhamza'da iki katlı eski tip evler geleneksel mimarinin güzel örneklerini oluşturmaktadır..... 108

Foto 15: Kargı'yı E-80 devlet yoluna bağlayan asfalt yolun kenarındaki köyler (Ön plandan geriye doğru sırasıyla: Çakırlar, Halılar, Akkise ve Çukualuç köyleri ile en geride Kargı görülmektedir.)..... 114

Foto 16: Yer değiştirerek yol kenarına taşınmış olan Akkise ve Çukuraluç köyleri. Biri diğerinin devamında kurulmuş olan iki farklı köy ızgara tarzında bir plana sahip olup dış görünüm olarak kare şeklindedir..... 114
Foto 17: Yamaçta kurulmuş olan Güney köyüne bağlı Mestanlı mahallesi..... 115
Foto 18: Kös Dağı yamacında orman içerisinde yer alan Hamzalar mahallesi.. 115
Foto 19: Geleneksel yaylacılığın devam ettiği Haceple yaylası (1600-1650 m.).120
Foto 20: Ilgaz Dağları üzerinde hayvancılık ve turizm amaçlı kullanılan Gayhan .yaylası..... 120
Foto 21: Ada Dağı kuzey yamacı ile Kızılırmak arasındaki sahada artık kullanılmayan bir ağıl..... 124
Foto 22: Aynı sahada hayvancılık işlevini hala sürdüren Hacı Ahmet ve Hacı Ali ağılları..... 124
Foto 23-24: Ada Dağı kuzey kesimindeki Ahmet Kızılırmak çiftliği ve çevresindeki çeltik tarımı arazisi..... 125
Foto 25: Kargı Ovası'nda biriketten yapılmış düz damlı bir kelik..... 126
Foto 26: Yapı malzemesi olarak tahtanın kullanılırken üzeri saçla örtülmüştür. 126
Foto 27: Yapı malzemesi olarak tamamen ahşapın kullanıldığı bir konut (Dereköy Şabanali Mah.)..... 128
Foto 28: Tomrukların üst üste yığıldığı çatma tarzda yapılmış ahşap mesken... 128
Foto 29: Cihadiye köyünde ahşaptan yapılmış geleneksel eski tip ahşap ev. Ön tarfta "sergülük" görülmektedir. Pencerenin az sayıda ve küçük olduğu bu konutun çatısında"kedilik" bulunmaktadır..... 132
Foto 30: Evin eklentilerinden olan ahşaptan yapılmış ambar (Çal Köyü)..... 132
Foto 31: Eğimli sahalardaki tarım alanlarında hayvan gücüyle çekilen karasaban kullanılmaktadır (Eski Çukuraluç köyü)..... 188
Foto 32: Kargı Ovas'ının sulanabilen kesimleri çeltik ekilirken diğer bölümlerinde tahıl tarımı yapılmaktadır. Son yıllarda sulanan alanlar elektrikli motopomplarla kuzeyde birikinti yelpazelerine doğru genişletilmektedir. 197
Foto 33: Çeltik için gerekli olan su Kızılırmak'a kurulmuş olan bir su dolabıyla dahi karşılanmaya çalışılır..... 197
Foto 34: Ormanda çalışmak için ilçe dışından gelen işçiler..... 235

Foto 35: Ormandan kesilen orman ürünlerinin taşınması ormancılığın diğer boyutudur. 235

Foto 36-37: Halkın "yaka keleği" veya "kır bostanı" adını verdiği kapari bitkisi ve onu toplayan çocuklar. 240

Foto 38: Kargı ilçe merkezi girişinde inşattı tamamlanan küçük sanayi sitesi ile yol kenarında Yapı Ürünleri ve Plastik Fabrikası. 247

Foto 39: Kargı kasabası güneydoğusundaki bugün faal olmayan KAR-TAŞ orman ürünleri fabrikası. 247

GİRİŞ

Araştırma sahamız olan Kargı ilçesi Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz Bölümünde kalmaktadır. Bölümün güneydoğusunda kalan ilçe Erol'un yaptığı doğal yöre ve çevre bölümlemesine göre Aşağı Kızılırmak yöresine girmektedir. Yine aynı araştırmacının yaptığı çevre sınıflamasına göre Ilgaz Dağları, Devrez Vadisi, Kös Dağı ve Aşağı Kızılırmak Vadisi olmak üzere dört farklı çevreye girmektedir[1].

Orta Anadolu Bölgesinin Karadeniz Bölgesinden ayıran sınır Köroğlu Dağlarını üzerinden geçerek ilçemiz sınırlarında içinde kalan Kös Dağı'na kadar uzanmaktadır. Buradan güneye yönelen sınır Çorum il merkezini Karadeniz bölgesinde bırakacak şekilde geniş bir kavis çizerek doğuya doğru devam etmektedir. Böylece Çorum ilinin Orta Kızılırmak, Orta Karadeniz ve Batı Karadeniz Bölümlerinde arazileri bulunmaktadır. İlin Batı Karadeniz Bölümünde kalan ilçenin güneyinden bölge sınırı geçmektedir (Harita: 1). Bu durum ilçenin aslında bir geçiş kuşağı içerisinde kaldığını göstermektedir.

Genel hatlarıyla batı-doğu doğrultusunda uzanan sıradağlar ile bunların arasındaki yer yer daralıp genişleyen vadiler bölümde olduğu gibi ilçede de asıl morfolojik üniteleri oluşturmaktadır. İlçedeki yüzey şekillerinin aldığı bu genel görünüm orojenik hareketlerle meydana gelen kıvrılmalar ve kırılmaların birlikte etkileşiminin zaman içinde değişimine bağlı ortaya çıkmıştır. Karadeniz'den itibaren ikinci yüksek kütle olan Ilgaz Dağları'nın doğu kesimi ilçenin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Güneyde ise Köroğlu Dağlarının doğu uzantısı olan Kös Dağı ve Ada Dağı yer alırken bu yüksek kütlelerin arasındaki Devrez-Kızılırmak vadisi çukur sahaları meydana getirmektedir.

Çorum iline bağlı 14 ilçeden birisi olan Kargı ilçesi 1.394 km^2'dir[2]. Alan bakımından ilin % 10.9'unu oluşturan ilçe, Çorum Merkez ve Sungurlu'dan sonra en

---

[1] Erol, O. (1993) "Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri." Ege Üniv. Edb. Fak. Ege Coğrafya Dergisi S. 7, s. 34, İzmir.

[2] İlçenin yüzölçümüyle ilgili olarak çeşitli kaynaklarda farklı değerler gösterilmektedir. D.İ.E. tarafından yayınlanan Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Çorum İli (1990) adlı eserde 1.301 km^2 iken 2000 sayımı sonuçlarına göre hazırlanan yayında 1.394 km^2 , yine D.İ.E tarafından yayınlanan **1997 Köy Envanter Etüdü (Çorum)** adlı çalışmada 1.087 km^2 , İlçe Tarım Müdürlüğü'nün 2002 yılı verilerine göre 1.396 km^2 , Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı **Çorum İli Arazi Varlığı** adlı eserde 1.251 km^2 , 1981 yılında yine Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan Köy Envanter Etütlerindeki 1/25.000'lik köy haritalarına göre 1.082 km^2 'dir. Biz D.İ.E'nin 2000 sayıma ait verdiği yüzölçümü değerini esas aldık. Zira bu kurumun verdiği son alan değerleri Harita Genel Komutanlığından alınan /1.000.000 ölçekli haritalardan

büyük üçüncü ilçesidir. Çorum ilinin en kuzeydeki sınırını meydana getiren Kargı ilçesi, bu haliyle il merkezine 127 km ile en uzak ilçesidir. İlçe, kuzeybatıdan Taşköprü (Kastamonu), batıdan Tosya (Kastamonu), güneyden İskilip, güney, güneydoğu ve doğudan Osmancık, kuzeydoğudan Saraydüzü (Sinop) ve kuzeyden Boyabat (Sinop) ilçeleriyle komşudur (Harita: 2).

İlçe yerleşme tarihi bakımından kesin bulgular olmamakla birlikte Hititlilere kadar uzandığı söylenebilir. Roma ve Bizans dönemine ait bazı kalıntıların olması ilçedekiiskanın kesin kanıtlarıdır. Anadolunun fethiyle Türklerin yerleşme sahası olmaya başlayan Kargı ve çevresi, Osmanlılar zamanında önem kazanmaya başlamıştır. O dönemde çevresindeki yerleşmelerin kendisine bağlı olduğu kaza merkezi olan Kargı, Cumhuriyet dönemine kadar bazen kaza bazen de nahiye merkezliği görevini üstlenmiştir. 1936 yılına kadar Tosya'ya bağlı bir nahiye olan Kargı, bu tarihte Kastamonu'ya bağlı bir ilçe yapılmıştır. 1953 yılında Çorum'a bağlanan ilçede 1955 yılında Hacıhamza köyü nahiye merkezi olmuştur. İlçe bugün Hacıhamza beldesi ile birlikte 57 köy idari alanına sahiptir. İlçede 2 kasaba, 28 köy, 29 köy idari alanı ise mahallelerden meydana gelmekte olup yaklaşık 100 mahalle vardır. Ayrıca 72 yayla, 8 kışlak ve 3 çiftlik yerleşmesi bulunmaktadır. Bunlardan kışlak ve çiftliklerin önemli bir bölümü kullanılmazken geri kalanlarında ise çevresindeki tarım arazisi ekilmektedir.

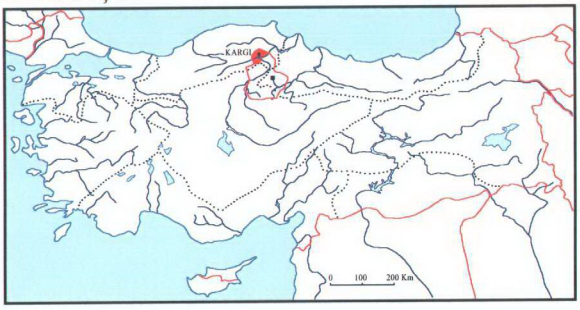
Kargı ilçesinde 2000 yılı nüfus sayımına göre 14.660'ı köylerde 5.728'i ilçe merkezinde olmak üzere toplam 20.388 kişi yaşamaktadır. Nüfus büyüklüğü bakımından ilde 8. sırada yer alan ilçe il nüfusunun ancak % 3.4'ünü barındırmaktadır. Devrez-Kızılırmak vadi tabanının en yoğun nüfuslu olduğu ilçede km^2'ye 19 kişi düşmektedir. İlçe nüfusu 1965 yılından sonra dışarıya olan göçle giderek azalmaktadır. Başta İstanbul ve Ankara gibi büyük merkezler olmak üzere çok hızlı göç veren ilçede bazı köy ve mahalleler neredeyse boşalmıştır.

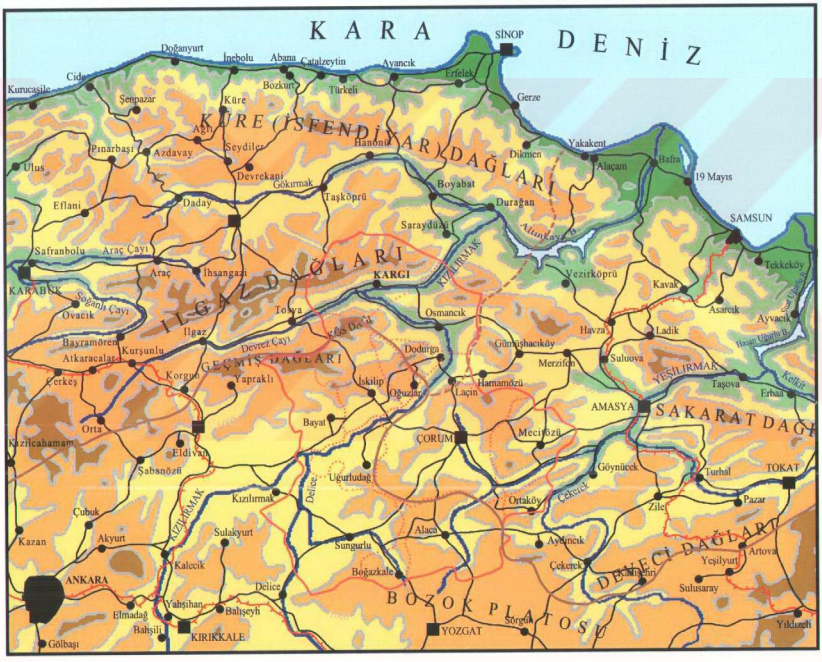
İlçede halkın geçim kaynağını oluşturan ekonomik faaliyetler ilçenin doğal yapısının etkisindedir. Gerçekten de Devrez ve Kızılırmak vadi tabanlarında sulu tarım hakimken gerisindeki yamaçlarda ve yüksek dağlık alanlarda hayvancılık, geniş alanlar kaplayan orman örtüsünün olduğu sahalarda ise orman işçiliği

---

alınmıştır. Tarım İlçe Müdürlüğü'nün değerleri de buna çok yakındır. Bununla birlikte en doğru sonuçları ancak Tapu-Kadastro çalışmalarının ilçede tamamlanmasıyla elde edebileceğiz.

KARGI İLÇESİNİN TÜRKİYE'DEKİ YERİ ve KONUMU

1000 500 Eşyükselti Eğrisi

Önemli Akarsular

Karayolları

Demiryolları

Bölge Sınırı

İl Sınırı

İlçe Sınırı

İl ve İlçe Merkezleri

Yükselti Basamakları (m.)

200 500 1000 1500 2000 +

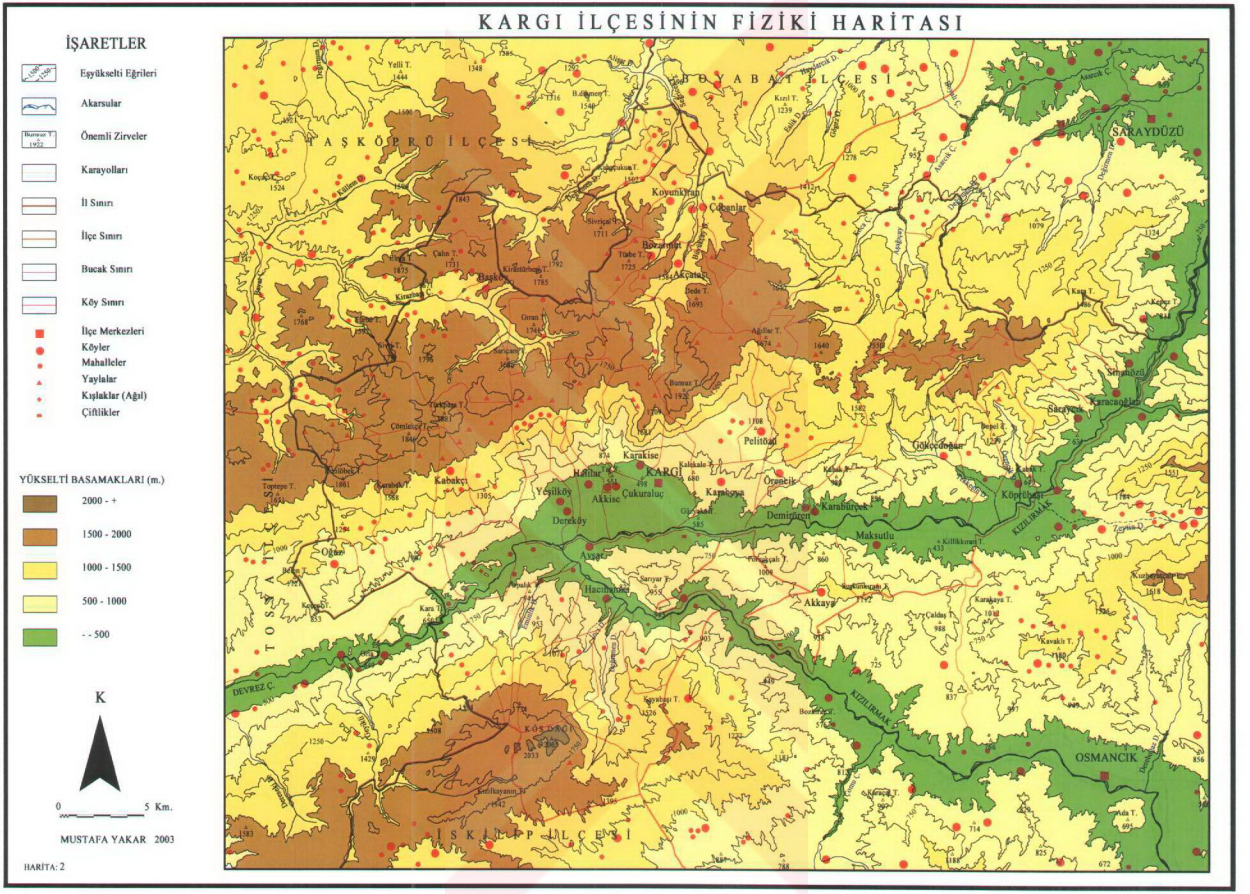
K

0 10 20 Km

Harita: 1

Mustafa YAKAR 2003

KARGI İLÇESİNİN FİZİKİ HARİTASI

beraberinde getirmektedir. Son yıllarda yapılan birkaç fabrikasının dışında sanayi daha çok ev ve atölye tarzındadır.

Nüfusunun büyük bir kısmı kırda yaşayan ilçe DPT'nin 1996 yılında yaptığı ülkemizdeki ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik indeksine göre 858 ilçe içerisinde –0.542466 indeks değeriyle 594. sırada (Çorum ilinde ise 6. sırada) yer almaktadır. Aynı kurumun 2003 yılında yaptığı sıralamada 872 ilçe içerisinde –0.52154 değeriyle 609. sıraya (Çorum ilinde 7. sırada) gerilemiştir[3].

Bu çalışmamızın amacı ilçenin doğal, beşeri ve ekonomik özelliklerini bir bütün olarak monografik tarzda ele alıp araştırmaktır. Böylece sahamızın coğrafi potansiyeli ile birlikte yaşanan sorunları tesbit edilmiş olacaktır. Sonuç olarak gelişmeyi sağlamak için yapılması gerekenleri belirlemek ve muhtemel çözüm önerileri sunmaktır. Kısaca sahanın kalkınmasında yapılabileceklerin belirlenmesinde katkıda bulunmaktır şeklinde özetlenebilir.. Ayrıca ilçeyle ilgili daha önce yapılmış herhangi bir çalışmanın olmaması bize böyle bir araştırmanın gerekliliğine yöneltmiş, böylece ilçenin bir nevi tanıtımının yapılması amaçlanmıştır.

Araştırma sırasındada öncelikle ilçe ve çevresiyle ilgili kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen her türlü kaynak tasnif edildikten sonra araştırmanın içeriğini oluşturacak konularla ilgili veri toplanmasına geçilmiştir. İkinci aşama olarak arazi çalışmaları ve harita çizimlerine başlanmıştır. Burada ilk olarak ilçe ve çevresini göstermek için bir lokasyon haritası hazırlanmıştır. Harita Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan 1/100.000 ölçekli Türkiye topoğrafya haritalarının ilçenin girdiği F-32, F-33, G-32 ve G-33 paftalarından yararlanılarak bir temel harita oluşturulmuştur. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden alınan 1/25.000 ölçekli köy haritaları küçültülüp birleştirilerek idari sınırlar ortaya çıkarılmış ve temel haritaya aktarılmıştır. Daha sonra yapılan pek çok harita temel haritanın üzerine yeni bilgilerin aktarılmasıyla elde edilmiştir. Jeoloji haritası yenilenmiş olan 1/500.000 ölçekli Sinop paftasıyla ilçe ve çevresini içine alan MTA raporlarındaki 1/25.000 ve 1/100.000 ölçekli jeoloji haritalarından oluşturulmuştur. Toprak haritası Çorum İli Arazi Varlığı adlı raporla Çorum İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu adlı eserlerdeki haritalardan elde edilmiştir. Beşeri ve ekonomik konularla ilgili diğer haritalar ise derlenip düzenlenen verilerin, arazi çalışmalarındaki gözlemlerin ve köy

[3] www.dpt.gov.tr/bgyu/seg/seg.htm

envanterlerinden elde edilen sonuçların haritaya geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Daha sonra metinin yazılmasına geçilmiş ve elde edilen tüm kaynaklar değerlendirilerek coğrafyanın ilkelerine bağlı kalınarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Derlenen verilerden elde edilen tablo ve grafiklere ek olarak sahada çekilen çok sayıda fotoğrafların bir kısmı seçilerek metine eklenmiştir.

I – KARGI İLÇESİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI

Kargı ilçesi Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde kalmaktadır. Bölümün kıyı ardı kuşağında kalan ilçe yer şekilleri bakımından çeşitlilik arzetmektedir. Buna bağlı olarak iklim, bitki örtüsü, hidroğrafyası ve toprak özellikleri kısa mesafede değişmektedir. Farklı özelliklere sahip doğal ortamlar, üzerinde yaşayan insan faaliyetlerini etkilemekte ve şekillendirmektedir. Bu bölümde insanın doğayla etkileşimine geçmeden önce doğal çevreyi yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü, hidroğrafyası ve toprak özellikleri incelenecektir.

1 – YER ŞEKİLLERİ

Karadeniz Bölgesinde kalan araştırma sahamız bölgenin genel morfolojik yapısı yansıtacak niteliktedir. Bölgenin Batı Karadeniz bölümü Doğu Karadeniz bölümüne benzer bir görünüm arz etmekle birlikte yükselti hiçbir zaman bu bölüm kadar fazla değildir. Buna karşın Orta Karadeniz'de olduğu kadar yükseltinin azaldığı orografik uzanışların nispeten silikleştiği morfolojik özellikler de göstermez.

Anadolu'nun güneyinde olduğu gibi kuzeyinde de kıyıyla aynı doğrultuda sıradağlar silsilesi uzanmaktadır. İşte bu silsilelerden kuzey kıyılar boyunca uzanan Kuzey Anadolu Dağları'nın bir bölümü Batı Karadeniz bölümünde kalmaktadır. Genel olarak doğu-batı uzanışlı bu dağlar tek bir silsile halinde olmayıp, aralarında aynı uzantıya sahip depresyonların da olduğu birkaç sıra halinde uzanırlar. Şüphesiz bu durum bölgede hala aktif olan tektonizmanın zaman içindeki gelişimi ile ilgilidir. Kıyıda Küre Dağları (İsfendiyar Dağları), Gökırmak oluğu, Ilgaz Dağları, Devrez-Kızılırmak tektonik çöküntü alanı, Köş Dağ ile Adadağ-Çaldağ üniteleri bu ardalanmayı oluşturan birimlerdir.

Tektonik açıdan son derece aktif kuşakta kalan ilçede, morfolojik karakterini de tektonik hareketlerin zaman içindeki gelişimine bağlı olarak kazanmıştır. Şaryajlar, normal ve ters faylar ile yanal atılımlı faylar morfolojik görünümde rol oynayan tektonik unsurlardır. Nitekim Anadolu'yu kuzeyden baştan başa kat eden Kuzey Anadolu Fay sistemi, ilçede Devrez ve Kızılırmak vadilerini takip etmektedir. Birbirine bağlı faylardan oluşan Kuzey Anadolu Fayı bir kuşak halinde uzanmaktadır ki, böylece ana faya bağlı olarak ikinci, üçüncü dereceden faylar bulunmaktadır.

Kuzey Anadolu Fayının gerek yaşı gerekse atımı konusunda yapılan araştırmalarda farklı değerlendirmeler yapılmış olmakla birlikte Miosen sonu Pliosen başı olarak bir yaş tayini kabul edilmektedir.[4] Devrez Çayı ile aynı doğrultuda uzanan Kuzey Anadolu Fayı'nın ana kolu, Kargı Ovası batısından itibaren Kızılırmak vadisinde takip ederek batı-doğu doğrultusunda devam etmektedir (Harita: 3). Ayrıca ana kola verev veya paralel çok sayıda fay vardır. İşte bu faylara bağlı olarak gelişen teknik hareketlerle ilçede Kargı Ovası ve ana akarsu vadileri oluşmuştur. Dolayısıyla tektonizma ülkemizde olduğu gibi ilçede de akarsu ağını birinci derecede yönlendiren etken olmuştur. Kızılırmak nehrinin ilçede çizdiği iki sert dirsek bu etkinin en güzel örneğini oluşturur.

Kuzey Anadolu Fay kuşağındaki diğer kesimlerde olduğu gibi ilçede de yaşanan şiddetli depremler çok sayıda can ve mal kaybına neden olmuştur. Nitekim son yaşanan 1943'deki 7.2 şiddetindeki Tosya-Ladik depremi ilçede özellikle Devrez-Kızılırmak vadisindeki yerleşmelerde büyük tahribat meydana gelmiştir.

1.1. Dağlar

1.1.1. Ilgaz Dağları

Ülkemizi kuzeyden Karadeniz'e paralel olarak Kuzey Anadolu Dağları kuşatmaktadır. Orojenik hareketlerle oluşan bu dağları birden fazla sıralar halinde uzanmaktadır. Batı Karadeniz Bölümü'ndeki kıyıdan itibaren ikinci yüksek kütle olan Ilgaz Dağları bu sıralardan birisini oluşturmaktadır.

Foto 1: Ilgaz Dağları'nın ilçede kalan doğu kesiminin güneyden görünümü.

[4] Tüysüz, O (1985) Kargı Masifi ve Dolayındaki Tektonik Birliklerin Ayırdı ve Araştırılması (Petrolojik İnceleme). İstanbul Üni. Fen Bilimleri Enst. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) , s. 365, İstanbul.

Araştırma sahamızın büyük bir bölümünü oluşturan Ilgaz Dağları'nın doğu kesimi ilçemiz sınırları içinde kalmaktadır (Foto: 1). Bölümün 2.587 m. Büyükhacet Tepesi ile en yüksek yerini üzerinde bulunduran Ilgaz Dağları, doğuya doğru giderek bu yükseltisini kaybetmektedir. İlçemiz sınırları içinde en batıda Kızılöbek Tepe'de 1.861 m. olan yükselti Çömlekçi Tepe'de 1.941 m. ile en yüksek zirvesini oluşturmaktadır. Doğuya doğru Türkpaşa Tepe 1.881 m., Tepelice Tepe 1.948 m., Türbe Tepe 1.931 m., Bunsuz Tepe 1.922 m., Ağıllar Tepe 1.674 m., Akkay Tepe 1550 m., Kara Tepe 1.486 m. diğer önemli zirvelerdir. Ilgaz Dağları üzerinde sıralanan bu zirveler aynı Devrez ve Kızılırmak ile Gökırmak arasındaki su bölümü çizgisini oluşturmaktadır. Genel olarak kuzeydoğu-güneybatı uzanımına sahip olan Ilgaz Dağları'nın üzerindeki bu su bölümüm çizgisi güney yamaçlarının üst kesimlerinden geçmektedir. Bu durum Ilgaz Dağları'nın asimetrik görünüme sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Kuzeyde Gökırmak depresyonuna hafif eğimle uzanırken güneyindeki Devrez-Kızılırmak depresyonuna daha dik inmektedir. Dik ve duvar gibi bir uzanıma sahip olan Ilgaz Dağlarının güney yamaçlarının bu görünümü Kuzey Anadolu Fayının geçtiği tektonik bir depresyon olmasındandır.

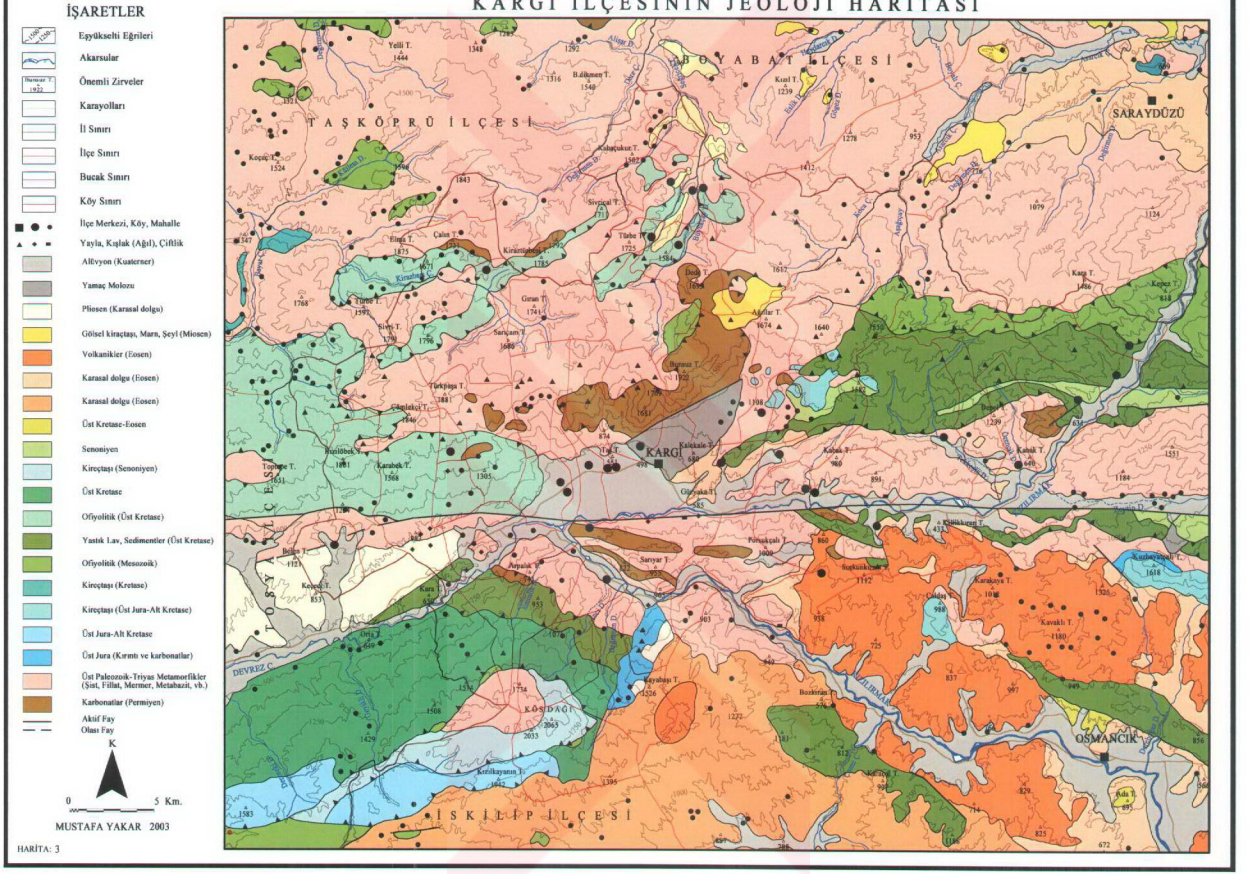
Ilgaz Dağları Gökırmak depresyonuna kuzeye hafif eğimli sırt ve platolar şeklinde geçmektedir. Bu saha Gökırmak'ın yan derlerinden Kirazbaşı Çayı, Büyükçay Deresi, Arım Çayı ve Asarcık Çayları ve kolları tarafından yarılmış aşınım yüzeyleridir. Güney yamaçtaki yan derelere göre daha uzun ve daha fazla su taşıyan bu akarsular "V" profilli vadilerden oluşmaktadır (Harita: 4).

Ilgaz Dağları eski bir masif olup Alp-Himalaya orojenik faaliyetlerden etkilenmiş ve yer yer faylarla kırılmıştır. Paleozoik yaşlı metamorfik birimlerden oluşan Ilgaz Dağları'nı şist, mermer ve kristalize kalkerler temsil etmektedir. Ayrıca Mesozoik'e ait ofiyolitik seriler ile kalkerler de bulunmaktadır (Harita: 3).

1.1.2. Köş Dağı

Devrez çayının içine yerleştiği güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu tektonik çöküntü sahasının güneyinde yer alan Köş Dağı, esasında Karadeniz bölgesinden Orta Anadolu'nun platolarına geçişteki son dağ sırasını oluşturan Köroğlu Dağları'nın doğuya doğru devamıdır (Foto: 2). Köş Dağı zirvesinde (Erenler tepesi 2056 m.) 2000 m.'yi geçen yükselti Kızılırmak doğusunda azalmaktadır. Yücel'e

KARGI İLÇESİNİN JEOLOJİ HARİTASI

HARİTA: 3

göre Galatya Masifi olarak adlandırılan bu silsile, Kızılırmak'ın doğusunda saçaklara ayrılmaktadır. Bunlardan biri, Kızılırmak'ın büklümüne kama gibi sokulmuş olan Ada Dağı'ndan Gümüşhacıköy havzası batısını kapatan İnegöl Dağın'a geçer. Diğer saçak, Alagöz-Urlu silsilesiyle uzanarak, belki de, Alaca Ovası'nı dolanarak Deveci Dağları'na bağlanır.[5]

Foto 2: Devrez Çayı vadisinin güneyini oluşturan Kös Dağı'nın kuzeyden görünüşü. Erenler Tepesi'nde yükselti 2065 m.'ye ulaşmaktadır.

Kızılırmak ile Tosya Neojen havzasının daraldığı alanda yer alan yüksek kütleyi Kösdağ Masifi olarak isimlendiren Blumenthal, bu sahanın Ilgaz Masifi'nin güney parçasından başka bir şey olmadığını ileri sürer.[6]

Akkan, Kızılırmak vadisinin aşağı kesimlerinde vadi tabanından 100-150 m. yükseltide tespit ettiği Üst Pliyosen aşıntı-dolgu düzlüklerini Hacıhamza güneyindeki Kös Dağı yamaçlarında vadi tabanından 350-400 m. yükseltide, 2-3 kademeli omuz düzlükleri şeklinde olduğunu kabul etmektedir. Vadinin diğer kesimlerinde daha alçakta yer almasına karşın burada daha yukarılarda görülmesini Kös Dağı'nın blok

[5] Yücel, T. (1988) "Batı Karadeniz Bölgesinin Başlıca Topoğrafik Elamanları" Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Bölümü Yay., Coğrafya Araştırmaları Der., Sa: 11, s. 7, Ankara.

[6] Blumenthal, M. (1948) Bolu Civarı ile Aşağı Kızılırmak Mecrası Arasındaki Kuzey Anadolu Silsilelerinin Jeolojisi. M.T.A. Yay., Seri: B, No: 13, s. 24, Ankara.

halinde yükseldiğini ve tektonik hareketlerin ne kadar şiddetli olduğuna delil olarak göstermektedir.[7] Dağın görümündeki çarpılma yine tektonizmayla oluşmuştur.

Yılmaz ve Tüysüz'e göre Kös Dağı'nın oluşumunda tektonik yükselme belirleyici olmuştur. Kuzeybatıda Devrez çayı, kuzeydoğuda ise Kızılırmak'ın kuzeybatı-güneydoğu yönlü kesimi boyunca faylarla sınırlanan yüksek bir kütle olarak tanımlamışlardır. Yine bu kütleyi sınırlayan faylarla güney blok yükselmiş, böylece Kös Dağı kesimi blok halinde yükselerek bugünkü morfolojik görünümünü almıştır.[8] Nitekim jeoloji haritasında söz konusu faylar açık bir şekilde görülmektedir.

Kös Dağı metamorfik kütlesinin bünyesini alt düzeylerde spilitik lavlar ve palejik çökellerle daha üst düzeylerde ise lav-çökel ardalanması ve en üst düzeylerde fliş tipi çökellerle temsil edilir. Ayrıca yer yer garnitlere de rastlanmaktadır[9]. Metamorfizmanın üst düzeylere doğru azaldığı Kös Dağı metamorfik kütlesinin yaşı Liyas veya öncesi döneme ait olduğu ileri sürülmektedir[10].

Kös Dağ metamorfik kütlesinin güney kesimlerinde ise zirve yamaçlarından itibaren Eosen yaşlı volkanik ve volkanojenik birimler tarafından diskordan olarak örtülür[11].

1.1.3. Ada Dağı

Kızılırmak kavisi içinde kalan ortalama 1.000 m. yükseltiye sahip olan kütle Ada Dağı'nı oluşturmaktadır (Foto: 3). Kızılırmak kavisi içinde kalmasından dolayı bu ismi alan Ada Dağı, paleozoik yaşlı metamorfik birimlerden oluşmaktadır. Bu dağlık kütlenin kuzeyini batı-doğu yönünde Kuzey Anadolu Fayı'nın ana kolu geçmektedir (Harita: 3). Ada Dağı'nın kuzey yamaçları duvar gibi bir görünüm almıştır. Ada Dağı'nın Osmancık-Devrez kavşağı arasındaki Kızılırmak vadisin de yer yer faylar bulunmaktadır. Böylece kuzeyden ve güneyden faylarla sınırlanmış

---

[7] Akkan, E. (1970) Bafra Burnu ile Delice Kavşağı Arasında Kızılırmak Vadisinin Jeomorfolojisi. Ankara Üniv. Dil-Tarih ve Coğrafya Fak. Yay., No:191, s. 72, Ankara.

[8] Yılmaz, Y. Tüysüz, O. (1984) Kastamonu – Boyabat – Vezirköprü – Tosya Arasındaki Bölgenin Jeolojisi (Ilgaz ve Kargı Masiflerinin Etüdü) M.T.A. Raporu, s. 256, Ankara.

[9] Yılmaz, Y. Tüysüz, O. (1984) A. g. e., s. 74, Ankara.

[10] Yılmaz, Y. Tüysüz, O. (1984) A. g. e., s. 76, Ankara.

[11] Yılmaz, Y. Tüysüz, O. (1984) A. g. e., s. 146, Ankara.

olan Ada Dağı bir "**horst**"a karşılık gelmektedir. Ada Dağı'nın batı kesimi dönemlik akarsularla parçalanmış olmakla birlikte doğuya doğru gidildiğinde üzerinde tarımın yapıldığı düzlükler yer almaktadır. Akkaya köyünden itibaren belirginleşen bu düzlükler aşınım yüzeylerinden oluşan plato yüzeyidir (Harita: 4). Daha da doğuya doğru gidildiğinde 1.800 m. yükseltiye ulaşan Çal Dağı ünitesine geçilmektedir.

1.2. Ovalar

1.2.1. Kargı Ovası

Kuzey Anadolu Fayı'nın kollarının Devrez ve Kızılırmak vadilerinde yön değiştirdiği kısım olan Kargı Ovası, faylara bağlı olarak oluşmuş çöküntü havzasıdır. Kızılırmak vadisini batıya doğru takip eden Kuzey Anadolu Fayının ana kolu ovanın güneyinde Ada Dağı'nın kuzey kenarı boyunca uzanmaktadır. Kuzeyde ise Karakise ve Kargı Kayası olarak adlandırılan 1700 m. yükseltiye sahip mermer kütlelerini kuzeydoğu-güneybatı yönünde kesen fay, ovayı bu yönde sınırlandırmaktadır (Foto: 3). Dolayısıyla ova doğu batı doğrultusunda 10 km'yi geçmeyen ve batıda Devrez çayına doğru giderek daralan üçgen şeklinde çöküntü ovası niteliğindedir.

Akkan, kuzey ve güneyde faylara bağlı olarak çöken Kargı Ovası'nın **graben** olduğunun kendiliğinden ortaya çıktığını kabul etmektedir. Oluşum dönemini ise Pliyosen olarak yaşıtlandırmaktadır.[12]

Yılmaz ve Tüysüz'e göre Kargı Ovası, Kızılırmak vadisini takip eden ana fay ile Kargı kasabası kuzeyinde mermer kütleleri güneybatı-kuzeydoğu yönünde geçen diğer fay arasında kalan ovanın batı ucunda KAF sistemi içinde kalan doğrultu atımlı fayların yön değiştirmesi ve sıçramayla ovanın bir **pull-apart havza** olarak havza kenarında sıkışma, havza içinde gerilme şeklindeki tektonik hareketlerle gelişmiştir. Ovanın oluşumunda Ada Dağı'nda KAF ana fayın tersine sol yanal atımlı NW-SE faylara ilaveten Devrez kavşağı Hacıhamza arasındaki Kızılırmak vadisindeki gelişen fayların bulunması ile ovanın doğusundaki Neojen karasal dolgularının 25-40° arasında NW'e eğimli olmasını delil olarak göstemektedirler.[13]

Kargı Ovası'nın oluşum yaşı Pliyosen - Erken Pleistosen başı olarak tayin edilmiştir. Ovanın doğusundaki Neojen çökelleri Devrez vadisindeki çökellerle aynı

---

18 Akkan, E. (1970) A. g. e., s. 70-71, Ankara.
[13] Yılmaz, Y. Tüysüz, O. (1984) A. g. e., s. 250, Ankara.

ortamda oluştuğu kabul edilirse bugün her iki dolgu arasındaki 10 km'lik fark, fayın bu kesimdeki sağ yanal atımı olarak kabul edilebilir.[14]

Kargı Ovası'nın kuzey yamaçlarından inen derelerin (Yeşilköy deresi, Yağcılar Deresi ve Karaçay) getirdiği malzemelerin ovada boyutlarına göre yığmasıyla oluşan birikinti yelpazeleriyle kaplıdır. Faylara bağlı olarak çökmeyle oluşan ova böylece kuzeyden gelen bu dereler tarafından hızla doldurulmaya başlanmıştır. Taşınan malzemenin boyutlarına göre yayılmasıyla oluşan yelpazeler, iç içe geçmiş halde oldukça geniş yer kaplamaktadırlar (Harita: 4). Ilgaz Dağlarının güney yamaçlarındaki bitki örtüsünün tahribiyle de hızlanan erozyon süreci ovayı kuzeyden daraltmaya başlamıştır. Böylece ova kuzeyden güneye doğru eğimlendiği gibi Kızılırmak nehri de ovanın güneyinde akmak durumunda kalmıştır. Akkan'ın hesaplamalarına göre batı-doğyu yönünde % 02-2,5 olan eğim kuzey-güney yönünde % 030 hatta batı kesiminde % 050'ye kadar çıkmıştır[15]. Ovanın morfolojindeki bu özellik, sulanan alanların genişletilememesinde (kuzey kesimlerinde) en büyük engel olmuştur.

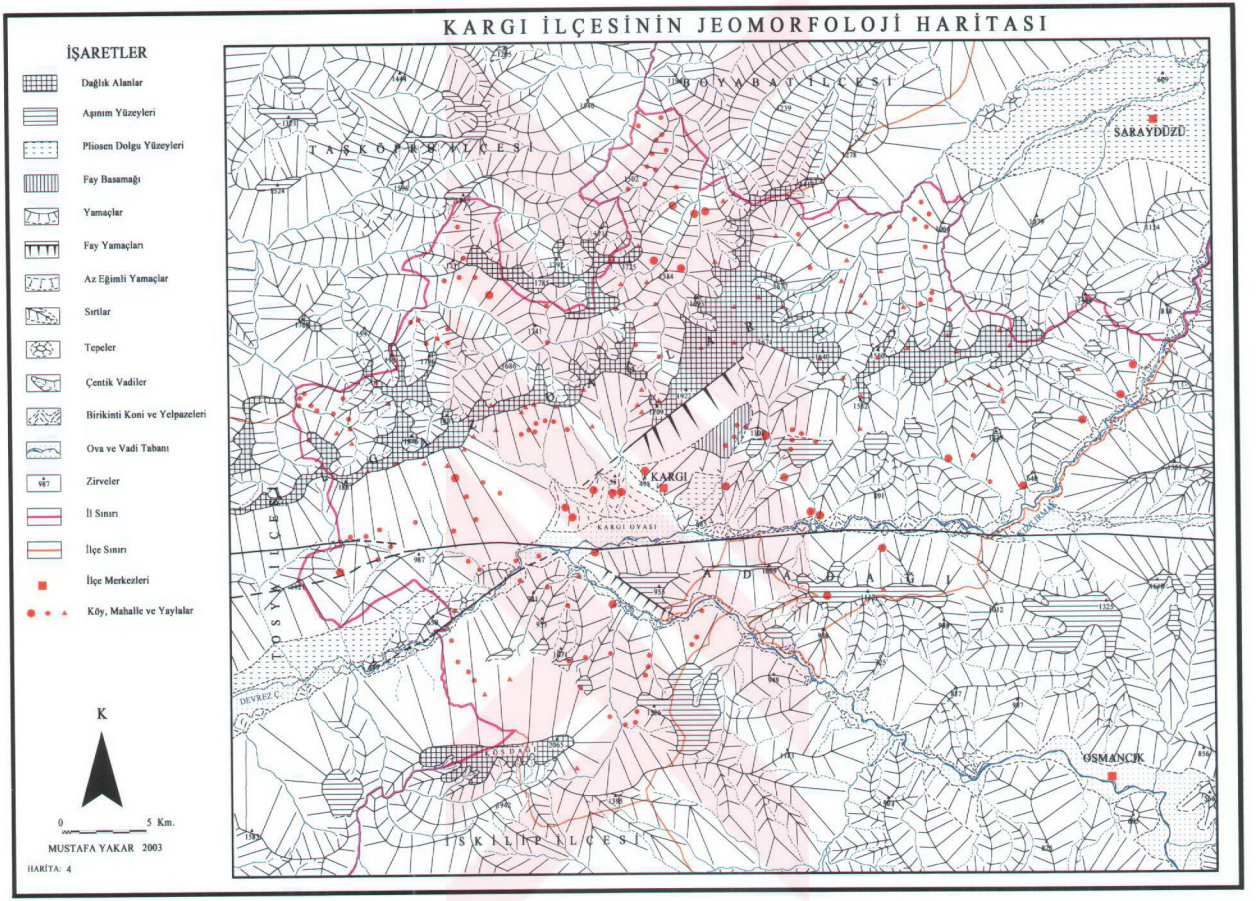
Kargı Ovası'nın batısında Devrez çayını içine alan Kızılırmak 320° kadar dönüşüyle kuzeybatıdan doğuya doğru akmaktadır. Nehrin çizdiği bu sert dirseğin oluşumunda ve yön değiştirmesinde, KAF'ın Devrez Çayı vadisinde güneybatı kuzeydoğu yönünden ovanın batısında doğu-batı yönünde yön değiştirmesine bağlıdır.

Foto 3: Kargı Ovası'nın kuzeybatıdan görünümü. Ortada Kızılırmak'ın dirseği içinde kalan Ada Dağı yer almaktadır.

[14] Tüysüz, O. (1985) A. g. e., s. 378-79, İstanbul.
[15] Akkan, E.. (1970) A. g. e., s. 74-75, Ankara.

KARGI İLÇESİNİN JEOMORFOLOJİ HARİTASI

1.3. Vadiler

1.3.1. Kızılırmak Vadisi

İlçede Kızılırmak vadisini üç ayrı bölüme ayırabiliriz. Bunlardan ilki Osmancık'tan Devrez kavşağına kadar olan kesimidir. Akarsuyun vadisi bu kesimde kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanmaktadır. Aşağı Kayadibi mahallesi yakınından Devrez kavşağına kadar kalan kesimi ilçede sınırları içinde kalmaktadır. Vadinin bu bölümü oldukça dar olup metamorfik birimler içinde akmaktadır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nda yolların güvenliğini sağlamak için kurulmuş olan derbetlerden biri olan Hacıhamza, vadinin bu dar kesiminde yer almaktadır (Foto: 4). Dar olan vadi tabanı kuzeyde Kös Dağı'ndan inen derelerin (Eminlik Deresi, İnci Deresi, Asar veya Değirmendere Deresi ve Obruk Deresi) oluşturduğu birikinti konleri ile daha da daralmakta dolayısıyle çeltik tarımı yapılabilecek sahalar yer yer kesintiye uğramaktadır. Ada Dağı'nın batısını kuzeybatı-güneydoğu yönlü kesen fay vadinin kuzey yamacının dik olmasına yol açmıştır. Yükselme hareketleriyle akarsuyun gömülmesi sonucu vadi dar ve derin bir görünüm almıştır.

Kalinse köyünden itibaren Osmancık'a kadar olan kesimde Kızılırmak Eosen'e ait olan volkanik birimler içinde akmaktadır. Yer yer genişleyip daralan vadinin bu kesiminde Akkan, 50-55 m., 25-30 m. ve 15 m. olmak üzere 3 ayrı seki tesbit etmiş, sekilerin oluşumunu ise iklime bağlı olan Karadeniz'deki seviye değişiminden ziyade Kargı Ovası'nın tektonik olarak gelişimine bağlamaktadır. Ovanın dislokasyon hareketleriyle kademeli olarak çökmesi Kızılırmak'ın bu kesimlerde gömülmesindeki evreleri meydana getirmiştir. Dolayısıyle vadinin bu kesimindeki gelişimi ovanın mevzii kaide seviyesi rolü oynamasıyla ilgilidir[16].

İkinci bölümü, Devrez Çayı'nın Kızılırmak'a karıştığı yerden Aşıkbükü köyüne kadar olan kesim oluşturmaktadır. Devrez kavşağından itibaren 320° açıyla doğuya yönelen Kızılırmak, Aşıkbükü köyü yakınlarına kadar batı-doğu yönünde akmakatadır. Yaklaşık 27 km uzunluğa sahip olan vadinin bu bölümü, tektonik bir çukurluğu takip etmeketedir. Zira burası Kuzey Anadolu Fayı ve ona bağlı diğer faylarla kırılıp çökmesiyle oluşmuştur. Kızılırmak nehri de bu hazır çukurluğu yatak olarak kullanmakla birlikte Kuzey Anadolu Fayı'nın ana kırığını takip etmektedir

[16] Akkan, E. (1970) A. g. e., s. 80-83, Ankara.

(Harita: 3). Nitekim Kargı Ovası ve doğusunda sekilerin bulunmaması tektonik hareketlerle ilgilidir[17].

Bilindiği gibi sağ yanal hareketli Kuzey Anadolu Fayının atımı burada iki dirsek arasındaki uzunluk olan 27 km olarak ölçülmüştür[18]. Tüysüz'e göre, Kargı doğusundaki Neojen çökellerinin batısındaki Devrez havzasındaki çökellerden 10 km kadar doğuda bulunması aynı ortamda gelişen dolgular arasındaki fark, fayın bu kesimde Pliyosen-Erken Pleistosenden beri yaklaşık 10 km sağ yanal hareketini göstermektedir[19].

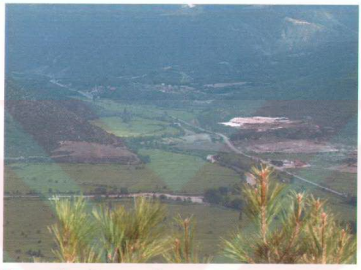

Foto 4: Devrez kavşağı ve gerisindeki Kızılırmak'ın daralan vadi tabanı. Gerideki düzlükte eski bir derbent yerleşmesi olan Hacıhamaza'nın bir bölümü yeralmaktadır.

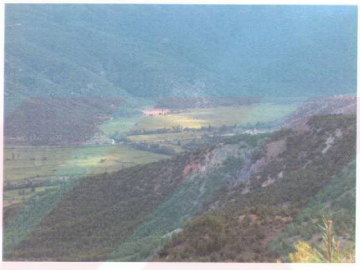

Foto 5: Devrez Çayı vadisinin Kızılırmak'a karıştığı aşağı çığırında Beygircioğlu gerisindeki gömülmeyle oluşmuş dar vadi tabanı

Devrez kavşağından itibaren doğuya yönelen Kızılırmak vadisi genişleyerek ova görünümü almaktadır. Kargı Ovası adı verilen bu düzlük yaklaşık 10 km doğuda tekrar daralarak vadiye dönüşmektedir. Nehrin tekrar daralan yatağında, güneyden ve özellikle kuzeyden gelen derelerin (Karaboya Çayı, Kuru Dere, Kömürlük Deresi, Tekkeşin Deresi) ağızlarında meydana gelen çok sayıda birikinti konisi bulunmaktadır (Harita: 4). Gerisindeki metamorfik ve ofiolitik serilerden oluşan eğimli yamaçlar, bitki örtüsünün de tahribiyle bu dönemlik akarsular tarafından hızlı bir erozyon sürecini sahne olmuştur. Akarsular tarafından taşınan malzeme Kızılırmak vadisi tabanında birikerek çeşitli büyüklükte birikinti konilerini oluşturmuştur. Büklümler yaparak akan Kızılırmak, bu birikinti konilerinin ön

[17] Akkan, E. (1970) A. g. e., s. 75, Ankara.
[18] Barka, A. (1984)"Kuzey Anadolu Fay Zonundaki Bazı Neojen-Kuvanterner Havzalarının Jeolojisi ve Tektonik Evrimi" Türkiye Jeoloji Kurumu, Ketin Sempozyumu, s 224, Ankara.
[19] Tüysüz, O. (1985) A. g. e., s. 379, İstanbul.

tarafını dik bir şekilde yarmıştır. Bu durum çeltik yapılabilecek alanların daha dar ve parçalı olmasına neden olmuştur. Kargı doğusundaki Kızılırmak vadisindeki köyler ile Kâmil ve Saraydüzü'ne giden yol, yağışlı mevsimlerde sık sık kapanmaktadır.

Aşıkbükü köyü yakınlarından sonra Kızılırmak içinde aktığı tektonik çukurluğu terkederek kuzeydoğuya yönelmektedir. Vadinin bu üçüncü bölümü Ilgaz Dağları'nın doğu sınırını meydana getirmektedir. Şist ve fillat gibi metamorfik birimler ile ofiolitik seriler içinde oldukça derin yarılmış dar bir vadide akmaktadır (Harita: 4). Kızılırmak'ın tektonik çukurluğu terkedip kuzeydoğuya doğru yeniden bir yatak açması akarsuyun Kuzey Anadolu Fayı'ndan önce bu vadiyi oluşturmuş olabileceğini düşündürmektedir[20].

1.3.2. Devrez Çayı Vadisi

Devrez Çayı kuzeyde Ilgaz Dağları ile güneyde Köroğlu Dağları arasındaki depresyona yerleşmiştir. Genel olarak kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan bu çukurluk tektonik kökenli olup akarsuya hazır yatak oluşturmuştur. İnceçay köyü batısında ilçe sınırlarına giren Devrez Çayı Beygircioğlu köyü doğusunda Kızılırmak'ın dirseğinde bu nehre karışmaktadır. Ortalıca beldesinden Kızılırmak kavşağına kadar olan kesimi aşağı çığır olarak ayıran Akkuş, bu bölümde Devrez vadisinin tamamen Palezoik şistler içinde açılmış bir boğaz görünümünde olduğunu ileri sürmektedir. Şistler içinde gömülerek oluşan bu epijenik boğazda ayrıca bazı faylarında etkisi olmuştur[21]. Tabanı oldukça dar olan bu vadide Devrez Çayı zikzaklar çizerek akmaktadır (Foto: 5). Beygircioğlu köyü batısından itibaren genişlemeye başlayan Devrez Çayı vadisi bu köyden itibaren Kargı Ovası'na açılmaktadır (Harita: 4).

---

[20] Tüysüz, O. (1985) A. g. e., s. 379, İstanbul.

[21] Akkuş, A. (1980) Devrez Çayı Vadisinin Jeomorfolojisi. KTÜ Yay., No: 109, Yer Bilimleri Fakültesi Yay., No: 24, s. 59-61, Trabzon.

2 - İKLİM

Doğal ortamı biçimlendiren unsurların başında şüphesiz iklim gelir. Çünkü iklimin farklılaşmasıyla şekillendirici kuvvetlerin de değiştiğini görürüz. Dağların belli bir yükseltiden yukarısı ile kutup kuşağında buzulların etkili olması örnek gösterilebilir. Dolayısıyla iklime bağlı olarak doğal ortamdaki her bir unsur, belli bir dağılışa sahip olmaktadır. İnsanın da doğal ortamın bir parçası olduğunu kabul edersek iklimden ne kadar etkilenebileceğini tahmin edebiliriz. Nitekim ilk insandan günümüze kadar insanın yaşamını sürdürebileceği sahaların sınırlanmasında, iklimin önemli bir faktör olduğunu kabul edilmektedir.

Bu sebeple coğrafi mekan birimleri olarak bölge ve yörelerin tanınması, ekonomik potansiyellerinin araştırılması ve muhtemel kalkınma yollarının ortaya konması bakımından, iklim özellikleri büyük önem taşır[22]. Başka bir ifadeyle herhangi bir alandaki doğal, beşeri ve ekonomik faaliyetlerin karakteristik özelliklerini ve bunların birbirleri ile olan karşılıklı ilişkiler bütününü çözümlemede o alanın iklim özelliklerinin bilinmesi gerekir.

İklim, "oldukça geniş bir bölge içinde ve uzun yıllar boyunca değişmeyen ortalama hava koşulları" olarak tanımlanmaktadır[23]. Bu ortalama değerler ise, ancak istenilen alanda ölçüm yapan meteoroloji istasyonunun bulunması ve uzun yıllar ölçüm yapmasıyla elde edilmektedir. Ayrıca meteoroloji istasyon ağı herhangi bir sahada ne kadar sık olursa oranın iklimi hakkında o kadar doğru sonuçlar elde edilmiş olur.

Araştırma sahamızda sadece Kargı ilçe merkezinde meteoroloji istasyonu vardır. Bu istasyonun rasat süresi iklimde herhangi bir sonuç çıkarabilecek kadar uzun süreli olmayıp, sadece 1972-1992 tarihleri arasındaki 20 yıla aittir. Bununla birlikte iklim elamanlarının tümü ile ilgili ölçüm yapan tam teşekküllü bir istasyon da değildir. Dolayısıyla Kargı meteoroloji istasyonunun verilerine dayanarak ilçe ve çevresinin iklim özelliklerini ortaya koyacak sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkün değildir. Bu durumdan kaynaklanan olumsuzluğu aşmak için çevredeki istasyonların ölçüm değerlerine bakmak zorunlu hale gelmiştir. Kargı istasyonuna ilaveten kuzeyde kıyıdan iç kesimlere doğru Sinop, Boyabat, Tosya, Osmancık ve Çorum

---

1 Nişancı, A. (1989) "Orta Karadeniz Bölümünde Mevsimlik Hava Tipleri Bakımından Önemli Devreler." Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilimi ve Uygulama Kolu, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 69, Ankara.

2 Erol, O. (1993) Genel Klimatoloji. Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

istasyonlarının verileri de değerlendirilmeye alınmıştır. Bu istasyonların seçiminde ayrıca Karadeniz'de kıyıdan iç kesimlere doğru gidildiğinde iklim elamanlarındaki değişimin yönü ve boyutları da ortaya konmak istenmiştir. Elde edilecek sonuçlara göre Kargı ilçesinin iklim olarak Karadeniz iklimi ile Orta Anadolu'nun karasal iklimi arasındaki yerini görmek daha kolay olacaktır. Aynı zamanda batıdan doğuya doğru da Ilgaz, Tosya, Vezirköprü, Merzifon ve Amasya'nın ölçüm sonuçları elde edilmiştir. Böylece batıdan doğuya doğru iklimin nasıl bir yapıya sahip olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

İklimin tanımında da yer alan rasat süresinin diğer istasyonlarda Kargı istasyonundan daha uzun zaman dilimini kapsadığını görürüz. Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğünün bilgisayar verilerine göre; Karadeniz'in kıyısında 32 metre yükseltide yer alan Sinop 64 yıl (1938-2002), bu istasyonun güneyinde Gökırmak depresyonunda 350 metre yükseltide kurulmuş olan Boyabat istasyonu 29 yıl (1972-2001), Devrez Çayı vadisinde 820 metre yükseltide bulunan Tosya'da 37 yıl (1965-2002), daha güneyde Kızılırmak'ın hemen kenarında 410 metrede kurulu olan Osmancık'ta 26 yıl (1976-2002) ile en güneyde 776 metre yükseltideki Çorum istasyonunda 73 yılı (1929-2002) kapsamaktadır.

Kargının iklim özelliklerine geçmeden önce Karadeniz bölgesi hatta Türkiye ölçeğinde hava kütlelerinin özelliklerine bakmak gerekir. Ayrıca hava kütlelerinin mevsimsel olarak ülke ve bölge üzerine olan etkilerine de değinmek yerinde olacaktır. Çünkü hava kütleleri, mevsimlerin genel karakterini ana çizgileriyle belirler[24].

Bilindiği gibi ülkemiz Kuzey Yarım Küre'de $36\text{-}42^0$ paralelleri arasında Ilıman Kuşak'da kalmaktadır. Ülkemizin Dünya üzerindeki bu konumu, makroklima iklim zonları bakımından düşünüldüğünde belli bir hava kütlesinin bütün yıl boyunca hakimiyeti altında kalan bir çekirdek sahası üzerinde bulunmadığı göze çarpar. Başka bir ifadeyle memleketimizin dinamik-jenetik klimatoloji bakımından bir geçiş sahası üzerindedir. Bundan dolayı Türkiye, bütünüyle subtropikal kuşakta kıtaların batı tarafında gerçekleşen Akdeniz iklimi jenetik bir makroklima sahası içinde ve onu meydana getiren faktörlerin tesiri altında bulunmaktadır. Bu sahanın kuzeyinde kutbi hava kütlelerinin güneyinde ise tropikal hava kütlelerinin çekirdek sahaları yer

[24] Erinç, S. (1996) Klimatoloji ve Metotları. Alfa Basım Yayım Dağıtım, s. 295, İstanbul.

almıştır. Böylece Türkiye de dahil olmak üzere bu sahanın temel özelliği kışın kutbi (polar), yazın ise tropikal menşeli hava kütlelerinin hakim tesiri altında kalmasıdır[25]. Buradan da anlaşıldığı gibi ülkemizin iklimi yaz ve kış mevsimlerinde iki farklı karakterli hava kütlelerinin tesirlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Yaz ve kış mevsimleri arasındaki dönemler ise, geçiş mevsimi olan baharları oluşturur.

Mevsimlere göre farklı yapıda olan hava kütlelerinin etkilerine baktığımızda kışın kuzeydoğudan gelen soğuk karakterli hava kütleleri ile güneybatıdan gelen sıcak hava kütlelerinin karşılaşma yeri olan Akdeniz tam bir cephe oluşum alanına karşılık gelir. Bu iki zıt yapıdaki hava kütlelerinin birbirleriyle karşılaşmaları sırasında özellikle kuzeydeki soğuk hava kütlesinin güneydeki sıcak tropikal hava kütlesine şırınga edilmesi, kışın sık sık cephesel yağışlara neden olmaktadır. Kış mevsiminin bu temel özelliği, birbirisinin ardı ardına sıralanan sıcak ve soğuk devreleri meydana getirir[26]. Kış mevsimine has olan değişikliğin temelini sıcaklıklardaki değişime bağlı olarak basınç merkezlerinin daha güneye çekilmesi ile kara ve denizlerin ısınma farklılığına dayanan termik nedenli ikincil düzeyde sayılabilecek basınç merkezlerinin ortaya çıkmış olmasıdır.

Akdeniz havzasında meydana gelen cephe ülkemizi de içine aldığı zamanlar kış mevsiminin yağışlı geçmesine neden olmaktadır. Buna karşın kuzeydoğudan gelen kontinental hava kütlesinin daha etkin olduğu dönemlerde ise kuru ve soğuk bir devre hüküm sürer.

Kış mevsiminde gezici depresyonik hava kütlelerinin ülkemizdeki etkisi orografik uzanışlara göre farklılıklar arz etmektedir. Batı Karadeniz bölümünde kalan Kargı ilçesi ikliminde bu etki bariz bir şekilde görülmektedir. Bölümün kıyılarında daha belirgin olan bu depresyonik faaliyetler kıyıdan itibaren yükselen İsfendiyar (Küre) Dağlarının kuzey yamaçlarına çarparak yükselirken yoğunlaşarak bu yamaçlara bol yağış bırakmaktadır. Aynı durum kıyıdan itibaren ikinci sırayı oluşturan Ilgaz Dağlarının kuzey yamaçlarında da geçerlidir. Fakat bu dağların güney yamaçları özellikle de depresyonlar (Gökırmak ve Devrez-Kızılırmak vadisi) yağış oldukça azalmakta birlikte sıcaklık artmaktadır.

Yaz mevsiminde ise ısınmaya bağlı olarak ülkemizi etkileyen basınç merkezleri daha kuzeye çekilmektedir. Böylece maritim tropikal hava kütlesi

[25] Erinç, S. (1996) Klimatoloji ve Metotları. Alfa Basım Yayım Dağıtım, s. 295, İstanbul.
[26] Erinç, S. (1996) A. g. e., s. 299, İstanbul.

Türkiye'yi tamamen etkisi altına almaktadır. Kontinental tropikal bu mevsimin bir diğer etkili hava kütlesini oluşturur. Güneyden ve güneydoğudan, Asya üzerinden bölgeye yaklaşan kontinental tropikal hava, burada çok sıcak şartların hüküm sürmesine neden olur. Kuru ve stabl olması bu hava kütlesinin en belirgin özelliği olarak ortaya çıkar[27].

Kuzeye çekilmiş olan kutbi hava kütlelerinin etkileri ise çok daha az hissedilir. Bazen güneydoğuya doğru ilerleyen maritim polar hava kütlesi Karadeniz'i geçerek Anadolu'ya kadar sokulabilir. Böylece cephe boyunca aktiviteler artar[28]. İşte bu salınımlarla ülkemizin Karadeniz kıyısı boyunca özellikle de Doğu Karadeniz'de orografik uzanışların da etkisiyle yazın yağış almaktadır. İlçenin Ilgaz Dağları kuzeyine bakan yamaçları yazı nisbeten yağışlı geçer.

Türkiye'yi etkileyen hava kütlelerinin genel karakteri gerek bölge gerekse ilçede etkisi görülmektedir.

Herhangi bir coğrafi ünitenin iklimini, planeter faktörlerle ortaya çıkan hava kütleleri teşkil eder. Coğrafi faktörler ise, makroklima özelliklere bağlı olarak bölgesel ve yöresel farklılıklara neden olur ki, bu sayede bir yerin iklimini etkileyen etmenler ortaya konmuş olur. Kargı ilçesinin iklimini tanımlanabilmesi için dağların uzanışı, yükselti, bakı şartları, karasallık gibi yöre iklimini etkileyen coğrafi faktörlerin irdelenmesi gerekir.

Çorum ili sınırları içinde kalan Kargı ilçesi, Karadeniz bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde kalmaktadır. Her ne kadar Karadeniz bölgesinde yer alsa da Karadeniz'in denizel etkilerini görmek mümkün değildir. Çünkü Kargı, Karadeniz'den doğu-batı uzanışlı iki büyük sıradağ kütlesiyle izolasyona uğramıştır. Bu dağ sıralarından birincisi hemen deniz kıyısından itibaren yükselen İsfendiyar (Küre) Dağlarıdır. Batı Karadeniz Bölümünde denize paralel uzanan bu dağların ortalama yükseltisi 1200-1400 metreler arasındadır. İsfendiyar Dağları'nın güneyinde yine aynı doğrultuda ve daha yüksek olan ikinci bir dağ sırası yer alır ki, Büyük Hacet tepesinde 2587 metreye ulaşan bu kütle Ilgaz Dağlarıdır. Bu yükselti aynı zamanda bölümün de en yüksek yerine karşılık gelir.

Kargı, Karadeniz'le arasına girmiş olan bu iki kütlenin engellemesi sonucu denizin ılımanlaştırıcı etkisinden uzak kalmaktadır. Oysa Kargı Karadeniz'den kuş

[27] Erinç, S. (1996) Klimatoloji ve Metotları. Alfa Basım Yayım Dağıtım,s. 296, İstanbul.
[28] Erinç, S. (1996) A. g. e., s. 297, İstanbul.

uçuşu yaklaşık 90 km uzaklıktadır. Denizel etkilerin azalmasıyla karasallık arttığı gibi, Vd_1 yoluyla Karadeniz'e ulaşan gezici siklonların da bölgemize ulaşmasını engellemekte ve sırasıyla bu dağları aşmak zorunda kalan nemle yüklü hava kütleleri bünyesindeki nemi dağlarda orografik oklüzyonlarla yağış olarak bıraktıkları için ancak kuru veya çok az nemli bir şekilde bölgemize ulaşabilmektedirler[29].

Kargı, kuzeyden sıradağlar ile Karadeniz'den ayrıldığı gibi güneybatıdan 2000 metrenin üzerinde (Erenler Tepesi 2056 m.) Kös Dağı; güney ve güneydoğudan Çal Dağı'nın batıya doğru Kızılırmak kavisi içinde kalan yaklaşık 1000 metreler civarındaki yükseltisiyle Ada Dağı ile sınırlanmıştır. Kuzeyden ve güneyden çeşitli yükseltilerle ayrılmış olan Kargı bu kütleler arasında doğu batı uzanışlı depresyon sahasında yer alır. Batıda Devrez Çayı depresyonu adını alan bu çukur saha, doğuya doğru Kızılırmak vadisi ile devam eder. Bu depresyon Batı Karadeniz Bölümünün bir dağ sırası bir çukur saha sıralamasında kuzeydeki ilk çukurluk olan Gökırmak depresyonundan sonra bölümün ikinci çukur alanını oluşturur. Dolayısıyla güneyde orografik uzantılar kuzeydeki kadar yüksek olmasa da kışın güneyden gelen hava kütlelerine karşı kısmen kapalı olmasına neden olmuştur. Kuzeyden ve güneyden kuşatılan bu depresyona batıdan giren hava kütleleri doğu-batı yönünde hareket etmek zorunda kalmaktadır. Kara ile deniz arasındaki ısınma farkına bağlı olarak kış mevsimi Anadolu'nun iç kesimlerinde oluşan yüksek basınç alanından kenarlardaki denizlerde meydana gelen alçak basınca doğru olan hava akımlarından Kargı, dağların uzanışından dolayı çok az etkilenmektedir. Karadeniz kıyısından daha soğuk olmasına karşın Orta Anadolu'dan daha sıcak bir kış mevsimi yaşanmaktadır.

Yükselti orografik uzanışlardan sonra Kargı iklimi için ikinci önemli coğrafi etmeni oluşturur. Kargı kasabası, Kargı Ovası'nın kuzey kenarında 400 metre yükseltide yer almaktadır. Doğu batı uzanışlı çüküntü sahası içinde bulunan Kargı'nın gerek kuzeyinde gerekse de güneyine doğru yükselti artmaktadır. Kuzeydeki Ilgaz Dağları'nın ilçe sınırları içinde Bunsuz Tepe'de 1922 metreye ulaşırken güneyindeki Ada Dağı'nda Porsukçalı Tepesi'nde 1009 metreye, Kös Dağı'nda ise 2000 metrenin üzerine çıkmaktadır. Vadi tabanından kenarlara doğru artan yükseltiyle birlikte özellikle sıcaklık ve yağış şartları değişmektedir. Yükselti depresyonda doğudan batıya doğru artmaktadır. Nitekim en doğuda Aşıkbükü

[29] İbret, B.Ü. (2000) Devrez Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens., Sa: 25, İstanbul

köyünde 300 metreler civarında iken batıya doğru artarak Kargı'da 350 metreye daha batıda Devrez Çayı vadisinde Tosya'da 820 metreye erişmektedir. Sıcaklık buna bağlı olarak batıya doğru azalmakta Kargı ile Tosya arasında 2.5^0C'lik sıcaklık farkı ortaya çıkmaktadır.

Kıyıdan iç kesimlere doğru değişen bir diğer faktör de karasallıktır. Kargı'da karasallığı belirlemek amacıyla Conrad formülü uygulanmıştır.[30] Buna göre Kargı % 47.3 karasallık göstermektedir. Bu değer Ayancık'ta % 30.5 Çorum'da ise % 41.6 karasallığa sahiptir. Buna göre Kargı çevresine göre çukurda bulunması nedeniyle yazın fazla ısınması ve orografik uzanışlara bağlı olarak yüksek karasallık derecesine sahiptir.

Yerküre güneş radyasyonuna bağlı olarak ısınmaktadır. Sıcaklığın yeryüzünde dağılımı ise doğal olarak güneşten gelen enerjini miktarına ve süresine bağlıdır. Enerjini gerek miktarı gerekse süresi ise yerin şekline göre başka bir ifade ile enleme göre dağılım gösterir. Kargı 41° 08' N enlemi ile 34° 29' E doğu boylamında yer almaktadır. Kargı meteoroloji istasyonunda güneşlenme süresi ölçümü yapılmamaktadır. En azından bir fikir sahibi olmak bakımından Kargı batısındaki Tosya'nın güneşlenme süresine baktığımızda ortalama 6 saat 24 dakika olduğunu görürüz. Kargı'da güneş ışınlarının düşme açısı 21 Haziran'da 72°, 21 Aralık'ta 25° ve 21 Mart-23 Eylül tarihlerinde ise 49°'dir.

Karasallığın artması yıllık sıcaklık farkını artırmaktadır. Kargı, Karadeniz bölgesinde kalmasına karşın Sinop'ta 16^0 C olan sıcaklı farkı, Kargı'da 22.7^0 C'ye, İskilip'te ise bu değer 23.1^0 C olmaktadır. Kıyıdan yaklaşık 90 km içeriden olmasına karşın yıllık sıcaklık farkındaki bu hızlı değişim, orografik uzanışların ne kadar etkili olduğunun göstergesi sayılabilir.

Bakı ise özellikle Ilgazlar ile Kös Dağı'nın kuzeye bakan yamaçlarında sıcaklık, yağış, nemlilikte belirgin olarak gözlenmektedir. Bu etkinin en somut delili ise hiç şüphesiz bitki örtüsünde türlerin dağılışında görülmektedir.

İklim elemanlarına bundan sonraki kısımda daha ayrıntılı değinilecek olmakla birlikte ilçenin iklimi Karadeniz ikliminden uzak olduğu gibi Orta Anadolu'nun karasal ikliminden de uzaktır. Daha çok Karadeniz ikliminden karasal iklime bir geçiş sahası iklimi olarak nitelendirilebilir. Nitekim şimdiye kadar yapılan çeşitli

[30] Erinç, S. (1996) A. g. e., s. 295, İstanbul.

çalışmalarda araştırmacıların kabul ettiği ortak nokta da burasının bir geçiş (intikal) iklimi olduğudur. İzbırak bu saha iklimini **Karadeniz Ardı Bölgesi** olarak bir alt sınıflama yaparken şunlara yer vermektedir: "Karadeniz iklim bölgesinin bu kıyı boyunun üç çeşidinin hemen güneyinde, İç Anadolu iklim bölgesine doğru bir geçiş alanı başlar. Bu alan, Bolu çevresi batısından doğuda Şebinkarahisar taraflarına doğru uzanır. Güneyde Tokat, Amasya, Çorum, Çankırı ötelerine bile sokulur" diyerek çok genel bir sınır çizmektedir.[31] İbret ise "bu bölge hakkında her ne kadar burada Karadeniz yağış rejimi görünüyorsa da, iklimin en mühim elemanı olan sıcaklık nazarı dikkate alındığında bu bölge Karadeniz'den ayrılmaktadır. Bu bölgeyi Karadeniz mıntakasıyla İç Anadolu mıntakası arasında bir geçiş sahası kabul etmek daha doğrudur" diyerek geçiş sahası olmasına vurgu yapmaktadır[32].

Kurter "Kastamonu ve Çevresinin İklimi" adlı eserinde Kastamonu'yu çevresiyle karşılaştırdığında Karadeniz iklimine dahil edilemeyeceğini ileri sürmektedir. Kuzeyindeki Karadeniz'in nemli ikliminden ziyade daha çok güneydeki Orta Anadolu'nun yarıkurak iklimine benzemektedir. Gökırmak depresyonunun doğusunda yer alan Kastamonu'daki iklimin bu genel görüntüsü depresyon sahası için geçerli olup yükseltinin arttığı plato ve dağlık sahalarda Karadeniz ikliminin nemli tesirlerinin ön plana çıktığını özellikle bitki örtüsüne bakıldığında açıkça fark edilmektedir.[33] Kastamonu için geçerli olan bu durum Kargı'da daha bariz olarak göze çarpmaktadır. Çünkü Kargı, Kastamonu güneyindeki Ilgaz Dağları'nın güneyinde uzanan Devrez-Kızılırmak depresyonunda kalmaktadır ki, Kastamonu'ya göre daha karasal bir karaktere sahiptir.

Karadeniz kıyısından iç kesimlere doğru iklimdeki geçişe dikkati çeken Gürsoy, yaptığı araştırmaya konu başlığı olarak bu değişimi vermiştir. Daha çok Orta Karadeniz bölümünü kapsayan bu çalışmada özellikle sıcaklık ve yağış bakımından yaptığı değerlendirmelerde bir intikal sahası olduğunu vurgulamıştır.[34]

---

[31] İzbırak, R. (1984) Türkiye. M.E.B. Yay., s. 235, İstanbul.

[32] İbret, B. Ü. (2000) Gökırmak Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens., Sa: 27, İstanbul.

[33] Kurter. A. (1971) Kastamonu ve Çevresinin İklimi. İstanbul Üniv. Yay., No: 1627, Coğrafya Enst. Yay., No: 62, s. 193-194, İstanbul.

[34] Gürsoy, C. R. (1950) "Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi" Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Derg., C. VIII, Sa: 1-2, Ankara.

2.1. Sıcaklık

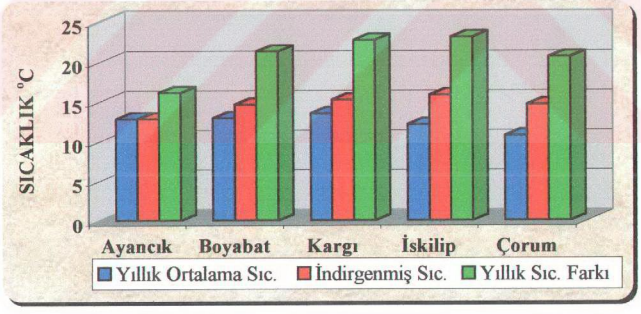
Kargı ilçesinde iklimin diğer elemanlarında olduğu gibi oldukça geniş bir sahada ölçüm yapan çeşitli istasyonlara ait veriler elde edilerek değerlendirilmiştir. Böylece sıcaklığın dağılışını kıyıdan iç kesimlere doğru kuzey-güney yönlü değişimi ile depresyonlarda bulunan istasyonlarla doğu-batı yönlü değişimi bölgesel ve yöresel boyutta ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonların Enlem, Rasat Süresi, Yükselti, Ortalama Sıcaklık, Yıllık Sıcaklık Farkı ve İndirgenmiş Sıcaklıkları.

Meteoroloji İstasyonları	Enlem	Rasat Süresi (Yıl)	Yükselti (m.)	Yıllık Ort. Sıc.	Yıllık Sıc. Farkı	İndirgenmiş Sıcaklık
Ayancık	41°57'N	20	10	12.8	16.1	12.8
Boyabat	41°28'N	26	350	12.9	21.3	14.6
Kargı	41°08'N	21	350	13.5	22.7	15.2
İskilip	40°44'N	14	750	12.1	23.1	15.8
Çorum	40°33'N	73	776	10.7	20.6	14.6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 1: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonların Yıllık Ortalama Sıcaklık, İndirgenmiş Sıcaklık ve Yıllık Sıcaklık Farkları (°C).

Kargı meteoroloji istasyonunun 20 yıllık verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 13.5 ^{0}C'dir. Yıllık ortalamadaki bu değer oldukça yüksek görülebilir. Kıyıda Ayancık'ta 12.8 ^{0}C, güneyde Boyabat'ta 12.9 ^{0}C'ye çıkan sıcaklık Kargı'da 13.5 ^{0}C ile en yüksek değerine ulaşır. Kargı güneyindeki İskilip'te 12.1 ^{0}C'ye gerilerken en güneyde Çorum'da 10.7 ^{0}C'ye kadar düşmektedir (Tablo: 1, Şekil: 1). Aynı

istasyonların indirgenmiş sıcaklıklarına baktığımızda kıyıdan iç kesimlere doğru enleme bağlı olarak düzenli artmakla birlikte bu artışı Çorum bozmaktadır. Bu durum Çorum'un bulunduğu yerin topoğrafik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Yıllık sıcaklık farklarına baktığımızda Ayancık'tan (16.1 °C) İskilip'e kadar artarak, burada 23.1 °C ile en yüksek değerine erişirken Çorum'da 2.5 °C'lik düşüşle 20.6 °C'ye geriler. Yine bu durum şehrin diğer istasyonlara göre denizel etkilere açık olması yıllık sıcaklık farkına yansımasından doğmaktadır. Ayancık ile İskilip arasındaki 7 °C'lik fark, kıyıdan iç kesimlere doğru giderek denizel etkilerin azalması ve karasallığın arttığını göstermektedir.

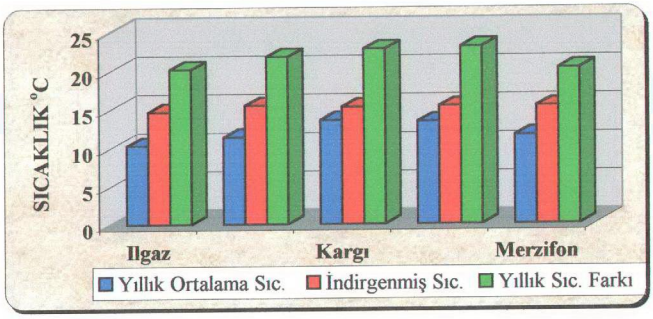
Tablo 2: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonların Enlem, Rasat Süresi, Yükselti, Ortalama Sıcaklık, Yıllık Sıcaklık Farkı ve İndirgenmiş Sıcaklıkları.

Meteoroloji İstasyonları	Enlem	Rasat Süresi (Yıl)	Yükselti (m.)	Yıllık Ort. Sıc.	Yıllık Sıc. Farkı	İndirgenmiş Sıcaklık
Ilgaz	40° 55'N	30	885	10.2	20.1	14.6
Tosya	41° 01'N	38	820	11.3	21.7	15.4
Kargı	41° 08'N	21	350	13.5	22.7	15.2
Osmancık	40° 58'N	27	410	13.3	23.0	15.3
Merzifon	40° 52'N	73	759	11.5	20.2	15.3

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Yıllık ortalama sıcaklıkların batıdan doğuya doğru gidildiğinde görülen değişime baktığımızda en batıda Ilgaz'da 10.2 °C iken Tosya'da 11.3 °C, Kargı'da 13.5 °C ile en yüksek değerine ulaşan sıcaklıklar Kargı güneydoğusundaki Osmancık'ta 13.3 °C, Merzifon'da ise 11.5 °C'ye gerilemektedir (Tablo: 2, Şekil: 2). Doğuya doğru ilerlediğimizde ortalama sıcaklıklar yükseltinin azalmasına bağlı olarak artmaktadır. Kargı'dan sonra Merzifon'da yükseltinin tekrar artması sıcaklığı düşürmektedir. Yükseltinin etkisini ortadan kaldırdığımızda sıcaklıkların bu istasyonlardaki değerlerinde ciddi farklılık söz konusu değildir. Enlem farkının da fazla olmaması bunda etkilidir. Yıllık sıcaklık farkı kıyı ile iç kesimler arasındaki kadar fazla olmayıp yaklaşık 3 °C'dir.

Şekil 2: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonların Yıllık Ortalama Sıcaklık, İndirgenmiş Sıcaklık ve Yıllık Sıcaklık Farkları (°C)

Buna göre kuzeyden güneye doğru yıllık ortalama sıcaklık, indirgenmiş sıcaklık ve yıllık sıcaklık farklarında hızlı ve belirgin bir değişiklik göze çarparken aynı durum batıdan doğuya doğru olan istasyonlarda görülmemektedir. Bu da batı-doğu doğrultusunda bir bütünlük olduğunu göstermektedir. Kıyıdan faklılık gösteren Karadeniz Bölgesinin iç kesimindeki bu istasyonların verilerine göre Karadeniz ikliminin karakteristik özelliklerinden farklı bir yapının olduğunu dikkati çeker ki bu daha çok Orta Anadolu'nun karasal iklimi etkilerinin görülmeye başladığının göstergesidir.

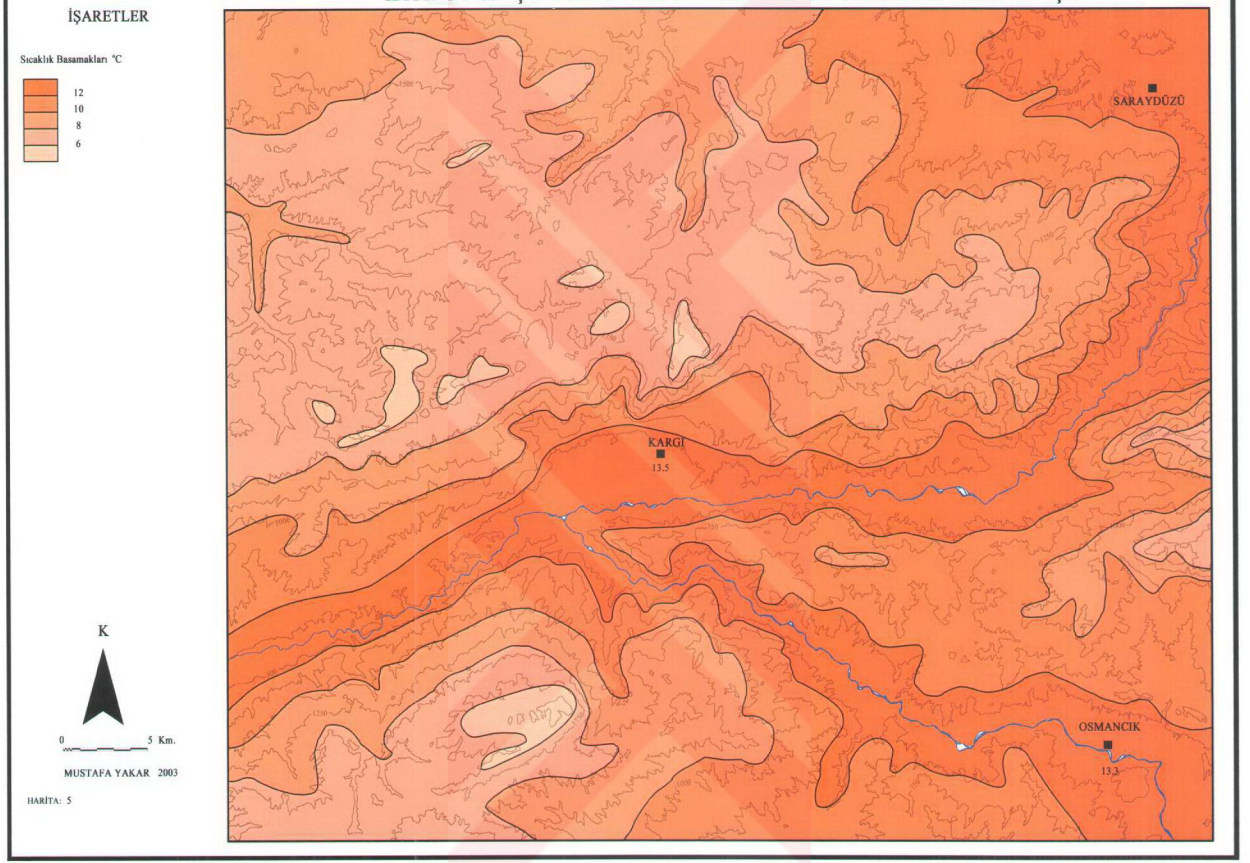
Buna göre Kargı gerek kuzey-güney gerekse batı-doğu yönünde gidildiğinde yıllık ortalama sıcaklıkların en yüksek olduğu yerdir. Sıcaklıkların bu kadar fazla olmasında Kargı'nın konumundan kaynaklanmaktadır. Denizden yüksekliği ortalama 350 m. olan Kargı Ovası'nın kuzeydoğusunda kurulmuş olan ilçe merkezi, güneyden ve özelliklede kuzeyden bir set gibi uzanan dağ sıraları arasındaki depresyonda yer almaktadır. Kuzeyde Karakise Kayası'nda adı verilen fay yamacının gerisindeki yükselti Bunsuz Tepe'de 1922 m.ye erişmektedir. Dolayısıyla kuzeyden gelebilecek her türlü soğuk hava akımlarına kapalıdır. Güneyde kuzeyde olduğu kadar belirgin olmasa da Porsukçalı Tepe'sinde 1000 m.yi geçen yükseltideki doğu-batı yönlü uzanan Ada Dağı ile kapatılmış durumdadır. Böylece Kargı, kışın Orta Anadolu'dan kıyıya doğru olan hava akımına da nispeten kapalıdır. Kızılırmak vadisinde doğudan kanalize olabilecek hava hareketlerine de kasabanın doğusunda kuzeydoğu-güneybatı

yönünde tepelik (Güzyaka Tepe 585 m.) alan korumaktadır. Sadece Devrez Çayı vadisinde kanalize olan hava akımlarına açık olan Kargı ve çevresi bu haliyle üç tarafı kapalı çanak görünümündedir.

Kargı'da sıcaklıkların yüksek olmasında bu etkenlerle birlikte rasat süresinin kısa olmasını da dikkate almak gerekir.

Kargı ve çevresinde yıllık ortalama sıcaklığın dağılışına baktığımızda Kızılırmak ve Devrez vadilerinin en sıcak kesimlerini oluşturduğunu görürüz (Harita: 5). Her iki akarsuyun vadisini genişliğine bağlı olarak yer yer genişleyip daralan bu en sıcak kuşakta sıcaklık 12 °C'nin üzerindedir. Bu kuşaktan sonra vadi tabanından yamaçlara doğru çıkıldığında artan yükseltiyle birlikte sıcaklık hızla azalmaktadır. 12-10 °C eğrisine arasındaki kuşağa baktığımızda Ilgaz Dağları'nın güney yamaçları ve Kös Dağında dar bir kuşak oluştururken Ada Dağı'nın yükseltisine bağlı olarak geniş bir alan kaplamaktadır. 1500 m.'ler civarından geçen 8 °C izotermi ise Ilgazların güney yamaçlarında dar bir şerit halinde uzanırken kuzey yamaçlarında daha geniş bir alan kaplar. Kös Dağı'nın kuzey yamaçları ve Ada Dağı'nın doğudaki uzantısını oluşturan Çal Dağı'nda oldukça dar bir alan kaplar. 8-6 °C arasındaki kuşak özellikle Ilgazların üst kesimlerinde kuzeye doğru genişlemektedir. Bu durum bakının etkisine yamaçlar arasındaki asimetrinin eklenmesiyle ortaya çıkmıştır. Yer şekillerinde de değinildiği gibi kuzeye hafif eğimle uzanan Ilgaz Dağları güneye oldukça dik bir şekilde inmektedir ki, bu durum sıcaklığın dağılışında eğrinin kuzey yamaçta yaklaşık 100 m. daha alçaktan geçmesine neden olmuştur. İşte sıcaklık dağılışındaki bu asimetri başta bitki örtüsünde tür dağılışında, ormanların kapladığı alanların farklılığına, sıklığına, su kaynaklarının fazlalığı gibi doğal ortamın şekillenmesinde yerleşmelerin türlerine, kullanım sürelerine ve üst sınırına, tarım alanın üst sınırına, hasat zamanlarına kadar pek çok beşeri faaliyetleri etkilemektedir. Kös Dağında ise aynı kuşak güneydoğuya doğru genişlemektedir. 6 °C'den düşük sıcaklılar ise en soğuk yerleri oluşturmaktadır. Ilgaz Dağları'nın ilçede 1850 m.'den daha yüksek zirveleri ile Kös Dağı'nın zirvesi bu sahalara karşılık gelmektedir. Buna göre vadi tabanları ile dağlık saha arasında 6 °C'den fazla fark ortaya çıkmaktadır. Ayrıca sıcaklığın dağılışında yeryüzü şekillerinin özellikle de dağların uzanışının en büyük etken olduğu görülmektedir.

KARGI ve ÇEVRESİNDE YILLIK SICAKLIK DAĞILIŞI

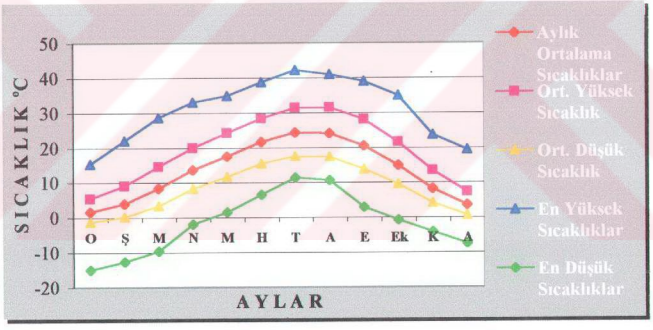
Tablo 3: Kargı'nın Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıl İçindeki Gidişi (°C) (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
En Yük. Sıc.	15.3	22.0	28.6	33.0	34.9	38.8	42.2	41.0	39.0	35.0	23.7	19.4	42.2
Ort. Yük. Sıc.	5.4	9.1	14.6	20.0	24.2	28.4	31.4	31.6	28.1	21.7	13.5	7.4	19.6
Ort. Sıc.	1.6	4.0	8.4	13.6	17.5	21.6	24.3	24.1	20.5	15.0	8.2	3.6	13.5
Ort. Düş. Sıc.	-1.3	0.1	3.3	8.2	11.7	15.4	17.5	17.4	13.9	9.6	4.2	0.7	8.4
En Düş. Sıc.	-15.0	-12.7	-9.6	-1.9	1.5	6.5	11.4	10.7	3.0	-0.7	-4.1	-7.4	-15.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Kargı'da ortalama yüksek ve düşük sıcaklıklara baktığımızda yıllık ortalama sıcaklıktan 6.1 °C ile 5.1 °C arasında değişen bir fark vardır. Ortalama yüksek sıcaklıklar ile ortalama sıcaklıkların arasındaki fark ocak ayında 3.8 °C ile en aza inerken yaz aylarında artan fark eylül ayında 7.6 °C ile en yüksek değerine erişmektedir. Buna göre kış ayları yaz mevsimine göre ortalama değerlere daha yakın görünmektedir.

Şekil 3: Kargı'da Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıl İçindeki Gidişi (°C).

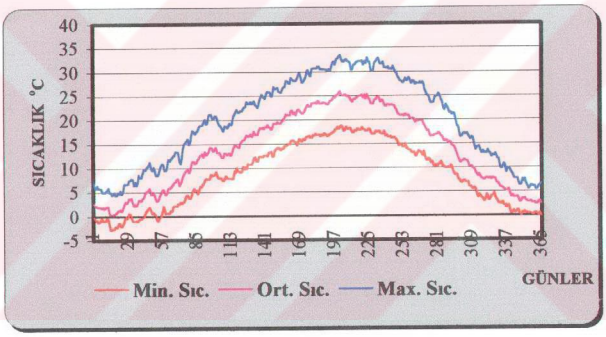

Ortalama düşük sıcaklıkların ortalama sıcaklıklardan farkı ortalama yüksek sıcaklılardan daha azdır. Nitekim ocak ayında 2.9 °C ile farkın en az olduğu ay iken ağustos ayı 6.7 °C ile en yüksek olarak ortaya çıkmaktadır. Ortalama düşük sıcaklıklar ortalama yüksek sıcaklıklara göre ortalama sıcaklıklara daha yakın bir gidişe sahiptir. Kargı'da yüksek sıcaklıkların düşük sıcaklıklara göre daha fazla görülebileceğini göstermektedir ki mutlak ekstremlere baktığımızda bunu doğrular nitelikte olduğunu görmekteyiz.

Kargı'da ölçümü yapılan en yüksek sıcaklık 42.2 °C ile 28 Temmuz 1981'de yaşanmıştır. Mart ayından ekim ayına kadar 7 aylık dönemde 30 °C'nin üzerinde tropik gün sıcaklıkları kaydedilmiştir. En soğuk ay olan ocakta dahi 15 °C'nin üzerinde sıcaklıklar ölçülmüştür. Kuzeyden gelebilecek soğuk hava kütlelerine Ilgaz Dağları vasıtasıyla kapalı olan Kargı'da 350 m. civarındaki yükseltideki çukur sahada bulunmasından dolayı aşırı sıcaklar yaşanabilmektedir.

Mutlak en düşük sıcaklıklar -15 °C ile 21 Ocak 1976'da kaydedilmiştir. Ekim ayından itibaren 0 °C'nin altına inen sıcaklıklar ancak mayıs ayında bu değerin üzerine çıkabilmektedir. Bu durum donlu günlerde de denileceği gibi tarımda çiftçiyi tedirgin eden donların bu zaman diliminde yaşanabileceğini göstermektedir.

Şekil 4: Kargı'da Günlük Minimum, Ortalama ve Maksimum Sıcaklıkların Yıl İçinde Gidişi.

Aylık ve günlük ortalama sıcaklıkların dağılışına baktığımızda Kargı'da hiçbir ayın 0 °C'nin altında olmadığını görürüz. En soğuk ay olan ocak ayı dahi 1.6 °C'dir. Bu ayın başında 2.5 °C (2.6 °C) olan günlük ortalama sıcaklıklar 14-20 Ocak tarihleri arasında 1 °C'nin de altına inerek en soğuk dönemi oluşturur. Şubat ayında 4.0 °C olan aylık ortalamalar, martta 8.4 °C'ye ulaşmaktadır. 5 °C'den düşük sıcaklıkların yaşandığı soğuk kış dönemi 3 Mart'tan itibaren görülmemektedir. Sıcaklıkların hızlı bir şekilde arttığı bu ayda 12 °C'yi 28 Mart'tan itibaren geçilmektedir ki, artık soğuk dönemden ılık döneme yani bahar mevsimine geçilmektedir. Nisan'da 13.6 °C olan ortalama sıcaklıklar artık Kargı Ovası'nda soba yakılmadan oturulabilmektedir. Mayıs ayında 17.5 °C'ye çıkan sıcaklıklar 15

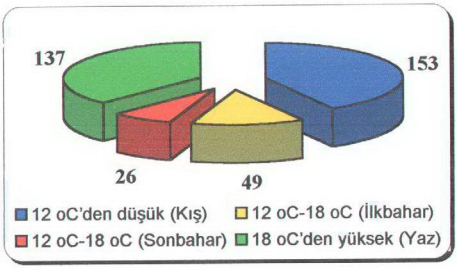
Mayıs'tan itibaren 18 °C'nin de üzerine çıkmakta böylece 18 °C ve üzerini sıcak dönem olarak kabul ettiğimizde bu tarihten sonra yaz mevsiminin başlamaktadır. Böylece 28 Mart-15 Mayıs arasında 49 gün süren kısa bir bahar dönemi yaşanmaktadır. Mayıs sonunda 19 °C'yi geçen sıcaklıklar Kargı'da artık tahıllardan arpanın hasadının yapılma zamanıdır. Haziran ayında 21.6 °C olan sıcaklıklar ay sonunda 23 °C'yi (23.4 °C) geçmektedir. 28 Haziran'dan sonra 30 °C'nin üzerinde çıkan maksimum sıcaklıklar Kargı'da tropik sayılabilecek yaz günlerinin yaşandığını göstermektedir. Haziran'ın ilk devresinde artık tahılların hasadı yapılarak bu ayın sonunda hasat işlemleri bitmektedir. Temmuz ayında 24.3 °C ile ortalama en yüksek sıcaklıklar yaşanmaktadır. Bu ayda 18-26 Temmuz tarihlerinde günlük ortalamalar 25 °C'nin üzerine çıkmaktadır. Ağustos'ta 24.1 °C ile Temmuz ayına yakın olan ortalamalar ay sonunda 23 °C'ye gerilemektedir. Bu üç aylık dönemde 20 °C'nin üzerinde seyreden sıcaklılar Kargı'da halkın en önemli geçim kaynağı ve en fazla ekim alanına sahip bir sıcak tahıl bitkisi olan çeltik yetişme ve olgunlaşmasında istenilen sıcaklıklardır. 20.5 °C ortalamaya sahip olan eylül ayı sonunda sıcaklıklar 17.6 °C'ye düşmektedir. Böylece ay sonundan yaz mevsiminden sonbahara geçilmiş olur. Maksimum sıcaklıklar ise 3 eylülden sonra 30 °C'nin altına düşmektedir. Bu ayın ikinci haftasından sonra çeltik tavalarına su verilmesine son verilerek ay sonunda çeltiğin hasadına başlanmaktadır. Ekim ayı 15.0 °C ortalamaya sahip olmakla birlikte ay sonunda 11.0 °C (11.4 °C) civarına inmektedir. 25 ekimden sonra sıcaklıkların 12 °C'nin altına düşmesiyle kış mevsimi başlamış olur. 30 Eylül – 25 Ekim arasında sadece 26 gün süren çok kısa bir sonbahar mevsimi görülmektedir. Nitekim bu ay sonunda sobaların akşamları tekrar yakılmaya başlanmaktadır. Kasım ayında bir önceki aya göre 7 °C kadar azalan sıcaklık ortalamaları 8.2 °C'ye inmektedir. Ay sonunda ortalamalar 5.7 °C'yi göstermektedir. Aralık'ta 3.6 °C olan ortalamalar 5 Aralık'tan itibaren 5 °C'ni altına inmekte böylece 3 marta kadar oldukça soğuk sayılabilecek kış mevsimi yaşanmaktadır.

Tablo 4: Kargı'da Mevsimlerin Gün Sayıları ile Başlama ve Bitiş Tarihleri.

Sıcaklık Dönemleri	Dönem başlangıcı ve bitiş tarihleri	Gün Sayısı	%
12 °C'den düşük (kış)	26 Ekim-27 Mart	153	41.9
12 °C-18 °C (bahar)	28 Mart-15 Mayıs	49	13.5
	30 Eylül- 25 Ekim	26	7.1
18 °C'den yüksek (yaz)	16 Mayıs- 29 Eylül	137	37.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 5: Kargı'da Sıcaklık Dönemlerine Göre Mevsim Süreleri.

Kargı'da mevsimlerin başlangıç-bitiş tarihleri ile sürelerini tespit etmek için günlük ortalama sıcaklıklara ait rastlar elde edilmiştir. Ölçülen sıcaklık değerlerinden oluşturulan tabloya göre eşik değerleri belirlenerek mevsim ayrımına gidilmiştir (Tablo: 4). Buna göre 12 °C'nin altı kış, 12 °C - 18 °C arası bahar ve 18 °C'nin üzeri yaz mevsimi olarak kabul edilmiş ve bu sıcaklıkların sürekli devamlılığı göz önünde tutulmuştur. Böylece mevsimin başma ve bitiş tarihleri ile kaç gün devam ettiği saptanmıştır.

Mevsim ayrımında çoğu araştırmacı farklı farklı değerleri eşik olarak almıştır. Bu değerlerin eşik olarak seçilmesinde insanın fizyolojik olarak sıcaklıklardan etkilenmesi esas alınmıştır. Her iklimin sıcaklık değerlerine bağlı olarak insanın giyinme ve ısınma ihtiyacı değişik oranlarda kendini hissettirmektedir. Ülkemizde yerel yönetimlerin belirlediği kalorifer gibi çeşitli ısıtma sistemlerinin kullanıma başlamasında hava sıcaklığının 12 °C'nin altına düşmesi esas alınmıştır.

Mevsim ayrımında esas aldığımızda 12 °C'nin altında kış mevsimi 26 ekimde başlayıp 27 marta kadar devam etmektedir. Toplam 153 gün içine alan bu süre yılın % 41.9 ile en uzun döneme karşılık gelmektedir. 0 °C'nin altına düşmemektedir.

Bahar mevsimine karşılık gelen 12 °C - 18 °C arası dönem ise 28 mart -15 mayıs arasında 49 gün sürmektedir. Kıştan yaza geçişteki bu sıcaklık yazdan kışa geçişte de görülür ki, 30 eylül – 25 ekim arasındaki 26 gün süren sonbaharı oluşturur. Geçiş mevsimi kabul edebileceğimiz bu dönem (75 gün) yılın ancak % 20.6'sını oluşturmaktadır.

Yaz mevsimi olarak 18 °C'nin üzerini kabul ettiğimizde 16 mayıs ile 29 eylül arasında 137 gün sürdüğünü görürüz. Sıcaklıklar 25 °C'nin üzerine pek çıkmadığı görülür.

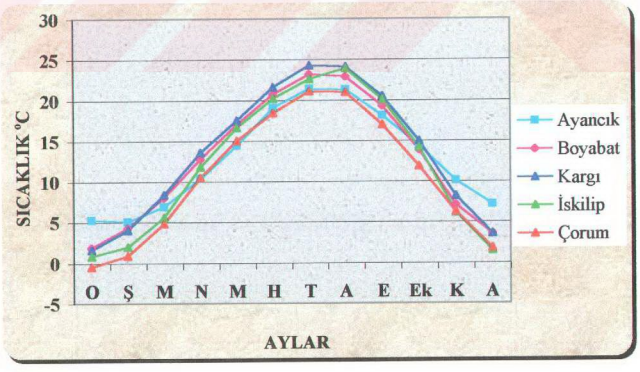
Buna göre uzun sayılabilecek bir kış mevsimi ile kıştan 16 gün kısa yaz arasında toplam 2.5 ay süren baharlar Kargı'da mevsimlerin genel yapısını vermektedir (Şekil: 5).

Tablo 5: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıklar.

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ayancık (1974-1994)	5.3	5.1	6.9	10.4	14.4	19.1	21.4	21.3	18.1	14.4	10.1	7.2	12.8
Boyabat (1975-2001)	1.9	4.3	8.0	12.8	17.0	20.7	23.2	22.9	19.3	13.9	7.1	3.6	12.9
Kargı (1971-1992)	1.6	4.0	8.4	13.6	17.5	21.6	24.3	24.1	20.5	15.0	8.2	3.6	13.5
İskilip (1984-1998)	0.8	2.0	5.6	11.8	16.6	20.2	22.6	23.9	20.1	14.2	6.2	1.5	12.1
Çorum (1929-2002)	-0.5	0.9	4.8	10.5	15.0	18.4	21.1	21.0	17.0	11.9	6.3	1.8	10.7

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 6: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindeki Gidişi.

Aylık ortalama sıcaklıkların yıl içindeki gidişine kıyıdan iç kesime doğru aldığımız istasyonlardaki dağılımı tablo ve grafikte gösterilmiştir (Tablo: 5, Şekil: 6).

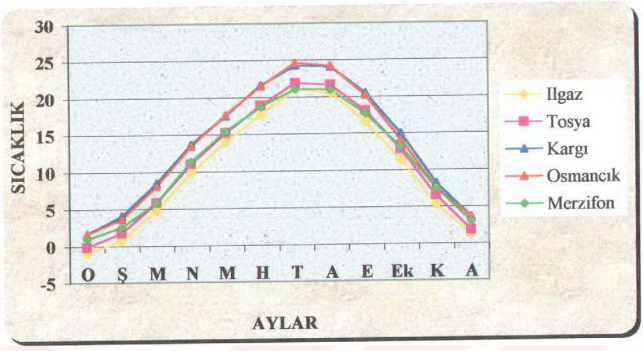
Buna göre en soğuk ay olan Ocak'ta kıyıda Ayancık'ta 5.3 °C olan sıcaklık güneydeki Boyabat'ta 3.4 °C'lik düşüşle 1.9 °C'ye gerilemektedir. Bu aya ait sıcaklık Kargı'da 1.6 °C iken, İskilip'te 0.8 °C'ye ve en iç kesimde yer alan Çorum'da –0.5 °C'ye kadar düşmektedir. Görüldüğü gibi kıyıdan iç kesimlere doğru gidildikçe yükseltinin artması ve dağların kıyıya paralel uzanmasına bağlı olarak denizin ılıman etkisini iç kesimlere sokulamamasıyla kıyıda daha ılıman olan kış iç kesimlere doğru giderek sertleşmektedir. Ayancık ile Çorum arasındaki 5.8 °C'lik fark bunun delilidir. Şubat ayından itibaren tüm istasyonlarda artmaya başlayan sıcaklıklar İskilip dışındaki diğer istasyonlarda temmuz ayında en yüksek değerine erişmektedir. Bu ayda ülke genelinde olduğu gibi kıyı ile iç kesimler arasındaki sıcaklık farkı azalmaktadır. Nitekim Ayancık ile Çorum arasındaki sıcaklık farkı sadece 0.3 °C'dir. Bununla birlikte en yüksek sıcaklıklar her iki istasyonda da söz konusu olmayıp yükseltisi az olan depresyonlardaki istasyonlarda görülmektedir. Nitekim kuzey-güney yönünde seçtiğimiz istasyonlarda bu aydaki en yüksek sıcaklık 24.3 °C ile Kargı'da ölçülmüştür. Kargı'nın güneydoğusunda Kızılırmak nehri kenarındaki Osmancık'ı da katarsak burada sıcaklığın 24.6 °C'yle en yüksek değere sahip olduğu görülür. Ağustos ayından itibaren tüm merkezlerde azalmaya başlayan sıcaklık ocak ayındaki durumuna tekrar döner.

Tablo 6: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıklar.

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ilgaz (1972-2002)	-1.0	0.7	4.7	9.8	14.0	17.7	21.1	20.5	16.6	11.4	5.3	1.2	10.2
Tosya (1964-2002)	-0.2	1.7	5.8	11.0	15.2	18.9	21.9	21.6	18.1	12.8	6.5	1.8	11.3
Kargı (1971-1992)	1.6	4.0	8.4	13.6	17.5	21.6	24.3	24.1	20.5	15.0	8.2	3.6	13.5
Osmancık (1975-2002)	1.6	3.6	8.0	13.4	17.6	21.5	24.6	24.2	20.2	14.2	7.5	3.6	13.3
Merzifon (1929-2002)	0.9	2.5	5.8	11.3	15.4	18.7	21.1	21.0	17.7	13.1	7.5	3.0	11.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 7: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindeki Dağılımı.

Aylık ortalama sıcaklıkların yıl içindeki dağılımına doğu-batı yönünde seçtiğimiz istasyonlarda baktığımızda kuzey-güney yönündeki istasyonlardan farklı olduğu hemen dikkati çekmektedir (Tablo: 6, Şekil: 7). Burada sıcaklıkların dağılımında yükseltinin temel belirleyici olduğunu görürüz. Nitekim hemen hemen aynı depresyonda yer alan Ilgaz, Tosya ve Kargı'da aylık sıcaklıklardaki değerlerdeki değişme bu istasyonların yükseltisinden kaynaklanmaktadır. Tablo 2'de de görüldüğü gibi 885 m.'de kurulmuş olan Ilgaz en düşük değerlere sahiptir. Buna karşın yükseltinin Kızılırmak vadisine doğru azalmasıyla Tosya'da biraz daha artan sıcaklılar, Kargı ve Osmancık'ta en yüksek değerlere erişmektedir. Daha doğuda yer alan Merzifon'da yükseltinin artmasıyla sıcaklılarda tekrar bir azalma görülür. Ocak ayında Ilgaz'da –1.0 °C olan sıcaklık Tosya'da –0.2 °C, Kargı ve Osmancık'ta 1.6 °C ile en yüksek değerine ulaşırken Merzifon'da 0.9 °C'ye düşmektedir. Bu ayda seçilen merkezlerde en sıcak yer ile en soğuk yer arasındaki fark 2.6 °C'dir. Oysa bu fark kuzey-güney yönünde 5.8 °C'dir. Ocaktan itibaren artan sıcaklıklar temmuz ayında tüm merkezlerde 20 °C'nin üzerine çıkarak en yüksek değerlerine ulaşmaktadır. Bu ayda yine en düşük sıcaklıklar 21.1 °C ile Ilgaz'da görülürken en yüksek sıcaklık 24.6 °C ile Osmancık'ta kaydedilmiştir. Kış mevsiminde en sıcak merkezle en soğuk merkez arasındaki fark temmuz'da daha artarak 3.5 °C'ye çıkmaktadır. Bu durum kuzey-güney yönünde seçilen istasyonlar arasında tam tersine bir gelişme söz konusudur.

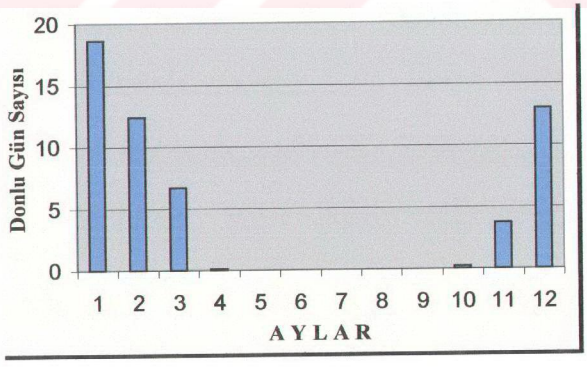
Bilindiği gibi günlük en düşük sıcaklığın 0 °C'nin altına düştüğü gün donlu gün olarak tanımlanmaktadır.[35] Başta insan yaşamını güç durumda bırakan bu sıcaklıklar, inşaat, ulaşım ve tarım gibi beşeri faaliyetleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle tarımsal üretimde bitkiler en fazla zarar görmektedir. Çünkü donan topraktaki tohumlar, bitki kökleri, dal, çiçek ve meyveleri dondan zarar gördüğü gibi hatta bitki yaşamını yitirmektedir. Dolayısıyla donun görülebileceği zaman dilimi tarımsal üretimin her aşamasında dikkate alınmak zorundadır. Yetiştirilmek istenen ürünün özelliklerine göre üretim alanının seçiminde düşük sıcaklıklar önemli bir faktördür. Bununla birlikte meyvelerin çiçeklenme dönemleri ile tarla bahçe ürünlerinin çimlenme dönemlerindeki normal hava şartlarının dışındaki zamansız donlar çiftçiyi en fazla zarara uğratmaktadır. Bu bakımdan donlu günlerin süresi, şiddeti ve başlama-bitiş tarihlerinin bilinmesi gerekir. Ayrıca bitkilerin yaşam süresi uzunluğunu başka bir ifade ile vejetasyon süresini donlu günlerin görülme zamanı sınırlandırmaktadır.

Tablo 7: Kargı'da Aylık Ortalama Donlu Gün Sayısı (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Donlu Gün Sayısı	18.6	12.4	6.7	0.1	-	-	-	-	-	0.2	3.7	13.0	54.7

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 8: Kargı'da Ortalama Donlu Gün Sayısının Aylara Göre Gidişi.

[35] Erol, O. (1993): Genel Klimatoloji. Gazi Büro Kitabevi, s. 64. Anakra.

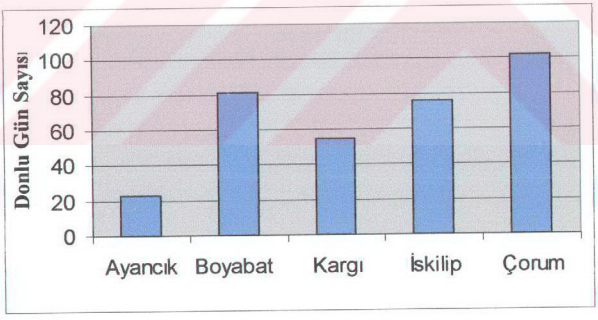
Kargı istasyonunun verilerine göre yılın 54.7 günü (% 14.7) donlu gün olduğu görülür (Tablo: 7). Ekim ayında başlayan ilk donlar nisan ayında son bulmakatadır. Mayıs ile ekim ayı arasındaki 5 aylık dönemde don görülmemektedir (Şekil: 8). Ocak ayında 18.6 günün donlu geçtiği Kargı'da kış mevsimi en fazla donun görüldüğü dönemdir.

Tablo 8: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Donlu Gün Sayısı.

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ayancık (1974-1994)	7.6	8.3	3.4	0.1	-	-	-	-	-	-	0.5	2.9	22.8
Boyabat (1975-2001)	23.6	16.4	10.4	1.8	0.0	-	-	-	-	0.8	9.8	18.3	81.1
Kargı (1972-1992)	18.6	12.4	6.7	0.1	-	-	-	-	-	0.2	3.7	13.0	54.7
İskilip (1987-1998)	20.0	15.6	11.9	1.7	-	-	-	-	-	-	7.7	19.1	76.0
Çorum (1929-2002)	24.8	20.5	16.9	4.6	0.7	-	-	-	0.1	3.1	11.5	19.8	102.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 9: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Donlu Gün Sayısı.

Kıyıdan iç kesimlere doğru seçtiğimiz istasyonlarda donlu gün sayılarına baktığımızda Ayancık'ta yılın 22.8 (Sinop'ta 7.5 gün) günü donlu geçerken. Boyabat'ta 81.1 gün, Kargı'da 54.7 gün, İskilip'te 76 gün ve en güneyde Çorum'da 102 gün don görülmektedir (Tablo: 8). Buna göre kıyıdan iç kesimlere doğru gidildiğinde Boyabat hariç donlu gün sayısı kontinalite derecesi, hava kütlelerinin

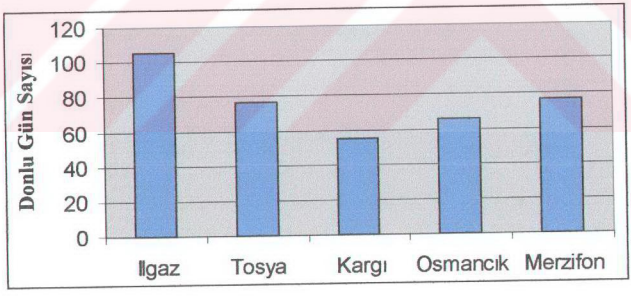
özelliği, denizden uzaklık, yükselti ve yeryüzü şekillerine bağlı olarak artmaktadır (Şekil: 9). Donlu gün sayısının artmakla birlikte donların başlangıç ve bitiş tarihleri de değişmekte iç kesimlerde daha erken başlayıp daha geç bitmektedir. Ayancık'ta en erken kasım ayında görülen donlar nisan ayında son bulmakta ve yılın 6 ayında don görülebilirken, Çorum'da eylülde başlayan ilk donlar mayıs ayında son bulmakta ve yılın sadece 3 ayında don söz konusu olmamaktadır (Tablo: 8).

Tablo 9: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Aylık Ortalama Donlu Gün Sayısı.

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ilgaz (1972-2002)	26.3	22.0	16.6	2.9	0.4	-	-	-	-	2.5	12.9	21.5	105.1
Tosya (1965-2002)	22.5	17.3	11.0	1.6	0.0	-	-	-	-	0.4	5.9	17.5	76.2
Kargı (1972-1992)	18.6	12.4	6.7	0.1	-	-	-	-	-	0.2	3.7	13.0	54.7
Osmancık (1976-2002)	19.0	15.3	8.9	0.4	-	-	-	-	-	0.7	7.3	14.4	66.0
Merzifon (1934-2002)	20.8	16.9	13.0	2.6	0.1	-	-	-	-	0.6	6.2	15.9	76.1

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 10: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Donlu Gün Sayısı.

Batıdan doğuya doğru gidildiğinde donlu gün sayılarının dağılımında yükseltinin birinci derecede etkili olduğu görülür. Denizden 885 m. yükseltide yer alan Ilgaz'da 105.1 gün donlu geçerken, 350 m.'de kurulmuş olan Kargı'da 54.7 güne düşmesi yükseltinin azalmasıyla ilgilidir. Kargı doğusunda Merzifon'da artan yükseltiyle azalan sıcaklılara bağlı olarak donlu gün sayısı da artarak 76.1 güne

erişmektedir (Tablo: 9, Şekil: 10). Donun başlangıç ve bitiş tarihleri Ilgaz, Tosya ve Merzifon'da aynı olup ilk donlar ekimde başlayıp mayısta son bulmaktadır. Kargı ve Osmancık'ta ilk donlar diğer istasyonlarla aynı olmasına karşın son bulması nisan ayına karşılık gelmektedir. Bu durum her iki istasyonun diğerlerine daha alçakta olmasının sonucudur.

Tüm istasyonlarda ocak ayı en fazla donlu günün yaşandığı ay iken; kara ile denizin ısınma farkından dolayı deniz kıyısında bulunan Ayancık'ta bu şubata kaydığı görülmektedir.

2.2. Basınç ve Rüzgarlar

Genel olarak havanın yeryüzüne yaptığı ağırlığı ifade eden basınç, havanın yeryüzünün her yerlerinde aynı yoğunlukta olmadığından farklı basınç değerleri göstermektedir. Basıncın değişiminde havanın yoğunluğu yanında, sıcaklık ve yükselti de etkilidir. Sıcaklığın artmasıyla havanın yoğunluğu azalmakta ve dolayısıyla basınç da düşmektedir. Alçak basınç merkezinde azalan basınçla yükselen hava giderek soğuyarak tekrar yoğunluğu artar ve yeryüzüne geri yönelen bir alçalmayla ve basınç artışı oluşur. Termik nedenli oluşan bu basınç merkezleri arasındaki hava akımı dünyanın dönmesiyle yön değiştirerek bazı enlemlerde yığılma yapar ki böylece bu alanlarda dinamik basınç merkezleri meydana gelir.

Basınç ve rüzgarların araştırma sahasındaki özelliklerine geçmeden önce ülkemizi ve bölgeyi etkileyen basınç merkezlerine ve bunlar arasındaki hava akımlarına bakmak yararlı olacaktır.

Ülkemiz 36°-42° kuzey paralelleri arasındaki konumu gereği gerek hava kütleleri gerekse basınç merkezleri açısından bir çekirdek sahası konumunda değildir. Dolayısıyla Türkiye çevresindeki basınç merkezleri ve bunlar arasındaki hava hareketlerinin etkisinde kalmaktadır. Basınç merkezlerinin mevsimlere göre değişimi ise ülkemizdeki iklimin temel karakterinin oluşturmaktadır. Yaz ve kış mevsimlerinde daha etkin konuma geçen basınç merkezleri ülkemizi etkisi altına almaktadır. Etkin konumdaki yüksek basınç merkezinden alçak basınç merkezine doğru olan hava hareketinin izlediği yolun ülkemizi içine almasına bağlı olarak sıcaklık, yağış, rüzgar gibi iklim elamanları şekillenmektedir. Kış mevsiminde Sibirya yüksek basıncı ile Büyük Sahra ve Atlas Okyanusu üzerindeki subtropikal

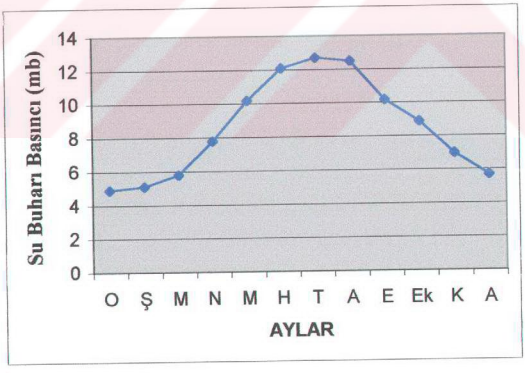
yüksek basınçlar arasında Akdeniz üzerinde alçak basınç oluşur. Akdeniz cephesi boyunca doğan gezici depresyonlar Türkiye'yi etkilemektedir. Böylece ülkemizde birkaç günlük nispeten sıcak ve yağışlı günler yaşanmaktadır. Buna karşılık İzlanda alçak basıncından doğan depresyonlar da zaman zaman Anadolu'ya sokulmaktadır. Yazın ise Kuzey Yarım Kürenin ısınmasına bağlı olarak kuzeye çekilen basınç merkezlerine karşılık Basra alçak basıncının etkisine giren ülkemizde subtropikal koşullar hakim olmaktadır. Dolayısıyla kuru ve sıcak hava şartları bu mevsimi karakterize eder. Planater faktörlerin yanı sıra yükselti, karasallık, orografik uzanışlar gibi çeşitli coğrafi etkenlerin devreye girmesiyle bölgesel ve yerel ölçekte ana yapıyı bozmayan değişiklikler görülmektedir.

Tablo 10: Kargı'da Su Buharı Basıncının Aylara Göre Dağılımı (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Su Buharı Basıncı (mb)	4.9	5.1	5.8	7.8	10.2	12.1	12.7	12.5	10.2	8.9	7.0	5.7	8.6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 11: Kargı'da Su Buharı Basıncının Aylara Göre Gidişi.

Havada bulunan diğer gazlar gibi su buharının da bir ağılığı ve basıncı vardır. Su buharının artmasıyla su buharı basıncı da artmaktadır. Araştırma sahasındaki tek istasyon olan Kargı'da basınç ölçümleri sadece buhar basıncına göre yapılmıştır. Mutlak nemlilik açısından da fikir veren su buharının yıllık seyrine baktığımızda

yıllık ortalama 8.6 mm olduğu görülür (Tablo: 10). Su buharının aylara göre dağılımı ise kış mevsimini karakterize eden ocak ayında 4.9 mm ile en düşük seviyeye inerken yaza doğru düzenli bir artışla temmuz ayında 12.7 mm ile maksimuma erişir. Bu aydan sonra tekrar kışa doğru biraz daha hızlı bir şekilde alçalarak ocak ayındaki seviyesine geri döner (Şekil: 11). Basıncın yıllık seyrindeki grafikteki bu uzanış tamamen sıcaklığın yıl içindeki dağılımına bağlı olup paralel bir uzanış sergiler. Sıcaklık arttıkça nem artmakta dolayısıyla basınç değeri de yükselmektedir. Sıcaklığın azaldığı aylarda bu durumun tam tersi gerçekleşmektedir.

Tablo 11: Kargı Çevresindeki Bazı İstasyonlarda Yerel Basıncın Aylık Değişimi.

İstasyonlar	Aylık Ortalama Yerel Basınç (mb)												
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
İnebolu (1970-2002)	1012.2	1010.8	1009.3	1006.3	1007.1	1005.7	1004.7	1005.7	1008.6	1011.3	1011.6	1011.4	1008.7
Sinop (1971-2002)	1016.0	1014.8	1013.3	1010.1	1010.8	1009.3	1008.0	1009.1	1012.1	1014.8	1015.4	1015.2	1012.4
Bafra (1970-2002)	1006.9	1005.4	1003.8	1001.1	1001.6	1000.0	999.0	999.9	1002.6	1005.6	1005.6	1005.8	1003.1
Samsun (1971-2002)	1019.7	1018.4	1017.0	1013.8	1014.4	1012.7	1011.5	1012.5	1015.6	1018.4	1019.1	1019.1	1016.0
Kastamonu (1971-2002)	925.0	923.4	922.3	920.5	922.2	922.0	921.5	922.5	924.6	926.3	926.1	925.2	923.5
Ilgaz (1984-2002)	916.6	914.6	912.8	911.7	913.0	912.7	912.3	913.1	914.9	917.1	916.8	915.8	914.3
Tosya (1972-2002)	918.3	916.3	914.9	913.6	914.9	914.6	914.2	915.2	916.8	919.1	918.5	917.8	916.2
Merzifon (1971-2002)	931.1	929.5	928.0	926.3	927.7	927.2	926.6	927.4	929.6	931.6	931.7	931.0	929.0
Çankırı (1971-2002)	931.6	929.9	928.1	926.5	927.8	927.4	926.5	927.4	929.8	932.0	932.4	931.7	929.3
Çorum (1972-2002)	925.5	924.2	922.4	920.5	921.9	921.4	920.6	921.9	924.3	926.5	926.8	925.9	923.5
Amasya (1970-2002)	971.1	969.4	967.3	964.7	965.7	964.7	963.5	964.3	967.4	970.2	970.9	970.8	967.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Kargı'daki istasyonda aktüel yerel basınç ölçümleri yapılmadığından basınç özellikleri konusunda kesin bir şeyler söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte çevredeki bazı büyük istasyonların ölçümlerine bakarak fikir sahibi olunabilir (Tablo: 11). Buna göre Kargı'nın kuzeyinde yer alan İnebolu, Sinop, Bafra, Samsun ve Kastamonu istasyonlarının basınç değerlerine baktığımızda Karadeniz kıyısında en batıda yer alan İnebolu'da 1008.7 mb iken doğuya doğru Sinop'ta 1012.4 mb, Bafra'da 1003.1 mb ve en doğuda Samsun'da 1016.0 mb olduğu görülür. Kıyıdaki 1000 mb'ın üzerindeki yıllık ortalama basınç değerlerine karşılık Gökırmak havzasında bulunan Kastamonu istasyonunda basınç hızlı bir düşüşle 923.5 mb'a

kadar gerilemektedir. Kıyının hemen gerisindeki Kastamonu'da basıncın bu kadar düşmesi yükseltinin artmasına orografik uzanışların da eklenmesiyle karasallığın hızlı bir şekilde ön plana çıkmasından kaynaklandığı söylenebilir. Kargı'nın güneyinde yer alan istasyonlardan Çankırı'da 929.3 mb, Çorumda 923.5 mb iken doğuda Amasya'da 967.5 mb'a çıkmaktadır. İç kesimlerde kalan bu istasyonlarda doğuya doğru basıncın arttığı dikkati çeker ki bu duruma Amasya'da yükseltinin (400 m.) Çankırı ve Çorum'a göre yarı yarıya az olması ile denizel etkilere diğer istasyonlara göre daha açık olması etkili olmuştur. Kıyıdan iç kesimlere doğru gidildikçe yükseltinin etkisiyle genelde basınç düşmektedir.

Batı-doğu doğrultusunda seçtiğimiz istasyonlarda ise en batıda Ilgaz'da 914.3 mb, Tosya'da 916.2 mb iken Kargı doğusunda bulunan Merzifon'da 929.3 mb'a en doğuda Amasya'da biraz daha artarak 967.5 mb'a kadar yükselmektedir. Ilgaz ve Tosya'da düşük basınç değerleri yükseltinin fazla olmasından daha ziyade orografik uzanışlarla karasallığın Merzifon ve Amasya'dan daha etkin olması belirleyici olmuştur. Bazı düşük değerlerle birlikte kıyıda görülen batıdan doğuya doğru olan basıncın artışı, iç kesimlerdeki istasyonlarda da kendini göstermektedir. Tosya'dan 470 m. daha alçakta yer alan Kargı'da basınç, bu istasyonun ölçüm değerlerinden biraz daha fazla olması beklenir (Tablo: 12).

Tablo 12: Tosya'da Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1971-2002).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
En Yüksek Basınç	931.6	932.3	936.1	923.7	923.8	924.6	922.3	927.4	926.4	929.3	930.1	930.4	936.0
Ortalama Basınç	918.3	916.3	914.9	913.6	914.9	914.6	914.2	915.2	916.8	919.1	918.5	917.8	916.2
En Düşük Basınç	892.7	896.2	894.9	898.7	902.5	904.0	903.7	906.0	904.1	908.6	899.4	900.2	892.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Basınç merkezleri arasındaki hava akımı olarak tanımlanan rüzgarın ülkemizdeki yapısı yukarıda da açıklandığı gibi basınç merkezlerinin mevsimsel olarak yer değiştirmesine bağlıdır. Bu temel yapının yanı sıra ülkemizin üç tarafını çevreleyen denizlerin karalara göre ısınma ve soğumasının daha geç olmasıyla Anadolu karası ile denizler arasında her mevsimde basınç farkı meydana gelmektedir. Bu farklılığa bağlı olarak yazın fazla ısınan karalardaki alçak basınca karşılık daha az sıcak olan denizlerdeki yüksek basınç arasında oluşan farklılığa bağlı

olarak bu mevsimde rüzgarlar denizden karaya doğru esmektedir. Kış mevsiminde basınç merkezlerin değişmesine bağlı olarak tam tersi bir oluşum söz konusu olmaktadır.

Kargı'da rüzgar özelliklerine geçmeden önce göz önünde tutulması gereken bir diğer nokta istasyonun konumudur. Buna göre Kargı, Kızılırmak nehrinin yaptığı dirseği de içine doğu-batı uzantılı depresyonda Kargı Ovası'nın kuzeydoğusunda 350 m'de yer alır (Harita: 2).

Tablo 13: Kargı'da Rüzgarın Aylara Göre Esme Sayısı (1972-1992).

Yönler	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
K	295	289	312	233	246	212	208	221	263	316	319	301	3215
KD	238	238	274	284	290	344	371	341	269	268	223	209	3349
D	52	78	101	110	119	111	173	154	109	106	47	50	1210
GD	252	227	273	271	281	308	285	307	266	254	186	195	3105
G	193	181	177	189	212	185	220	202	200	230	205	250	2444
GB	401	326	374	383	374	337	331	306	300	307	309	362	4110
B	151	144	169	166	177	142	131	144	128	117	146	136	1751
KB	247	208	195	183	191	162	164	174	171	173	214	227	2309

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Tabloda Kargı'nın aylara göre esme sayılarına baktığımızda 4.110 esme sayısı (% 19.1) ile güneybatı yönünün en fazla rüzgar alan yön olduğu anlaşılmaktadır (Tablo: 13). Bu yönü 3.349 esme sayısı ve % 15.6 oranıyla kuzeydoğu yönü takip etmektedir. Her iki yönün de rüzgar frekanslarındaki bu yüksek değerlerde morfolojik yapının etkin rol oynadığını söyleyebiliriz. Nitekim Kargı Ovası'na güneybatıdan giren Devrez Çayı vadisi boyunca kanalize olan rüzgarlar ovanın kuzeydoğusunda yer alan Kargı'da güneybatı rüzgarlarının en fazla rüzgar alan yön olmasına yol açmaktadır. Kargı Ovası'nın kuzeyinde birden yükselen doğu-batı uzantılı Ilgaz Dağları bulunmaktadır. Kargı kuzeydoğusu bu dağlık sahaya geçerken yükselti kademeli artmaktadır ki, böylece kuzeydoğudan esen rüzgarlar ilçe merkezinde etkili olmaktadır. Ayrıca kuzey ve güneydoğu yönlerinden esen rüzgarların da oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Kargı'nın yıllık rüzgar gülüne baktığımızda bu yapıyı açık bir şekilde anlamak mümkündür (Şekil: 15). Yıllık toplamın % 62.1'sine sahip olan bu dört yönden güney sektörlü olanlar daha etkilidirler. Rubinstein formülüne göre hazırlanmış olan yıllık hakim rüzgar yönü iki olup biri G 27° B iken diğer K 22.5° D'dir (Şekil: 12).

Tablo 14: Kargı'da Rüzgarların Mevsimlere Göre Esme Sayısı ve Frekansı (1972-1992)

Yönler	İlk Bahar	%	Yaz	%	Sonbahar	%	Kış	%	Yıllık	%
K	791	14.2	641	11.6	898	17.5	885	16.9	3215	15.0
KD	848	15.2	1056	19.1	760	14.8	685	13.1	3349	15.6
D	330	5.9	438	7.9	262	5.1	180	3.4	1210	5.6
GD	825	14.8	900	16.3	706	13.8	674	12.8	3105	14.4
G	578	10.3	607	11.0	635	12.4	624	11.9	2444	11.4
GB	1131	20.2	974	17.6	916	17.9	1089	20.7	4110	19.1
B	512	9.2	417	7.5	391	7.6	431	8.2	1751	8.1
KB	569	10.2	500	9.0	558	10.9	682	13.0	2309	10.8
TOP.	5584	26.0	5533	25.7	5126	23.8	5250	24.5	21493	100

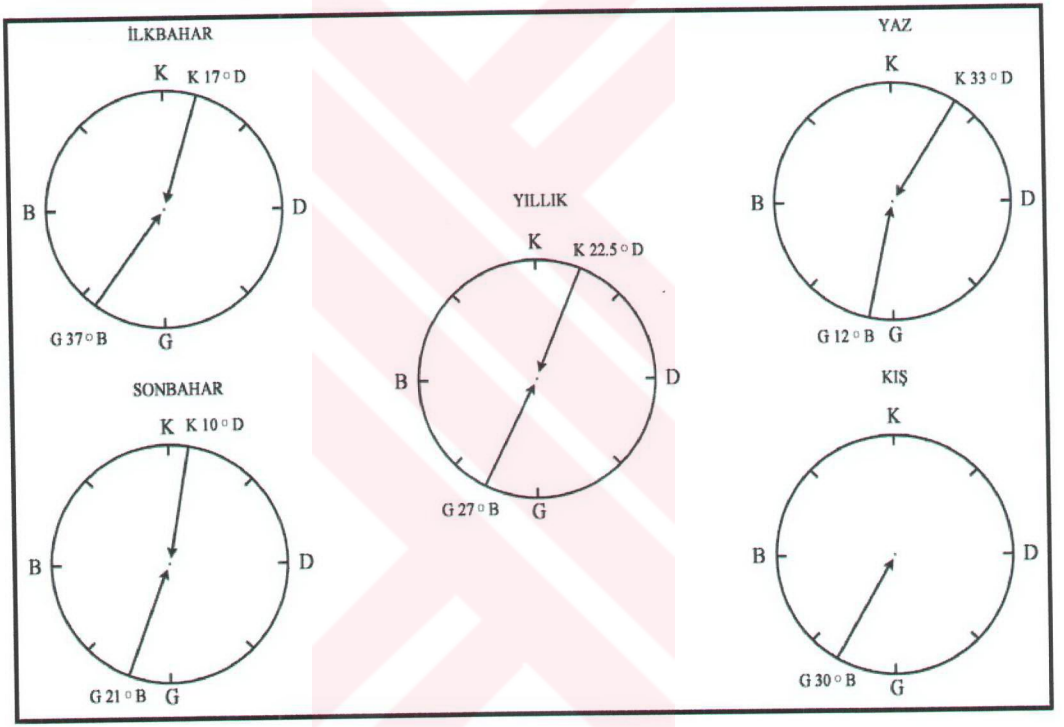
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Yıllık esme sayılarındaki söz konusu yönlerin yüksek frekanslı değerlere sahip olmasına karşın aylara ve özellikle de mevsimlere göre rüzgarın esme sayılarında ve hakim yönlerde bazı değişiklikler gözlenmektedir.

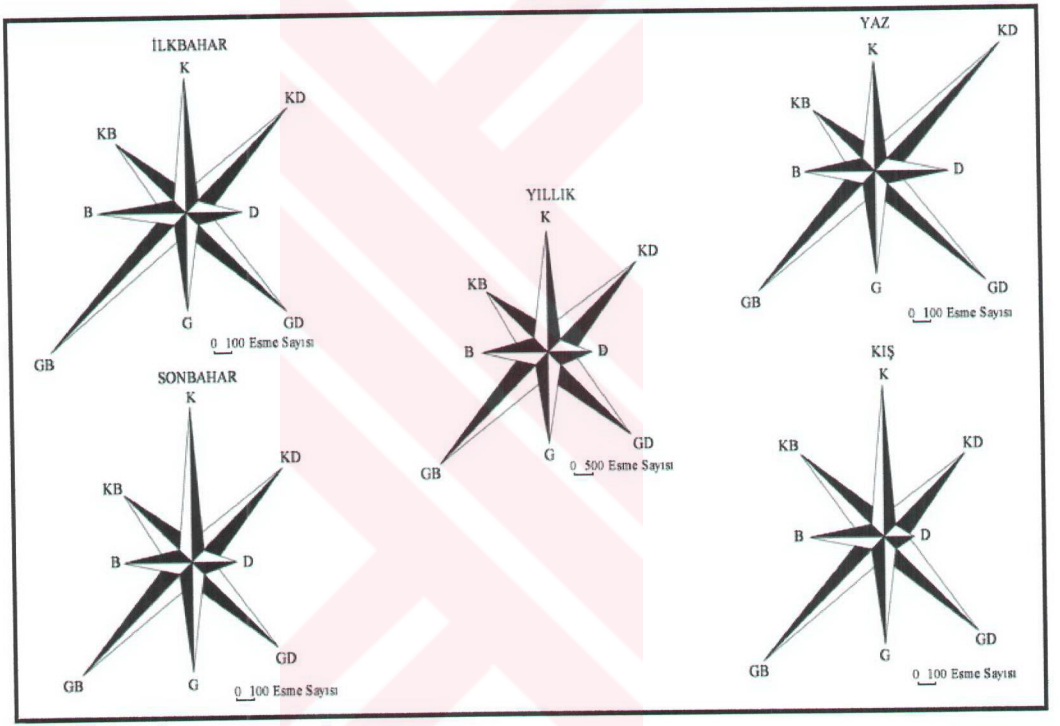
Mevsimler arasında rüzgarın toplam esme sayısında çok faklılık olmamakla birlikte hakim yönlerde ve bu yönlerin aldığı değerlerde değişiklikler vardır (Şekil: 12,13). Bunda ülkemizi etkileyen genel ve yerel basınç merkezlerinin değişimi rol oynamıştır.

Kış mevsiminde 1.089 esme sayısı (% 20.7) ile güneybatı yönü rüzgar frekansı bakımından en fazla paya sahiptir. Kuzey yönü ise % 16.9 oranıyla ikinci sırada yer almakla birlikte kuzeydoğu ve güneydoğu yönleri de oldukça fazla rüzgar almaktadır. Doğu yönü ise % 3.4 payı ile en az rüzgar alan yöndür. Güney sektörlü rüzgarlar (% 45.4) kuzeydekilerden (% 43) daha fazla etkili olmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi Anadolu karasının kenarındaki denizlere göre daha fazla soğumasından dolayı yüksek basınç merkezi haline gelmesi sonucu bu mevsimde rüzgar iç kesimlerden kenar denizlere doğru esmektedir. Devrez Çayı vadisinde kanalize olan rüzgarlara ayrıca kışın ülkemize sık sık giren gezici siklonik hava kütlelerinin de bölgede Devrez Çayı vadisinde ilerlemesinin eklenmesi bu yönü en fazla rüzgar alan yön olmasını sağlamıştır. Nitekim kış mevsimine ait hakim rüzgar yönü tek olup, G 30° B'dir.

Şekil 12: Kargı'nın Yıllık ve Mevsimlere Göre Hakim Rüzgar Yönleri.

Şekil 13: Kargı'nın Yıllık ve Mevsimlere Göre Rüzgar Gülleri.

İlkbahar mevsiminde ise güneybatı yönünün kış mevsiminden çok farklı olmayıp, % 20.2 frekans oranı ile yine en fazla rüzgar esme sayısına sahip olan yöndür. Kuzeydoğu ve güneydoğu yönlerinin frekansı kışa göre artarken; kuzey yönlü rüzgarlar daha az esmektedir. Güneybatı ve kuzeydoğu yönlerinin en fazla rüzgar alan iki yön olması hakim rüzgar yönün iki yön (G 37° B, K 17° D) olmasına neden olmuştur.

Yaz mevsimi ise genel hava dolaşımı açısından Kargı'yı etkileyen basınç merkezlerinin değişmesine bağlı olarak bu mevsime ait olan rüzgar gülü diğerlerinden farklılıklar içerir. Öncelikle güneybatının hakim önderliğini % 19.1 oranı ile kuzeydoğuya geçtiğini görmekteyiz. Anadolu karası bu mevsimde Karadeniz'den daha fazla sıcak dolayısıyla alçak basınç merkezi haline dönüşmesiyle kıyıdan iç kesimlere doğru olan hava hareketinin morfolojik yapının yönlendirmesiyle Kargı'ya kuzeydoğudan esmektedir. Güneydoğu yönü de bu mevsimde % 16.3'lük payı ile diğer mevsimlere göre en yüksek frekansa ulaşmaktadır. Benzer durum doğu yönü için de söz konusudur. Her iki yön de yine Karadeniz'den iç kesimlere doğru esen rüzgarların Kızılırmak vadisinde kanalize olmasıyla Kargı Ovası'nın kuzeydoğusunda bulunan Kargı'da güneydoğu yönünün fazla rüzgar almasında etkili olduğu söylenebilir.

Yaz mevsiminde esen rüzgarların gerek aylık ortalamalarda gerekse günlük ortalamalarda en fazla hıza sahip oldukları görülür (Tablo: 15,16). Nitekim 14:^{00}'deki rüzgarların 2.2 m/sn'e kadar çıkmaktadır. Bu durumda büyük olasılıkla depresyon ile onu çevreleyen yüksek dağlık sahalar arasındaki ısınma farkından doğan yerel basınç farklılığına bağlı olarak oluşan "dağ meltemleri"nin görülmesini düşündürmektedir. Yine bu mevsimde 7: ^{00} ile 14: ^{00}'deki sıcaklık farkı artarak 10°C civarında olduğu görülür. Bu farka çevredeki dağlık sahanın yükselti farkının sıcaklığa yansımasını da dikkate alırsak daha da artmaktadır. Depresyonla çevresi arasındaki 1400-1500 m.'lik nispi yükselti farkı vardır ki bu da 8°C'nin üzerinde sıcaklık farkına karşılık gelmektedir. Kargı Ovası'nda yer alan köylerde arazi çalışması sırasında yaz mevsiminde ovanın kuzeyindeki dağlık sahadan özellikle öğleden sonra ovaya doğru rüzgarın esmeye başladığını gördük. İkindi ile akşam arasında hızını artıran bu rüzgarlara yörede halk **"ikindi yeli"** adını verilmiştir. Bu

yerel rüzgarlar Kızılırmak vadisinde doğu ve batıdan esen rüzgarların etkili olmadığı zamanlarda rahatlıkla hissedilmektedir.

Yaza ait hakim rüzgar yönü K 33° D ve G 12° B olmak üzere ilkbahardaki gibi çift yöndür.

Sonbahar mevsimine ait rüzgar gülüne baktığımızda ilkbahara oldukça benzediği ilk bakışta dikkat çekmektedir. Ayrıntıda ise kuzey yönüne ait rüzgarlar ilkbahardakinden daha baskın; kuzeydoğu ve güneydoğu yönlerinin daha zayıf olduğu tablodan anlaşılmaktadır. K 10° D ile G 21° B bu mevsimin hakim rüzgar yönlerini oluşturur.

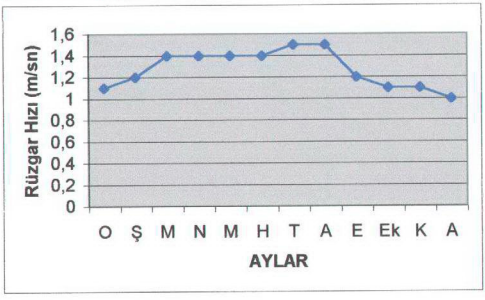
Rüzgar esme yönü ve frekansı yanında rüzgar hızı da önemlidir. Bazı bitkilerde döllenme, rüzgar vasıtasıyla olmakla birlikte rüzgarın hızı arttığında bu defa özellikle ağaçların kökünden devirme, dal ve gözelerini kırma ve rüzgarın estiği yönün tersi istikamette şekillerinde bozulmalar meydana gelmektedir. Rüzgar ayrıca geldiği yöne bağlı olarak buharlaşmayı artırma veya azaltmasıyla bitki gelişimini etkilemektedir. Rüzgarın hızındaki artış tarım ürünlerine de zarar vermektedir. Özellikle tahıllarda başaklanma döneminden hasata kadar olan dönemde hızlı esen rüzgarlar söz konusu ürünün bir tarafa doğru yere yatmasına neden olur ki bu durumda başak verimi düştüğü gibi hasat sırasında kayıplar da artmaktadır.

Tablo 15: Kargı'da Aylık Ortalama Rüzgar Hızı (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Rüzgar Hızı (m/sn)	1.1	1.2	1.4	1.4	1.4	1.4	1.5	1.5	1.2	1.1	1.1	1.0	1.2

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 14: Kargı'da Rüzgar Hızının Aylara Göre Dağılımı.

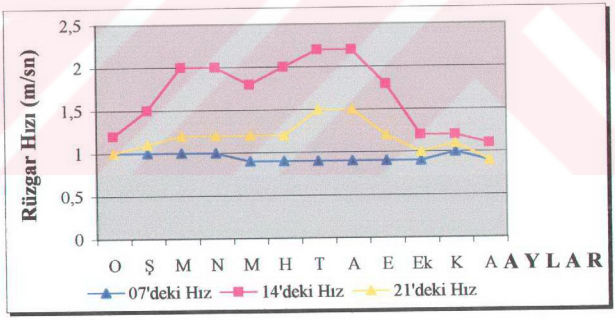
Kargı'da rüzgarın yıllık ortalama hızı tablo ve grafikte gösterilmiştir (Tablo: 15, Şekil: 14). Buna göre yıllık ortalama rüzgar hızı 1.2 m/sn'dir. Aralık ayında 1 m/sn ile rüzgar hızında görülen minimumuna karşılık temmuz ve ağustosta 1.5 m/sn ile maksimuma erişilir. Aylara göre rüzgar hızı minimum ile maksimum arasında düzenli bir uzanışa sahip değildir. Aralık ayından marta kadar sürekli bir artış söz konusu iken bu aydan itibaren haziran ayına kadar aynı değerde kalmaktadır. Hazirandan sonra görülen artışla temmuz ve ağustosta 1.5 m/sn ile azami değere ulaşılır. Ağustostan sonra tekrar düşerek ekim ayında 1.1 m/sn seviyesine geriler. Kasım ayında aynı değerde kalan rüzgar hızı ocak ayındaki en düşük değerine düşer.

Tablo 16: Kargı'da Günlük Ortalama Rüzgar Hızları (m/sn) (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
07'de Hız	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9
14'deki Hız	1,2	1,5	2,0	2,0	1,8	2,0	2,2	2,2	1,8	1,2	1,2	1,1	1,7
21'deki Hız	1,0	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,5	1,5	1,2	1,0	1,1	0,9	1,2

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 15: Kargı'da Günlük Ortalama Rüzgar Hızının Aylara Göre Dağılışı.

Kargı'da rüzgarın gün içindeki hızlarına baktığımızda 14: 00'de esen rüzgarların en yüksek hıza sahip olduğu görülmektedir (Tablo: 16, Şekil: 15). Yıllık 1.7 m/sn hıza sahip olan bu rüzgarlar yaz aylarında daha da artarak temmuz ve ağustos aylarında 2.2 m/sn'e kadar çıkmaktadır. Sabah 7:00'de esen rüzgarlar en az

hıza sahiptir. Rüzgar hızlarının gün içindeki değişimi sıcaklıkların gün boyunca artıp azalmasıyla oluşan yerel basınç merkezlerinin meydana gelmesiyle ilgilidir.

Tablo 17: Kargı'da Rüzgar Hızının Yönlere Göre Aylık Dağılımı (m/sn) (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
K	1	1	1.1	1.1	1.1	1.2	1.4	1.4	1.1	1.0	1.0	0.9	1.1
KD	1	1.1	1.4	1.5	1.4	1.7	1.8	1.8	1.4	1.0	1.1	1.0	1.4
D	1.1	1.2	1.7	1.4	1.7	1.5	2.2	1.8	1.8	1.4	1.1	1.1	1.5
GD	1	1.2	1.5	1.5	1.5	1.5	1.8	1.8	1.5	1.2	1.1	1.0	1.4
G	1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.2	1.1	1.1	1.2	1.1	1.0	1.0	1.1
GB	1.5	1.8	1.8	1.8	1.7	1.4	1.4	1.4	1.5	1.2	1.4	1.2	1.5
B	1.4	1.8	1.7	1.5	1.4	1.5	1.4	1.5	1.2	1.2	1.4	1.2	1.4
KB	1.1	1.2	1.7	1.7	1.2	1.5	1.7	2.0	1.2	1.1	1.2	1.1	1.4

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Kargı'da rüzgar hızının yıllık seyrine tablodan baktığımızda 1.5 m/sn ile güneybatı ve doğu en hızlı rüzgarların estiği yönleri oluştururlar (Tablo. 17). Güneybatıdan esen rüzgarların hızının yüksek olmasıyla birlikte frekansının da en fazla olan yöndür. Buna karşın doğu 1.210 yıllık esme sayısı ve % 5.6 oranı ile en az rüzgarın estiği yön olmakla beraber rüzgar hızı bakımından en yüksek değere sahip olan iki yönden birisi olması oldukça ilginçtir. Buna göre bu yönden esen rüzgarların frekansının az olmasına karşın rüzgar hızlarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Güneybatı yönünde esen rüzgarlar Devrez Çayı vadisi boyunca kanalize olduğundan hızı artmaktadır. Kuzey ve güney 1.1 m/sn ile rüzgar hızının en az olduğu yönleri oluşturur ki bunda da doğu-batı yönlü dağ sıralarının uzanıyor olması bu yönlü rüzgarların hızını engellemektedir.

2.3. Nem ve Bulutluluk

Havanın taşıdığı su buharını ifade eden nemlilik, suyun buharlaşmayla havaya karışmasıdır. Yüzeydeki suyun buharlaşarak gaz haline gelen kısmını oluşturan nemin artmasında sıcaklık temel faktördür. Yükselen sıcaklıkla buharlaşma artarken havanın taşıyabileceği nem miktarı da artmaktadır ki bu durumda havanın neme doyma noktasından uzaklaşmakta dolayısıyla bağıl nem azalmaktadır. Bilindiği gibi yağışın oluşabilmesi için havanın doyma noktasını aşan miktarda neme sahip olması gerekir.

Yağışın oluşması bakımından bağıl nemin havada bulunma oranı önemli bir unsurdur. Bitki yaşamı açısından ise nemin yıl içindeki dağılımı son derece önemlidir. Vejetasyon döneminde bitkinin istediği oranda havanın neme sahip olması bitki gelişimini hızlandırmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin her evresinde nem önemli bir etken olarak belirmektedir.

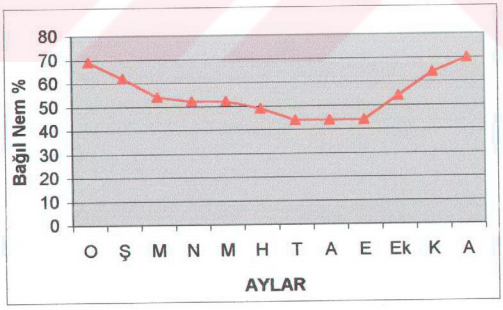
Nemin havadaki görünümünü teşkil eden bulutluluk da yağışın oluşumunda rol oynar. Dolayısıyla nem ile bulutluluk arasında bir paralellik söz konusudur. Bununla birlikte yerin aşırı ısınmasını ve soğumasını engelleyen bir örtü olması bulutluluğun bir diğer iklimsel yönünü oluşturur. Tarımsal faaliyetler açısından ise bazı ürünler bulutlu ve kapalı havalarda severken bir kısım meyve ve tahıllar özellikle de hasat döneminde açık ve güneşli günlere ihtiyaç duyarlar.

Tablo 18: Kargı'da Aylık Ortalama Bağıl Nem ile Aylık Ortalama Sıcaklıkların Dağılışı (1972-1992)

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Bağıl Nem (%)	69	62	54	52	52	49	44	44	44	54	64	70	54
Sıcaklık °C	1.6	4.0	8.4	13.6	17.5	21.6	24.3	24.1	20.5	15.0	8.2	3.6	13.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

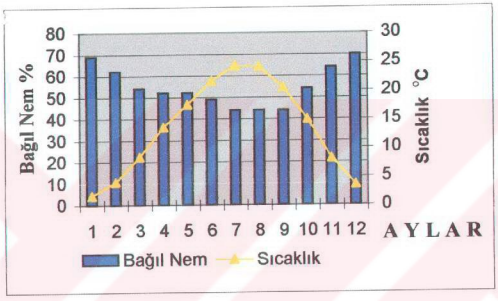
Şekil 16: Kargı'da Bağıl Nemin Aylara Göre Dağılımı.

Kargı meteoroloji istasyonunun 20 yıllık verilerine göre yıllık bağıl nem % 54'tür (Tablo: 18). Bu miktar oldukça düşük olmakla birlikte aylara göre dağılışta artış ve azalışlar görülmektedir (Şekil: 16). Temmuz ve ağustos aylarında artan sıcaklıklarla birlikte bağıl nem % 44'e kadar düşerken, aralık ayında % 70'le en

yüksek değerine erişmektedir. Grafikten de görüldüğü gibi yaz ile kış arasında değişen nemin dağılış eğrisinde uzanışta nisan ve mayıs ayında bir bozulma dikkati çeker. Bu aylarda sıcaklıklar artmakla birlikte konveksiyonel yağışlar havanın nem oranının azalmasını engellenmektedir. Bunun dışındaki aylarda kıştan yaza doğru olan azalışla yazdan kışa doğru olan artışın temelinde yıllık sıcaklığın dağılışı yer almaktadır. Sıcaklıkla nem arasındaki ters orantılı uzanış grafikte çok belirgin olarak görülmektedir (Şekil: 17).

Şekil 17: Kargı'da Bağıl Nem ile Sıcaklığın Yıl İçindeki Değişimi.

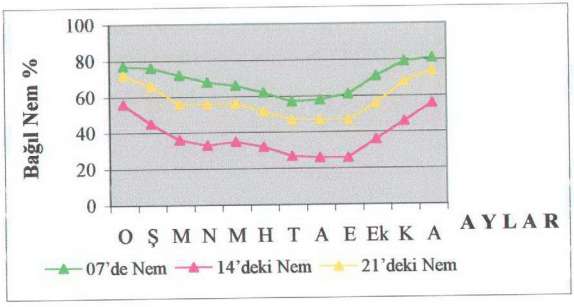

Tablo 19: Kargı'da Bağıl Nemin Gün İçindeki Değişimi (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
07'de Nem	77	76	72	68	66	62	57	58	61	71	79	81	69
14'de Nem	56	45	36	33	35	32	27	26	26	36	46	56	37
21'de Nem	72	66	56	56	56	52	47	47	47	56	68	74	58

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 18: Kargı'da Bağıl Nemin Gün İçinde Değişimi.

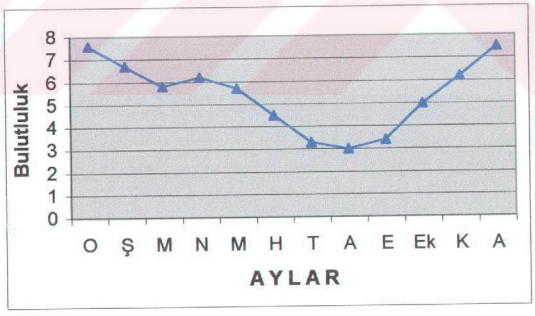
Bağıl nemin günlük değişimine baktığımızda gün içerisindeki sıcaklığın değişimine bağlı olarak nemin de değiştiği dikkati çeker (Tablo: 19). Nitekim % 60-80 arasında değişen en yüksek değerler sabah 7: ^{00}'de ölçülmüştür. Bununla beraber temmuz ve ağustos aylarında % 60'ın biraz altına düşmesi yaz mevsimindeki yüksek sıcaklıklarla ilgilidir. Akşam 21: ^{00}'deki ölçümlerde ise yüksek değerlere erişilmiş olmakla birlikte hiçbir zaman 7: ^{00}'deki kadar yüksek olmadığı gibi 14: ^{00}'deki değerler kadar da düşük değildir. Gün boyu ısınan havanın sabah saatindeki sıcaklığından daha fazla olması 21: ^{00}'deki nemin sabahki değere erişmesini engellemektedir. Günün en sıcak vaktine karşılık gelen 14: ^{00}'deki rasatlar ise en düşük değerlere sahip olup genelde % 60'ın altında inmektedir. Grafiğe bakıldığında yıllık uzanışın benzeri bir gidişin günün her üç vaktindeki ölçümlerde de görülmektedir (Şekil: 18).

Tablo 20: Kargı'da Bulutluluğun Aylara Göre Dağılımı (1971-1992).

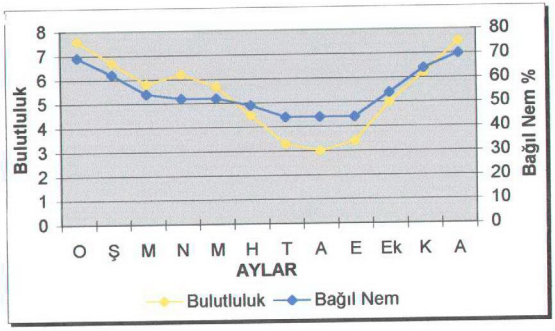
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Bulutluluk	7.6	6.7	5.8	6.2	5.7	4.5	3.3	3.0	3.4	5.0	6.2	7.5	5.4

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 19: Kargı'da Bulutluluğun Aylara Göre Dağılımı.

Şekil 20: Kargı'da Ortalama Bulutluluk ve Bağıl Nemin Aylara Göre Dağılımı.

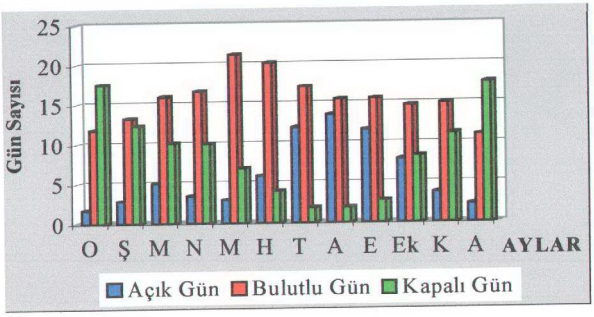
Bulutluluk ile nem arasındaki paralellik her iki unsurun şekiller karşılaştırıldığında açık bir şekilde görülmektedir. Bulutluluğa baktığımızda Kargı'da yıllık ortalama bulutlu gün sayısı 5.4 gündür (Tablo: 20). Bulutluluğun aylık değişimine göz attığımızda ise 3.0 ile ağustos ayı bulutluluğun en az olduğu aydır. Buna karşın ocak ayı 7.6 ile en yüksek değere erişir. Kış ve yaz mevsimlerinde bulutluluktaki bu farklılık kışın ülkemizi ve bölgeyi etkisi altına alan gezici siklonik hava kütlelerinin etkin olmasıdır. Bulutluluktaki kış mevsimindeki bu yüksek değerler yağışın fazla olmasıyla birlikte yer radyasyonunun daha az olmasında rol oynamaktadır.

Tablo 21: Kargı'da Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılışı (1972-1992).

AYLAR	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Açık Gün	1.7	2.8	5.0	3.4	2.9	5.9	12.0	13.6	11.7	8.0	3.8	2.3	73.1
Bulutlu Gün	11.8	13.2	15.9	16.6	21.2	20.1	17.1	15.5	15.6	14.7	15.0	11.0	187.7
Kapalı Gün	17.5	12.3	10.1	10.0	6.9	4.0	1.9	1.9	2.8	8.4	11.2	17.6	104.6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 21: Kargı'da Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılımı.

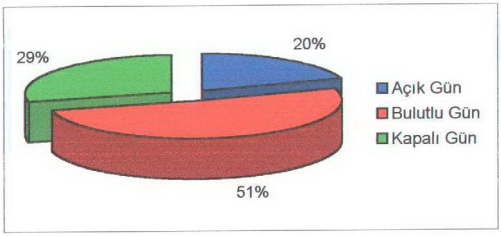

Kargı'da havanın açık, bulutlu ve kapalı olma durumuna geldiğimizde yılın 73.1'i açık, 187.7'si bulutlu ve 104.6'sı kapalı geçmektedir. Buna göre yılın sadece % 20'si açık ve güneşli geçmektedir. Açık, bulutlu ve kapalı günlerin aylara göre dağılımına baktığımızda açık günlerin ağustos ayında 13.6 gün ile en fazla değere sahip olurken ocak ayında bu değe 1.7'ye kadar düşmektedir. Grafikte de görüldüğü genelde kıştan yaza doğru olan artış söz konusudur. Bununla birlikte nisan ve özellikle de mayıs aylarında bir düşüş dikkati çeker ki açık günlerdeki bu düşüş bulutlu günler lehine artmasından kaynaklanır. Kapalı günlerin dağılımı ise doğal olarak açık günlerin tam tersi bir uzanış gösterir. Asgari değere yaz aylarında erişilen kapalı günlerde ise mart ayından nisana geçişte bir duraksama göze çarpmaktadır.

Yazın ülkemize güneyden sokulan sıcak karakterli hava kütlelerine bağlı olarak açık ve güneşli günler bu mevsimde daha fazla görülmektedir. Basınç merkezlerinin kış mevsimine doğru tekrar güneye doğru yer değiştirmesiyle kuzey sektörlü hava kütlelerinin ülkemize sokulmaya başlaması sonucu açık günler azalırken buna karşın kapalı günler artmaktadır. Nitekim aralık ve ocak aylarında kapalı gün sayısı 17 güne kadar çıkmaktadır. Kapalı günlerin kış mevsiminde fazla olması bu dönemde aşırı soğumayla şiddetli donların yaşanmasını engellemektedir. Halk arasında kullanılan deyimle **"ayaza çekme"** çok sık rastlanılmaması bundan dolayıdır. Temmuz, ağustos ve eylül aylarında açık günlerin 10 günün üzerinde seyretmesi yine tarımsal açıdan tahıl ve meyvelerin olgunlaşmasını kolaylaştırmaktadır. Eylül ve ekim aylarında hasadı yapılan çeltik bu aylarda güneşli

ve sıcak havalara ihtiyaç duymaktadır. Bu gerek hasat işeri gerekse elde edilen ürünün kurutulması (neminin alınması) için gereklidir.

Şekil 22: Kargı'da Yıllık Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Dağılımı.

Bulutlu günlerin dağılımına baktığımızda gerek açık gerekse kapalı günlere benzemediğini görürüz. Sadece asgarileriler açısından kapalı günlere benzeşmektedir. Aralık ayında 11 gün ile en az bulutlu gün yaşanırken bu aydan itibaren sürekli bir artışla mayıs ayında 21.2 güne kadar çıkmaktadır. Bu aydan sonra tekrar düşüşe geçen bulutlu gün sayısında ağustos, eylül, ekim ve kasım aylarında düz bir uzanışla 15 gün civarında eğride düze yakın bir uzanış meydana getirir. Geçiş mevsimlerinde ülkemizi etkileyen gezici siklonik hava kütleleri bulutluluğu artırmaktadır. Buna ilaveten mayıs ayının en fazla yağışlı ay olması bu ayın aynı zamanda en fazla bulutlu ay olmasını gerektirmektedir.

2.4. Yağış

Havadaki nemin yoğunlaşarak kar, yağmur veya dolu şeklide yeryüzüne düşmesi yağış olarak adlandırılmaktadır. Yağışın oluşumunda havadaki nemin soğumayla yoğunlaşması temel esastır. Gerek havanın taşıdığı nem miktarının gerekse yoğunlaşma sırasında etkili olan faktörlerin bir yerden başka bir yere değişmesiyle yağışın şekli, dağılışı, zamanı, şiddeti ve miktarında farklılıklar ortaya çıkar. İşte yağışın herhangi bir üniteden diğerine olan bu değişimi ile bunda etkili olan faktörleri ortaya çıkarmak o yerin yağış özelliklerin açıklamaktır.

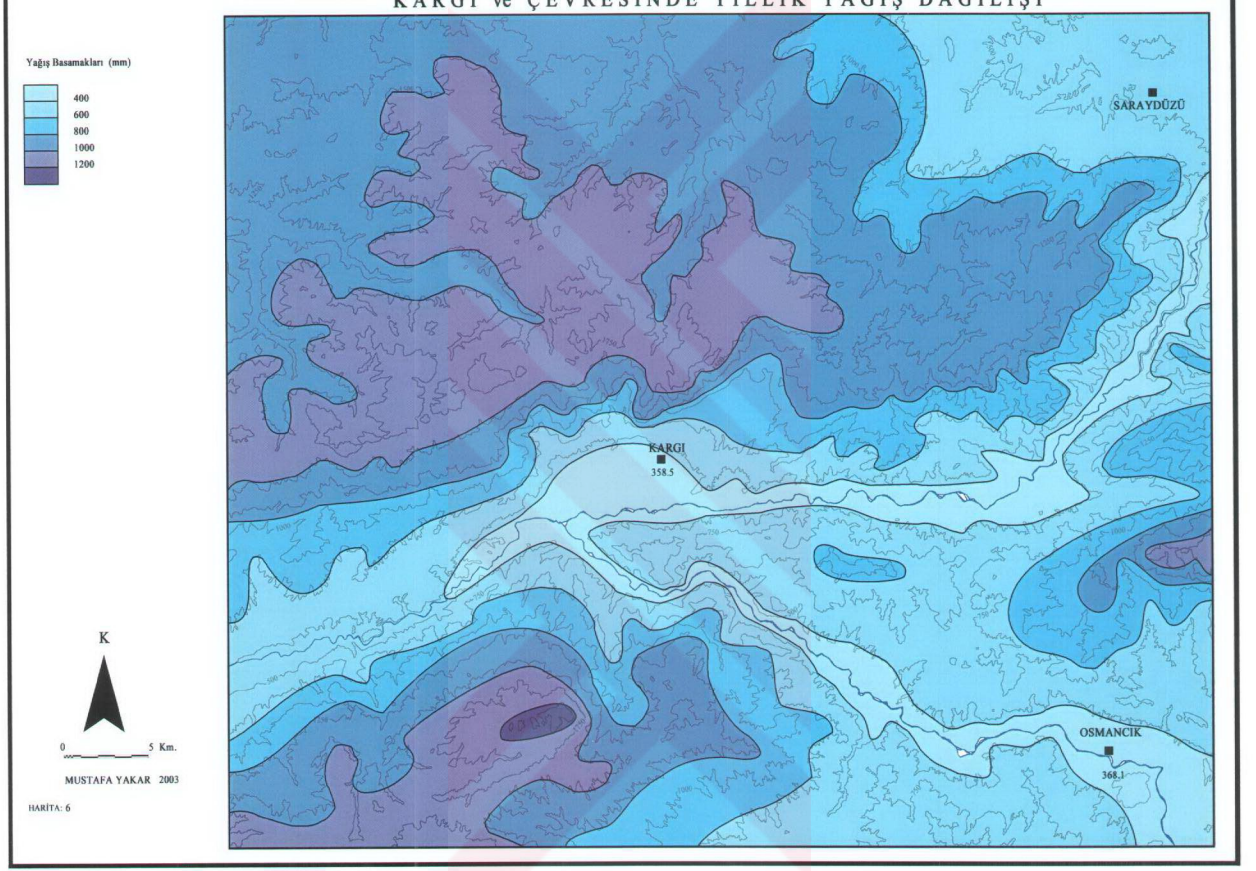
Yağışın miktarı, şekli, şiddeti ve zamanı gibi niteliklerinin en küçük coğrafi birimden en büyüğüne kadar olan değişiklikler doğal ortam başta olmak üzere beşeri

faaliyetleri belirlediği gibi sınırlayıcı etkiye de sahiptir. Yeryüzü şekillerinin oluşumu ve gelişiminden, bitki türlerinin dağılışına, su kaynaklarından toprak özelliklerine kadar oldukça çeşitli ve geniş bir alanda yağışın doğal ortamı şekillendirmesine verilebilecek örneklerden sadece birkaçını oluşturur. Doğal ortamdaki mevcut yapının üzerinde şekillenen sosyo-ekonomik yaşamın yağıştan etkilenmemesi mümkün değildir. Çünkü diğer tüm canlılar gibi insanın da yaşamını sürdürmesi için en başta suya ihtiyacı vardır. Suyun canlı yaşamındaki bu zorunluluk aynı zamanda her türlü ekonomik faaliyetler için de değişen oranlarda bir gerekliliktir. İhtiyaçtan doğan bu gereklilikler suyun kaynağı olan yağışın herhangi bir yerdeki özelliklerini bilmeyi beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla insanla doğal ortamın karşılıklı etkileşimini konu edinen coğrafyanın doğal, beşeri ve ekonomik coğrafya araştırmalarında sentez sonuçlara ulaşmada yağış irdelenmesi gereken önemli bir iklim elemanıdır.

Araştırma sahasında diğer iklim elemanlarının ele alınıp incelenmesinde olduğu gibi yağışta da Kargı'nın yağış özelliklerine girmeden çevresindeki yağış rasadı yapan istasyonların ölçümleri elde edilmiştir. Daha sonra bu sonuçlara bakarak yöre ve bölgenin araştırma sahası çevresindeki yağışın dağılışı ve diğer özellikleri hakkında fikir sahibi olmak amaçlanmıştır. Böylece gerek kıyıdan iç kesimlere gerekse batıdan doğuya doğru seçilmiş olan istasyonlara ait rasatlarla yağıştaki değişim ortaya çıkarılarak, Kargı'nın yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen ölçüm değerleri bir haritaya aktarılarak yağışın yatayda ve dikeydeki değişimi gösterilmeye çalışılmıştır (Harita: 6).

Yağışın dağılışında etkili faktörlerin başında yeryüzü şekilleri gelmektedir. Ülkemizde özellikle kıyı ile iç kesimler arasında adeta bir set gibi hava kütlelerinin geçişini engelleyen orografik uzanışlar yağışın dağılışında çok önemli rol oynamaktadır. Araştırma sahamızın da içinde bulunduğu Karadeniz bölgesinin Batı Karadeniz bölümü bu duruma verilebilecek örneklerinden birini oluşturur. Bölüm genelinde doğu-batı yönünde uzanan yüksek sahalar ile bu yüksek kütleler arsında aynı doğrultuda uzanan çukur alanlar birbiri ardına gelmektedir. Bölüm morfolojisinin bu özelliği nemli hava kütlelerinin iç kısımlara geçişini güçleştirdiği gibi yüksek sahaların kuzeye bakan yamaçlarının daha fazla yağış almasına neden olmaktadır. Depresyonlar ise yağışın en az düştüğü yerlere karşılık gelmektedir.

KARGI ve ÇEVRESİNDE YILLIK YAĞIŞ DAĞILIŞI

Yeryüzü şekillerinin kısa mesafede görülen hızlı değişimin yağışa etkisini görmek için kıyıdan iç kesimlere doğru yağış miktarlarının dağılışına bakmak faydalı olacaktır.

Kıyıda en batıda ölçüm sonuçlarını elde ettiğimiz ilk istasyon olan İnebolu 1017.3 mm ile en fazla yağış alırken; Ayancık'ta 967.3 mm, Sinop'ta 669.3 mm, Bafra'da 773.3 mm. en doğuda Samsun'da ise 708.3 mm. yağış düşmektedir. Buna göre Sinop'taki hızlı düşüş hariç tutulursa yağışın doğuya doğru düştüğü görülmektedir. Gürsoy'a göre bu durum, kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan kıyılar ile denizden gelen hava akımlarına aynı uzantıya sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Samsun gerisinde yükseltinin 1000 m.'yi çok fazla aşmadığından dolayı nemi yeterince tutamaması, az yağış düşmesine neden olan diğer faktördür.[36]

Batı Karadeniz bölümünde denizin hemen geride kıyının çizdiği kavisle aynı uzantıyı paylaşan ilk yüksek kütle Küre (İsfendiyar) Dağlarıdır. Ortalama 1500 m. yükseltiye sahip olan bu yüksek saha hiç şüphesiz denizden gelen nemli havanın ilk karşılaştığı engeli oluşturur. Gerçekten de bu kütlenin ne kadar önemli bir engel olduğunu güneyindeki Gökırmak depresyonundaki istasyonların değerlerine baktığımızda kendiliğinden ortaya çıkar. Nitekim Kastamonu'da 465.3 mm, Boyabat'ta 497.1 mm, Durağan'da 471.3 mm ve Vezirköprü'de 561 mm yağış almaktadır. Bu çukur sahada yükselti doğuya doğru azalmasına karşın yağışın tam tersine arttığı görülür ki bunda Boyabat (20 yıl), Durağan (3 yıl) ve Vezirköprü'ye (15 yıl) ait rasat süreleri oldukça kısa olup, 20 yılı geçmemesinin etkisi vardır. Erinç'e göre bu süreler oldukça yetersizdir. Çünkü yağış sıcaklığa nazaran çok kısa mesafelerde değiştiği gibi aynı yerde dahi mevsimden mevsime, yıldan yıla değişmektedir. Dolayısıyla az çok normale yakın sonuçlar alabilmek için yağış rasatlarının asgari 25-50 yıl arasında değişen bir dönemi kapsaması gerekir.[37] Bununla birlikte kıyı ile bu kesimdeki istasyonların arasında 240 ile 520 mm arasında değişen yağış farkı vardır.

---

[36] Gürsoy, C. R. (1950) "Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi" Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Derg., C. VIII, Sa: 1-2, s. 125, Ankara.

[37] Erinç, S. (1957) Tatbiki Klimatoloji ve Türkiye'nin İklim Şartları. İstanbul Teknik Üniv. Hidrojeoloji Enst.Yay., Sa: 2, İstanbul.

Gökırmak depresyonunun güneyinde genel hatlarıyla batı-doğu uzantılı ikinci yüksek kütle Ilgaz Dağlarıdır. Batıya doğru yükseltisi artan bu kütle Küre Dağları'ndan daha yüksek olup en yüksek yeri Büyük Hacet Tepe'sinde 2587 m'yi bulmaktadır. Ilgaz Dağları'nın yükseltisinin fazla olması yoğunlaşmanın daha yükseklerde başlaması ile yağışa geçmesine neden olmuştur. Küre Dağları'nda 1000 mm'nin üzerinde yağışa 1500 m.'den sonra ulaşılırken, Ilgaz Dağları'nda aynı miktardaki yağışa ancak 2000 m.'yi geçtikten sonra erişilmektedir.[38] Kargı ilçesi Ilgaz Dağları'nın doğu kesimini içine almakta olup en yüksek yeri 2000 m'yi (Çömlekçi Tepe 1946 m.) geçmemektedir. 1500 m. ve üzerindeki yükseltilerin önemli bir sahayı oluşturduğu Ilgazların ilçede kalan kesimlerinde yağış 800 mm.'yi geçmektedir.[39]

Ilgaz Dağları'nın güneyinde ise içinden Devrez ve Kızılırmak akarsularının geçtiği ikinci bir çukur saha gelir. Batıdan doğuya doğru yükseltisi azalan bu çukur sahada Ilgaz'da 885 m. olan yükselti Devrez'in Kızılırmak'a karıştığı yerde 350 m.'ye kadar düşmektedir. Daha doğuda Kâmil yakınında 250 m.'nin altına düşmektedir. En doğuda yükselti tekrar artarak Merzifon'da 750 m.'nin üzerine çıkar. Bu depresyondaki istasyonların rasatlarına göre yağış: Ilgaz'da 497 mm., Tosya'da 480.4 mm., Kargı'da 358.5 mm. ve Merzifon'da 399.3 mm.'dir. Bu değerlere göre yağış miktarının dağılışı ile yükselti arasında bir paralellik söz konusudur. Özellikle de Kargı'nın yağış miktarı kıyıdaki istasyonların yağış miktarından yarı yarıya az olduğu gibi Orta Anadolu'daki yağış değerlerinin (Çankırı 397.9 mm) altında olması dikkat çeker. Bunda Kargı kuzeyinde Ilgazların birden yükselerek 1900 m. civarında bir duvar gibi uzanması ile etrafına göre çukurda kalması ve rasat süresinin yetersizliği etkili olmuştur.

Devrez Çayı vadisinin güneyinde Köroğlu Dağları'nın doğu uzantıları olan Geçmiş Dağları ile en doğuda Kös Dağı yer almaktadır. Kızılırmak nehrine kadar uzanan bu dağ silsilesinden Kös Dağı'nda yükseltinin zirvede 2000 m.'nin üzerine (Erenler Tepesi 2056 m.) çıkmaktadır. Kızılırmak nehri doğusunda bu nehrin dirseği

---

[38] Kurter, A. (1971) Kastamonu ve Çevresinin İklimi. İstanbul Üni. Yay., No: 1627, Coğrafya Ens. Yay., No: 62, s. 95, İstanbul.

[39] Avcı, M. (1998) "Ilgaz Dağları ve Çevresinin Bitki Coğrafyası I (Bitki Örtüsünün Coğrafi Şartları)" İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Der., Sa: 6, s. 166, İstanbul.

içinde kalan Ada Dağı'nda 1000 m.'ye ulaşmazken doğuya doğru artarak Çal Dağı'nda 1750 m.'ye yaklaşmaktadır.

Bu yüksek sahanın güneyinde yükselti tekrar azalmakla birlikte bundan sonra bir depresyon sahası gelmez. Artık Orta Anadolu bölgesi sınırına gelinmiş olur. Çankırı'da 397.9 mm., İskilip'te 484.8 mm., Çorum'da 422.2 mm., Mecitözü'nde 422.7 ve Amasya'da 445.3 mm. yağış düşmektedir.

Yağışın dağılışında özellikle sıradağların yükseltisinin artmasıyla nemli hava kütlesine açık olan yamaç ile duldasında kalan yamaç arasında sıcaklıkta olduğu gibi yağışta da farklılıklar meydana gelir ki, bu durum "**bakı şartları**" olarak adlandırılmaktadır. Kargı'da özellikle Ilgaz Dağları'nın kuzey ve güney yamaçları arasında çok belirgin olarak hissedilen bakının etkisinin şiddetli olmasında Ilgazların yamaçları arsındaki eğim farkının etkisi büyük rol oynamaktadır. Çünkü bu dağların kuzey yamaçları oldukça az eğimle önce platolara sonra da Gökırmak vadisine geçilmektedir. Oysa güney yamaçları tamamen farklı olup, Devrez ve Kızılırmak vadisine birden inilmektedir. Dolayısıyla Gökırmak ile güneyde Devrez-Kızılırmak arasındaki su bölümü çizgisi Ilgazların güney yamaçlarının üst kesimlerinden geçmektedir. İşte dağın yamaçları arasındaki bu asimetri yağışın dağılışına da yansımıştır. Yağışın dağılışındaki bu noktayı vurgulayan Avcı, 600-800 mm. arsında yağış alan kesimin Ilgazların kuzey yamaçlarında ve platolarda geniş alan kapladığını buna karşın güney yamaçlarda bu değerlerdeki yağışın daha dar bir kuşak oluşturduğunu yaptığı yağış dağılışı haritasında Tosya-Kargı arsındaki kuzey yamaçları örnek vererek açıklamaktadır.[40]

Yağışın yatay ve dikeydeki dağılışı yanında zaman boyutundaki dağılışı, başka bir ifade ile aylara ve mevsimlere göre yağış miktarları ve bu dağılışın ortaya çıkardığı yağış rejimi de önemlidir.

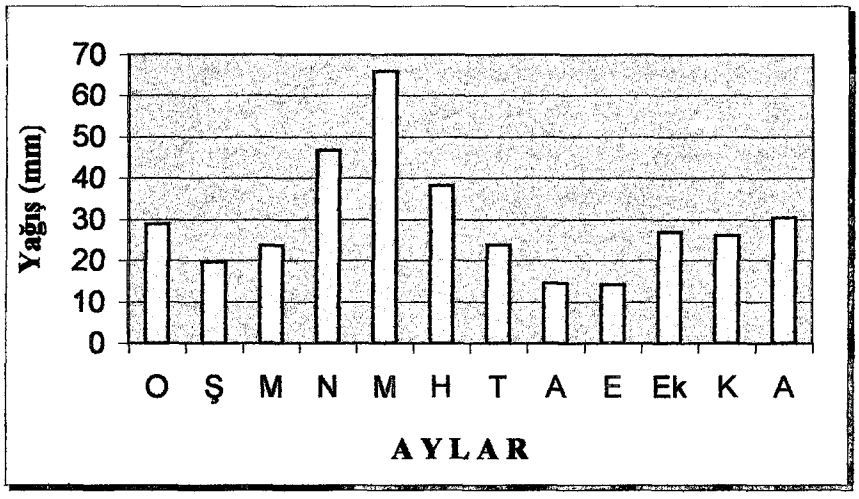
Tablo 22: Kargı'da Aylara Göre Ortalama Yağış Miktarı (mm) (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Yağış Miktarı	28.9	19.5	23.6	46.7	65.9	38.2	23.7	14.5	14.1	26.9	26.1	30.4	358.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

[40] Avcı, M. (1998) "Ilgaz Dağları ve Çevresinin Bitki Coğrafyası I (Bitki Örtüsünün Coğrafi Şartları)" İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Der., Sa: 6, s. 165, İstanbul.

Şekil 23: Kargı'da Yağışın Aylara Göre Gidişi.

Kargı'da yağışın aylara göre gidişini gösteren grafiğe bakıldığında iki adet azami ile iki adet asgarinin olduğu "W" harfine benzer bir uzanış ilk bakışta göze çarpar (Şekil: 23). Azamiler içinde en fazla yağış 65.9 mm. ile mayıs ayı olup bu ayın içinde kaldığı ilkbahar % 38 ile en yağışlı mevsimdir. Mayıstan sonra giderek düşen yağış değerleri eylülde 14.1 mm. ile en düşük seviyesine iner. Nitekim sonbahar da % 18.7 payı ile en az yağışlı mevsimdir. Esasında en az yağış yazın düşmekle birlikte bahar yağmurlarının haziran ayına (38.2 mm) sarkması nedeniyle yaz mevsimi % 21.3 oranıyla kış mevsimine çok yakındır. Eylül ayından sonra artmaya başlayan yağışlarda kasım ayında bir önceki aya göre yaklaşık 1 mm. civarında bir düşüşten sonra aralık ayında 30.4 mm. ile ikinci azami değerine erişir. Bu aydan sonra tekrar düşen yağış, şubat ayında 19.5 mm. ikinci asgarisine iner. Buna rağmen kış yıllık yağışın % 22'sine sahip olup ilkbaharı takip etmektedir (Tablo. 22, 25).

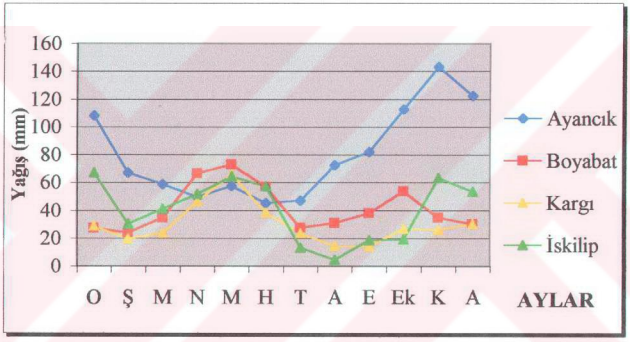
İlkbaharda yağışın daha fazla olması karasal niteliklerin ön plana çıktığının bir göstergesidir. Bu mevsimden yaza doğru zemine yakın havanın hızlı ısınmasına karşın atmosferin üst katlarının soğuk olması mayıs ve haziran aylarında konveksiyonel yağışlara neden olmaktadır. Mayıs ayının 8.2 günü orajlı olması bunu doğrulamaktadır. Daha sonraki aylarda ülkemizin tropikal hava kütlelerinin etkisine girmesiyle yağışlar iyice azalmaktadır. Eylülden sonraki artışlarda gezici siklonik hava kütlelerinin frekanslarının artışı etkilidir.

Tablo 23: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Dağılımı (mm).

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ayancık (1974-1994)	108.1	67.0	59.0	49.7	57.5	45.3	47.1	72.6	82.0	112.9	143.4	122.7	967.3
Boyabat (1981-2001)	27.3	23.8	34.5	66.4	72.8	56.9	27.5	30.9	38.1	53.9	34.8	30.2	497.1
Kargı (1973-1992)	28.9	19.5	23.6	46.7	65.9	38.2	23.7	14.5	14.1	26.9	26.1	30.4	358.5
İskilip (1991-1998)	67.0	30.3	41.0	51.8	64.4	57.2	13.2	4.7	18.7	19.4	63.6	53.5	484.8

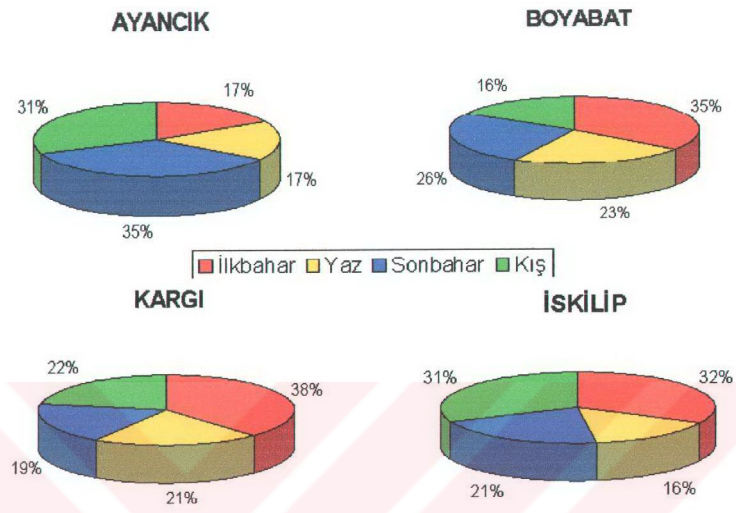
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 24: Kuzey-güney Yönünde Seçilen İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Gidişi.

Kargı'nın kuzeyinde ve güneyindeki bazı istasyonlarda yağışın dağılımı aylara ve mevsimlere göre dağılımı verilmiştir (Tablo: 23, 25). Böylece kıyıdan iç kesimlere doğru gerek yağış miktarı gerekse yağışın yıl içindeki dağılımındaki değişimini görmek amaçlanmıştır. Buna göre kıyıdan iç kesimlere doğru yağış genelde azalmaktadır (Tablo: 23). Yıllık yağışın mevsimlere göre dağılımında ise en fazla yağış sonbahardan ilkbahara doğru kaydığı görülmektedir (Tablo: 25, Şekil: 26). Kıyıda yer alan Ayancık'ta en fazla yağışlı ay kasım (143.4 mm), mevsim ise sonbahar (% 35) olduğu görülür. Nisan ayındaki kısmi azalma olmakla beraber yağış minimumu hazirana (45.3 mm) rastlar. En az yağış ilkbahara rastlar ki yağışın Ayancık'taki bu dağılımı Karadeniz iklimini karakterize etmektedir.

Şekil 25: Kuzey-güney Yönündeki İstasyonlarda Yağışın Mevsimlere Dağılımı.

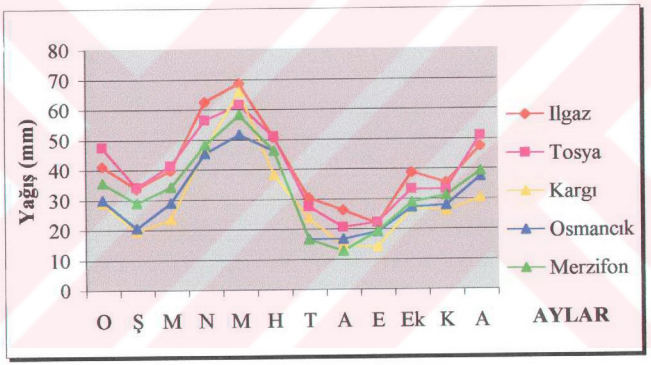
Kıyının gerisindeki diğer tüm istasyonlar Ayancık'tan farklı bir yağış dağılımına sahiptirler. Bu durum yükselti, orografik uzanışların etkisi ve karasallıkla yakından ilişkilidir. Kıyıda bu farklı yağış özelliklerine karşın iç kesimdeki istasyonlar birbirine çok benzemektedirler. Kıyıdan içerdeki istasyonların yağış rejimi Kargı ile benzeşmekle birlikte yağış miktarı bakımından fazla olduğu görülür. Yağış miktarının düşük olması ise Kargı'nın çevresine göre depresyonda yeralmasıyla ilgilidir. Ana hatlarıyla bu yapının ayrıntıda bazı farklılıkları yok değildir. Boyabat'ın yağış dağılımında en az yağış temmuzda yağarken ikinci derecede en fazla yağış Ekim ayına rastlamaktadır. Kıyıdaki sonbaharın hakimiyetinin burada ilkbahara (%34.9) geçmesi miktarında görülen azalmanın dağılımında da görülen en önemli farklılığını oluşturmaktadır. Bu durumu karasal yağış rejimlerinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Sonbahar (%25.5) ilkbaharın hemen ardında yer alırken, kıyının en yağışlı ikinci mevsimi olan kış (%16.4) en az yağışa sahiptir. Kargı'nın güneyinde kalan İskilip'te ise en düşük yağış Ağustosta (4.7 mm.) düşerken bundan sonra olan azami yağış kasım ayında (63.6 mm) gerçekleşmesi Kargı'dan farklı yönleridir. Yazın (% 15.5) en az yağış alırken sonbahar (% 21) onu takip etmektedir.

Tablo 24: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Dağılımı (mm).

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ilgaz (1973-2002)	41.2	33.7	39.7	62.6	68.7	50.6	30.5	26.4	21.9	38.8	35.4	47.5	497.0
Tosya (1964-2002)	47.5	34.2	41.3	56.4	61.6	51.1	27.7	20.7	22.2	33.4	33.2	51.1	480.4
Kargı (1973-1992)	28.9	19.5	23.6	46.7	65.9	38.2	23.7	14.5	14.1	26.9	26.1	30.4	358.5
Osmancık (1976-2002)	30.0	20.6	28.9	45.4	51.7	46.3	16.8	16.8	19.1	27.2	27.9	37.4	368.1
Merzifon (1930-2002)	35.6	28.9	34.2	48.2	58.1	46.2	16.6	12.8	19.3	28.9	31.2	39.3	399.3

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 26: Batı-doğu Yönünde Seçilen İstasyonlarda Yağışın Aylara Göre Gidişi.

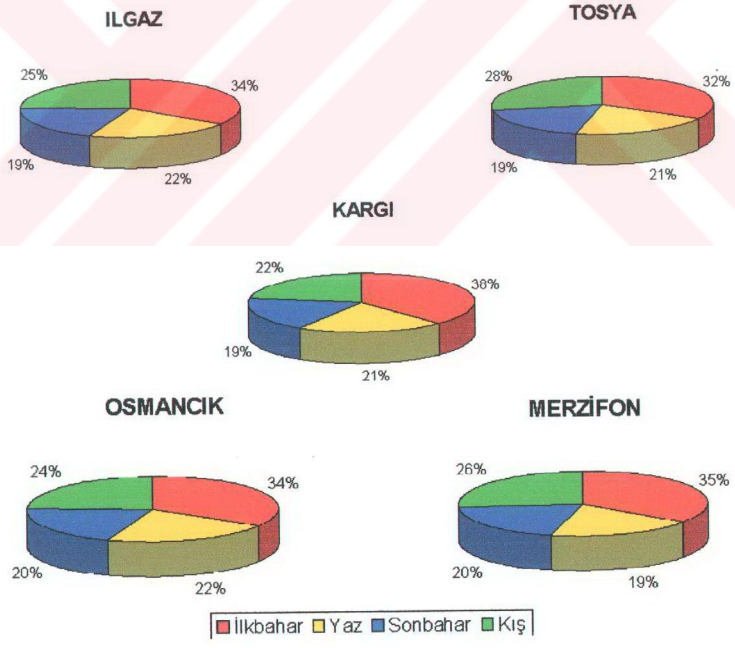
Kargı'nın batısında Ilgaz ve Tosya ile güneydoğusundaki Osmancık ve doğusundaki Merzifon'da yağışın aylara ve mevsimlere göre dağılımı birbirine benzerlik göstermektedir (Tablo: 24,25, Şekil: 27)). Grafikte hemen her istasyonuna ait eğrilerin iniş ve çıkışları benzer uzanış göstermekte fakat miktarları yükselti ve orografik uzanışların etkisiyle farklılık arz etmektedir (Tablo. 24, Şekil: 25).

Tablo 25: Kargı ve Çevresindeki İstasyonlarda Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı.

İstasyonlar	İlkbahar	%	Yaz	%	Sonbahar	%	Kış	%	Yıllık
Ayancık (1974-1994)	166.2	17.2	165.0	17.1	338.3	35.0	297.8	30.7	967.3
Boyabat (1981-2001)	173.7	34.9	115.3	23.2	126.8	25.5	81.3	16.4	497.1
Ilgaz (1973-2002)	171.0	34.4	107.5	21.6	96.1	19.3	122.4	24.7	497.0
Tosya (1964-2002)	159.3	33.2	99.5	20.7	88.8	18.5	132.8	27.6	480.4
Kargı (1973-1992)	136.2	38.0	76.4	21.3	67.1	18.7	78.8	22.0	358.5
Osmancık (1976-2002)	126.0	34.2	79.9	21.7	74.2	20.2	88.0	23.9	368.1
Merzifon (1930-2002)	140.5	35.2	75.6	18.9	79.4	19.9	103.8	26.0	399.3
İskilip (1991-1998)	157.2	32.4	75.1	15.5	101.7	21.0	150.8	31.1	484.8

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Şekil 27: Batı-doğu Yönündeki İstasyonlarda Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı.

Sonuç olarak, bu istasyonların yağış rejimi açısından kıyı gerisinde kendi aralarında bir bütünlük oluşturdukları ve kıyıdan tamamen faklı yapıda oldukları ortaya çıkmaktadır.Buna göre kıyıda sonbahar en yağışlı mevsim iken iç kesimlere doğru bu üstünlük ilkbahara geçmektedir. En az yağış kıyıda ilkbahar ve yazın düşerken iç kesimlere gidildikçe Boyabat'ta kış, Kargı'da sonbahar ve İskilip'te ise yaza kaymaktadır. Ayrıca kıyıdaki istasyonlarda en az yağışlı aylarda bile iç kesimdeki diğer istasyonların yüksek yağış değerlerine yakın olması hemen her mevsimi yağışlı Karadeniz ikliminden yaz minimumu ve ilkbahar maksimumu olan Orta Anadolu'nun karasal iklimine doğru geçildiği görülmektedir.

Yağışlı gün sayısı bakımından Kargı'da yılın 97.7 günü yağışlı geçmektedir. Yılın tamamına oranladığımızda 100 günden 26.7 günü yağış düşme ihtimaline karşılık gelir. Gün sayısını yağış miktarına oranladığımızda ise 3.6 mm.'lik günlük ortalamalar elde edilir. Yağışlı gün sayısı Samsun'da 320 gün, Boyabat'ta 77.8 gün daha güneydeki İskilip'te 70.6 gün ancak yağışlı geçmektedir.

Yağışın miktarı ve rejimi yanında yağışın türü de irdelenmesi gerekir. Çünkü yağış türü sonuçları itibariyle doğal ve beşeri ortamda önemli değişiklikler yapmaktadır. Sağanak yağışlarla düşen yağmur suları yeraltına sızamadan yüzeysel akışa geçmesi erozyonu hızlandırdığı gibi taşkın ve sellere neden olmaktadır. Sağanak yağışlar dolu ile birlikte düştüğünde tarımsal üretimde zararlara yol açmaktadır. Yine kar yağışları normalden fazla yağdığında bitki örtüsünde ağaçların dallarında kırılmalara hatta ağcın kökünden devrilmesine yol açtığı gibi ulaşımda aksamalara neden olmaktadır.

Tablo 26: Kargı'da Aylık Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı (1972-1992)

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Kar Yağışlı Gün	5.3	3.2	2.2			0.0	0.0				0.5	3.6	14.7

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Yağışın büyük bir kısmı yağmur olarak düşmekle birlikte kar yağışları da görülmektedir (Tablo: 26). Yılın ortalama 14.7 günü kar yağışlı geçmektedir. Ocak ayında 5.3 gün kar yağışlı geçerken bunu 3.6 gün ile aralık ayı takip etmektedir. İlk kar yağışları kasım ayında çok az da olsa (0.5 gün) rastlanırken son kar yağışı nisan ayını bulmaktadır. Yamaçlara doğru çıkıldıkça ilk karlar daha erken düşerken nihayet

Ilgaz Dağları'nın üst kesimlerinde ve Kös Dağı'nda kasım ayı başlarına zaman zaman ekim ayı başlarına sarkmaktadır. Kös Dağı zirvesinde kar örtüsü yaklaşık 6 ay kalmaktadır.

Tablo 27: Kargı'da Aylık Ortalama Dolulu Gün Sayısı (1972-1992).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Dolulu Gün Sayısı			0.0	0.3	0.3	0.1	0.0	0.1	0.1				0.9

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bilgisayar verileri.

Havadaki nemin hızlı yoğunlaşmasıyla yağan tarımsal açıdan üretim ve verimi olumsuz etkileyen dolayısıyla yağması istenilmeyen yağış türü dolu yağışlarıdır. Kargı'da dolu yağışları fazla olmamakla birlikte yılın 0.9 gününde görülmektedir (Tablo: 27). Bahçe ve tarla ürünlerinin yetişme döneminin başında görülen dolu yağışları çiftçiyi zarara uğratmaktadır. Bu açıdan orajlı günlerin fazla olduğu nisan ve mayıs aylarında 0.3'er gün dolu yağışları gerçekleşebilmektedir.

Kargının nemlilik ve kuraklık durumunu ortaya koymak için Erinç ve De Martonne formülleri uygulanmıştır.

Tablo 28: Erinç Formülüne Göre Kargı'da Aylık Kuraklık İndisleri.

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Yük. Sıc. °C	5.4	9.1	14.6	20.0	24.2	28.4	31.4	31.6	28.1	21.7	13.5	7.4	19.6
Yağış (mm)	28.9	19.5	23.6	46.7	65.9	38.2	23.7	14.5	14.1	26.9	26.1	30.4	358.5
Kuraklık İndisi	64.2	25.7	19.4	28.0	32.7	16.1	9.1	5.5	6.0	14.9	23.2	49.3	18.3
Yağış Etkinliği	Ç.N	Y.N.	Y.K.	Y.N.		Y.K.	K.	T.K.		K.	Y.N.	N.	Y.K.

Ç.N.: Çok Nemli, **Y.N.**: Yarı Nemli, **Y.K.**: Yarı Kurak, **K.**: Kurak, **T.K.**: Tam Kurak

Erinç formülüne göre Kargı'da yıllık yağış etkinliği indisi 18.3'tür (Tablo: 28). Bu değerin sınıf karşılığı yarı kurak iklimdir. İnebolu çok nemli (59.1), Ayancık nemli (52.6), olup daha doğudaki Sinop (39.1) ve Samsun (39.2) yarı nemli iklime sahiptir. Kastamonu (28.9) ve Boyabat (25.6) yarı nemli iken Kargı güneyinde Osmancık'ta (19.1) yarı kurak, Çankırı'da (22.3) yarı kurak ve Çorum'da ise (24.3) yarı nemli koşullar etkilidir. Kargı batısındaki Ilgaz (29.8) ve Tosya (30.2) yarı nemli hakim iken Merzifon (23.3) yarı kurak iklimde yer almaktadır. Kargı kuzeyindeki

istasyonlardan daha kurak olmakla birlikte güneyinde aynı durum sadece Osmancık ve Çankırı'da söz konusudur.

Sadece ocak ayında çok nemli koşullar hakim olduğu Kargı'da şubatta yarı nemli, martta ise yarı kurak koşullar görülür. Nisan ve mayısta tekrar yarı nemli duruma geçen Kargı'da mart ayının yarı kurak geçmesinde yağışların azalmasına karşılık sıcaklıkların hızla artması neden olmaktadır. Bir önceki aya göre (şubat) sıcaklık 5.5 °C artışa karşılık yağışta ancak 4.1 mm.'lik artış kaydedilmiştir. Haziran'da yarı kurak hale gelen Kargı temmuzda kurak, ağustos ve eylülde tam kuraklık hakimdir. Ekim ayının da kurak geçtiği ilçede kasım ayında yarı nemli koşullardan sonra Aralık'ta nemli hale gelir. Yılın 4 ayında etkin olan kuraklık Kargı'nın çevresine göre alçakta kalmasına bağlı olarak yaz mevsiminde yüksek sıcaklıklarla düşük yağışlardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 29: De Martonne Formülüne Göre Kargı'da Aylık Kuraklık İndisleri.

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Sıc. °C	1.6	4.0	8.4	13.6	17.5	21.6	24.3	24.1	20.5	15.0	8.2	3.6	13.5
Yağış (mm)	28.9	19.5	23.6	46.7	65.9	38.2	23.7	14.5	14.1	26.9	26.1	30.4	358.5
Kuraklık İndisi	29.9	16.7	15.4	23.7	28.7	14.5	8.3	5.1	5.5	12.9	17.2	26.8	15.2
Yağış Etkinliği	**Y.N.**	**Y.K.**		**Y.N.**		**Y.K.**	**K.**			**Y.K.**		**Y.N.**	**Y.K.**

Y.N.: Yarı Nemli, **Y.K.**: Yarı Kurak, **K.**: Kurak

De Martone formülüne göre 15.2 çıkan indis değeri yine yarı kurak koşulları göstermektedir (Tablo. 29). Erinç formülünden çıkan sonuçlarla benzerlik gösteren sonuçların aylara dağılımında sınıf aralığı değerlerinin farklı olmasından dolayı bazı değişiklikler görülür.

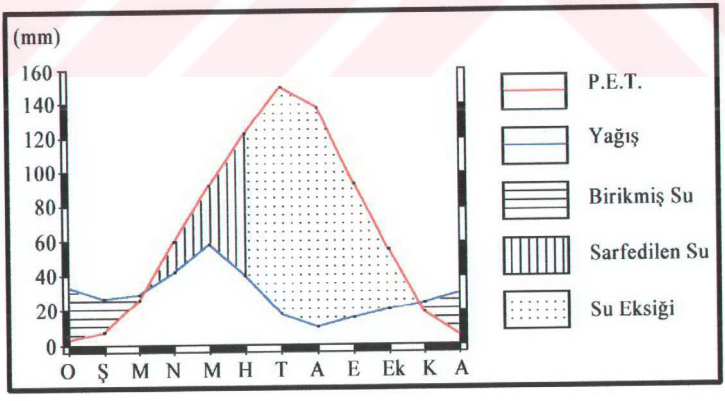
Toprakta depolanan su miktarı, su fazlası, sarfedilen su miktarı ile bunların başlama ve bitiş tarihlerini göstermesi açısından Thornthwait'e ait formülün uygulanması yararlı olacaktır (Tablo: 30). İbret'in yaptığı uygulamaya göre Kargı **DB'$_2$db$_3$'** iklim tipi görülmektedir. Yine bu tasnife göre Kargı, yarıkurak, ikinci

derecede mezotermal, su fazlası olmayan ve denizel etkilere yakın olan iklim tipine girmektedir.[41]

Tablo 30: Kargı'nın Thorntwaite Formülüne Göre Su Bilançosu (İbret, 2000)[42].

Aylar	0	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık (°C)	2.1	4.3	8.6	13.8	17.9	21.7	24,2	24.1	20.6	14.8	8.4	4.1	13.7
Sıcaklık İndisi	0.27	0.80	2.27	4.65	6.90	9.23	10.89	10.82	8.53	5.17	2.19	0.74	62.5
Düzeltilmemiş PE (mm)	3.5	9	25	54	74	98	118	116	90	58	24	8	677.5
Enlem Düzeltme Katsayısı	0.83	0.84	1.03	1.11	1.25	1.26	1.27	1.19	1.04	0.96	0.82	0.80	-
Düzeltilmiş PE (mm)	2.9	7.5	25.7	59.9	92.5	123.4	149.8	138.0	93.6	55.6	19.6	6.4	774.9
Yağış (mm)	33.3	26.3	29.2	41.8	58,8	39.9	17.1	11.4	15.9	20.7	24.6	29.5	348.5
Birikmiş Su Değeri (mm)	30.4	18.8	3.5	-18.1	-33.7	-29.0	0	0	0	0	5.0	23.1	-
Birikmiş Su (mm)	58.5	77.3	80.8	62.7	29.0	0	0	0	0	0	5.0	28.1	-
Gerçek Evapotransprasyon	2.9	7.5	25.7	59.9	92.5	68.9	17.1	11.4	15.9	20.7	19.6	6.4	348.5
Su eksiği (mm)	0	0	0	0	0	54.5	132.7	126.6	77.7	34.9	0	0	426.4
Su fazlası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Akış	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Nemlilik oranı	10.4	2.5	0.1	-0.3	-0.5	-0.6	-0.8	-0.9	-0.8	-0.6	0.2	3.6	-

Şekil 28: Kargı'nın Thorntwaite Göre Su Blançosu Diyagramı.

[41] İbret, B.Ü. (2000) Devrez Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Marmara Üniv. Sosyal Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 73, İstanbul.

[42] İbret, B. Ü. (2000) A. g. e., s. 27, İstanbul.

Kargı'nın su bilançosu grafikte gösterilmiştir (Şekil: 28). Su bilançosunun aylık seyrine göre kasım ayından itibaren yağışlar PE'nin üzerine çıkmasıyla toprakta su depolanmaya başlamakta ve bu depolanma mart ayına kadar devam etmektedir. Fakat yağışlar fazla olmadığı için toprak tamamen suya doymadığından su fazlası da görülmemektedir. Mart ayından sonra yağışlar tekrar PE'nin altına düşmektedir. Dolayısıyla düşen yağış buharlaşmayı karşılamadığı için toprakta suyun depolanması sona ermekte ve depolanan suyun harcanmaya başlamaktadır. Mayıs ayı sonuna gelindiğinde toprakta depolanan su da tükenmektedir. Bu aydan sonra toprakta da su kalmadığı için kasıma kadar su eksiği ortaya çıkmaktadır. Kurak dönemi oluşturan bu 5 aylık su eksiği 426.4 mm.'dir. Tosya'da ise haziranda başlayan su eksiği Kargı'ya göre daha kısa (4 ay) olduğu gibi su eksiği de daha (301.6 mm) azdır[43]. Devrez havzasının batısına doğru giderek yağışın artması ve sıcaklığın azalmasıyla su eksiğini de azalmaktadır.

Kargı'da yağışın düşük değerler göstermesi ile çevresine göre çukurda olmasından dolayı görülen yüksek sıcaklıklar buharlaşmayı artırmakta sonuçta 5 aylık bir dönemde kuraklık söz konusu olmaktadır. Bu durum ilçede yürütülen ekonomik faaliyetleri etkilemektedir. Her şeyden önce tarımda sulamayı zorunlu hale getirmektedir. Ayrıca yetiştirilmesi tamamen su gerektiren çeltik ekiminin yapılması su ihtiyacını daha da artırmaktadır.

[43] İbret, B.Ü. (2000) Devrez Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Marmara Üniv. Sosyal Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 70, İstanbul.

3 – HİDROGRAFYA

Hidrografya birinci derecede iklime özellikle de sıcaklık ve yağış özelliklerine bağlıdır. Jeolojik yapı, yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü, toprak şartları ile beşeri ve ekonomik faaliyetler hidrografyayı şekillendiren diğer faktörlerdir.

Kargı ilçesinin hidrografik birimlerini akarsular, yeraltı suları ve kaynaklar oluşturmaktadır. Hidrografik olarak çeşitli özelliklere sahip olan Kargı ilçesi bütünüyle Kızılırmak havzası içinde kalmaktadır. Kızılırmak (84.616.3 km^2) ülkemizde Fırat Nehri'nden sonra (120.917 km^2) ikinci büyük havzaya sahiptir.

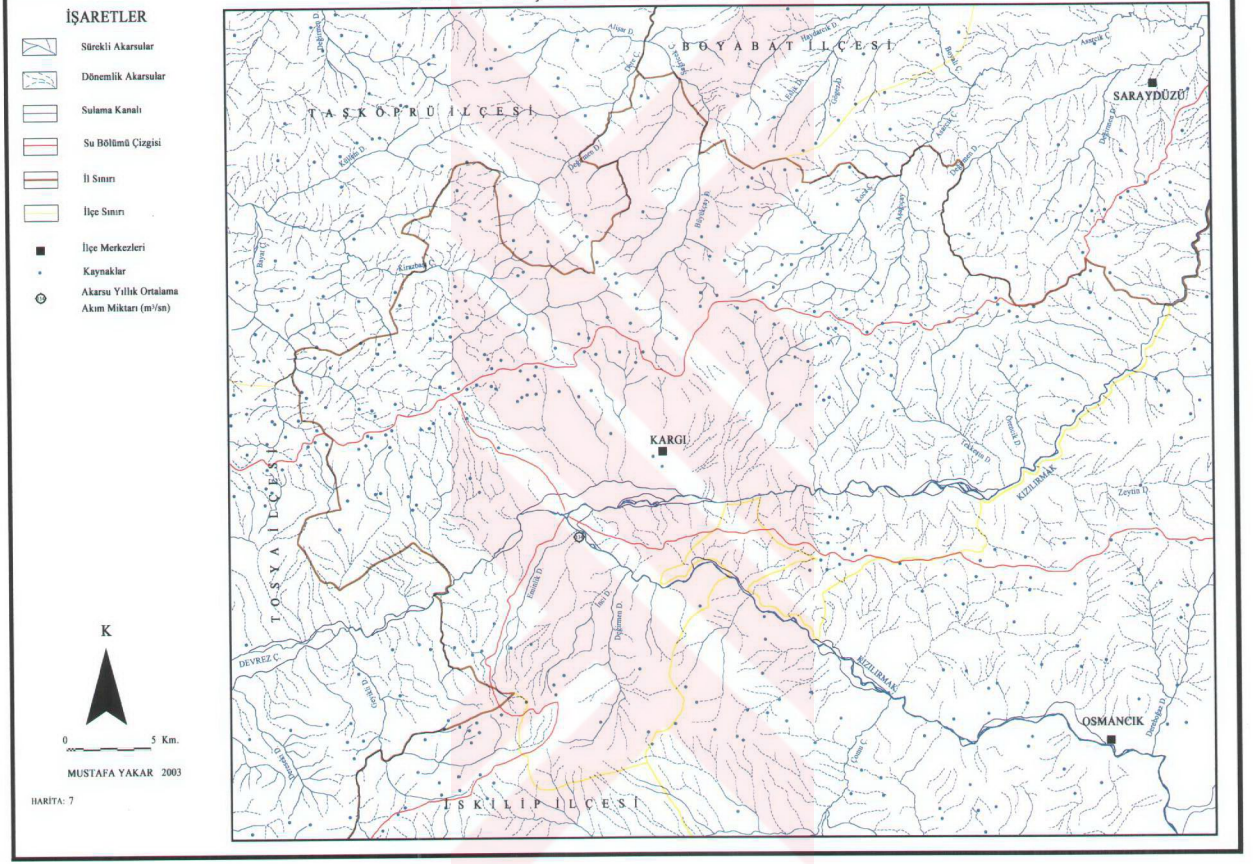
Bütün havzalar ana akarsuyla birlikte ona bağlı ikinci, üçüncü dereceden diğer kollardan meydana gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kargı ilçesinde Kızılırmak ana kolu ile birlikte yan kollarından Devrez Çayı ve havzası ile diğer yan kol olan Gökırmak'a bağlı olan çay ve dereler vasıtasıyla Gökırmak havzası olmak üzere üç farklı ikinci derecede havza yer alır (Harita: 7). Kaynaklar açısından da oldukça zengin olan ilçede hidrografyanın beşeri ve ekonomik faaliyetlerde üzerinde yönlendirici etkiye sahiptir.

3.1. Akarsular

Araştırma sahasının en önemli akarsuyu Kızılırmak nehridir. İmranlı doğusunda Kızıldağ'dan çıkan Kızılırmak Orta Anadolu bölgesinde geniş bir kavis çizdikten sonra kuzeye yönelerek Karadeniz bölgesine girmektedir. İlçeye güneydoğuda Kayadibi mahallesi yakınlarında giren Kızılırmak kuzeybatıya doğru akmaktadır. Avşar Köyü batısında Kargı Ovası'na giren nehir burada sert bir dirsek çizerek doğuya doğru yönelmektedir. Kızılırmak'ın vadisi boyunca yapmış olduğu bu en keskin dirseğin nedeni akarsuyun tektonik kökenli bir oluğa girmiş olmasıdır. Kuzey Anadolu Fay Kuşağına bağlı olarak oluşan oluk dirsekten sonra Kızılırmak için hazır yatak olmuştur. Dirsek aynı zamanda tektonik oluğun batıya doğru olan uzantısına yerleşmiş olan Devrez Çayı'nın Kızılırmak'a karıştığı yerdir.

Devrez Çayı'nı da içine alarak güçlenen Kızılırmak bu noktadan sonra Kâmil batısına kadar doğu-batı doğrultusunda akışına devam etmektedir. Kâmil batısından itibaren kuzeydoğuya yönelen Kızılırmak, Ilgaz Dağları'nın ilçedeki doğu kesimini yararak Sinanözü köyü kuzeydoğusunda ilçeyi terk eder.

KARGI İLÇESİNİN HİDROGRAFYA HARİTASI

Ülkemizin çeşitli yerlerinde olduğu gibi ilçede de gerek Kızılırmak gerekse Devrez Çayı'nın akış yönleri orografik uzanışlara ve tektonik depresyonlara büyük ölçüde bağlı olduğu görülmektedir. Devrez kavşağındaki Kızılırmak'ın yaptığı dirsek ve Kâmil'e kadar batı-doğu yönündeki akış tektonik çöküntüyle ilgilidir.

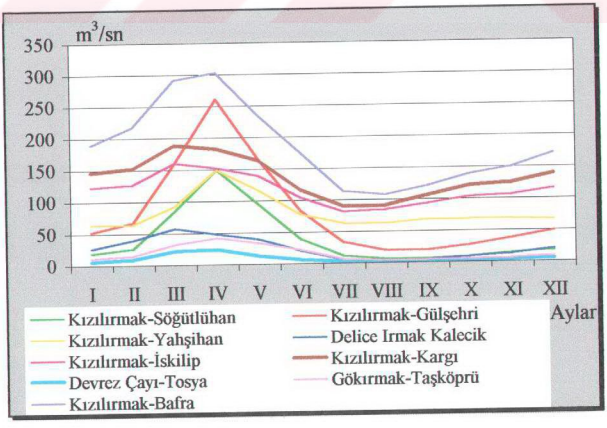
Tablo 31: Kızılırmak ve Kollarında Ortalama Akım Değerlerinin Aylara Dağılımı (m^3/sn).

İstasyonlar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Söğütlühan* 1962-1995	18,4	25,4	84,1	149	93,5	38,3	11,7	6,1	5,9	8,7	14	17,9	39,5
Gülşehri * 1959-1995	51,8	66,6	159	261	165	83	32,8	19,8	19,7	26,7	37,7	49,2	81,0
Yahşihan * 1928-1995	63,7	64	91,5	149	116	76,8	63,4	62,6	68,1	68,5	68,9	66,8	80,0
Delice Irmak 1967-1980	25,4	39,1	57,4	48,1	38,9	20,3	5,7	2,6	4,5	8,8	12,9	19,9	23,6
İskilip* 1954-1995	122	126	160	152	139	104	80,9	83,5	93,1	103	106	115	115,4
Kargı* 1965-1995	146	152	188	182	163	116	89,8	90,2	106	121	125	139	134
Devrez Çayı 1971-1995	5,5	9	21,9	23,5	13	6,4	2,6	1,6	1,9	2,5	3,5	5,5	8,1
Gökırmak 1953-1995	9,8	14,1	31,7	42,1	33,0	21,6	6,2	3,8	4,4	5,0	6,4	8,9	15,6
Bafra* 1960-1990	189	217	291	303	235	175	113	107	121	139	150	171	184,1

* Kızılırmak üzerindeki akım ölçüm yerleri.

Kaynak: Su Akım Aylık Ortalama (1935-1995) 2000 Elektrik İşleri Etüt İdaresi Yay., Ankara.

Şekil 29: Kızılırmak ve Kollarında Ortalama Akım Değerlerinin Aylara Dağılımı.

Kızılırmak nehrinin rejimini ortaya koymak için nehrin farklı çığırlarındaki istasyonların akım değerleri elde edilerek bir tablo ve grafik hazırlanmıştır (Tablo: 31, Şekil: 29). Delice Irmak, Devrez Çayı ve Gökırmak gibi nehri besleyen önemli kollara ait ölçüm noktalarından birisi eklenmiştir. Buna göre çizilen grafikte Kızılırmak ve kollarında bir azami bir de asgari görülmektedir (Şekil: 29). Bahar mevsiminde mart, nisan ve mayıs ayları akarsuyun bol su taşıdığı kabarık dönemi oluşturuken; temmuz, ağustos ve eylül ayları en az suyun aktığı çekik döneme karşılık gelmektedir. Ayrıntıda ise Kızılırmak'ın çığırları arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Yukarı ve orta çığırında azamiler nisan ayına rastgelmektedir. İskilip ve Kargı'daki ölçüm noktalarına göre ise azamiler bir ay önce olup mart ayında görülmektedir. Bafra'da tekrar nisan ayı en fazla suyun geçtiği dönemdir. Bu durum sıcaklıkların yükseltiye bağlı olarak artamasıyla karların erime zamanın değişimine bağlı olmalıdır. Azamilerdeki bu farklılık asgarilerde çok belirgin olmayıp temmuz ve ağustos aylarında ölçülmüştür. Ayrıca yıllık ortalama akım miktarı havzanın yukarı çığırların aşağı çığırlarına doğru artmaktadır.

İlçede Kızılırmak'a ait ölçüm istasyonu bu akarsuyun Devrez kavşağına gelmeden önce Avşar köyüne geçöilen köprü üzerindedir. Yıllık ortalama 134 m^3/sn akım değerine sahip olan bu istasyonda ocak ayında 146 m^3/sn su geçmektedir. Şubat ayında çok değişmeyen akım miktarı mart ayında 188 m^3/sn ile en kabarık zamanı yaşanmaktadır. Daha sonra giderek azalan akım miktarı temmuz ayında 89.8 m^3/sn'ye kadar düşmektedir. Ağustos ayında değişmeyen ekım miktarı eylül ayından itibaren tekrar artmaktadır. Buna göre Kızılırmak'ın rejimi mart ve nisan aylarındaki maksimumlar ile temmuz ve ağusyos aylarındaki minimumlar arasında kalmaktadır. Nehrin geçtiği sahanın yağış rejimi akarsuyun rejimini belirlemiştir. Bahar yağmurlarının hakim olduğu Orta Anadolu'nun karasal iklimi nehrin mart ve nisan aylarında kabarmasına neden olmaktadır. Sıcaklıkların artmasına bağlı olarak kar erimelerinin de etkisi görülmektedir. Temmuz, ağustos ve eylül aylarındaki düşük akım değerleri, yağışın en az düştüğü sıcak ve kurak döneme rastlamaktadır. Tarımda sulama amaçlı olarak en çok kullanım akarsuyun çekik olduğu bu döneme denk düşmektedir. Sonuç olarak Kızılırmak yağmur-kar rejimli bir akarsu olduğu görülmektedir. Ayrıca akarsuyun rejimini önemli ölçüde etki eden Hirfanlı (1959), Kesikköprü (1966) ve Altınkaya (1989) barajlarını unutmamak gerekir.

Kızılırmak'ın suyu geçtiği yerlerin formasyonlara bağlı olarak sulama açısından düşük niteliklidir. Bu durum orta ve doğu bölümünde geniş yer kaplayan Jipsli ve tuzlu Oligo-Miosen ile Neojen'e ait formasyonlardan kaynaklanmaktadır[44]. Akarsuyun geçtiği sahanın litolojik yapısı rengini etkilemektedir. Yağan bir yağmur sonrası suyu kiremit rengine dönüşmektedir (Foto: 6-7). Yörede halk Kızılırmak'ın bu rengini görünce "yine bir yere yağmur yağmış" diyerek bu gerçeği ifade etmektedirler. Kızılırmak'ın antik çağdaki adı 'Halys' suyunun acı ve tuzlu olmasından dolayı verilmiştir. "Zara'dan sonra bütün yatak boyunca Kızılırmak ve buna katılan derelerin hemen hemen tümüyle Delice ve kolları 3.-4. derecede tuzlu, 2. derecede alkalilidir. Kızılırmak'ın tuzluluğu 3. ve 4. sınıf arasındadır. Alkalilik derecesi ise 1 veya 2'dir. Bu durum Kızılırmak'ın Batı Karadeniz Bölümü'ndeki iki önemli kolu olan Devrez ve Gökırmak için söz konusu değildir"[45]. Tablodan da görüldüğü gibi Devrez ve Gökırmak'ın Kızılmak ve özellikle de Delice'ye nazaran sularının sulama açısından daha kaliteli olduğu söylenebilir (Tablo: 32).

Tablo 32: Kızılırmak ve Kollarında Suyun Kimyasal Özellikleri.

Akarsu	Örnek Yeri	Suda eriyen iyonlar (me/lt)						Na %	SAO	Su Sınıfı
		pH	Ca+Mg	Na+K	Cl	SO_4	HCO_3			
Delice	Irmakağzı	7.4	21.40	100.0	92.5	24.66	4.24	24	30	6-4
Devrez		7.6	4.99	1.16	1.25	0.45	4.45	19	0.7	2-1
Kızılırmak	Kargı	7.4	12.74	13.50	12.75	9.52	3.97	51	5.5	4-2
Gökırmak	Durağan	7.2	6.86	0.94	0.5	2.66	5.90	12	0.3	2-1

Kaynak: Kızılırmak Havzası Toprakları. Toprak-Su Genel Müdürlüğü Yay., 1974, Ankara.

İlçenin diğer önemli akarsuyu 3.140 km^2'lik alana sahip olan Devrez Çayı'dır. İlçeye İnceçay köyü batısında giren Devrez kuzeydoğu-güneybatı yönünde akarak Kızılırmak'ın yaptığı dirsekte bu nehirle birleşmektedir. İlçede aşağı çığırları kalan bu akarsudan İnceçay, Pelitçik, Beygircioğlu ve Çeltiközü köyleri sulamada faydalanmaktadır. Yıllık ortalama 8.1 m^3/sn akıma sahip olan Devrez Çayı en yüksek akım değerine nisan ayında 23.5 m^3/sn ile ulaşmaktadır. Yaza doğru tarımsal amaçlı kullanımıyla birlikte giderek azalmakta olup ağustos ayında 1.6 m^3/sn kadar düşmektedir. Devrez Çayının da rejimini yağmurlar belirlemekle birlikte havzasının

[44] Kızılırmak Havzası Toprakları. Toprak-Su Genel Müdürlüğü Yay., s. 26, 1974, Ankara.
[45] Kızılırmak Havzası Toprakları. Toprak-Su Genel Müdürlüğü Yay., s. 26, 1974, Ankara.

kuzey ve güney sınırını oluşturan yüksek dağlık sahadaki kar erimelerinin de etkisi vardır. Kuraklığın şiddetli geçtiği bazı yıllar ağustos ayında kuruyan Devrez çeltik tarlalarının su ihtiyacını karşılayamamaktadır.

Foto 6: Kızılırmak'ın Kargı Ovası çıkışında yağan yağmurdan sonra suyu kiremit rengini almaktadır (30Ağustos 2004).

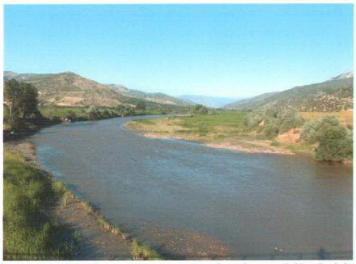

Foto 7: Kızılırmak'ın aynı noktadan çekilmiş bir başka görünümü (06 Temmuz 2004).

İlçede Kızılırmak ve Devrez akarsuları mayıs-eylül arasındaki 5 aylık dönemde sulamada kullanılmaktadır. Vadi tabanındaki verimli tarım alanlarıbu akarsular üzerine yapılan bentlerle kanallara alınmaktadır. Ayrıca kanallarla suyun götürülemediği yerlere ise motopomplar kullanılarak sulama yapılmaktadır.

Gerek Devrez Çayının gerekse Kızılırmak Nehrini ana kola karışan yan kollar olmakla birlikte bunların çoğunluğunun dönemlik akarsular olduğu görülür. Ayrıca Ilgaz Dağlarının ilçe sınırları içinde kalan kesiminden kaynaklarını alıp Kızılırmak'ın birinci derecede kolu olan Gökırmak'ı besleyen çeşitli büyüklükte ve daha çok sayıda çay ve dereler vardır. Bu akarsuların bazılarının yıl boyu yataklarında su bulunduğu gibi boylarının da Kızılırmak ve Devrez'e karışanlara göre daha uzun olduğu dikkati çeker. Bu farklılığın temelinde Gökırmak'ın su bölümü çizgisinin Ilgaz Dağlarının güney yamaçlarının üst kesimlerinden geçiyor olmasıdır. Ilgaz Dağlarının kuzey yamaçları bakının da etkisiyle daha fazla yağış alması ve yükseltinin 1900 m civarında olması karların da erimesiyle diğer kollara nazaran fazla su taşımalarına ve yataklarında yıl boyunca su bulunmasına bağlıdır. Bu faktörler aynı zamanda Ilgaz Dağları kuzeyinde akarsu ağının daha sık olmasına neden olmuştur (Harita: 7).

3.2. Yeraltı Suyu ve Kaynaklar

Akarsularda olduğu gibi yeraltı suyu ve kaynaklar iklime doğrudan bağlı olduğu gibi formasyonlar ve litoloji de bir o kadar öne çıkmaktadır. Bu iki faktöre ilaveten bitki örtüsü, toprak özellikleri gibi diğer etmenler de birlikte düşünüldüğünde herhangi bir yerin yeraltı suyu ve kaynaklarının potansiyeli ortaya çıkarılabilir. Mevcut potansiyelin zenginliği ve fakirliği ise orada yürütülen beşeri ve ekonomik faaliyetleri doğrudan etkiler.

Yeraltı suyu ve kaynakların varlığını belirleyen bu faktörlerin çeşitli oranlarda bir arada bulunmasına bağlı olarak da araştırma sahamız olan Kargı ilçesinde bazı yerler oldukça zengin bir yapıya sahip iken bazı yerler ya çok az veya hiç yoktur. Burada temel faktörün iklimden ziyade jeolojik yapı belirleyici rol oynadığı görülür. Nitekim Kızılırmak ve Devrez akarsularının Kuaterner yaşlı alüvyal dolgulu vadi tabanları birici derecede yeraltı suyu bulunduran yerlere karşılık gelmektedir. Özellikle de her iki akarsuyun vadilerinin genişleyerek **tabanlı vadi** halini aldıkları alanlar yeraltı suyu açısından en zengin kesimleridir. Büyük bir bölümü alüvyonlarla kaplı olan Kargı Ovası en önemli rezerve sahiptir. Gerek Kızılırmak gerekse Devrez'e karışan yan derelerin oluşturduğu birikinti konileri ile Neojene ait çeşitli formasyonlar yeraltı suyunun olduğu ikinci derecede yerleri oluşturur. Bu sahaların dışındaki Paleozoik'e şist, mermer gibi metamorfik birimler ile ofiolitikli seriler ile volkanik formasyonlar yeraltı suyu açısından fakir alanları oluşturur.

Kızılırmak vadi tabanın genişlediği Kargı Ovası'nın tabanı alüvyonlarla kaplıdır. Ovaya kuzeyden giren Karaçay, Yağcılar Deresi ve Yeşilköy çayının getirdiği blok, çakıl, kum, kilden oluşan birikinti konileri ile kuzeydoğuda Neojen karasal dolgular ve yamaç molozları alüvyonu sınırlandırır. Ova ve çevresini oluşturan bu dolgu birimleri yer altı suyunu tutacak olan akiferi oluşturur. 183 km^2 drenaj alanına sahip olan ovanın genişliği 35 km^2'dir[46].

DSİ tarafından yapılan Kargı Ovası Hidrojeolojik Etüt Raporu adlı araştırmaya göre toplam 8.9 X 10^6 m^3/yıl olup bunun ancak 5.7 X 10^6 m^3/yılı kaynak ve artezyenlerle kullanılmaktadır. Kargı ilçe merkezinin güneyindeki alüvyon saha yeraltı suyu işletimine uygun olup burada 125 m. derinliğinde açılacak kuyulardan

[46] Yüzölçüm değerleri Çorum-Kargı Ovası Hirojolojik Etüt Raporu'ndan alınmıştır.

50-60 lt/sn verim olacağı tahmin edilmektedir. Kimyasal açıdan gerek kaynak gerekse kuyulardan alınan numunelerin analizlerine göre Dipsiz kuyunun sülfatlı suları hariç bütün sular kalsiyum bikarbonatlı olup hepsi de kullanıma uygundur. Bu durum kuyuların Neojene ait olan kalkerler içinde açılmış olmasına bağlıdır [47].

Kargı kasabası güneyindeki Ağaçarası mevkisindeki bahçeler yine bu sahadaki artezyen ve kuyulardan çıkan sularla sulanmaktadır. Kasabanın meyve ve sebze ihtiyacı buradaki bahçelerden karşılanmaktadır.

[47] Çorum – Kargı Ovası Hidrojeolojik Etüt Raporu. DSİ Genel Müdürlüğü Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltısuları Dairesi Başkanlığı, s. 31, 1977, Ankara.

4 - TOPRAK

Toprak, arzın dışını kaplayan, kayaların ve organik maddelerin türlü ayrışma ürünlerinin karışımından meydana gelen, içerisinde ve üzerinde geniş bir canlı alemini barındıran, bitkilere durak yeri ve besin kaynağı olan, değişen oranda su ve hava bulunan ayrışmış örtüye denir[48]. Tanımda da değinildiği gibi canlı yaşamının temelini toprak oluşturmaktadır. Dolayısıyla vazgeçilmez bir öneme sahip olan toprak, her türlü üretimin de başlangıcını teşkil etmektedir. Toprağın en belirgin doğal kaynak olduğu faaliyet, hiç şüphesiz tarımdır. Yiyecek, giyecek gibi en temel ihtiyaçlarını topraktan karşılayan insan, zamanla kullandığı eşyasından korunduğu meskenin yapı malzemesine kadar insan hayatında çok geniş bir yer kaplamıştır.

Ana kaya, iklim, yeryüzü şekilleri, jeolojik yapı, canlıların etkisi ve zaman faktörlerinin yan yana gelmesiyle yüzeyde birkaç santimetre ile birkaç metre kalınlığındaki toprak tabakası oluşmaktadır. Zamanın önemli bir belirleyici olduğu bu oluşum süreci insan ömründen daha fazla bir süreyi kapsamaktadır. Oluşum süresi çok fazla zaman almakla birlikte mevcut toprağın kaybedilmesi çok daha kısa bir dönemde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla başta insanın kendisi olmak üzere bütün canlıların hayat kaynağı olan toprağın erozyonla kaybedilmesini en alt düzeye indirilerek onu korumak zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Toprak oluşumunda yer alan faktörlerin farklı oranlarda oluşumda yer almasına bağlı olarak herhangi bir yerdeki toprak türü ve oluşum süreci bir başka yerden faklı olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Kargı ilçesinde alüvyal, kolüvyal, kahverengi orman, kireçsiz kahverengi orman ve gri kahverengi podzolik toprakların yer aldığı görülür (Harita: 8, Tablo: 33). Bunlardan alüvyal ve kolüvyal topraklar oluşum yerlerinden taşınmış topraklar olup azonal toprak grubunda yer alırlar.

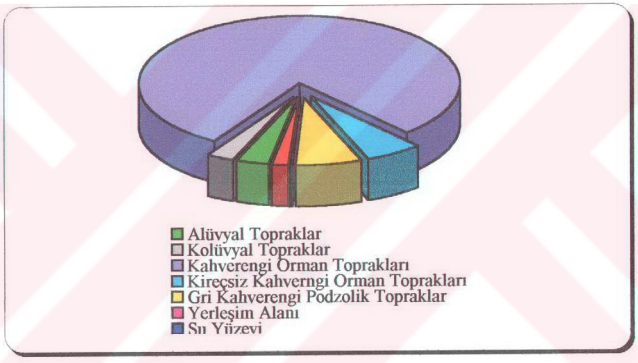
[48] Akalın İ. (1968) Toprak (Oluşu, Yapısı ve Özellikleri). Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yay., No:356, s. 1, Ankara.

Tablo 33: Kargı İlçesinde Toprak Gruplarının Dağılışı.

Toprak Grupları	Alan (Hektar)	% Oranı
Alüvyal Topraklar	2.887	2.30
Kolüvyal Topraklar	3.596	2.90
Kahverengi Orman Toprakları	100.395	80.20
Kireçsiz Kahverengi Topraklar	7.339	5.87
Yerleşim Alanı	75	0.05
Diğer Araziler	2.282	1.82
Gri Kahverengi Podzolik Topraklar	8.533	6.81
Su Yüzeyi	69	0.05
Toplam	125.176	100.00

Kaynak: Çorum İli Arazi Varlığı. Köy Hizmetleri Gen. Müd. Yay. s. 39, 1994, Ankara.

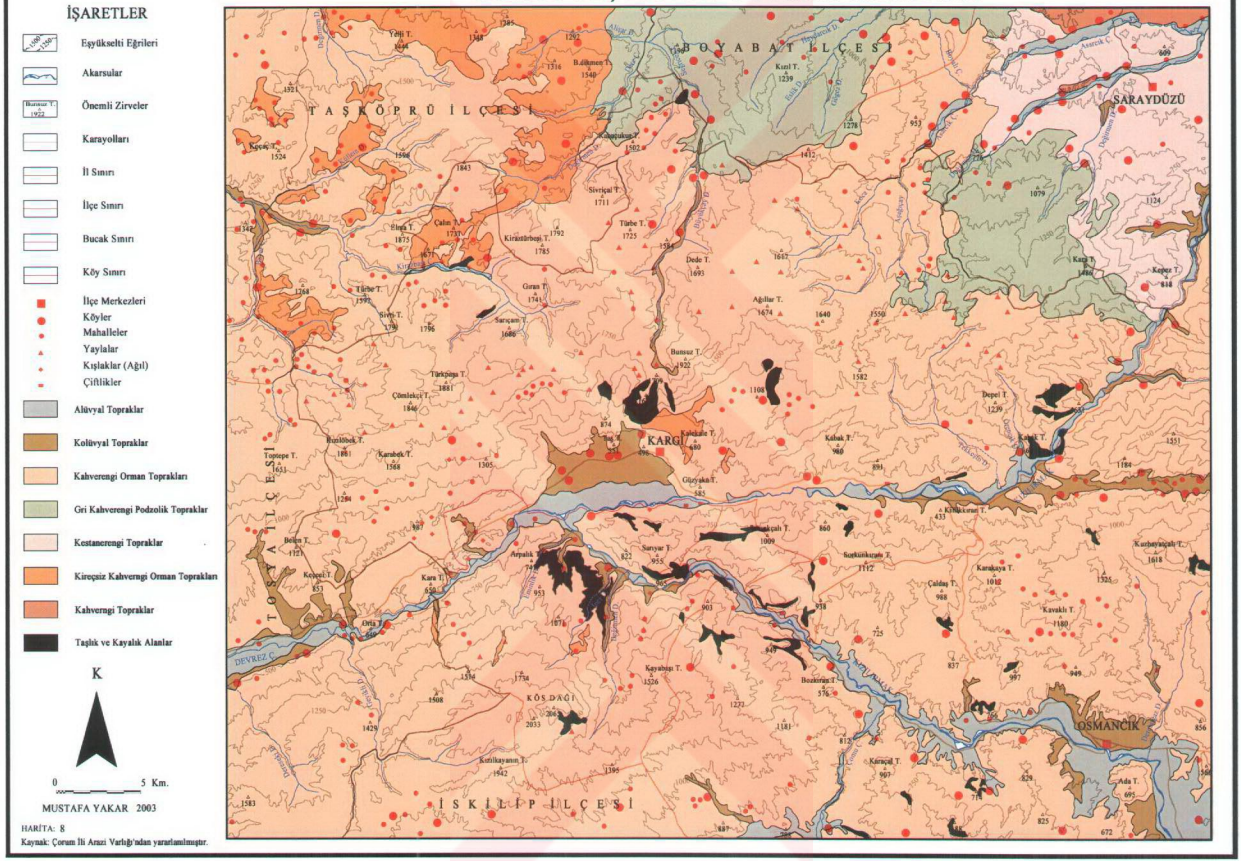
Şekil 30: Kargı İlçesinde Toprak Gruplarının Dağılışı.

4.1. Zonal Topraklar

İlçede bu toprak grubu kahverengi orman toprakları, kireçsiz kahverengi orman toprakları ve gri podzolik topraklardan oluşmaktadır (Harita: 8). Araştırma sahamızdaki topraklarının yaklaşık % 95'ini oluşturan zonal topraklar azonal toprakların yaygın olduğu vadi ve ova tabanı dışındaki tüm alanlarda görülmektedir. Anakayanın ayrışarak zonlar oluşturduğu bu topraklarda eğimin de uygun olduğu yerlerinde kuru tarım yapılmaktadır.

KARGI İLÇESİNİN TOPRAK HARİTASI

4.1.1. Kahverengi Orman Toprakları

Zonal topraklar içinde yer alan kahverengi orman toprakları ilçede 100.395 hektar alanı ile ilçe topraklarının % 80,2'sini oluşturur (Tablo. 33, Şekil: 30). Kızılırmak havzasında ise kahverengi topraklardan sonra ikinci sırada yer alır.

"Kahverengi orman toprakları genellikle sığdır. Daha derin profillere orta ve hafif eğimlerde rastlanır. Gövde kalın A1 ve B'den ibarettir. Üst toprağın rengi kahve ve koyu kahvedir. Altta kroma yükselir. Bünye genellikle ortadır. Çok dik ve sarp eğimlerde taşlık ve kaya çıkışları yaygındır"[49].

İlçede Ilgaz Dağları, Ada Dağı ve Kös Dağı kütleleri kahverengi orman topraklarının yayılış alanlarını oluşturur (Harita: 8). Paleozoik'e ait metamorfiklerden (şist, fillat, mermer), Mesozoik'e ait ofiolitikli seriler ile Kös Dağı'nın güney ve güneydoğusundaki Eosen'e ait volkanik birimler bu toprakların oluştuğu ana jeolojik birimlerdir. Oldukça fazla kireç içeren bu toprakların üzeri nemli ve kurakçıl ormanlarla kaplıdır. Eğimin elverdiği yerlerdeki kuru tarım alanları ile mera alanları orman örtüsünün bulunmadığı kesimlere karşılık gelir. Eğim oldukça fazla olup erozyon bu toprakların en büyük problemini oluşturur.

4.1.2. Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları

Zonal toprakların ilçede görülen bir diğer türü olan kireçsiz kahverengi orman topraklardır. Kızılırmak Havzası'nın kuzeyindeki dağlık orman kuşağında, nemli koşullarda, kahve renkli A_1 ve renk yapıca farklı B katmanlarından ibaret Kireçsiz Kahverengi Orman toprakları oluşmuştur[50]. Havzanın % 5'ini kaplayan bu topraklar ilçede zonal topraklar içerisinde 7.339 hektar ile en az paya sahiptir.

Kahverengi Orman topraklarından en önemli farkı içerisinde kireç bulunmamasıdır. Bu durum oluşumundaki anakayayı Paleozoik'e ait şistlerin oluşturması ile serbest halde bulunan kirecin yıkanmayla ortadan kalkmasına bağlıdır. 450-900 mm. yağış alan bu topraklar yıkanmayla soluk bir renk alır. Fakat bu yıkanma hiçbir zaman podzolikler kadar değildir.

İlçe topraklarının ancak % 5.8'ini karşılık gelen bu toprakların dağılış alanları da parçalı bir görünümdedir. Kargı ilçe merkezinin kuzeydoğusu, Bayat köyü

[49] Kızılırmak Havzası Toprakları, 1974. Toprak Su Genel Müdürlüğü Yay., No: 286, s. 56, Ankara.
[50] Kızılırmak Havzası Toprakları, 1974. Toprak Su Genel Müdürlüğü Yay., No: 286, s. 59, Ankara.

kuzeybatısı ile Gökbudak köyünün büyük bir kısmı bu toprakların yayılış alanlarını oluşturur (Harita: 8). İlçe sınırları dışında Taşköprü ilçesinde yer yer görülmektedir.

4.1.3. Gri Kahverengi Podzolik Topraklar

Nemli soğuk iklim topraklarından olan gri kahverengi podzolik topraklar ilçedeki bir diğer zonal toprak türünü oluşturur. İlçede 8.533 hektar ile ilçe topraklarının % 6,8'ini teşkil ederler. Belli bir kuşak oluşturmamakla birlikte ilçenin kuzeydoğusunda Sinanözü, Karacaoğlan, Göletçetmi ve Göletdere köyleri arazilerinin bir bölümü bu toprakların yayılış alanlarından birincisini oluşturur. Diğeri ise ilçenin kuzeyinde Çobanlar, Çobankaya ve Çal köylerinin kuzey kesimleridir (Harita: 8).

Gri Kahverengi Podzolik toprakların ilçe sınırları içinde kalan kesimi 1000 m.'nin üzerinde yükseltiye sahip olup genel olarak Ilgazların kuzey yamaçlarında yayılış gösterirler. Sıcaklı, nemlilik ve yağış açısından bakının bitki örtüsüne olan olumlu etkisiyle nemli ormanlar geniş yer kaplar.

Profil özellikleri itibariyle podzollara benzeyen bu topraklar podzollara göre daha az yıkanmış olmalarıyla ayrılırlar.

4.2. Azonal Topraklar

Oluşumları itibariyle diğer gruptaki topraklarda görülen düzenli katmanların bulunmaması bu toprakların ayırt edici özelliğidir. Bunda oluşumu belirleyen dinamik faktörlerin sürekli olarak yeni malzeme getirmesi katman oluşumunu engellemektedir. Dolayısıyla daha genç olan bu topraklar bünye, derinlik, kimyasal yapı gibi özellikleri de farklılık gösterir. Kargı ilçesinde görülen azonal toprak türlerini alüvyal ve kolüvyal topraklar oluşturur. İlçe yüzölçümünün ancak % 5'ini teşkil etmelerine karşın ekonomik olarak nüfusun büyük bölümünün geçim kaynağını oluştururlar. Şimdi bunları ayrı ayrı ele alalım.

4.2.1. Alüvyal Topraklar

Horizonlara ayrılamayacak kadar genç olan bu topraklar azonal grubun içinde yer alırlar. Akarsular tarafından taşınmış olan malzemenin biriktiği yerlerin üzerinde sadece koyu renkli A_1 katmanına sahip genç topraklardır. Oluşumları ve yayılış

alanlarında akarsulara bağlılık sözkonusudur. Bu durum toprağın ana malzemesinin sürekli yenilenmesini sağlamaktadır. Eğimi % 1'den daha az olan bu topraklar ince bünyeli ve organik maddece zengin oldukları için I. sınıf tarım topraklarını oluştururlar. Tuzluluk ve drenaj problemi yoksa tarımsal açıdan verimli topraklardır.

İlçede azonal topraklar içinde kolüvyal topraklardan sonra 2.887 haktar (% 2,3) alan ile ikinci sırada alüvyal topraklar yer alır. Devrez ve Kızılırmak vadisinde tabanın genişliği veya darlığı oranında yayılış gösterirler (Harita: 8). Alüvyal torakların ilçede en geniş yer kapladığı kesim Kargı Ovası'nın tabanıdır. Ovaya kuzeyden giren dönemlik derelerin getirdiği unsurlara bağlı olarak oluşan birikinti konileri alüvyal toprakları daraltmakla birlikte ovanın 22 km^2'si alüvyal dolguyla dolayısıyla alüvyal topraklarla örtülüdür. Kalınlığı yer yer değişen alüvyal dolgunun en fazla derinliğe Kızılırmak kenarında 50 m.'ye ulaşır. Kuzeye doğru birikime bağlı olarak gittikçe azalan dolgu kalınlığı Halılar köyü güneyinde 31 m.'ye kadar düşer.

Kargı'nın güneydoğusunda daralan vadi tabanına bağlı olarak alüvyal topraklar Demiröreh-Karapürçek köylerine kadar çok dar bir şerit halinde uzanır. Bu köylerden sonra doğuya doğru yer yer daralmalar olmakla birlikte daha geniş ve kesintisiz bir kuşak oluştururken Kızılırmak'ın yön değiştirerek kuzeydoğuya yöneldiği Köprübaşı köyü yakınlarından itibaren tekrar daralma başlar. Genellikle nehrin yaptığı büklümlerin içinde kalan kesimlerde alüvyal topraklar bulunur. Kızılırmak'ın ilçe sınırlarına girdiği Kayadibi mahallesinden itibaren Devrez kavşağına kadar uzanan vadi boyunca alüvyal topraklar oldukça dar alanlar kapladığı gibi zaman zaman kesintilere de uğramaktadır. Benzer bir durum Devrez Çayı'nın ilçe sınırları içinde kalan vadisinde de söz konusudur. Dolayısıyla ilçede alüvyal toprakların dağılışı tamamen vadi tabanının genişliği ile orantılıdır.

İlçede alüvyal topraklar kil, mil, kum gibi ince unsurlu malzemelerden müteşekkil olduğundan ince bünyelidir. İyi drenajlı olup taban suyu açısından akifer niteliğindedir. Bu toprakların sulanan kısımlarının tamamı çeltik tarımına ayrılmıştır.

4.2.2. Kolüvyal Topraklar

Kolüvyal topraklar bilindiği gibi yamaçtan düzlüğe veya vadi tabanına geçişteki eğim kırıklığının olduğu kuşak boyunca yer çekimi, yüzeysel akış ve kısa boylu yan derelerin getirdiği malzemenin üzerinde oluşan taşınmış topraklardır.

Çoğu zaman alüvyal topraklara paralel olarak dar bir zon oluştururlar. Gerideki eğimli yamacın litolojik özellikleri toprağın bünyesinde belirleyici rol oynar. Gelen malzemenin katman oluşturmadan biriktiği için azonal torak grubunda yer alan kolüvyal topraklarda birikim unsurları ince, orta veya kaba bünyeli olabilir. Bünyedeki bu farklı boyutlu unsurlar aynı zamanda gerideki alandaki erozyonun boyutları hakkında fikir verdiği gibi dizilişleri eğime bağlıdır.

Kargı ilçesinde görülen azonal toprakların diğer tipini oluşturan kolüvyal topraklar 3.596 hektar (% 2,9) ile alüvyallerden daha geniş yer tutarlar. Devrez ve Kızılırmak'a karışan yan derelerin yatakları ve birikinti konileri ile batıda Yeşilköy'ün batısından başlayıp Kargı ilçe merkezine kadar oldukça geniş bir sahada yayılış gösterirler (Harita: 8). Kargı Ovası'nın kuzeyine karşılık gelen aynı zamanda Karaçay, Yağcılar Deresi ve Yeşilköy Çaylarının oluşturduğu iç içe girmiş olan birikinti konileri geniş alan kaplar. Yamaç eğimi ve dönemlik akarsuların özelliğine bağlı olarak sürekli gelen yeni malzemeyle yenilenmektedir. Bu durum ova tabanını kaplayan alüvyonlar aleyhine olarak genişlemektedir ki böylece ovanın verimli toprakları gittikçe daralmaktadır.

4.3. Toprak Problemleri

Kargı ilçesinde toprakların bazı problemleri vardır. Bunlar ilçede toprakların pedojenez şartlarına bağlı olduğu gibi beşeri faktörlere de bağlıdır. Canlı yaşamının yegane kaynağı olan toprak, bu faktörlerden kaynaklanan sorunlara karşı önlem alınmadığı takdirde her geçen gün kaybedilmektedir.

İlçe topraklarının en önemli problemi aynı zamanda ülkemizin de problemi olan toprak erozyonudur. Burada toprak erozyonunu doğal ortamdaki işleyişi kapsayan aşınmadan ayırt etmek gerekir. Toprak erozyonu çok genel hatlarıyla yüzeydeki toprak tabakasının ortadan kalkması veya süpürülmesidir. Bu aşınım jeolojik zaman dilimleri içindeki aşınım ve birikimlerden farklı olarak insan unsurunun devreye girmesiyle hızlanan ve ülke kaynakları açısından olumsuz sonuçlara yol açan bir oluşumu kapsar.

Erozyonun ilçede en belirgin olarak görüldüğü yerler Ilgaz Dağları'nın güney yamaçlarıdır. Tektonik oluşuma bağlı olarak vadi tabanından itibaren kısa mesafede 1900 m.'ye çıkan yükselti, eğimi artırırken erozyona da zemin hazırlamaktadır (Foto:

8). Jeomorfolojik olarak yamaçlardaki eğim ile birlikte bu dağların temelini teşkil eden litolojik özellikler erozyon riskini iyice artırmaktadır. Ilgaz Dağları masifinin jeolojik açıdan ana yapısını metamorfik seriler oluşturmaktadır. Bu metamorfik seriyi meydana getiren başlıca kayaçlar; kloritli şistler, kloritli-sezitli şistler, serpantin şistler, kuarsit, kuarsitli şistler, kalk şistler, kristalize kalker ve mermerlerdir. Bu metamorfik seri Paleozoik yaşlıdır[51]. Ilgazları meydana getiren yapıda şistlerin hakim olması ve bu kayaların petrografik yapılarında kil miktarının fazla olması zeminin geçirimsiz olmasına neden olmuştur. Bu kayaçlar litolojik özellikleri yönünden su ile çabucak doymuş hale gelmektedir. Ayrıca zeminin geçirimsiz olması da suyun infiltrasyon (sızma) kapasitesini çok azaltmıştır[52]. Metamorfik yapı üzerinde eğimin fazla olmasından dolayı zaten ince bir örtü oluşturan toprak böylece yüzeysel akışla çok hızlı ve kolay bir şekilde süpürülmektedir.

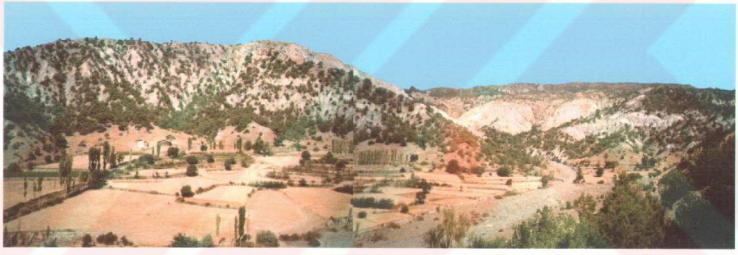

Foto 8: Ilgaz Dağları güneyindeki eğimli yamaçlarda meydana gelmiş olan oyuntu erozyonu (Mezet Deresinden kuzeye doğru alınmıştır).

Ilgaz dağlarının güney yamaçlarında erozyonun aktif olmasının bir başka nedeni bakıdır. Bakının özellikle bitki örtüsüne etkisi dolaylı olarak erozyona da yansımıştır. Bu durum Ilgaz Dağları'nın güney yamaçları kuzey yamaçlara oranla kurakçıl karakterde ormanların yer almakla birlikte kuzey yamaçları kadar sık da değildir. Ayrıca yine kuzey yamaçlarda orman altı flora gelişmiş olmakla birlikte güney yamaçlarda orman altı flora yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla bitki örtüsünün erozyonu azaltma zayıflatıcı etkisi yeterince görülmemektedir.

---

[51] Atalay, İ. (1972) "Devrez Çayı Havzasında Toprak Erozyonu Problemleri". Jeomorfoloji Dergisi, Yıl: 4, Sa: 4, s. 107, Ankara.

[52] Atalay, İ. (1972) A. g. m., s. 114, Ankara.

İlçede yağışların daha çok bahar aylarında ve çoğu zaman da sağanak şeklinde yağması suyun zemine sızmadan yüzeysel akışa geçmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla yağış şekli ve rejimi de erozyonu tetiklemektedir. Yağışa bağlı olarak bu dönem aynı zaman da heyelanların olduğu zamana da karşılık gelir.

Erozyonu hızlandıran diğer unsur hiç şüphesiz insan ve onun yapmış olduğu faaliyetlerdir. Doğal özellikleri itibariyle oldukça risk taşıyan yerlerde yaşayan insanların bu gerçeğin farkında olmadan yaptığı faaliyetler erozyonun aktif hale gelmesinde en önemli paya sahiptir. İnsanın bu etkisi doğal olarak ilçenin ilk yerleşmeye açılmasından bugüne kadar değişik oranlarda olmuştur. Zaman içinde artan nüfusun doğal ortama yaptığı baskı artmış ve kaynaklar daha fazla işletilmiştir. Dolayısıyla taşıma kapasitesinin üstüne çıkılmıştır. Nitekim kaçak ağaç kesimi, ormandan tarla açma ve aşırı otlatma bu baskının sonucunda yapılan faaliyetlerdir. Sonuçta bitki örtüsünün gerek toprak gerekse topraktaki suyu koruma dengesi bozulmuş ve erozyon başlamıştır.

Günümüzde orman teşkilatının denetimi, insanların eskiye nazaran daha bilinçli olması ve göçle ilçenin büyük oranda nüfus kaybetmesi sonucu ormanlara olan baskılar eskiye göre azaldığı söylenebilir. Bir dönemler ormandan açılan tarlalar artık nüfusun göçle şehirlere kaymasıyla çok az bir kısmı kullanılmakta geriye kalan önemli bir bölümü mera haline gelmektedir. Hatta az da olsa bir kısım tarım alanı kendiliğinden yetişen ağaçlarla tekrar ilk baştaki haline yani ormana dönüşmektedir. Bu doğal süreçte insanın etkisinin ortadan kalkmasıyla doğanın kendi kendini yenilemesine çok güzel bir örnektir.

Bir diğer beşeri faktör aşırı otlatmadır. Kargı ilçesi doğal yapısı itibariyle tarım alanları çok az yer tutmaktadır. Bu durum Devrez-Kızılırmak vadisi dışındaki alanlarda hayvancılığı birinci ekonomik faaliyet konumuna getirmektedir. Hayvancılığın bu sahalarda meraların taşıma kapasitesinin üzerinde bir yoğunluğa sahip olması, meraların veriminin azalmasına ve erozyona uğramasına neden olmaktadır. Günümüzde hayvancılığın giderek gerilemesiyle meraların üzerindeki baskı da azalmaktadır.

Erozyon en etkin olduğu Ilgaz Dağları güney yamaçlarında 1980'li yıllarda ağaçlandırma çalışmaları yapılmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Böylece ova ve vadi tabanındaki verimli sahalar yan derlerin getirdiği malzemeden önemli ölçüde

korunmuştur. Bununla birlikte erozyon kontrolü ve ağaçlandırma çalışmalarına bu sahada devam edilmelidir. Ilgaz Dağları'nın su bölümü çizgisi güneyindeki her türlü ağaç kesimi kontrollü yapılmalı, erozyonu artırmamasına dikkat edilmelidir.

İlçede toprakların % 90'ında sığlık problemi bulunmaktadır (Tablo: 34). Eğimle toprak sığlığı arasında paralellik vardır. İlçede Devrez ve Kızılırmak vadisi tabanından yamaçlara doğru artan eğimle orantılı olarak toprak sığlığı artmaktadır. Sözkonusu sahadaki tarla tarımı zaten sığ olan toprağın erozyonla taşınmasına yol açacağından dikkatli olunması gerekir.

Tablo 34: Kargı İlçesinde Toprakların Eğim, Derinlik ve Taşlık Durumu.

Eğim Grup	Derin		Orta Derin		Sığ		Çok Sığ		Toplam	
	Taşlı	Taşsız	Taşlı	Taşsız	Taşlı	Taşsız	Taşlı	Taşsız	Taşlı	Taşsız
Düz	44	3.758	313	207	393	802	-	-	750	4.767
Hafif	169	44	38	543	566	291	-	-	773	878
Orta	-		110	1.742	1.500	1.999	-	444	1.610	4.185
Dik	-		-	3.423	5.390	11.498	656	1.191	6.046	16.112
Çok Dik	-		-	-	11.249	18.662	5391	19	16.640	18.681
Sarp	25		-	-	31.075	3.217	17.991		49.091	3.217
Toplam	238	3.802	461	5915	50.173	36.469	24.038	1.654	74.910	47.840
Genel Top.	4.040		6.376		86.642		25.692		122.750	
% Oranı	3.3		5.2		70.6		20.9		100	

Kaynak: Çorum İli Arazi Varlığı. Köy Hizmetleri Gen. Müd. Yay. s. 66, 1994, Ankara.

Taşlılık ilçe topraklarının yakşalık % 60'ını etkileyen bir diğer sorundur (Tablo: 34). Tarımsal açıdan toprak işlemeyi olumsuz etkilediği gibi toprağın su tutma kapasitesi de azalmaktadır. Taşlık, toprak sığlığı ve eğime bağlı olarak artış göstermektedir.

Türkiye'nin hemen her yerinde değişen oranda tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı sorunu Kargı ilçesinde de az da olsa görülmektedir. Ülkemizde sanayileşme ve şehirleşmenin gelişmesine bağlı olarak verimli tarım toprakları, yerleşme ve sanayi tesisleri başta olmak üzere ulaşım, turizm tesisleri ve baraj gölü altında kalmaktadır. İstendiğinde gerektiği kadar genişletme imkanı olmayan tarım alanları geriye dönüşü olmayan bir şekilde kullanımla kaybedilmektedir.

Kargı'da bu durum Yeşilköy'den itibaren Kargı ilçe merkezine kadar olan Kargı Ovası'nın kuzey kenarı boyunca yerleşme sahası olarak tahsis edilmiştir. Bu yerleşmelerin çoğu yer değiştirmek suretiyle tarım arazileri üzerine kurulmuş ve

kurulmaktadır. Batıdan doğuya doğru Yeşilköy, Dereköy, Çakırlar, Akkise, Çukuralıç, Saraçlar köyleri yer değiştirerek bu sahaya kurulmuşlardır. Köylerle birlikte Kargı ilçe merkezi girişinde Kargı Küçük Sanayi Sitesi, Plastik Fabrikası, Aydın Yapı Ürünleri Fabrikası, Çeltik Fabrikası, Kargı Mesleki Teknik Eğitim Merkezi adı geçen sahaya eklenen çeşitli sanayi ve kamuya ait tesislerdir. Henüz çok fazla yer kaplamayan bu sanayi ve yerleşme alanları Yeşilköy ile Kargı ilçe merkezi arasındaki yaklaşık 10 km'lik alanı yakın bir gelecekte tamamen amaç dışı kullanıma sahne olacaktır. Bu süreç Sinop-Ankara yapılan karayolunun ilçede bu sahadan geçmesiyle daha da hızlı bir şekilde gerçekleşecektir.

5 - BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kargı ilçesi iklim, yeryüzü şekilleri, yükselti, toprak ve bakı özelliklerine bağlı olarak farklı bitki türlerinin bir arada bulunduğu bir çeşitlilik gösterir. İklim konusunda da bahsedildiği gibi Kargı, geçiş alanı özelliği göstermektedir. Dolayısıyla karasal iklimin karakteristik bitki türleri ile nemli Karadeniz ikliminin karakteristik türlerini görmek mümkündür. Hatta Kızılırmak vadisi değişik kesimlerinde Akdeniz falorasına ait türlere dahi rastlanılmaktadır. Bu çeşitlilikte iklim kadar yeryüzü şekilleri, yükselti ve bakının etkisi vardır.

Batı Karadeniz bölümünün temel morfolojik birimlerini oluşturan doğu-batı uzanışlı sıradağlar ve yine aynı uzantıya sahip olan tektonik kökenli depresyonlar bir ardalanma gösterir. Kargı ilçesi de bu yapının özelliğini gösteren Ilgaz Dağları bu dağların güneyinde Devrez-Kızılırmak depresyonu ve güneyde Köroğlu Dağlarının devamı sayılabilecek Kös Dağı ile Ada Dağı ana morfolojik birimleri yer almaktadır. Yükselti de kısa mesafede değişmektedir. Nitekim Kargı Ovası'nda ortalama 350 m. civarında olan yükselti hemen kuzeyde Bunsuz Tepe'de 1922 m.'ye; güneyde ise Kös Dağı'nın zirvesinde 2065 m. ile en yüksek değere erişmektedir. Dolayısıyla 1500-1700 m.'lere erişen nisbi yükselti farkı özellikle sıcaklık ve yağış istekleri farklı olan bitkilerin yaşama imkanına sahip olmasına hatta kuşaklar oluşturmasını sağlamaktadır. Bunun sonucunda da bir yamacın alt kesimlerinde ardıç, kızılçam ve meşe gibi kurakçıl karakterli türler daha yukarı kesimlerde gürgen, köknar, sarıçam hatta kayınlar yer almaktadır.

Farklı türlerin yayılışında yine morfolojik yapının temeli oluşturan orografik uzanışlara bağlı olarak bakının etkisi gözardı edilemez. Nitekim Ilgaz Dağlarının ilçede kalan kesimi bunun en güzel örneğini oluşturur. Bu dağların kuzeye bakan kesimleri gerek sıcaklık gerekse yağış özellikleri bakımından nemli orman türlerine yer verirken; su bölümü çizgisini hemen güneyinde kurakçıl orman türlerine geçilmektedir. Bu değişim o kadar barizdir ki, türlerden, ormanın sıklığına hatta orman altı florasına dahi yansımıştır.

Devrez havzasının tektonik açıdan da bir devamı olan Kargı ilçesi, bitki örtüsü özellikleri itibariyle İbret'e göre Avrupa-Sibirya flora bölgesinin Öksin Alt Bölümü ile İran-Turan flora bölgesinin bir geçiş sahasında kalmaktadır. Bölge

Avrupa-Sibirya Flora Bölgesi'nin Öksin Alt Bölümü göknar (Abies bornmulleriana) ve sarıçam (Pinus sylvestris) gibi türlerle; İran-Turan Flora Bölgesi ise geven (Astragalus) ve yavşan otu (Artemisia) türleriyle temsil edilmektedir[53].

Kargı ilçesinin hakim bitki örtüsü formasyonunu ormanlar oluşturur. Ormanların tahrip edildiği sahalarda çalı formasyonundan da söz edilebilir. Karaçam (Pinus pinea), kızılçam (Pinus brutia), sarıçam (Pinus sylvestris), göknar (Abies borrnmulleriana), gürgen (Carpinus betulus), kayın (Fagus orientalis), ardıç (Jinuperus) ve meşe (Quercus) başlıca ağaç türlerini oluşturur. Avcı'ya göre ormanlar bulundukları sahanın özelliğine göre nemcil ve kurakçıl olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki orman sahasının tahrip edildiği yerlerde çalı formasyonu ortaya çıkar. Ilgaz dağlarında 2200 m.'den itibaren başlayan alpin bitki katı yer alır[54]. En yüksek yeri 2065 m. olan (Erenler Tepesi) Kargı ilçesinde yükselti alpin katmanı oluşturacak kadar değildir. Ormanın alt sınırını ise Devrez ve Kızılırmak vadisinde 500 m. eğrisi genel olarak sınırlandırmaktadır.

5.1. Ormanlar

Kargı ilçesinde bitki formasyonu olarak ormanların hakim olduğu görülür. 91.394 hektar ile ilçe yüzölçümünün % 74'üne karşılık gelir. İklim özellikleri itibariyle ormanların yayılmasına uygun olan ilçede farklı yaşam isteklerine sahip olan ağaçlar görülmektedir.

Devrez-Kızılırmak vadisinin ziraat sahaları ile dağlık alanlardaki ormandan açılarak oluşturulmuş mera ve tarım sahaları dışındaki kalan kesimler ormanlarla kaplıdır. Türler ve sıklık açısından ilçedeki ormanlar farklı karaktere sahiptir.

Ilgaz Dağlarının kuzey yamaçları ile Kös Dağının kuzey yamaçları nemli ormanlarla kaplıdır. Ilgazların güney yamaçları ile Ada Dağı meşe, ardıç ve karaçam gibi daha çok kurakçıl türlerden oluşan ormanlar yaygındır. Nemli ormanlar kurak karakterli ormanlara oranla daha geniş alan kaplar (Foto: 10).

Kurakçıl ormanların başlıca türü olan ardıçlar Devrez-Kızılırmak vadisinin her iki yamacında görülmektedir. Boylu ardıç ve katran ardıcı en fazla görülen alt

---

40 İbret, B. Ü. (2000) Devrez Havzası'nın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Marmara Üniv., Sosyal Bil. Ens. (yayımlanmamış doktora tezi), s. 106, İstanbul.

[54] Avcı, M. (1998) "Ilgaz Dağlarının Bitki Coğrafyası II" İstanbul Üniv., Coğrafya Dergisi, Sa: 6, s. 275, İstanbul.

türü oluşturur. Dar alanlı saf birlikler oluşturan ardıçların en yaygın görüldüğü yer Ada Dağı'dır (Foto: 9). Burada 500-600 m.'den itibaren meşeler ile birlikte bir arada bulunan ardıçlara daha yukarı kesimlerde yer yer karaçamlar da eklenmektedir.

Foto 9: Ada Dağı'nda kurakçıl bir tür olan ardıçlar hakimdir.

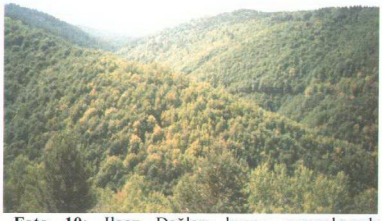

Foto 10: Ilgaz Dağları kuzey yamaçlarında ormanlar daha geniş bir yayılama sahip olduğu gibi daha sıktır. Alt zonlarda yayvan yapraklı türler yer alırken yükseltiyle birlikte iğne yapraklılara doğru geçilmektedir.

Çoğunlukla ardıçlardan sonra görülen bir diğer tür meşelerdir. Yer yer ardıçlarla birlikte görülen meşelerin dağılışında iklimsel özellikler asıl belirleyicidir. Ilgaz Dağları'nın güney yamaçlarında 1000-1200 m.'lere kadar meşelerin çıktığı görülür.

Kargı ilçesinde Devrez ve Kızılırmak vadisinin yamaçlarının alt zonlarında Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerin karakteristik türünü oluşturan kızılçamlar yer almaktadır. Dağılışı sıcaklığa bağlı olan kızılçamların en uygun yayılış alanı Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerdir. Kızılçamlarla birlikte Akdeniz bitki türlerinden menengiç ve karaçalının da yer yer görülmesi ilçede Devrez-Kızılırmak vadisinin lokal iklim özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Devrez Çayı vadisinde batıda Ortalıca'ya kadar sokulan kızılçamlar bu vadinin yamaçlarında 800 m.'ye kadar yükselebilmektedir. Çoğunlukla meşe ve ardıçlarla karışık olan kızılçamlar Kızılırmak vadisinde yer yer saf topluluklar oluşturur.[55]

[55] İbret, B. Ü. (2000) Devrez Havzası'nın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Marmara Üniv., Sosyal Bil. Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 108, İstanbul.

II - KARGI İLÇESİNİN BEŞERİ COĞRAFYASI

Beşeri coğrafya, doğal ortam ile insan arasındaki etkileşimin ikinci ayağını oluşturan insanın yeryüzünde yaptığı her türlü faaliyetleri coğrafyanın ilkeleri doğrultusunda inceleyen coğrafya koludur. Dolayısıyla insanın herhangi bir yere yerleşmesinden orada yaptığı sosyal ve ekonomik faaliyetlere kadar oldukça geniş bir saha beşeri coğrafyanın araştırma konularını oluşturur.

Kargı ilçesinin ekonomik coğrafyası ayrı bir başlık altında incelenecektir. Bu bölümde yerleşme yeri seçimi, zamanla gösterdiği değişiklikler, meskenlerin özellikleri gibi yerleşme coğrafyası ve ilçede nüfusun özellikleri ve dağılışı elde edilen verilere bağlı olarak oluşturulan tablo, grafik ve haritalarla ortaya konmaya çalışılmıştır.

1 – YERLEŞME

1.1. Yerleşmenin Evrimi

İklim, yeryüzü şekilleri, su kaynakları, doğal bitki örtüsü, tarım alanları, korunma, ulaşım olanakları gibi pek çok faktör zaman içinde değişen oranda yerleşmelerin kurulup gelişmesinde belirleyici olmuştur. Bunların zamanla değişmesiyle herhangi bir yerleşme ünitesi ya gelişmiş ya da önemini yitirerek ortadan kalkmıştır. İşte yerleşme coğrafyasının araştırma konularından birisi de herhangi bir yerdeki yerleşmenin ilk defa ortaya çıkışından günümüze kadar olan evrimini ile bu evrimde etkili olan faktörleri coğrafyanın ilkeleri doğrultusunda araştırıp ortaya koymaktır.[56] Böylece araştırma sahasındaki yerleşmenin bugünkü şeklini almasında etkili olan faktörlerin tarihi süreç içindeki rolü tesbit edilmiş olur. Bu araştırmanın kaynaklarını çalışma alanını içeren her türlü tarihi belgelerle günümüze ulaşmış olan çeşitli kalıntılar oluşturur.

Anadolu konumu ve coğrafi özellikleriyle insan yaşamına son derece elverişlidir. Konumu gereği doğudan batıya pek çok kavimin göç etmesine yer verdiği gibi zaman zaman batıdan doğuya doğru da aynı şekilde göçler olmuştur. Bu yönüyle Anadolu tarihin hemen her döneminde doğu ile batı arasında "**köprü**"

[56] Özçağlar, A. (2000) Coğrafyaya Giriş. Hilmi Usta Matbaacılık, s. 61, Ankara.

görevi üstlenmiştir. Medeniyetin ve kültürlerin bu köprüden gelip geçmesiyle üzerinde bıraktıkları izlere bağlı olarak Anadolu, adeta bir açık hava müzesi gibidir. Doğudan gelen tarihi yolların son durağı olan Anadolu aynı zamanda deniz ulaşımının da önemli limanlarını kendisinde toplamıştır.

Yeryüzü şekilleri, iklimi, su kaynakları, bitki örtüsü, verimli toprakları ve zengin yer altı kaynakları ile çok sayıda medeniyetin kurulup gelişmesine yer vermiştir. Doğal coğrafyasında bir tekdüzelikten ziyade çok kısa mesafede değişen çeşitliliğe sahip olması birbirinden bağımsız pek çok devletin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu devletler kuruldukları yerlerin coğrafi potansiyeli doğrultusunda gelişmişler veya ortadan kalkmışlardır.

Anadolu'da ilk yerleşmelerin tarihi çağlara girmeden önce binlerce yıl süren Taş Devri'nde ortaya çıkmıştır. Anadolu'nun en eski Paleolitik dönem yerleşmesi İstanbul'da Küçükçekmece Gölü'nün kuzey ucunda Yarımburgaz Mağarası'dır. Burada günümüzden 400 bin yıl öncesine ait insan ve hayvan fosillerine rastlanmıştır. Antalya kuzeybatısındaki Karain Mağarasında M.Ö. 50.000-15.000 arasında taş devrine ait buluntular elde edilmiştir[57]. Bu dönemde yaşayan insanlar avcılık/toplayıcılıkla yaşamlarını sürdürürken mağaraları barınmak için kullanmışlardır. M.Ö. 7000 yılından sonra Neolitik dönemi Anadolu'da başlamıştır. Bu dönem ateşin kullanılması, avcılık/toplayıcılıktan tarımsal üretime geçilmesine bağlı olarak ilk yerleşmelerin ortaya çıkmasıyla insan yaşamında önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Burdur Hacılar, Konya Çatalhöyük, Mersin Yümüktepe, Tarsus Gözlükule, Diyarbakır Çayönü, Malatya Ceferhöyük, Beyşehir Gölü çevresinde Suberde, Erbaa höyükleri ile Keban barajının altında kalan höyükler bu dönemin Anadolu'daki yerleşmelerini oluştururlar.[58] Taşın şekil verilerek çeşitli aletler yapan ilkçağ insanı madeni özellikle de bakırı kullanmaya başlamasıyla M.Ö. 5.000-3.000 arasında Kalkaolitik döneme girmiştir. Neootik yerleşmelerine Pulur, Canhasan, Beycesultan, Horoztepe, Yümüktepe, Tilmen Höyük, Kusura, Alacahöyük, Büyükgüllücek, Yazır, Alişar ve Fikirtepe höyükleri eklenmiştir.[59] M.Ö. 3.000-2.000 arasında bakıra, karşılıklı ticaretle Anadolu getirilen, kalayın karıştırılmasıyla elde edilen tunçtan eşyaların yapıldığı görülür ki bu döneme Eski

[57] Memiş, E. (2001) Eskiçağ Türkiye Tarihi. Çizgi Kitabevi, s. 21-22, Konya.
[58] Memiş, E. (2001) A. g. e., s. 23-24, Konya.
[59] Memiş, E. (2001) A. g. e., s. 26-27, Konya.

Tunç çağı denilmektedir. Bakır, bronz, kurşun ve kalaydan başka altın, gümüş ve elektron gibi madenlerin kullanılmasıyla etrafı kalelerle çevrilmiş küçük şehir devletlerinin kurulmuş olması M.Ö. 2.500-2.000 arasındaki Eski Bronz çağının özelliğidir.[60] Bu dönemdeki yerleşim alanları Güney Anadolu Bölgesi'nde Mersin-Yümüktepe, Tarsus-Gözlükule ve Semahöyük; Batı Anadolu Bölgesi'nde Troya II, Beycesultan; Orta Anadolu Bölgesi'nde Alişar, Alacahöyük, Horoztepe, Karahöyük, Boğazköy, Polatlı Ahlatlıbel, Karaoğlan, Bitik, Pazarlı, Kültepe, Hashöyük, Fıraktin, Maltepe; Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum-Karazhöyük'tür.[61]

Mısır ve Mezopotamya'da M.Ö. 4.000 yılında başlayan yazı ile başlayan tarihi çağlar Anadolu'da ancak M.Ö. 2.000 yılından itibaren Kaniş'te Asur ticaret kolonilerine ait yazılı tabletlerin bulunmasıyla başlamıştır.[62] Mezopotamya'dan gelen Asurluların Anadolu'daki yerli halkla yaptıkları ticaretin çok yoğun olduğu M.Ö. 1950-1750 arasına Asur Ticaret Kolonileri Çağı denilmiştir.

M.Ö. II. bin yıllarının başında Asur Ticaret Kolonileri zamanında Orta Anadolu'da yerleşen Hititliler M.Ö. VII. asra kadar hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir.[63]

Kargı ilçesi fiziki şartları bakımından yerleşmenin kurulmasına elverişlidir. Bununla birlikte ilçenin her tarafı için aynı ölçüde elverişlilik söz konusu değildir. Bu bakımdan özellikle Devrez-Kızılırmak çöküntü alanı en iyi koşullara sahiptir.

İlçede yerleşmenin ilk defa nerede ve ne zaman ortaya çıktığı konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Bu durum gerek günümüze kadar herhangi bir bulguya rastlanmamış olması gerekse bu yönüyle ilçede arkeolojik araştırmaların yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Bütün bunlara rağmen ilçede ilk yerleşmelerin ortaya çıkışını yapılan araştırmalara göre Hitit dönemine kadar götürebiliriz. Hititlilere bağlı olan ve Gökırmak depresyonu olarak lokalize edilen Tum(m)mana Kargı kuzeyinde kalmakta olup I. Şuppiluliuma tarafından fethedilmiştir. Kızılırmak kavisi iindeki

---

[60] Kınal, F. (1998) Eski Anadolu Tarihi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XIII, Sa: 7, s. 36, Ankara.
[61] Memiş, E. (2001) Eskiçağ Türkiye Tarihi. Çizgi Kitabevi, s. 28, Konya.
[62] Kınal, F. (1998) A. g. e., s. 59, Ankara.
[63] Kınal, F. (1998) A. g. e., s. 83, Ankara.

Ada Dağı ve Çal Dağı olarak kabul edilen genişçe bir sahada yer alan Pala ise Hititlilere bağlı bir ülkedir[64].

Roma dönemine ait ilçenin değişik yerlerindeki bazı kalıntılar insan yaşamının devam ettiğini göstermektedir. Köprübaşı köyü yakınındaki kaya mezarı Gökoğlu tarafından M.Ö. VII. ortalarında Paflagonyalılar tarafından yaptırıldığını ileri sürülmektedir[65]. Göl köyünde Beşpınar mahallesi yakınındaki bir başka kaya mezarı ise yine Romalılardan kalmıştır. Pelitözü köyündeki kilise ise Bizanslılara aittir (Foto: 11)[66].

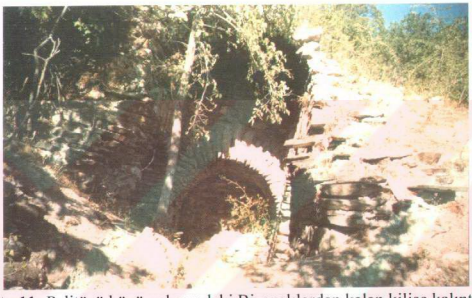

Foto 11: Pelitözü köyü yakınındaki Bizanslılardan kalan kilise kalıntısı.

Kargı, tarihin hemen her döneminde Devrez Çayının içinden aktığı depresyonun doğu ucunda yer almasından dolayı gerek idari gerekse sosyo-ekonomik ilişkilerinde daha yakın ve ulaşımı kolay olan Tosya'ya bağlı kalmıştır. Bunda orografik uzanışların etkisiyle doğu-batı yönlü uzanan tektonik depresyonun aynı zamanda doğal bir ulaşım güzergahı oluşturması en önemli etkendir. Ayrıca özellikle Osmanlı döneminde idari bölümlemede bir sahada su bölümü çizgileri ile büyük akarsuların sınır kabul edilmesini eklemek gerekmektedir.[67] Roma'ya bağlı term'lerden Paflagonya ve Pontus'un arasındaki sınırı Kızılırmak nehri oluşturmaktadır. Günümüzde daha güneyde yer alan Çorum'a bağlı olan Kargı,

[64] Ertem, H. (1980) Hitit Devletinin İki Eyaleti Pala-Tum(m)ana. Atatürk'ün 100.Doğum Yılına Armağan, Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Yay., No: 295, Ankara.

[65] Gökoğlu, A. (1952) Paphlagonia (Paflagonya). Gayri Menkul Eski Eserler ve Arkeolojisi Cilt: 1, Doğrusöz Matbaası, s.103, Kastamonu.

[66] Gökoğlu, A. (1952) A.g.e., s.104-141, Kastamonu.

[67] Elibüyük, M. (1990), "Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemli Bir Kaynak, Mufassal Defterler", Atatürk, Kültür, Dil ve Traih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilimi Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları, Cilt: 1, Sa, 2, s, 18, Ankara.

Tosya'ya ile olan karşılıklı ilişkileri idari yönü hariç devam etmektedir. Tarihin hemen her dönemi için olduğu gibi bugün de Tosya'nın etki sahasında kalmaktadır. Böylece Tosya'nın önce Çankırı sonra da Kastamonu'ya idari yönden bağlı olmasıyla Kargı, dolaylı olarak bu merkezlerle ilişkili olmuştur. Dolayısıyla Kargı'nın tarihi dönemlerden günümüze kadar olan evriminde, Kastamonu ve Çankırı'yı da içine alan geniş bir sahada ele almak gerekmektedir.

Anadolu'ya Türklerin hakim olması Malazgirt Savaşı'ndan sonra başlamış ve kısa bir süre sonra büyük bir bölümü ele geçirilmiştir. Türklerin Anadolu'ya ilk akınları ise bu tarihten çok daha önce olup Hun Türkleri tarafından gerçekleştirilmiştir.[68]

Selçukluların Anadolu'ya 1015-1086 tarihlerinde yaptıkları fetihlerde uyguladıkları planda başarılı olmuşlardır. XI. yy.'dan itibaren özellikle Melikşah döneminde Oğuz boylarına ait kalabalık göçmen Türkmenleri Türkistan, Horasan, ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya sevk edilerek fethedilen yerler Türklerin iskanına açılmıştır.[69] Ele geçirilen yeni yerlerin iskan politikasına dayanan Türklerin yerleştirilmesi hareketi sonucu bugün ülkemizde adları günümüze kadar ulaşmış olan yeni yerleşmelerin kurulmasına neden olmuştur. Kargı ilçesinde adını Oğuz boylarından almış olan Avşar, Bayat ve Oğuz köy yerleşmelerinin olması ilçenin de Türk iskanına açıldığının izleri olmalıdır.

Anadolu'nun hızlı bir şekilde fetih edilmesini sağlayan bu plan gereği Kuzey Batı Anadolu'yu Çankırı, Kastamonu ve 1084'de Sinop'u ele geçiren Emir Karatekin bölgeyi ilk defa Türk egemenliğine geçirmiş ve bölgede kısa bir süre yönetimi elinde tutmuştur.[70] Bu durum 1096'da başlayan I. Haçlı Seferi'ne kadar sürmüştür. I. Haçlı Seferi sırasında Türkiye Selçukluları'nın iç bölgelere çekilme stratejisi gereği Kastamonu elden çıkmıştır. Danişmendname'de Kastamonu ve civarının Danişmend

---

[68] Sevim, A. Yücel, Y. (1989) Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XXIV, Sa: 12, s. 27, Ankara.

[69] Sevim, A. (1988) Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya kadar). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XXIV, Sa: 2, s. 108-109, Ankara.

[70] Yücel, Y. (1991) Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi VII, Sa: 74, s. 33, Ankara.

Gazi tarafından Haçlılardan kurtarıldığı kayıtlıdır.[71] Bölge bundan sonra uzun bir süre Bizans-Türk çekişmesine sahne olmuş ve Türklerin kesin hakimiyetine girmesi ancak bir asırdan fazla bir zaman içinde gerçekleşmiştir.[72] Nitekim Bizans İmparatoru Ioannes zamanında 1130'da Kastamon (Kastamonu)'yu Danişmendlilerden geri alınmıştır. Danişmendlilerden Emir Gazi tarafından geri alınan Kastamonu 1134'de tekrar Bizanslıların eline geçmiştir. Bu son seferde Gangra (Çankırı) ve çevresine de hakim olan Bizanslıların hakimiyeti uzun sürmemiştir[73]. Bizanslılardan Danişmendlilerin eline geçen bu saha Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan tarafından 1176'da Miryekefalon Savaşı'ndan sonra Danişmendlileri ortadan kalkmış ve Bizans'a karşı yaptığı fetihlerle Selçuklu sınırlarını genişletmiştir. Çankırı ve Kastamonu'nun yönetimini oğlu Muiniddin Mesud'a bırakmıştır.[74]

İbn Bibi'deki kayıtlardan anlaşıldığına göre. Paflagonya bölgesinin fetihleri, başarılarına mükafat olarak Selçuklu sultanları tarafından ıkta olarak verilen Kastamonu ve yöresinin sahipleri, Bizanslılara karşı daimi mücadele eden Türkmenlerin idarecileri olan Çoban ailesidir. Bu aileden gelen Hüsamettin Çoban Bey hakkında yine aynı eserdeki kayıtta "evlatları ve torunları zamanımıza kadar bu bölgede hükmederdi . Bunlar babalarını böyle buldular ve onun izinden yürüdüler" ifadesi Hüsamettin Çoban tarafından Çobanoğulları'nın kurulmuş olduğunu göstermektedir.[75] Oğuzların Kayı boyuna mensup olabileceğini ileri süren Yücel, beyliğin kuruluş tarihi olarak Hüsemaddin Çoban'ın 1211-1212'de Kastamonu beyi olarak görüldüğünü kabul etmektedir[76].

Kastamonu çevresinde Çobanoğulları'ndan sonra Candaroğulları yönetimine geçmiştir. Candaroğlu Beyliği'nin ilk kurucusu olan Şemseddin Yaman Candar,

---

[71] Turan, R. (2001) "Kastamonu'nun Türkler Tarafından Fethi ve İskanı" Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri (21-23 Mayıs 2000) s. 1, Kastamonu.

[72] Yücel, Y. (1991) A. g. e., s. 33, Ankara.

[73] Niketas Khoniates (1995) Historia (Ioannes ve Mannuel Komnenos Devirleri) Çev: Fikret Işıltan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XIX, Sa: 15, s. 12-13, Ankara.

[74] Yücel, Y. (1991) A. g. e., s. 33, Ankara.

[75] Yücel, Y. (1991) A. g. e., s. 35, Ankara.

[76] Yücel, Y. (1991) Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi VII, Sa: 74, s. 35-36, Ankara.

İlhanlı Hükümdarı Geyhuta tarafından Eflagonlu'nun (Efalani) kendisine verilmesiyle birlikte Eflani çevresinde Candaroğulları'nı kurmuştur[77].

II. Mesud'un ölümünden sonra Moğollar Selçuklu şehzadelerinin çoğunu öldürerek, asi uçlar hariç, bütün Anadolu'yu İran'a bağlamışlardır. 1308'de Olcaytu Han namına kesilen para, Moğol hakimiyetini Selçuklu başşehrine de uzandığını göstermektedir. Dolayısıyla Selçuklu Devleti fiilen yok olmuştu. Bu durum üzerine, vilayet olarak doğrudan doğruya İlhanlıya bağlanan Anadolu batıya doğru uzanan sınırları şöyleydi: Kayseri, Niğde, Aksaray, Larende, Konya, Akşehir, Sivrihisar, Beypazarı, Çankırı, Çorum ve Tokat şehri etrafındaki arazileriyle beraber Moğol umumi idaresine bağlanmışlardı.[78] Candaroğulları'nın beyliğin kurucusu olan Şemseddin Yaman Candar'ın oğlu Süleyman Paşa'nın 1325 tarihli Kastamonu'da basılmış gümüş sikkesinde İlhan Ebu Said Bahadır Han'ın adının olması ile 1335-36 senesinde İlhanlılara Kastamonu doğrudan bağlı bir şehir olup hazineye vergi ödemesi beyliğin de Moğol yönetimine bağlı olduğunun göstergesidir. Candaroğullarının Moğol hakimiyetinden kurtulması 1327'deki Demirtaş'ın Anadolu valiliğinin sona ermesi ile 1335'de Ebu Said Bahadır Han'ın ölmesiyle memleketin karışıklığa düşmesi kabul edilmektedir.[79]

Candaroğlu Beyliği'nin Osmanlı İmparatorluğu ile ilk ilişkileri I. Murat döneminde başlamıştır. Bu dönemde beyliğin başında bulunan Celaleddin Beyazıt'ın oğlu Süleyman Paşa'nın babasına karşı giriştiği taht mücadelesinde Osmanlılardan yardım istemesiyle başlayan Osman-Candaroğlu ilişkilerinde Osmanlılar beyliğin başına geçmek için yapılan iç çatışmalarda bir tarafı desteklemişlerdir. Böylece beyliği önce ikiye bölünmüştür. Nitekim İsfendiyar Bey'e karşı Kasım Bey'i destekleyip beyliğin güney kesimini oluşturan Çankırı, Kalecik ve Tosya'yı Ilgaz Dağları sınır olmak üzere 1417'de Osmanlı denetiminde Kasım Bey'e dirlik olarak verilmiştir.[80] Böylece Kargı'da ilk defa Osmanlı egemenliğine geçmiş olmalıdır.

Beyliğin kuzeyini oluşturan sahanın yönetimini elinde tutan İsfendiyar Bey'in adı Candaroğlu ailesi yerine kullanılmaya başlamasıyla Candaroğullarına

---

[77] İslam Ansiklopedisi , İsfendiyaroğulları Maddesi, Cilt: 5,s. 1072
[78] Akdağ, M. (1977) Anadolu'nun İktisadi ve İçtimai Tarihi. Cem Yay., s. 23, Ankara.
[79] Yücel, Y. (1991) A. g. e., s. 60, Ankara.
[80] Sevim, A. Yücel, Y. (1989) Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XXIV, Sa: 12, s. 257-258, Ankara.

İsfendiyaroğulları da denilmiştir. İsfendiyar Bey ve Kasım Bey ile Osmanlı hanedanı arasındaki ilişkiler zamanla gelişerek kız alıp vermeyle akrabalık şekline dönüşmüştür. Daha sonra beylik tamamen Osmanlı yönetimine geçmiştir.

1464'de Kasım Bey'in ölümü ile tamamen Osmanlı idaresine geçen Çankırı, Kalecik ve Tosya Çankırı Sancağı adı altında Anadolu Eyaletine bağlanmıştır. Böylece Kargı da uzun bir süre devam edecek olan Çankırı Sancağına bağlı bir kaza olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun belli aralıklarla devletin potansiyelini ortaya koymak için yaptırdığı ayrıntılı tahrirler pek çok bilgiler vermektedir. Nitekim Kargı'nın da bir kazası olduğu Çankırı Sancağı'na ait olan 1521 tarihli Mufassal Defter önemli bir yazılı kaynaktır. Bu kaynağa göre Kargı 41 köyden meydana gelmektedir. Bu köylerin bir bölümü ortadan kalkarken bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır (Tablo: 35). Bu dönemde Kargı'ya bağlı köylerin tamamı Ilgaz Dağları ile Kızılırmak kavisi içindeki Ada Dağı'nda yer almaktadır. Devrez ile Kızılırmak arasındaki Kös Dağı'nda Kargı'ya bağlı herhangi bir köy yoktur. Bu iki akarsu o dönemde bir sınır görevi görmüştür ki devletin idari sınırlarında akarsuların su bölümü çizgileri ve büyük akarsular sınır olarak kabul edilmiştir. 1579 tarihinde yapılmış olan ikinci tahrirde ise Kargı kazasında köy sayısı 44'e çıkmıştır. Aradan geçen 58 yılda en önemli gelişme % 100'ün üzerinde gerçekleşen nüfus artışı olmuştur[81].

Tablo 35: 16.Yüzyılda Kargı Kazasındaki Yerleşmeler.

	16. yy'daki Köyler	Bugün Varolan Köyler
1	Afşar	Avşar
2	Ağcakilise	*
3	Akkaya (Hasılı Mesudlu İle)	Akkaya
4	Argunşah – Argunşa	*
5	Arıklar	Arık
6	Bâdâmca	Bademce
7	Bağözü	Bağözü
8	Balluca	*
9	Başviran	*
10	Beğdili	*
11	Çaykışla	Çaykışla
12	Çehârşenbe	*
13	Çeştköy	*

[81] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 224-228, Ankara.

14	Çevlik	*
15	Değirmenözü (Nam-ı Diğer Karaoğlan)	Karacaoğlan
16	Delüler	Deliler (Osmancık'a bağlı)
17	Eğzen	Demiröreri
18	Felikkilise	*
19	Gökdere	*
20	Göl	Gölköy
21	İnal	İnal (Osmancık'a bağlı)
22	Karaboya	Karaboya
23	Karakilise	Karakise
24	Karabürçek	Karapürçek
25	Karı (Hane ve hasılı Mesudlu ile)	*
26	Kırıközü (Hasılı Bağözü ile)	*
27	Kızılsin	*
28	Kurd Gâzi	*
29	Me'sudlu (ve Karı)	Maksutlu
30	Mora	Uzunyurt
31	Obruk	*
32	Ortaluca	Ortalıca (Tosya'ya bağlı)
33	Ovaluca	*
34	Öküz	Oğuz
35	Pelidcik	Pelitçik
36	Pelidözü	Pelitözü
37	Runkuş	Yeşilköy
38	Saraycık	Saraycık
39	Sinanözü	Sinanözü
40	Virancık	Örencik
41	Yalmansaray	Yalmansaray (Saraydüzü'ne bağlı)
42	Yaycılar	Yaylacılı (Saraydüzü'ne bağlı)
43	Yazıkilise (Nam-ı Diğer Dereköy)	Dereköy
44	Zeytünözü	Zeytin (Osmancık'a bağlı)

* Yeri tesbit edilemeyen köyler.

Kaynak: Kankal, A.(1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 240-241, Ankara.

Daha sonraki dönemlerde Kargı'ya ait yazılı bir kaynak olmamakla birlikte 18.yy'da Baykara'nın Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait arşivlerden yaptığı araştırmada kazalar listesinde Kargı yer almaktadır[82]. Aynı yazarın 1856 tarihli Devlet Salnamesine göre yaptığı idari sınıflamaya göre Kargı, Kengırı Livası'na bağlı kaza olmakla birlikte bu dönemde Oğuz köyünün de kaza statüsüne sahip olmuştur. Ayrıca bugün belediyelik köy yerleşmesi olan Hacıhamza bu dönemde Sivas eyaletine bağlı olan Amasya Livası'na bağlı bir kaza olduğu görülmektedir[83].

[82] Baykara T. (1988) Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 86, Seri: VII, Sa: A7, s. 221, Ankara.

[83] Baykara T. (1988) A. g. e., s. 245-247, Ankara.

Bugün ilçenin batısındaki komşusu olan Tosya'ya ait 1796-1802 tarihli Şerriye Sicili de Kargı ile birlikte Oğuz köyünün de kaza olduğunu doğrulamaktadır[84].

1864 tarihinde çıkarılan İdare-i Vilayeti Kanuna göre Anadolu'nun idari yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır. Kargı'nın ne zaman Kastamonu'ya bağlı olduğu ile ilgili kesin kayıt olmamakla birlikte 1864 tarihli düzenlemeden sonra 1869 tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesine göre Tosya ile birlikte Kargı'nın da Kastamonu'ya bağlanmış olması ihtimali yüksektir[85]. Kargı'nın ne zaman nahiye olarak Tosya'ya bağlı olduğunu da bilmiyoruz. 1935 yılında yapılan nüfus sayımına göre Kargı, Tosya'ya bağlı nahiye iken Oğuz ise Tosya'ya bağlı bir köy olmuştur. Bu yılda Kargı nahiyesi 16 köyden meydana gelmekteydi. 1936 yılına geldiğimizde ilçe merkezi statüsünü alan Kargı'ya bu yılda bağlı olan köy sayısı 48'e yükselmiştir. 1946 yılında Hacıhamza ile birlikte 10 köy Kargı'ya bağlanmıştır. Böylece 1950 yılına gelindiğinde 58 köy idari olarak Kargı ilçesi sınırlarında kalmaktadır. 1953 yılına kadar Kastamonu'nun bir ilçesi olan Kargı bu tarihten sonra Çorum iline bağlanmıştır. 1955 yılında Hacıhamza kendisiyle bağlandığı köylerin merkezi olduğu Kargı'ya bağlı bir nahiye olmuştur.

1.2. Fonksiyonlarına Göre Yerleşmeler

Yerleşmeler çeşitli özelliklerine bakarak bazı sınıflandırmalara tabii tutulabilmektedir. Belirlenen kriterlere göre yapılan bu sınıflamalardan birisi de yerlemenin sahip olduğu fonksiyona göre yapılanıdır. Her bir yerleşmede yaşayan insanların yaptıkları ekonomik faaliyetlere göre bir ayrım yapılabilir. Yapılan faaliyetin özelliğine bağlı olarak bir yerleşme yıl boyu sürekli kullanılabileceği gibi yılın sadece belli bir döneminde de kullanılabilmektedir. Böylece ekonomik faaliyetin yerleşmeye bir etkisi olarak yerleşmeleri sürekli ve dönemlik yerleşmeler olarak ikiye ayırabiliriz.

---

[84] Sürel. S. (2001) H.1211-1217 (M. 1796-1802) Tarihli Şeriyye Siciline Göre Tosya'nın Sosoyo-Ekonomik ve İdari Yapısı. Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.19-20, Ankara.

[85] Sürel. S. (2001) A. g. e., s. 10, Ankara.

1.2.1. Sürekli Yerleşmeler

Yılın tamamında kullanılan bu yerleşmeler ilçemizde kasabalar ile köy ve mahalle yerleşmeleridir. Şehirler de sürekli yerleşmeler olmakla birlikte ilçede bu nitelikte herhangi bir yerleşme yoktur.

1.2.1.1 Kasabalar

Kasabalar ülkemizde köy ile şehir arasındaki geçiş yerleşmeleri olarak adlandırılmakatadır[86]. Başka bir ifadeyle ne köye ne de şehire benzemeyen bu yerleşmeler köyün ve şehirin özelliklerini bünyelerinde barındırmaktadırlar. Özellikle fonksiyonları itibariyle tarım ve hayvancılık gibi birincil sektöre ait faaliyetlerde çalışanlar olduğu gibi sanayi ve hizmet sektörlerinde de çalışanlar bulunmakatadır. Şehirler kadar çok nüfusa sahip olmayan bu yerleşmeler gelişmişlik seviyelerine göre değişen yakın çevresindeki kırsal yerleşmelerin temel ihtiyaçlarını karşılayan birincil merkez olmaları ayırt edici bir diğer özellikleridir. İdari görevleri de bulunan kasabalar etkiledikleri çevrenin de potansiyeline bağlı olarak geşerek şehirsel bir nitelik de alabilmektedirler

Araştırma sahamız olan Kargı ilçesinde yukarıda bazı yönleriyle tanımlanmaya çalışılan kasabalardan Kargı ve Hacıhamza bu niteliktedir. Bu iki yerleşme ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.2.1.1.1. Kargı Kasabası

Kargı, kendi adı verilen ovanın kuzeydoğusunda gerisindeki kristalize kalker fay yamacının önündeki yamaç molozlarından oluşan az eğimli yamaç üzerinde kurulmuştur (Foto: 12). Ova tabanından yamaca geçen bu az eğimli yüzey üzerinde batı-doğu yönünde bir uzanışa sahip olup dış görünümü itibariyle yamuğu benzemektedir. Kasabanın doğusunda kuzeyden güneye doğru yükseltisi azalan tepelik alanlar bulunmaktadır. Kuzeyde kasabanın üzerinde bulunduğu birim giderek artan eğimle gerisindeki Kretase yaşlı kalkerlerden oluşan dik fay yamacına geçilmeketedir. Güneyde Kargı Ovası'nın alüvyal dolgulu tabanına doğru geçilirken batıda ovaya kuzeyden giren Karaçay'ın eğimin azalmasıyla getirdiği malzemeleri

[86] Özçağlar, A. (1997) Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar – Şehirler). Ekol Yayınevi, s. 7, Ankara.

biriktirmesiyle oluşan birikinti yelpazesi yer almaktadır. Kasabanın bulunduğu konumu itibariyle kuzeyden gelebilecek her türlü sel ve taşkınlara kapalıdır. Ayrıca kuzey ve doğu kesimi ormanlarla kaplıdır. Kasabanın güneyinde sebze ve meyve bahçelerinin olduğu "ağaçarası mevkii" yer almakatadır. Kır mevkii adı verilen batı kesimi ise mera ve kuru tarım alanı olarak kullanılmakatadır.

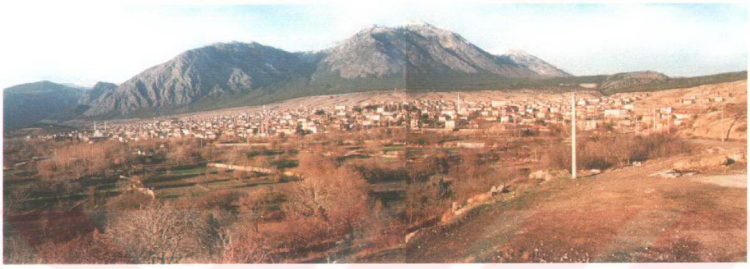

Foto 12: Kargı kasabasının güneyden genel görünümü. Geride kristalize kalkerlerden oluşan dik görünümlü fay yamaçları ve ön tarafta kasabanın üzerinde kurulduğu az eğimli yamaçlar.

Kargı kasabasının bugünkü yerinde ne zaman kurulduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur. Bununla birlikte Roma döneminden öncesine ait herhangi bir kalıntı da yoktur. Bu döneme ait izler ise yine kasabanın bugünkü yerine ait olmayıp kuzeybatısındaki Karakise köyü ile kuzeydoğusundaki Uzunyurt, Pelitözü ve Göl köylerindeki bazı kalıntılar bulunmakatadır. Kargı'nın bugünkü yeri korunma açısından çok elverişli olmadığı halde o dönemlere ait kale vb. koruma yapıları da bulunmamaktadır. Yerleşme tarihi bakımından ilçe merkezindeki en eski kalıntılar çok daha yakın tarihli olup Osmanlı dönemine aittir. Bununla birlikte kasabanın bugünkü yerinde kuruluşunun 16. yy'da gerçekleştiğine dair rivayetler de vardır. Rivayete göre, Yavuz Sultan Selim'in Safavilerle yaptığı 1514 tarihli Çaldıran Savaşı'na giderken sadrazamlardan Sinan Paşa ilçeden geçen Sol Kol Yolunu kullanarak bugünkü Karakise köyü yakınlarına gelmiştir. Halk ovadaki sazlıklardan yaptığı "**kargı**" adlı silahla gelen orduyu karşılamış ve dağınık halde Taşlıköy olarak bilinen yerleşme bundan sonra biraraya getirilerek **Kargı** adı verilmiştir. Bu savaş sonrasında saraydan gerekli düzenlemeler yapılarak Kargı nahiye yapılmıştır. Bir başka rivayette ise IV. Murat'ın Bağdat Seferi dönüşünde hareminden Mihri Hatun yolda hastalanmış ve Kargı yakınında ölmüştür. Ölümünden önce kendi adına

Kargı'da bir cami bir de hamam yaptırılmıştır. Cami 1943 depreminde yıkılmış ve yerine yeni bir ahşap cami yapılmış fakat bu cami de 1985'de yıkılarak aynı adla yenisi yapılmıştır. Hamam ise bazı tadilatlar dışında orijinal haliyle günümüze kadar gelmiştir.

Kargı kasabası ile ilgili yazılı en önemli kaynaklar hiç şüphesz Mufassal Defterlerdir. Buna göre 16.yy'da Kargı Anadolu Eyaletine bağlı Çankırı Sancağı'nın on kazasından biri olan kadılıktır. 1521 tarihli kayıtlara göre Kargı 381 kişinin yaşadığı küçük bir yerleşme iken 1579'daki kayıtlarda nüfusu 1025 kişiye yükselmiştir. İlk kayıtta mahallesi olmayan Kargı 1579'da Nefs-i Kargı, Câmi-i Kebîr, İmâm Beğ ve Hacı İlyas adında dört mahalleye ayrılmıştır (Tablo: 36)[87].

Tablo 36: Kargı Kasabasında 1521 ve 1579 Tarihli Kayıtlara Göre Mahalleler ve Nüfusları

MAHALLELER	1521			1579		
	Hane	Mücerred	Muaf	Hane	Mücerred	Muaf
Nefs-i Kargı	70	31	-	20	6	14
Câmi-i Kebîr	-	-	-	48	36	-
İmâm Beğ	-	-	-	51	27	1
Hacı İlyas	-	-	-	58	55	1
TOPLAM	**70**	**31**	**-**	**177**	**124**	**16**

Kaynak: Kankal, A.(1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 239, Ankara.

Buna göre Kargı, 16.yy'da kendisine bağlı 44 köyün (1521'de 41 köy) merkezliğini yapmış olan bir yerleşmedir. Bu yerleşmede imalat tesisi olarak sadece bir boyahane vardır. Ayrıca pazarı kurulan Kargı, bu dönemde hayvancılıkla birlikte özelikle başta çeltik ve pamuğun üretildiği tarım fonksiyonlu bir kasabadır.

16.yy'dan sonra Kargı hakkında yeterli kaynak yoktur. Ancak 19.yy'da 1869 tarihli Kastamonu Salnamesinde Tosya Kazası'na bağlı bir kasabadır. Bu tarihte İmam Bey, Orta ve Mihri Hatun adında üç mahallesi ve kendisine bağlı 13 köyü bulunmaktadır.1879 tarihli 11. Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde ise Kargı nahiyesi 1.205 hanenin olduğu 5.042 kişinin yaşadığı bir merkezdir. Yine bu kayıtta 55

[87] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 225, Ankara.

dükkan, 1 han, 1 hamam, 1 hangal ve 4 adet cami olduğu Kargı'da gayri müslim nüfus bulunmamaktadır[88].

Cumhuriyetin kuruluşu ile yeni getirilen idari bölümlemede Kargı Tosya'ya bağlı bir nahiye merkezidir. Kargı bu yıllarda yaklaşık 400 hanenin yaşadığı büyük bir köy konumundaydı. Nitekim 1935 yılınmda yapılan sayıma göre 2.192 kişi tesbit edilmiştir. 1936 yılında ilçe merkezi yapılan Kargı'da belediye daha eski olup 1911 yılında kurulmuştur. 1935 yılında 16 köyün (Arık, Bağözü, Beygircioğlu, Dere, Eyzen, Göl, Halılar, Haynaz, Karaboya, Karakise, Köprübaşı, Mora, Örencik, Pelitözü, Runkuş ve Tekkeşin) bağlı olduğu Kargı, ilçe olduktan sonra Tosya, Taşköprü ve Boyabat ilçelerinden toplam 32 köy alarak bağlı köy sayısı 48'e ulaşmıştır.

İlçe olmanın getirdiği avantajlarla Kargı'da bazı gelişmeler başlatılsa da bunun etkisi hemen görülmemiştir. Zira 1940 sayımında ancak 55 kişi artarak 2.247 olan kasaba nüfusu 1945'de sadece 36 kişi artmış ve 2.283 kişi olmuştur. Yeni ilçe olan bir yerleşmede yapılan yapısal gelişmelerin nüfusa yansıması gerekirken bu durum Kargı için çok belirgin değildir. II. Dünya Savaşı'nın ülke üzerindeki etkisi ve özellikle 1943 yılında 7.2 büyüklüğündeki Tosya-Ladik depremi ilçe merkezini olumsuz yönde etkilemiştir. 1946 yılında Hacıhamza ile birlikte 10 köy Osmancık'tan Kargı'ya bağlanmıştır. 1955 yılında Hacıhamza nahiye merkezi ilan edilmiştir. 1953'e kadar Kastamonu'ya bağlı bir ilçe olan Kargı bu tarihten sonra Çorum'a bağlanmıştır. Neden böyle bir değişiklik yapıldığı konusunda kesin bir bilgimiz olmamakla beraber Kastamonu'ya uzak ve yolunun kötü olmasının önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz. Fakat Çorum'a da uzak olduğu gibi yol sorununun başta olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasının zaman alması halkta ancak Kargı'nın il yapılmasıyla istediklerine ulaşabilecekleri düşüncesini uyandırmıştır[89].

Kasabada 1950'li yıllarda belediyenin yaptığı bazı alt yapı hizmetleriyle geliştirilmeye çalışılmıştır. Sanayi olarak ise sadece Kızılırmak ve Köseler çeltik fabrikaları kurulmuştur. Ayrıca küçük boyutlu bazı atölyeleri buna ekleyebiliriz. Devlet destekli herhangi bir yatırımın da olmadığı kasabada ilçe merkezi olmasına rağmen gelişerek şehirleşme sürecine doğru giden bir değişim olmamıştır. Kendisine

[88] Dünden Bugüne Kargı (2003) s. 45-47
[89] Kargı Gazetesi (27 Ocak 1955) Yıl. 1, Sayı:9, (24 Şubat 1955) Yıl. 1, Sayı: 12, (24 Mart 1955) Yıl. 1, Sayı: 14, (7 Nisan 1955) Yıl. 1, Sayı: 15,

bağlı köylerin ihtiyaçlarını karşıladığı bir merkez olmanın ötesine geçememiştir. Bu dönemde Kargı Mihti Hatun, Orta ve İmam Bey mahallelerinden oluşmaktadır.

Kargı bugün İmam Bey, Bahçelievler, Mihrihatun, Orta ve Yeni mahalle olmak üzere 5 mahalleye ayrılmıştır. Bunlardan Bahçelievler ve Yeni mahalle 1970'li yıllardan sonra oluşturulmuştur.

Tablo 37: Kargı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Bina ve Daire Sayıları (2000).

Mahalleler		Daire Sayısı									Konut Dışı Bina	Toplam
		1	2	3	4	5	6	7-9	10-15	16-+		
İmam Bey	B	130	93	8	-	-	1	-	-	-	31	263
	D	130	186	24	-	-	6	-	-	-	-	346
Bahçelievler	B	89	147	14	3	1	3	-	-	-	16	273
	D	89	294	42	12	5	18	-	-	-	-	460
Mihrihatun	B	164	82	12	5	2	1	-	-	1	72	339
	D	164	164	36	20	10	6	-	-	17	-	417
Orta	B	131	70	5	2	-	-	-	-	-	194	402
	D	131	140	15	8	-	-	-	-	-	-	294
Yeni	B	239	272	39	8	-	1	-	-	-	42	601
	D	239	544	117	32	-	6	-	-	-	-	938
TOPLAM	B	753	664	78	18	3	6	-	-	1	355	1.878
	D	753	1.328	234	72	15	36	-	-	17	-	2.455

B: Bina, **D:** Daire
Kaynak: DİE 2000 Yılı Bina Sayımı İstatistikleri.

Tabloda görüldüğü gibi 2000 yılında yapılan bina sayımına göre kasabada 1.878 adet bina 2.455 adet daire yer almaktadır (Tablo: 37). Kasabadaki konutların çoğunluğu tek binada tek daire şeklindedir ki bu konutun tek katlı olduğu anlamına da gelmektedir. İki katlı bina sayısı da oldukça fazladır.

Tablo 38: Kargı İlçe Merkezinde Mahallerdeki Bina Sayılarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı (2000).

Mahalleler	Konut	Konut ve Konut Dışı Karışık	Ticari	Sanayi	Eğitim Kültür	Sağlık, Sosyal, Spor	Resmi	Dini	Konut Dışı Karışık	Tarımsal	Diğer	Toplam
İmam Bey	226	6	12	9	-	-	1	2	2	2	3	263
Bahçelievler	252	5	3	3	2	2	1	1	-	1	3	273
Mihrihatun	257	10	42	15	1	-	6	3	5	-	-	339
Orta	195	13	159	11	-	4	2	2	16	-	-	402
Yeni	553	6	8	12	4	5	4	4	1	-	4	601
TOPLAM	1.483	40	224	50	7	11	14	12	24	3	10	1.878

Kaynak: DİE 2000 Yılı Bina Sayımı İstatistikleri.

Kullanım amaçlarına göre bina dağılımı tabloda gösterilmiştir (Tablo: 38). Buna göre toplam 1.878 adet binanın % 78.9'u ikamet için konut amaçlı kullanılmakatadır. Ticari amaçlı kullanılan bina sayısı konut amaçlı kullanılan bina sayısından sonra ikinci sırada olup tüm binaların % 11.9'bu teşkil etmektedir. Mahallelere göre dağılımda ise konutlar en fazla Mihrihatun, Yeni mahalle ve Bahçelievler mahallerinde bulunmakatadır. En az konut Orta mahallede olup sadece 195 adet konut bulunmakatadır. Orta mahallede konutlar en az olmasına karşın ticari amaçlı konutların en çok bu mahallede olduğu görülür. İlçedeki ticaret için kullanılan 224 binanın 159'u bu mahallede yer almaktadır. Kasabanın iş ve ticaret merkezi olan çarşı kesiminin bu mahalle sınırları içinde kalması ticari amaçlı olan bina sayısını artırmıştır. Ticaret daha çok parakente ticarete yönelik olup toptan satış yapan işletme sayısı çok azdır. Kişisel sermaye ile kurulan işyerleri genelde bir kişi ile çalışmaktadır. 2000 nüfus sayımına göre çalışan toplam 1.392 kişinin ancak 120'si (% 8.6) ticaret ve satış peroneli durumundadır. Ticari işletmelerin büyük bir bölümü günlük ihtiyaçları karşılamaya yönelik olup bakkal, manav, kasap, kahahane, lokanta, birahane, berber, fırın en fazla bulunnan işyeri türünü oluşturmaktadır. İlçedeki işyerlerinin kendi içinde bir uzmanlaşma yoktur. Bir berber aynı zamanada beyaz eşya satabildiği gibi sadece bir adet olan gazete bayisi de yine beyaz eşya ticareti yapabilmektedir. İlçe merkezinin etki sahasındaki nüfus miktarının az olması işyerlerinde birden çok işte faaliyet göstermeyi gerektirmektedir. Söz konusu durum şehirlerden ziyade bir geçiş yerleşmesi olan kasabaların tipik özelliğidir.

İlçede ticari canlılık en fazla cuma günü yaşanmaktadır. Bu gün kasabada kurulan sebze ve emtia pazarı çevreki köylerden halkın gelerek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ayrıca ekim ayı son haftası yine ilçe merkezinde kurulan ve gelenekselleşen Kargı Panayırı ticari anlamda en fazla alışverişin yapıldığı zamandır. Uzun süreli ihtiyaçlar satın alınıp üretilen ürünler tüccara satılmaktadır.

Sanayii ilçe merkezinde çok fazla yer tutmaz. Bulunan tesisler de atölyeler şeklindedir. Bunlar içinde maarangoz atölyelerinin ayrı bir yeri vardır. İlçenin zengin orman kaynaklarının işleyen bu işyerleri kapı pencere gibi konutların ahşap doğrama işlerini yapmakatadırlar. Marangozlardan başka oto motor tamirhaneleri, oto elektrik, sıcak ve soğuk demirci diğer küçük sanayi tesisleridir.

1.2.1.1.2. Hacıhamza Kasabası

Hacıhamza, Kızılırmak vadisinde Devrez Çayının karıştığı noktanın güneydoğusunda bulunmaktadır. Vadinin daraldığı bu kesimde Kös Dağı'ndan inen Değirmendere (Asar) ve İnci Dere'sinin oluştuğu birinti konileri üzerinde kurulmuş ve gerisindeki üzeri çakıllarla kaplı olan Pliyosen'e ait küçük bir düzlükte gelişmektedir[90].

Hacıhamza'nın ne zaman kurulduğu konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Çevresinde Roma ve Bizanas dönemlerine ait izler bulunmakla birlikte yerleşmenin kuruluş gelişmesi Türklerin Anadolu hakimiyetinden sonra olduğu söylenebilir. Anadolunun fethinde görevlendirilen Türk beylerinden Çoban Hüsamettin tarafından 13.yy'da Bizanslılardan alınmıştır[91]. Henüz tam bir hakimiyet sağlanamadığından çeşitli devletlerin yönetimine giren Hacıhamza ve çevresi Çelebi Mehmet tarafından Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil edilmiştir. 16.yy'la gelindiğinde Hacıhamza bir köy yerleşmesiydi[92]. Fakat Hacıhamza'nın diğer köylerden önemli bir avantajı vardı. Konumundan kaynaklanan bu avantaj Hacıhamza'nın Osmanlı'nın en önemli askeri ve ticari yollarından birisi olan Sol Kol Yolu üzerinde bulunmasıdır. Kızılırmak vadisinin dar ve derin yerinde olmasından dolayı "**derbend**" görevi verilmiştir. Derbendler ticaret yolları üzerinde güvenliğin tehlikede olduğu yerlerde asayişi sağlamakla görevlendirilmiş bugünün karakol görevine benzer bir görevi olan yerleşmelerdir. Bu derbend aynı zamanda batıda Ilgaz ve Tosya'dan sonra Osmancık ve Merzifon'a geçişte yol üzerinde önemli bir menzildir.

Hacıhamza'nın ne zaman derbend olduğunu kesin bilmiyoruz. Bununla birlikte 1506/1507 tarihlerinde yapılmıuş olan hamam, taş medrese ve cami bulunmaktadır. Bunlardan Sinan Paşa Camii kitabesindeki "Sultan Beyazıd zamanında Hacıhamza imar olundu ve halkı eşkiyadan emin kılındı" ifadesi beldenin bu tarihte derbend teşkilatına sahip olduğunu göstermektedir[93].

17. yy'la geldiğimizde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde olduğu gibi Hacıhamza ve çevresinde de çıkan asayiş bozuklukları yerleşmeyi olumsuz etkilemiştir. Nitekim

---

[90] Akkan, E. (1970) Bafra Burnu ile Delice Kavşağı Arasında Kızılırmak Vadisinin Jeomorfolojisi. Ankara Üniv. Dil-Tarih ve Coğrafya Fak. Yay., No:191, s. 72, Ankara.

[91] Dünden Bugüne Kargı (2003) s. 241.

[92] Dünden Bugüne Kargı (2003) s. 241-243.

[93] Dünden Bugüne Kargı (2003) s. 242-243.

bu dönemde Tosya'dan Osmancık'a geçerken Hacıhamza'ya uğrayan ünlü seyyah Elviya Çelebi burasını şöyle tanımlamaktadır: "Ahalisi dağda memur köylerde oturur. Umumi yol üzerinde ancak bir köhne camisi kalmıştır. Başka ev yoktur, hep yıkılmıştır."[94] Seyyahın bu tanımlamasından da açıkça anlaşılacağı gibi Hacıhamza büyük oranda tahrip edilmiş ve halkı da yerleşmeyi terk etmiştir. Korunmak için yetersiz kalan Hacıhamza bu dönemde büyük ölçüde gerilemiştir. Bunun üzerine IV. Murat döneminde yeni bir han inşası gerçekleştirilmiş fakat halkın köye geri dönmesi sağlanamamıştır. Durumun saraya bildirilmesiyle III. Ahmet döneminde 1734 tarihinde Hacıhamza'ya bir kale yapılmıştır[95-96]. Böylece kendini güvende olabileceğini hisseden halk Hacıhamza'ya dönmüştür. Kalenin yapılmasıyla asayişin sağlandığı Hacıhamza'da 1875 yılında 250 hane, 2 mahalle, 4 mektep ve 1 medrese yer almaktaydı[97]. Baykara'nın 1856 tarihli salnameye göre yaptığı idari bölümlemede Hacıhamza nahiye olarak gösterilmiştir[98]. Daha sonra nüfusu giderek artan Hacıhamza kale dışına doğru genişlemeye başlamıştır.

Tablo 39: Hacıhamza'da Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarı.

	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000
E	332	364	398	-	559	627	664	1308	1046	752	974	1233	-	1253
K	387	382	387	-	577	617	652	896	829	749	913	1036	-	1215
T	719	746	785	1067	1136	1244	1316	2204	1875	1501	1887	2269	1834	2468

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

Cumhuriyet döneminde Osmancık'a bağlı bir köy olan Hacıhamza'da 1935 yılında 719 kişi yaşamaktaydı (Tablo: 39). 1946 yılına geldiğimizde çevresindeki 10 köyle (Akkaya, Avşar, Beygircioğlu, Çukuralıç, Güney, İnceçay, Kavakçayı, Çeltiközü, Obruk ve Seki köyleri) birlikte Kargı'ya bağlanan Hacıhamza 1955'de nahiye merkezliği görevini almıştır. Böylece kendisiyle birlikte Kargı'ya bağlanan köylerin merkezliğini almış ve küçük de olsa bazı gelişmeler başlamıştır.

---

[94]Çelebi, E. Elviya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler. (Hazırlayan: Nihat Atsız). Kültür Bakanlığı Yay., No:1322, s. 220-221, Ankara.

[95]Dünden Bugüne Kargı (2003) s. 242-243.

[96]Yılmaz, L. (1990) Batı Karedeniz Ticaret Yolları ve Bu Yollar Üzerindeki Hanlar. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 24-25, Ankara.

[97]Dünden Bugüne Kargı (2003) s. 244-245.

[98]Baykara T. (1988) Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 86, Seri: VII, Sa: A7, s. 247, Ankara.

Hacıhamza'ya 1972 yılında ise belediye teşkilatı kurulmuştur. Bu gelişmeler nüfusuna yansımış olmakla birlikte 1965-1970 arasındaki artış çok belirgin bir şekilde dikkat çekmektedir (Tablo: 39). Belediye kurmak için nüfusun 2000'in üzerinde olması gerektiğinden dolayı yerleşmeye 1970 sayımında nüfusta bir şişirme yapılmıştır. Özellikle erkek nüfustaki aşırı artış bunu doğrularken 1975 yılında nüfusun 329 kişi azalarak 1.875'e düşmesinden de açıkça anlaşılmaktadır. 1980'de daha da azalarak 1.501'e kadar düşen belde nüfusu sonraki yıllarda (1997 yılı hariç) tekrar artarak 2000'de 2.468'e ulaşmıştır.

Son sayım yılına göre 472 haneden oluşan Hacıhamza Kale, Zeynel, Bahçelievler, Değirmendere ve Obruk olmak üzere 5 mahalleden oluşmaktadır. Bunlardan Obruk 1998 yılına kadar bir köy iken bu tarihten sonra Hacımaza'ya bağlı bir mahalle olmuştur. Daha önceleri Güney köyüne bağlı olan Değirmendere mahallesi 1996 tarihinde Hacıhamza'nın mahallesi olmuştur. Bu mahalleler Hacıhamza merkezinden değildirler. 1998 yılında İçişleri Bakanlığına ilçe olmak için başvuru yapılmış fakat olumlu sonuç alınamamıştır.

Hacıhamza'daki kale ve çevresini içine alan Kale mahallesi en en eski mahalledir. Yerleşmenin daha sonra kale dışa taşması nüfusun artmasıyla Zeynel mahallesi oluşturulmuştur. E-80 karayolunun güneyindeki Bahçelievler mahallesi ise çok daha yeni olup 1950'li yıllardan sonrasına rastlamaktadır.

Tablo 40: Hacıhamza'da Çalışan Nüfusun İş kollarına Göre Dağılımı.

İş Kolları	2000		
	E	K	T
İlmi ve Teknik Elemanlar Serbest Mes. Sahipleri ve Diğer Mes.	57	17	74
Müteşebbis Direktör ve Üst Kademe Yöneticileri	31	0	31
İdari Personel vb. Çalışanlar	15	7	22
Ticaret Personeli	30	1	31
Hizmet İşlerinde Çalışanlar	68	1	69
Tarım, Hayvancılık, Ormancılık, Balıkçılık ve Avcılık	346	526	872
Tarım Dışı Üretim Faaliyetleri ve Ulaştırma	149	2	151
TOPLAM	696	554	1.250

Kaynak: DİE Bilgisayar Kayıtları.

Hacıhamza'da 2000 yılında toplam 2.468 kişini 1.250'si (% 50.6) herhangi bir işte çalışmaktadır. Çalışan nüfusun iş kollarına göre dağılımı ise bu yerleşmenin fonksiyonunu belirlemede önemlidir. Tabloda da görüldüğü gibi çalışan toplam nüfusun % 69.7'si (872 kişi) hammadde üretimine dayanan birincil sektörde bulunmaktadır (Tablo: 40). Tarım dışı üretim faaliyetleri ve ulaştırmada ise çalışan nüfusun % 12'sini meydana getirmektedir. Ticarette ise sadece 31 kişi çalışmaktadır. Buna göre Hacıhamza hammadde üretimine dayalı bir tarımsal nitelikli bir köy yerleşmesi olduğu ortaya çıkar. Bununla birlikte çevresindeki köylerin ihtiyaçlarını karşıladığı bu merkezde halkın temel ihtiyaçlarını karşıladığı ticari yönü olduğu gibi hemen beldenin önünden geçen E-80 devlet yolu üzerinde 10 adet bakım/tamir atölyesine sahiptir. Ayrıca birisi Çeltiközü köyünde olmak üzere 4 adet çeltik fabrikası ile batısındaki Kavakçayı köyünde yaklaşık 60 kişinin çalıştığı mermer fabrikası bulunmaktadır. Ayrıca 3 marangoz, 2 kasap, 3 berber, 2 ekmek fırını, 2 terzi, 1 eczane, 1 manifaturacı, 10 bakkal, 2 manav, 3 lokanta-market, 1 kırtasiye, 1 internet cafe-kahvahane ve 6 adet kahvahane burada bulunan diğer sanayi ve ticaret birimlerini oluşturmaktadır[99]. Ayrıca cuma günleri kurulan pazar Hacıhamza'ya ticari anlamda önemli bir haraketlilik sağlamaktadır. 1984 yılında kurulmuş olan Ziraat bankası 2001 yılında kapatılmıştır.

Hacıhamza eğitim hizmetleri bakımından birisi çok programlı olmak üzere 2 adet lise ve bir adet pansiyonlu ilköğretim okuluna sahiptir. Bu yönüyle de çevresindeki köylerden öğrenciler gelmektedir. Hatta daha yakın olmasından dolayı Osmancık'a bağlı olan Karaköy ve Kalinse köylerinden de buraya öğrenciler gelmektedir. Sağlık hizmetleri ise 1974 yılında açılan sağlık ocağı tarafından yürütülmektedir. Kurulduğu konumu gereği Osmanlı döneminden beri bir güvenlik fonksiyonuna sahip olan Hacıhamza'da bugün asayiş hizmeti jardarma karakolu tarafından verilmektedir. Hacıhamza'dan geçen E-80 karayolu üzerindeki kazalarda ilk müdahaleler burada bulunan sağlık ocağı ve karakol tarafından yapılmaktadır.

Ulaşım ise Hacıhamza'nın tarihinden beri hemen her dönemde önemini korumuştur. İstanbul'u doğuya bağlayan E-80 devlet yolu Hacıhamza'dan geçmektedir (Foto: 13). İstenildiği zaman herhangi bir yere rahatlıkla gidip dönmek için önemli bir avantajdır. Ayrıca beldedeki yol kenarına kurulmuş olan tamir

[99] Hacıhamza Esnaf ve Sanatkarlar Odasından alınmıştır.

atölyeleri yoldan gelip geçen araçların her türlü bakımı yapmaktadır. Bunun dışında son yıllarda yine bu yol kenarında 3 adet lokanta-market türü işyeri açılmıştır.

Foto 13: Hacıhamza'dan geçen E-80 karayolu.

Foto 14: Hacıhamza'da iki katlı eski tip evler geleneksel mimarinin güzel örneklerini oluşturmaktadır.

Hacıhamza'nın asıl fonksiyonu yukarıda da değinildiği gibi tarımdır. İlçe genelinde olduğu gibi burada da çeltik tarımı halkın temel geçim kaynağını oluşturur. Beldenin kuzeybatısında nisbeten genişleyen vadi tabanında çeltik ekilmektedir. Hacıhamza Ovası olarak adlandırılan bu verimli vadi tabanı Kızılırmak'tan bentler vasıtasıyla kanala alınan suyla sulanmaktadır. Elde edilen çeltik fabrikalarda işlenmekte ve daha sonra pazarlanmaktadır. Ayrıca Asarçay ve İncidere vadileri boyunca meyve bahçeleri ile kaplıdır. Başta kiraz olmak üzere çok çeşitli meyvenin yetiştirildiği Hacıhamza'da meyvecilik ev halkının ihtiyacını karşılamaya yönelik olmaktan öteye geçmiş değildir. Sulanabilen bahçelere ekilen bamya pirinçten sonra ticari amaçlı üretilen diğer tarım ürünüdür.

Bütün bunlar birlikte düşünüldüğünde Hacımza'yı bir kasaba olarak kabul etmek zor görünmekle birlikte bir köy yerleşmesidir demek de kolay değildir. Tarımın hakim olduğu bu yerleşme tarımdışı diğer özellikleriyle köyden ayrılmaktadır. Bu haliyle Hacıhamza'yı köyden kasabalaşmaya doğru giden bir geçiş yerleşmesi olarak değerlendirilebilir.

1.2.1.2. Köyler ve Mahalleler

Köyler ve mahalleler yıl boyunca sürekli olarak kullanılan kır yerleşmeleridir. Köy aynı zamanda sınırları çizilmiş idari alanın da adıdır. "Belli bir idari sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde yer alan sürekli ve dönemlik kır yerleşmeleriyle

ekonomik faaliyet sahalarından oluşan, nüfusu 2.000'den az veya fazla, çoğunlukla tarım-hayvancılık faaliyetlerinin egemen olduğu, seçilerek görev başına gelen muhtar ve ihtiyar heyetinin yönettiği ülkemizin en küçük idari alanı"[100] köyün bir yönetim birimi olarak tanımıdır. İdari olarak sınırlandırılan alanda ekonomik faaliyet sahasının potansiyeline göre çeşitli primer faaliyetlerle halkın geçimini sağladığı sürekli kır yerleşmelerine de köy denilmektedir.

Bir köy alanı tek sürekli yerleşmeden oluştuğu gibi biden fazla daimi yerleşmeden de meydana gelebilmektedir ki, işte bunların her birine mahalle denilmektedir. Mahalleler başta sürdürülen faaliyetler olmak üzere pek çok yönleriyle köyden farklı olmayıp sadece idari olarak bir muhtarlığa bağlıdırlar.

Tablo 41: Kargı İlçesinde Köy ve Mahallelerin Kurulduğu Morfolojik Ünite, Yükselti, Hane Sayısı ve Nüfusu.

Köy Adı	Mahallesi	Kurulduğu Morfolojik Ünite	Yükseltisi (m.)	Hane Sayısı	Nüfusu (2000)
Akçataş Köyü	-	Vadi	1250-1350	12	48
Akkaya Köyü	-	Yüksek Düzlük	950-1000	80	276
Akkise Köyü	-	Birikinti Yelpazesi	350-450	70	361
Alioğlu Köyü	Alioğlu	Vadi	1250-1300	15	35
	Tepecarkası	Sırt	1350-1450	18	43
Arık Köyü	Arık	Yamaç	900-1000	30	80
	Düzenli	Yamaç	950-1000	25	62
	Akçayazı	Düzlük	500-600	13	30
	Öksüzler	Yamaç	1200-1300	15	37
Bademce Köyü	Bademce	Yamaç	1050-1150	60	100
	Acekise	Yamaç	850-900	33	53
	Sopseki	Yamaç	1100-1200	18	23
	Arzumalar	Yamaç	1100-1200	14	22
Bağözü Köyü	Bağözü	Vadi	600-650	48	126
	Çaykışla	Vadi	450-500	35	46
Başköy	-	Boyun	1500-1550	35	100
Bayat Köyü	Bayat	Vadi	1300-1400	40	59
	Çatak	Vadi	1400-1450	3	13
	Ahat	Vadi	1300-1400	4	6
	Hacıahmet	Vadi	1300-1400	11	39
Bozarmut Köyü	-	Yamaç	1450-1550	20	53
Cihadiye Köyü	Cihadiye	Yamaç	1200-1250	45	140
	Mehdioğlu	Yamaç	1000-1100	20	60
Çakırlar Köyü	Çakırlar	Birikinti Yelpazesi	400-450	55	178
	Çörçör	Yamaçta	1300-1400	*	*
Çal Köyü	Çal	Yamaç	1300-1350	14	21
	Aydınlı	Yamaç	1350-1400	35	52
	Çeştepe	Tepe	1100-1200	5	8
Çobankaya Köyü	Çobankaya	Yüksek Düzlük	1250-1300	20	44

[100] Özçağlar, A. (1997) A. g. e., s. 6. Ankara.

	Yenice	Yamaç	1250-1300	7	15
	Elice	Yamaç	1250-1300	7	15
	Karalioğlu	Yamaç	1250-1300	3	7
	Kışla	Yamaç	1550-1600	3	7
Çobanlar Köyü	-	Yamaç	1200-1300	30	113
Demirören Köyü	-	Yamaç	400-500	40	99
Dereköy	-	Birikinti Yelpazesi	350-400	175	429
Gökbudak Köyü	Böğürtlen	Yamaç	1600-1650	3	5
	Eskiköy	Yamaç	1500-1600	5	22
	Bayaslı	Yamaç	1500-1550	3	5
	Geriçcik	Yamaç	1450-1500	3	5
Gökçedoğan Köyü	-	Vadi	500-600	220	647
Göl Köyü	Göl	Yamaç	1000-1100	45	108
	Başpınar	Yamaç	1050-1150	35	84
	Kasımlar	Yamaç	1000-1050	25	60
	Tepe	Yamaç	1000-1050	15	41
	Çalarasın	Yamaç	1050-1150	30	72
Gölet Köyü	Gölet	Yamaç	850-950	40	160
	Karagöl	Yamaç	1050-1150	15	62
Göletçetmi Köyü	Göletçetmi	Yamaç	950-1050	50	165
	Yeşilli	#		15	49
	Ömerkaya	#		4	13
Göletdere Köyü	Göletdere	Sırt	700-800	30	105
	Canbekli	Yamaç	800-850	7	27
	Ömerkoca	#		3	10
	Yemişli	Yamaç	1100-1200	9	32
	Şabanağa	#		4	14
	Fadıloğlu	Yamaç	900-950	8	28
Gümüşolu Köyü	Gümüşoğlu	Sırt	1600-1750	6	23
	Şeyhler	Sırt	1500-1600	11	43
Günyazı Köyü	Günyazı (Haynaz)	Sırt	1150-1250	40	114
	Gölcüğez	Sırt	1300-1350	15	42
Hacıveli Köyü	Hacıveli	Vadi	1400-1500	40	109
	Malkayası	Vadi	1550-1650	4	11
Halılar Köyü	-	Birikinti Yelpazesi	400-450	200	581
Kabakçı Köyü	-	Yamaç	1400-1500	20	82
Karaboya Köyü	-	Vadi	500-600	45	123
Karacaoğlan Köyü	-	Vadi	300-350	97	206
Karakise Köyü	-	Yamaç	450-550	75	311
Karaosmanlı Köyü	Karaosmanlı	Vadi	1300-1350	8	23
	Kadimli	Vadi	1350-1400	4	12
Karabürçek Köyü	-	Yamaç	350-450	34	145
Koyunkıran Köyü	-	Sırt	1400-1450	10	32
Köprübaşı Köyü	-	Vadi	300-400	80	277
Maksutlu Köyü	-	Birikinti Konisi	350-450	150	551
Oğuz Köyü	-	Vadi	750-850	40	128
Örencik Köyü	-	Yamaç	750-800	50	145
Pelitçik Köyü	Cartlaklar	Vadi	400-450	30	85
	Çelleköy	Yamaç	900-1000	8	23
	Aşıklar	Yamaç	950-1050	9	26
	Hacılar	Yamaç	1000-1100	30	85
	Ellezler (Haceple)	Yamaç	1150-1250	12	34
	Mollalar	Yamaç	850-950	20	57
	Akkol	Yamaç	600-650	4	11

	Karaahmetler	Yamaç	900-950	9	26
Pelitözü Köyü	-	Vadi	850-950	57	154
Saraçlar Köyü	Saraçlar	Yamaç	1500-1600	14	37
	Abdiköy	Vadi	1450-1550	10	26
	Harmancı	Vadi	1250-1300	4	11
	Ömerler	Yamaç	1400-1500	4	11
	Zaimler	Yamaç	1650-1700	4	11
	Demirci	Yamaç	1500-1600	10	26
	Nasıflar	Yamaç	1550-1600	9	24
Saraycık Köyü	-	Vadi	350-450	85	275
Sinanözü Köyü	-	Vadi	350-400	40	97
Sünlük Köyü	Sünlük	Yamaç	1450-1500	12	28
	Göcen	Yamaç	1600-1700	5	12
Tepelice Köyü	Yeniköy	Vadi	1400-1500	36	84
	Kıble	Yamaç	1650-1700	8	18
Uzunyurt Köyü	Mora	Alçak Düzlük	850-900	8	21
	Zeyve	Alçak Düzlük	850-900	9	23
	Öteköy	Alçak Düzlük	900-950	40	101
	Çöreköy	Yamaç	950-1000	26	68
Yağcılar Köyü	-	Yamaç	1150-1250	20	42
Yeşilköy	-	Birinkinti Yelpazesi	400-450	250	600
Hacıhamza (Belde)	Hacıhamza	Birikinti Konisi	350-450	413	2306
	Değirmenderesi	Vadi	550-600	30	162
	Obruk	Birikinti Konisi	400-500	*	*
Abdullah Köyü	Abdullah	Yamaç	1150-1250	35	83
	Aşağıköy	Yamaç	1050-1150	10	24
	Kürtler	Yamaç	900-1000	12	29
Avşar Köyü	-	Vadi	350-400	40	150
Beygircioğlu Köyü	Beygircioğlu	Birikinti Konisi	350-400	60	191
	Akçayazı	Düzlük	500-550	26	83
	Tuzlakıran	Yamaç	550-600	15	47
Çeltiközü Köyü	-	Vadi Tabanı	350-400	85	231
Çukuralıç Köyü	-	Birikinti Yelpazesi	350-450	100	591
Güney Köyü	Fındırcak	Yamaç	900-1000	23	83
	Orta	Yamaç	1000-1100	25	90
	Yukarı	Yamaç	1150-1250	45	129
	Mastanlı	Yamaç	900-1000	60	216
	Aşağı Kayadibi	Vadi	400-450	8	26
	Değirmenönü	Vadi	600-700	26	94
İnceçay Köyü	-	Birikinti Konisi	400-500	48	192
Kavakçayı Köyü	Kavakçayı	Birikinti Konisi	500-600	65	218
	Sakızçayı	Vadi	450-550	15	50
Seki Köyü	Keleşler	Yamaç	1000-1100	11	32
	Hamzalar	Yamaç	1200-1300	41	120
	Pıtılar	Yamaç	750-850	18	24

* Veri bulunamamıştır. # Yeri tesbit edilememiştir.

Kaynak: 1/25.000 topoğrafya haritaları ve arazi gözlemlerinden faydalanılmıştır.

Araştırma sahamız olan Kargı ilçesi Hacıhamza beldesi ile birlikte 57 köy idari alanından oluşmaktadır (Harita: 9). Bunlardan 29'u mahallelerden meydana gelen köyler oluşturmaktadır (Tablo: 41). Buna göre ilçedeki köylerin yarısından

YERLEŞMELERİN DAĞILIŞI ve İDARİ BÖLÜNÜŞ HARİTASI

fazlası mahallelerden oluşmaktadır ki ilçedeki mahalle sayısı yaklaşık 100 kadardır. İlçede yerleşmelerin mahalleler şeklinde çok sayıda ve parçalı olması herşeyden önce araştırma sahasının morfolojik özellikleinden kaynaklanmaktadır. Büyük bir bölümü dağlık olan ilçede yerleşmeler toplu köyler köyler şeklinden çok çeşitli büyüklükte mahalleli bir yapı göstermektedir. Suyun nisbeten kolay bulunabilmesi, yerşekillerine bağlı olarak yeterli tarım alanının az olması, bitki örtüsü özellikleri ve ormandan yararlanma, çeltik tarımı yapılan vadi tabanı dışında hayvancılığın hakim olması gibi faktörlerle birlikte sosyo-ekonomik yapı yerleşmelerin mahalleler şeklinde olmasında etkili olduğu söylenebilir. Nüfusun tarihsel süreç içindeki değişimi bu yapıda önemli bir rol oynamış olmalıdır. Nedenleri ne olursa olsun ilçedeki bir köy idari alanı içindeki birden fazla yerleşme yani mahalleler kırsal yerleşmenin önemli bir bölümünü oluşturmakta olup dün olduğu gibi bugün de bu yapıda bazı değişimler yaşanmaktadır.

İlçede bazı köylerdeki mahalleler bir araya gelerek oluşturdukları yeni yerleşmeyle bir toplanma sürecine girmişlerdir. Gerideki yamaçta bulunan mahalleler Devrez-Kızılırmak vadisine doğru yer değiştirmek suretiyle tek bir yerleşim birimi oluşturmaktadırlar. Dağlık sahadaki mahalleler ise aşırı göç sonucu bugün sadece birkaç hanenin kaldığı yerler haline gelmişlerdir (Tablo: 41). Özellikle kış mevsiminde bu sahadaki yerleşim yerlerinde nüfus daha da azalmakta hatta bir kısmı hiç kimsenin kalmadığı bir yer olmaktadır. Geride kalan nüfusun tamamı yaşlılardan oluştuğu dikkate alınırsa yakın bir gelecekte pek çok yerleşim yeri boşalmış hale gelecektir. Bu da yerleşme sayısında göçe bağlı olarak ortaya çıkan bir azalmayı getirecektir.

Yer değiştirerek tek bir yerleşme ünitesi haline gelen köylere en güzel örnek Dereköy'dür. Bu köy 1960 yılında Ilgaz Dağları'nın güney yamaçlarındaki mahalleleri ve Yeşilköy Deresi vadisi içindeki merkez mahallesi bu derenin luşturduğu geniş birikinti yelpazesi üzerinde Yeşilköy'ün güneyinde yerleştirilmişlerdir. Böylece Dereköy, Kirazdibi, Onbaşılar, Şabanali, Karagöz, Mankırcı ve İdiş'ten oluşan 7 mahalle tek yerleşim birimi olarak Dereköy'ü oluşturmuşlardır. Bugün eski dereköy mahallesi dışındaki diğer mahaller sadece yazın kullanılan bir nevi yayla fonksiyonuna sahip birer yerleşmeler haline dönüşmüşlerdir. Hemen hemen aynı durum bugün Hacıhamza'nın bir mahallesi olan

Obruk için geçerlidir. Bu mahalle 1998 yılından önce ilçeye bağlı bir köy idari ünitesiydi. Obruk köyü 1983'den önce Aşağı, Orta ve Yukarı Obruk olmak üzere üç ayrı mahalleden oluşmaktaydı. Bu tarihte Yukarı Obruk mahallesinde meydana gelen heyelan mahalleyi kullanılamaz hale getirmiştir. Bunun sonucunda afet kapsamında Obruk Deresi birikinti konisi üzerine bugünkü yerine Aşağı ve Orta Obruk mahalleleriyle birlikte yer değiştirmişlerdir. Bu yeni yerleşim yeri ise daha eskiden bu mahallelerin sadece kışın kaldığı bir kışlağıdır. Böylece üç ayrı mahalle tekbir yerleşmeye dönüştüğü gibi eski yerleşim yerleri ise yazın kullanılan yaylaları haline gelmiştir.

Tablo 42: Kargı İlçesinde Yer Değiştiren Yerleşmeler.

Yerleşme Adı	Yer Değiştirme Nedeni	Tarihi	Hane Sayısı	Yeni Yerleşim Yeri
Akkise Köyü	Eski yerinin yerleşme gelişimine uygun olmaması, Yola yakın olma	1980	100	Kargı'yı E-80 devlet yoluna bağlayan asfalt kenarı
Karakise Köyü	Eski yerinin yerleşme gelişimine uygun olmaması, Kaya düşmesi	1971	111	Kargı kasabasının kuzeybatısındaki hafif eğimli yamaç
Çukuraluç Köyü	Yangın		128	Akkise köyü doğusu
Saraçlar Mahallesi	Yangın	2001		Kargı ilçe merkezi batısında küçük sanayi sitesi yanı
Çakırlar Köyü	Ormanın bitişiğinde olma, Eski yerinin yerleşme gelişimine uygun olmaması	1997	69	Eski yerini 500 m. güneyinde Kargı'yı E-80 devlet yoluna bağlayan asfalt kenarı
Yeşilköy	1943 depremi	*	*	Kargı'yı E-80 devlet yoluna bağlayan asfalt kenarı
Dereköy	Yol kenarında tek bir yerleşme oluşturma isteği	1965	*	Kargı'yı E-80 devlet yoluna bağlayan asfalt kenarında Yeşilköy güneyinde
Kavakçayı Mahallesi	Yol kenarında olmak	1989	30	E-80 devlet yolu kenarında birikinti konisi üzeri
Obruk Mahallesi	Heyelan	1983	40	E-80 devlet yolu kenarında birikinti konisi üzeri
Aşağı Kayadibi Mahallesi	Yola ve tarım alanlarına yakın olmak	1987	*	E-80 devlet yolu kenarında

* Veri bulunamamıştır.

Kaynak: Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü kayıtları ile arazi gözlemlerinden elde edildilmiştir.

İlçedeki köy ve mahalleler çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmişlerdir (Tablo: 42). Bir afet (özellikle yangınlar), yerleşim yerinin gelişmesine çok uygun olmaması veya yola yakın olma isteği gibi pek çok sebepten dolayı ortaya çıkan yerleşim birimlerindeki bu hareket yamaç ve gerisindeki dağlık sahadan vadi ve ovaya doğru gerçekleşmektedir. Devletin iskan politikası ve köylünün isteği

doğrultusunda gerçekleşen bu yeni oluşumda yola yakın olma isteği önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim Kargı ilçe merkezini E-80 devlet yoluna bağlayan asfal yolun kenarı böyle bir çekiciliğe sahiptir. Bu yol kenarındaki Yeşilköy, Dereköy, Çakırlar, Halıköy, Akkise, Çukuralıç ve Saraçlar'dan oluşan 7 yerleşim yerinden Halıköy haricindeki tüm yerleşmeler çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirerek bu yol kenarına adeta tesbih tanesi gibi dizilmişlerdir (Foto: 15-16).

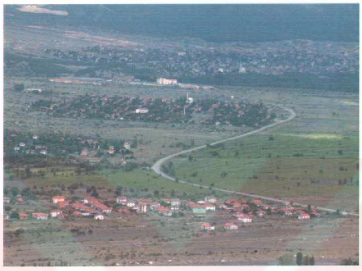

Foto 15: Kargı'yı E-80 devlet yoluna bağlayan asfalt yolun kenarındaki köyler (Ön plandan geriye doğru sırasıyla: Çakırlar, Halılar, Akkise ve Çukualuç köyleri ile en geride Kargı görülmektedir.)

Foto 16: Yer değiştirerek yol kenarına taşınmış olan Akkise ve Çukuraluç köyleri. Biri diğerinin devamında kurulmuş olan iki farklı köy ızgara tarzında bir plana sahip olup dış görünüm olarak kare şeklindedir.

Yerleşmelerin kurulduğu morfolojik ünitelere göre dağılımında ise ilçedeki yüzeyşekillerinin etkisi görülmektedir (Tablo. 41). Yükseltisi 500 m.'den az olan yerleşmeler Devrez ve Kızılırmak vadisinde bulunmakta olup genellikle bu akarsulara karışan yan derelerin vadi içinde, birikinti konisi veya yelpazesi üzerinde kurulmuşlardır (Foto: 15-16). İklimin daha ılıman olması, toprak özellikleri, verimli tarım alanları, tarımda sulamanın yapılabilmesi, tarımsal üretimde çeşitliliğin mümkün olması, ulaşımın kolay olması, ilçe merkezinin bu kuşakta kalması, gerisindeki yamaçların hayvancılık amaçlı kullanılabilmesi gibi çoğu faktör yerleşme için çekicilik oluşturmaktadır. Özellikle de sulanabilen yerlerde yapılan çeltik tarımı ekonomik faaliyetler içinde son derece önemlidir. Kış mevsiminin daha ılıman geçtiği bu saha aynı zamanda bugün tamamen kaybolmak üzere olan kışlak ve ağılların da bulunduğu bölümdür. Bu kuşakta yerleşmeleri türlerinde ise çoğunluğu köyler oluşturmaktadır. Alan bakımından dar olmasına karşın ekonomik açıdan önemli bir potansiyele sahip olması nüfus bakımından da kalabalık olmasını

beraberinde getirmiştir. Nitekim 2000 yılında 20.388 olan toplam ilçe nüfusunun 13.557'si (% 66) bu kaşakta yaşamaktadır.

İkinci olarak 500-1000 m. arasını aldığımızda Ilgaz Dağları ile Kös Dağı'nın yamaçlarının alt kısımları ile Ada Dağı'nın büyük bir bölümü oluşturmaktadır. Yükseltiyle birlikte artan eğimle bu kuşakta morfolojik olarak yamaçlar hakim olduğundan kurulan yerleşmelerin çoğunluğu yamaçta yer almaktadır (Tablo: 41). Yerleşmelerin geri kalan kısmı ise bu yamaçlarda yarmış olan akarsu vadilerinde bulunmaktadır. Yerleşme sayı bakımından artarken tür bakımından bir önceki kuşağa göre önemli değişim görülmektedir. Akkaya, Gökçedoğan, Karaboya, Oğuz ve Pelitözü dışındaki diğer yerleşmeler mahallerden oluşmaktadır. Yerleşme sayısı ile nüfus miktarı arasında ters orantı vardır. Bir önceki basamakta tarım olan hakim ekonomik faaliyet buradan itibaren hayvancılığa dönüşmüş olup kısmen tarım ve ormancılık da ikinci faaliyetleri oluşturmaktadır.

1000-1500 m.'ler arası ise sayı olarak yerleşmelerin en çok olduğu kuşağı oluşturmaktadır. Kös Dağı ve Ilgaz Dağları'nın önemli bir bölümünü oluşturmakta olup, dönemlik yerleşmelerden yaylaların da görülmeye başladığı dikkati çeker. Orman örtüsünün daha sıklaştığı saha sıcaklık ve yağış değerleri bakımından farklılık arzetmektedir. Ekonomik faaliyet sahasının boyutlarına bağlı olarak daimi yerleşmeler mahallelerden meydana gelmektedir (Foto: 17-18). Bu yükselti kuşağı toplam yerleşme sayısı bakımından olduğu gibi mahalle sayısı bakımından da en fazladır.

Foto 17: Yamaçta kurulmuş olan Güney köyüne bağlı Mestanlı mahallesi.

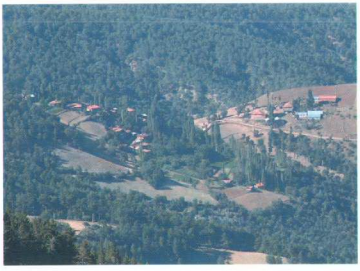

Foto 18: Kös Dağı yamacında orman içerisinde yer alan Hamzalar mahallesi.

1500 m.'den yüksek kesimler ise Kös Dağı zirvesi ve çevresi ile Ilgaz Dağları'nın üst yüzeylerinden meydana gelmektedir. Orman örtüsünün en verimli bölümlerinin yeraldığı bu son bölümde artık yükseltinin yerleşme üzerine etkisi açık ve net bir şekilde görülmektedir. Toplam 13 daimi yerleşmeden sadece birisi (Başköy) köy olup diğeri mahallerdir. Bu yerleşmelerde ise sadece 337 kişi yaşamaktadır. Bu haliyle en tenha kuşak olan 1500 m. ve daha yüksek kesimlerde yaylaların en çok olması bakımından önemlidir. Dolayısıyla nufüs bakımında her ne kadar çok az gibi görünse de yazın çok daha fazla olduğu bir gerçektir. İlçede sürekli yerleşmelerde 1750 m.'ye (Gümüşoğlu mahallesi) kadar çıkan üst sınır yaylalar da 1800-1850 m.'lere (Karaoluk ve Sünlük yaylaları) erişmektedir.

Yerleşmeleri kuruluş yeri, yükseltisi, fonksiyonu gibi yerleşmeyi karakterize eden özellikleri nasıl ki doğal ortam-insan etkileşiminin sonucuna bağlıysa aynı etkileşim o yerleşmelerin adlarında da görülmektedir. Başka bir ifadeyle harhangi bir yerleşme bulunduğu yeri rastgele seçmediği gibi adını da rastgele almamıştır. Bu noktadan hareketle yerleşme adları da bir mekan-insan diyaloğunu inceleyen coğrafyanın araştırma konularını oluşturmalıdır. Özçağlar yerleşme coğrafyasının araştırma konularını sıralarken bu konuyu şöyle ifade etmiştir: "Yerleşme coğrafyası araştırmalarında, yerleşmelerin almış oldukları adlar toponomik yönden incelenerek sınıflandırması yapılır ve sahadaki dağılışları coğrafi unsurlarla ilişkilendirilebilir."[101] Yerleşme adları başta sahanın doğal coğrafya özelliklerini yansıttığı gibi oranın tarihi coğrafyası, yerleşme şekilleri, sosyo-kültürel yapı, yapılan ekonomik faaliyetler gibi pekçok konuda çok değerli bilgiler vermektedir. Hatta yerleşmenin adı, geçmişi ile günümüzde fonksiyonundaki değişimini dahi belirleyebilmemizde büyük önem taşımaktadır.

İlçedeki köy ve mahalle adları buna göre değerlendirdiğimizde fiziki coğrafya ile ilgili konuların yerleşme adlarında çok daha fazla yer verildiğini görmekteyiz. Başköy, Tepelice, Tepearkası, Günyazı, Dereköy, Akçayazı, Aşağı Kayadibi gibi bazı köy ve mahalle adları eyrşekillerinden esinlenerek verilirken; Akkaya, Akçataş, Çobankaya, Malkayası, Karabalçık gibi isimler litolojik unsurlara göre verilmiştir. Suya (Gölköy, Gölet, Göletdere, Başpınar, Kavakçayı, vb.) ve bitkilere (Böğürtlen, Yeşilköy, Pelitçik, Pelitözü, Sakızçayı, vb.) bağlı olarak da yerleşmelere bazı isimler

[101] Özçağlar, A. (2000) A. g. e.,s. 62, Ankara.

verilmiştir. Buna göre yerleşmelerin kurulduğu yer ve çevresinin özellikleri o yerleşmeye ad vermede belirleyici olmuştur. Toponomideki bu yapı ilçenin fiziki coğrafya özelliklerinin kısa mesafede değişmesiyle ilgilidir.

İlçedeki yerleşme adları tamamen fiziki unsurlara bağlı değildir. Özellikle sosyo-ekonomik yapı ve tarihsel süreçteki her türlü değişim yine köy ve mahalle adlarında görülebilmektedir. Yerleşme tarihi bakımından önemli olan bu nokta aynı zamanda yerleşmenin evrimi ve fonksiyonları açısından da dikkate değer niteliktedir. Nitekim bazı köylerin özellikle de mahallelerin boy, soy ve kişi adlarından kaynaklanıyor olması buraların ilk kuruluşunda zamanla nüfusun artmasıyla yerleşmelerin bölünerek çoğalmış yeni iskan yerleri olabileceğini akla getirmektedir. Nüfusun etnik yapısı ve kabiliyetine göre yaptığı işlerle ilgili bilgileri yine yerleşme adlarında görebiliriz. Alioğlu, Arzumalar, Fadıloğlu, Hacıahmet, Hacıveli, Gümüşoğlu, Mehdioğlu, Maksutlu, Karaalioğlu, Karaosmanlı, Karacaoğlan, Kürtler, Öksüzler, Şeyhler, Sinanözü bu konuda verilebilecek yerleşme adlarından bazılarıdır.

Bazı adlar mesleklerle (Çobanlar, Harmancı, Demirci gibi) ilgiliyken bazıları ise (Bozarmut, Kabakçı, Çeltiközü gibi) ekonomik faaliyetlerle ilgilidir. Tarihi yerler de (Akkise, Karakise, Örencik, Demiröre gibi) yerleşmelere ad olarak verilmiştir.

Toponomi biliminin araştırma konularından olan yerleşme ve mevkii adları yukarıda da belirtildiği gibi oranın öne çıkan bir özelliğini yansıtmaktadır. Bu yönüyle pekçok disiplinin araştırmalarında önemli ipucu sağlayan yerleşme adları bugün ülkemizde sözkonusu özellikleri hiç düşünülmeden değiştirilmektedir. Çoğu defa yeni verilen isimler yerleşmeyi hiç yansıtacak nitelikte olmadığı gibi mevcut adını değiştirmek suretiyle de tarihsel bağlar koparılmaktadır. Bütün bunlara ilave olarak yeni verilen isim o yerleşme ve çevresindeki halk tarafından da çoğu kez kabul görmemektedir. Dolayısıyla yapılan değişim de resmi kayıtlardan öteye geçmemektedir. İlçemizde sözü edilen noktalarla ilgili çok tipik örnekler vardır. Kargı Ovası'nın kuzeybatısındaki Yeşilköy'ün eski adı Runkuş veya Rumkuş olarak bilinmektedir. Bugün Günyazı adını almış olan köyün eski adı Haynaz'dır. Akkise köyünün ismi ise kelime olarak "ak kilise"den gelmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak köyde kilise veya kalıntısına yönelik hiçbir iz bulunmamaktadır. Köylü ve çevresindeki diğer yerleşmelerdeki halk köyü Yağcılar

olarak adlandırmışlardır. Zira köylü eskiden beri hayvancılıkla uğraşmakta ve hayvanlardan elde ettikleri sütten diğer ürünlerle birlikte tereyağı da üretmektedirler. Yağcılar adını yapılan bu faaliyete göre almış olan köy bugün ilçede en fazla hayvancılıkla uğraşan köylerin başında gelmektedir.

Eski adı Eğzen olan Demirören köyüne bu ad neden verildiği belli değildir. Köy ve çevresinde herhangi bir ören yeri de mevcut değildir.

Bazı köylerede ise köyün yer değiştirmesine bağlı olarak adıyla yeni yeri arasında çelişki ortaya çıkmaktadır. Nitekim Yeşilköy deresinin vadisi içinde kurulmuş olan Dereköy daha sonra bu derenin birikinti yelpazesi üzerindeki geniş düzlüğe yerleştirilmiştir. Yer değiştirmesine rağmen adını değiştirmeyen bu köyün ismi eski kuruluş yerinin özelliğini göstermesi açısından çok yerinde bir ilişkinin kurulmasını sağlamaktadır. Hemen hemen aynı durum Çukuralıç köyü için de geçerlidir.

1.2.2. Dönemlik Yerleşmeler

Ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü bazı sahalarda yılın sadece belli dönemlerinde kullanmayı gerektirmektedir ki, bu durum orada yaşayan insanları bulundukları yerleşme biriminde o süre içinde kalmaktadır. Ekonomik faaliyet türü ve sahadaki iklimin önemli rol oynadığı bu dönemlik kullanım yerleşmeleri sınıflandırmada dönemlik veya sezonluk yerleşmeler olarak ayrı bir grup oluşturan bir kriterdir. Yaylalar, kışlaklar veya ağıllar, çiftlikler ve kelikler ilçede bu sınıfa giren başlıca yerleşme türleridir. Bunlardan kışlak ve çiftliklerin çoğunluğu ortadan kalktığı gibi kuruluşlarındaki asli fonksiyonlarını da kaybetmişlerdir.

1.2.2.1. Yaylalar

İlçemizde dönemlik yerleşmelerin en önemlisi yaylalardır. Yaylalar ve yaylacılığın ilçe için önemli olmasının başında hiç şüphesiz yeryüzü şekilleri gelmektedir. Yükselti ve iklim bunu destekleyen diğer doğal faktörlerdir. Yürütülen ekonomik faaliyet olarak hayvancılık yayla ve yaylacılıkta en önemli beşeri etkendir. Buna ayrıca geçmişten günümüze sürdürülen yaylacılık faaliyetinin teşkil ettiği sosyo-kültürel yapıyı da eklemek gerekir.

Yayla ve yaylacılık faaliyeti Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin geldikleri yerlerdeki göçebe hayvancılığın devamı olduğu söylenebilir. Anadolu'nun

fiziki olarak kısa mesafede değişen çeşitli ve renkli yüzey şekilleri, yükseltinin ani artışı ve azalışıyla birlikte iklimin ve vejetasyonun buna ayak uydurmasından oluşan kompozisyon hayvan yetiştiriciliğini yaşam tarzı olarak benimsemiş insanları kendine çektiği gibi yazın ve kışın değerlendirebileceği iki farklı kuşak ortaya çıkarmıştır. İşte yayla ve yaylacılık yazın gidilen daha çok yüksek sahadaki sürdürülen hayat tarzını ifade etmektedir. Bu bağlamda Tunçdilek yaylayı "yazın belli bir süre içinde hayvan otlatmak, ziraat yapmak ve geçimin sağlanmasında menfaat temin eden her türlü işte çalışmak hatta dinlenmek için çıkılan veya gidilen, köyün hayat sahası dışında kalan, çok defa köyün müşterek mülkü olan, köyden ayrı ve çok zaman köyden uzak olmakla beraber sosyo-ekonomik bağlarla tamamen veya kısmen köye bağlı bir mahal; veya köyün esas geçim sahasına ekli ikinci bir bölüm" olarak tanımlamaktadır[102]. Diğer araştırmacıların yaptığı tanımlamalarda da hemen hemen aynı noktalara değinilmiş olup sürekli yerleşim yerinin dışında, yılın belli bir döneminde kullanılan ikincil ekonomik faaliyet sahası olduğu hepsinin ortak vurgusudur.

İlçede 72 adet yayla bulunmaktadır ki bu sayı yaylacılığın ve hayvancılığın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Yaylaların dağılışına baktığımızda neredeyse tamamının Ilgaz silsilesinin ilçede kalan kesimlerinin üzerinde olduğu görülür (Harita: 8). Kös Dağında 2 (Abdullah ve Oynar yaylaları) yayla bulunurken Ada Dağı'nda sadece 1 (Maksutlu Yaylası) yayla bulunmaktadır. Yaylaların büyük bir kısmı 1.000 m.'nin üzerinde (68 adet) yer alırken yarısından fazlası 1.500 m.'nin üstünde (38 adet) bulunmaktadır.

Ilgaz Dağları ilçede kalan üst kesimleri yaylaların en fazla yoğunlaştığı yerlerdir. Kuzeye az bir eğime sahip olan bu dağların 1.500 m.'den yüksek bölümleri geniş mera alanlarına sahiptir. Kuzeye eğimli yüksek bir plato görünümlü bu dağlık sahada Devrez-Kızılırmak vadisindeki yerleşmelerin yaylaları olduğu gibi Gökırmak vadisindeki Boyabat ve Saraydüzü'ne bağlı köylerin de yaylaları (Erkeç, Karandu, Aksu, Gayhan, Akbelen, Yaylacılı yaylaları) bulunmaktadır. Yazın ilçede otlayan hayvan sayısı artmaktadır.

---

[102] Tunçdilek. N. (1967) Türkiye İskan Coğrafyası Kır İskanı (Köy-Altı İskan Şekilleri). İstanbul Üniv. Edeb. Fak. Yay., No: 1283, Coğrafya Enstitüsü Yay., No: 49, s. 138, İstanbul.

İlçede köylerin yaylaya uzaklığı fazla olmayıp ortalama 5 km kadardır. Fakat Boyabat ve Saraydüzü'ne bağlı köylerin ilçemiz sınırları içinde kalan yaylalarına olan uzaklığı daha fazladır (Doğuca köyü yaylasına kuş uçuşu 30 km., Erkeç köyü Erkeç yaylasına 16 km., Akbelen köyü Akbelen yaylasına 17 km). Bütün yaylalara karayolu ile ulaşılabilmektedir. Hatta Karaboya ve Kargı yaylalarına giden yol asfalttır.

Meraların tamamı ormandan açılarak oluşturulduğundan yaylalar orman içi veya kenarında yer almaktadır. Bununla birlikte orman içerinde de otlatma yapılmaktadır. Yaz mevsiminde komşu ilçelerden de gelen hayvanlarla birlikte sayı artmakta ve meralar çoğunlukla kapasitesinin üzerinde otlatılmaktadır. Bu durum tarımın yapıldığı yaylalarda daha da belirginleşmektedir. Ayrıca meraların otların belli bir büyüklüğe erişmeden erken otlatılmaya açılması bir diğer yanlış kulanımdır ki, böylece erozyon sürecinin başlaması kaçınılmaz olmaktadır.

İlçedeki Devrez-Kızılırmak vadisinde köylerin genelinin Ilgazlar üzerinde yaylası bulunmaktadır. Bununla birlikte vadide olduğu halde tamamen tarımla (çeltik tarımı) geçimini sağlayan Halılar, Çakırlar, Avşar, Hacıhamza, Kavakçayı, Çeltiközü, Bağözü, Köprübaşı, Karacaoğlan ve Sinanözü gibi köyler yaylaya sahip değildirler. Bazı köylerde bir yaylayı ortaklaşa kullanmaktadırlar. Demirören, Karapürçek ve Gökçedoğan köylerinin birlikte kullandığı Kavak yaylası buna bir örnektir. Mahallelerden oluşan köylerin ise her bir mahallenin bir yaylası bulunmaktadır. Günyazı köyünün Günyazı ve Gölcügez yaylaları ile Bayat köyünün Bayat, Çatak ve Hacıahmet yaylaları buna örnektir.

Foto 19: Geleneksel yaylacılığın devam ettiği Haceple yaylası (1600-1650 m.).

Foto 20: Ilgaz Dağları üzerinde hayvancılık ve turizm amaçlı kullanılan Gayhan .yaylası.

Araştırma sahamızda yaylacılık günümüzde giderek gerilemektedir (Foto: 19). İlçe dışına olan göç hareketi bunda en büyük etkendir. Ayrıca hayvancılığın da gün geçtikçe azalması yaylaya çıkan aile sayısını düşürmektedir. Ormanların korunmasına yönelik tedbirlerin artırılması hayvancılıkla geçinen aileleri olumsuz etkilemektedir. Nitekim ilçede kıl keçisi yetiştiriciliğinin yasaklanması ve uygulanan sıkı denetimler aileleri hayvanlarını satmak zorunda bırakmıştır. Yaylaların aynı zamanda tahıl tarımı yapılan yerler haline dönüşmeye başlaması mera alanlarını daraltmaktadır. Yaylaya ekilen alanların hasadının yapılana kadar mera sıkıntısı yaşanmaktadır.

Yaylaların ilçede öncelikli kullanımı hayvancılık yapmak olmakla birlikte yukarıda da bahsedildiği gibi tarımın da yapıldığı yerlerdir. Tarım alanlarının yetersiz kaldığı yerleşmeler yaylalarındaki tarım arazilerinde hayvanların kışlık ihtiyacı olan yulaf, arpa, korunga, yonca, fiğ ve kuru ot üretmek zorunda kalmaktadırlar. Hayvanlarıyla yaylaya çıkan aileler çevredeki arazileri ektikleri gibi yaylaya çıkmayan aileler dahi yayladaki yerlerini ekmektedirler. Akkise, Karakise, Yeşilköy, Pelitçik, Haceple, Aşağı ve Yukarı yaylaları tarımın yoğun yapıldığı yaylalardan bazılarıdır.

Yaylalar ülkemizde olduğu gibi ilçemizde de son yıllarda hızla yaygınlaşan turizm amaçlı kullanılmaya başlanmaktadır. Böylece dönemlik kullanılan bu yerleşmelerde fonksiyonel açıdan yeni bir kullanım başlamıştır (Foto: 20). Hayvancılık ve tarımsal faaliyet sahası olan yaylalardaki turizme yönelik yaşanan değişim bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Bunların başında yaylalarda karayolu ulaşımının daha geliştirilmesinin de etkisiyle modern villa tarzında konutların yapılıyor olmasıdır. Geleneksel mimariye tamamen göz ardı eden yeni konutlar çevreyle de uyumsuz bir görünüme sahiptir. Bu tezat özellikle ayakta kalan eski tip ahşap yayla evleriyle villa tipi yeni konutların iç içe olduğu yaylalarda daha dikkat çekmektedir. Kargı, Pelitözü, Gayhan, Gökçedoğan ve Gölet yaylası eski ve yeni konutların iç içe olduğu yaylalardır. Gölet yaylasında yaptığımız gözlem ve mülakatlarımızda 10 adet konut inşaatına başlandığını gördük. Karaboya yaylası ise tamamen yeni tip konutlardan oluşmaktadır Ayrıca her türlü katı ve sıvı atıklar yayla ve çevresinde kirlilik oluşturmaktadır.

Yaylaya ikinci konuta yapmak şeklinde başlayan bu hareket genellikle daha önce ilçeden göçle giden ailelerin emekli olduktan sonra geri gelenleri ile yörenin zenginleri tarafından yaptırılmaktadır. Bu yönüyle ilçe yaylalarındaki bu değişim ilçeye getirisi olan bir turizm aktivitesi değildir. Çünkü yaylaları sadece yöre halkı kullanmaktadır. Burada sadece Kös Dağı'ndaki Abdullah yaylasını ayrı tutmak gerekir. Zira bu yaylada Orman İşletme Müdürlüğü tarafından işletilen bir otel dışarıdan gelenlere hizmet etmektedir. Ayrıca günübirlik gelenlerin kullanabileceği düzenlemeler yapılmıştır.

Yaylaların son yıllarda sahne olduğu bir diğer aktivite ise yayla şenlikleridir. Yayla şenlikleri ilçeden özellikle İstanbul'a göç eden köylülerin kendi köyleri adıyla kurdukları yardımlaşma ve dayanışma dernekleri tarafından düzenlenmektedir. İstanbul ve Ankara'da merkezleri bulunan bu dernekler bazı yıllar birlikte bazen de ayrı ayrı köylerinin yaylalarında yayla şenlikleri yapmaktadırlar. Köyden ilçe dışına göç edenlerle çevre köylerden gelen pek çok kişinin katıldığı şenlikler iki gün sürmektedir. Çeşitli sportif faaliyetlerle eğlencelerin düzenlendiği şenliklerde aynı zamanda temiz hava alma, piknik yapma, orman içinde küçük gezintiler yapılmaktadır. İlçedeki şenlikler Doğu Karadeniz bölümündeki yaylalarda olduğu gibi alışverişin yapıldığı ticari bir fonksiyona sahip değildir. İlçenin tanıtımı açısından olumlu katkı sağlayan şenlikler bazı çevre problemlerini beraberinde getirmektedir. Öncelikle orman içinde geniş bir alanda düzenlenen şenliklerde çok fazla insan katılmaktadır. Çöp toplama yerlerinin çoğunlukla olmaması ve çöplerin çevreye saçılması en önemli problemdir. Su kaynaklarının yoğun kullanımla kirletilmesi, piknikçilerin istedikleri yere ateş yakmaları, tuvalet ve lavabo ihtiyacının yeterli karşılanmaması bunlardan bazılarıdır.

1.2.2.2. Kışlaklar (Ağıllar)

Yazın yaylaya otlatmak için çıkarılan hayvanlar kışı karın az düştüğü, daha sıcak ve çevresinde geniş mera alanlarına sahip olan alçak yerlerde geçirirler. Meralardan mümkün olduğu kadar fazla otlayıp ağıllarda en az besleyerek kış geçirilmeye çalışılır. Kışlak, hayvanların köyden ayrı bir yerde kışı geçirmek için kullanılan yerleşim ünitesi olup kelime olarak "kışı geçirmek" anlamındaki kışladan türetilmiştir.

Yaylalar kadar yaygın olmayan kışlaklar ilçede 8 adettir. Fakat bugün hibir kışlak asli fonksiyonu olan hayvancılık amaçlı olarak kullanılmamaktadır. İlçede ağıl da denilen kışlakların neredeyse tamamı hayvancılığın giderek gerilemesi, ilçe dışına olan hızlı göç ve ormanların korunması gibi pek çok faktörlerle ortadan kalkmıştır. Camo kışlası, Arık kışlası, Haceple kışlası, Başköy kışlası gibi örnekler verilebilir. Bazı kışlaklar sürekli yerleşilerek mahalleye dönüşmüşlerdir. Obruk köyünün şimdiki yerleşim yeri eskiden Yukarı, Orta ve Aşağı Obruk mahallelerinin kışlası iken bugün tüm mahallerinin bir araya toplandığı köy olmuştur. Pelitçik köyündeki Akkol kışlası günümüzde bir mahalle konumuna gelmiştir. Yine Saraçlar köyünün Kiraşbaşı Çayı vadisindeki Özköy ve Harmancı mahalleleri eskiden birer kışlaktı. Aynı süreç Gökbudak köyünde Geriçcik kışlası için yaşanmaktadır.

Avşar köyündeki Camo kışlası ise bugün tamamen ortadan kalkarken yaklaşık 25 yıldır kullanılmayan Başköy kışlağının sadece etrafındaki tarım alanları ekilmektedir.

Kışın daha kolay geçirilmesinin amaçlandığı kışlakların kuruluş yerleri vadi içleridir. Kirazbaşı Çayı vadisindeki Başköy ve Geriçcik kışlaları ile eski kışlak olan Harmancı ve Özköy mahaleleri buna güzel bir örnektir. Diğer kışlaklar Devrez ve Kızılırmak vadisinde bulunmaktadır. Vadi tabanı aynı zamanda tarımda kullanıldığından kışlaklar daha ziyade tarımın yapılmadığı mera alanlarında kurulmuştur.

İlçede kışlaklar ağıllardan farklı yerleşmeler değildir. Zira ağıllar da hayvanların kışı geçirmek için kullanılan barınaklardır. Genelde tek bir aileye ait olan ağıllar bazen aynı akrabaların birlikte oluşturduğu bir yerleşim birimi olabilmektedirler. Kışlak ve ağıllarda, hayvanların soğuk ve karlı kış gecelerini geçirdiği taş duvarlar ve ahşabın birlikte kullanıldığı üzeri kiremit veya saçla örtülü beşik çatılı dikdörtgen şeklindeki **"ağıl"** en önemli birimdir. Ağıllardan sonra hayvanların daha sıcak geceleri kaldığı dal ve ağaç parçalarıyla oval biçimde yapılmış üstü açık **"çevirme"**, sağım, kırkım ve yavruların konulduğu üzeri kapalı **"kuruluk"**, hayvanların kışlık yiyeceğinin saklandığı **"samanlık"**ile sürü sahibi veya çobanın kaldığı bazen basit bazen de muntazam yapılmış bir evden oluşmaktadır. Kışlakların en önemli özelliği birden fazla sürü sahibi aile tarafından kullanılıyor olmasıdır.

Foto 21: Ada Dağı kuzey yamacı ile Kızılırmak arasındaki sahada artık kullanılmayan bir ağıl.

Foto 22: Aynı sahada hayvancılık işlevini hala sürdüren Hacı Ahmet ve Hacı Ali ağılları.

Kışlaklar kışın daha ılıman geçtiği yerler olduğu gibi aynı zamanda tarım alanlarından da uzakta yer almaktadırlar. Ada Dağı kuzey yamaçlarının Kızılırmak ile arasındaki dar kuşak boyunca tarım alanları çok fazla olmadığından buralar geçmişte hayvancılık amaçlı kullanılmıştır. Günümüzde bu ağılların kalıntılarına rastlanmaktadır (Foto: 21). Bugün sadece Hacı Ahmet ve Hacı Ali ağılları hayvancılık amaçlı kullanılmaktadır (Foto: 22).

1.2.2.3. Çiftlikler

Dönemlik yerleşmeler içerisinde değerlendirilebilecek bir başka yerleşme türü çiftliklerdir. Çiftlik kişiye ait arazi üzerinde kurulan yerleşmelerdir. Bu yönüyle tarıma bağlı olan çiftlikler genelde köyden uzaktaki geniş araziler üzerinde yer almaktadırlar.

İlçede Kızılırmak vadisinde çeltik tarımı yapılabilen sahalarda kişiye ait olan iki çiftlik arazisinden sözedilebilir. Bunlardan birisi Ada Dağı kuzey yamaçları ile Kızılırmak arasında yaklaşık 600 dekar kadar olan Ahmet Kızılırmak'a aittir (Foto: 23-24). Diğeri ise Hacıhamza'nın karşısında Kızılırmak'ın güney kenarında 400 dekar civarında olan İslice çiftliğidir. İlçenin diğer kesimlerinde de büyük toprak sahibi olan toprak zenginleri olmakla birlikte Kızılırmak kavisi içinde kalan bu iki yer tamamen tek kişiye aittir. Arazi sahibi kendisi işçiyle arazisini işlemek yerine toprağı olmayan veya yetersiz olan çiftçiye masraf ve ürünü yarı yarıya bölme esasına dayanan ortakçılık şeklinde işletmektedir. Önceleri Kızılırmak'tan kayıkla geçilerek ekilen ortakçı tarfından ekilen bu sahalar günümüzde ulaşım imkanlarının ve motorlu araçların yaygınlaşmasıyla ulaşılmaktadır. İslice çiftliğinde hâla kayıkla

karşıya geçerek ekim yapılmaktadır. Tarlada çalışan ortakçı geçmişte olduğu gibi bugün de akşam köyündeki evine dönmektedir. Arazinin yakınında sadece bir bekçinin kaldığı konut ve bazı eklentileri vardır.

Foto 23-24: Ada Dağı kuzey kesimindeki Ahmet Kızılırmak çiftliği ve çevresindeki çeltik tarımı arazisi.

1.2.2.4. Kelikler

Kargı'da dönemlik yerleşmeler içinde yer alan bir yerleşme türü de keliklerdir. Kelik tarımsal amaçlı kullanılan basit yapılı meskenlerdir. İlçede Devrez ve Kızılırmak vadisi boyunca çeltik tarımının yapıldığı kesimlerde bulunan kelikler sadece tarıma bağlı olarak kullanılmaktadırlar. Dolayısıyla kullanım sürelerini de çeltik tarımının yapıldığı dönem olan mayıs ayı başları ile hasadın tamamlandığı ekim sonu arasındaki 5-6 aylık dönemdir. Kargı Ovası'nda daha yoğun olan kelikler vadi tabanının daraldığı diğer kesimlerde iyi azalmakta veya ortadan kalkmaktadırlar.

Çeltik ekimden hasada kadar sürekli bakım isteyen bir tahıl olduğundan çiftçi hemen hemen her gün tarlasının başına gelmek durumundadır. Tarlaya sabah erken gelen ve gerekli işlerini yapan çiftçinin gün içinde güneşin yakıcı etkisinden korunup oturup dinlenebileceği, yemeğini yiyip çayını içeceği, hatta evinden getirdiği eşyalarını koyabileceği, kullandığı tarım araç ve gereçlerini bırakabileceği derme çatma da olsa bir konuta ihtiyacı vardır. Bu yönüyle ülkemizin değişik yerlerinde farklı isimlerle anılan dönemlik yerleşmelerden fonksiyonu itibariyle pek farklı değildir. Keliklerin en önemli farklılığı gün içinde kullanılıyor olmalarıdır. Başka bir ifadeyle kelikler gecenin geçirildiği meskenler değildirler ki bu yönüyle dam, bağ evi, güme güme gibi diğer tarımsal yerleşme türlerinden ayrılırlar.

Kelikler sıcak ve nemli olan çeltik tarımı sahalarında tarladan 30-40 cm. yüksekte inşaa edilirler. Böylece çeltik tarlasındaki sudan keliğin olumsuz

etkilenmesi önlenmiş olur. Çevreden bulunan kavak, söğüt, ağaç ve dal parçaları ile kamış gibi malzemeler keliğin yapımında kullanılmaktadır. Söğüt veya kavaktan yapılan dört direk üzerine yapıldığı gibi sadece ön tarafında iki direk üzerine de yapılabilmektedir. Üç tarafı ağaç dalları ile kapatılan keliğin içine girildiği ön tarafı açık olup doğuya bakmaktadır. İlçede batı ve kuzeybatı yönünden gelen yağışlı hava kütlelerinden kelik etkilenmemektedir. Keliğin üzeri ağaç ve dal parçaları veya kamışlarla örtüldükten sonra üzerine bir naylon çekildikten sonra üzerine tarladan alınan toprak serilmektedir. Keliğin çatısı genellikle yağışın geldiği batı yönüne doğru eğimlidir. Dam düz çatılı olup örtü malzemesi olarak saç da kullanılabilmektedir. Keliğin içerisi oldukça sade olup bazen "sergen" denilen raf yapılmakta ve günlük kullanılan bazı eşyalar konulmaktadır. Ayrıca yine keliğin içinde 30-50 cm. yüksekte bir sedir yapılmakta ve burada yemek yendiği gibi istendiğin uyunabilmektedir.

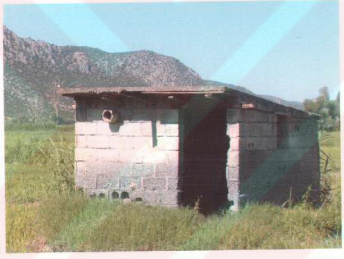

Foto 25: Kargı Ovası'nda biriketten yapılmış düz damlı bir kelik.

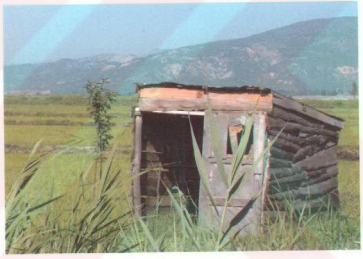

Foto 26: Yapı malzemesi olarak tahtanın kullanılırken üzeri saçla örtülmüştür.

Kelikler yapı malzemesi ve sürdürülen ekonomik faaliyet yönünden doğal çevreyi en iyi yansıtan meskenler olmakla birlikte aradan geçen zaman içinde fazklı yapı malzemeleriyle kelikler inşaa edilmiştir. Bunlardan biri biriket kullanılarak yapılanlardır. Üç tarafı biriketle kapatılan keliklerin karşılıklı duvarında küçük pencere bırakılmaktadır. Üzeri ise alta yatay konulan ağaçların üzerine beton atılmak suretiyle kapatılmıştır (Foto: 25). Bir kısmı ise dört köşesine dikilen direklerin aralarının tahtayla kapatılmasıyla yapılmakta üzeri ise saçla örtülmektedir (Foto: 26). Ayrıca tuğlayla örülerek yapılan kelikler de bulunmaktadır.

Keliklerde zaman içinde yapı malzemesinin değişmesi yanında bir başka değişiklikte özellikle son 10-15 yılda kullanımının giderek azalmasıdır. Tarımda makineleşmenin giderek artması, yabancı otla mücadelede işçi yerine ilaç kullanılması, traktörle bir günde ekimin yapılabilmesi, orakla biçme yerine biçerdöverle hasat yapılması çeltik tarlasında yapılacak işlerin kısa sürede tamamlanmasına neden olmuştur. Ayrıca halkın "**sepetli binek motoru**" adını verdiği motosikletin yaygınlaşmasıyla tarlaya ulaşımın kolaylaşması keliğin gün içinde kullanımını iyice azaltmıştır. Böylece kelikler sökülerek yakacak odun olarak kullanılmaktadır. Ayrıca hasattan sonra anız ve çeltik sapı yakılırken bazen ahşap malzemeden yapılmış kelikler de yanarak yok olabilmektedir.

1.3. Konut ve Konut Tipleri

Bütün canlılarda yaşamını sürdürmek için kendini güvende hissettiği bir korunma mekanizması olduğu gibi insan da bu ihtiyacını karşılamak için çeşitli şekillerde yapılar meydana getirmiştir. İnsanın yeryüzüne çıkışından itibaren yemek yemek, dinlenmek, yiyecek ve giyeceklerini saklamak ve uyumak gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için ya doğada hazır olan barınakları kullanmış yada kendisine bu ihtiyaçlarını karşılayacak meskenler yapmıştır. Dünya'nın hemen her yerinde aynı amaçlara hizmet etmek için yapılan meskenlerin neredeyse hiçbirisi bir diğerine benzememektedir. Meskenlerde kullanılan malzeme, şekli ve iç bölümlemesindeki farklılık, etnik, tarihi, psikolojik faktörlerle bölgeye göre değişen ve bölgenin karakteristiğini yansıtan coğrafi faktörlerin de etkisi büyüktür. İşte meskenlerin yapı malzemesi, şekilleri ve çeşitli kısımlarının düzenlemesiyle içinde bulundukları coğrafi çevrenin etkisini yansıttıkları oranda coğrafi bir önemi bulunmaktadır[103].

İnsanın ihtiyacına bağlı olarak ortaya çıkan meskenler, geçmişten günümüze, bilgi birikimi, teknolojik gelişmeler, refah düzeyi, toplumun değer yargıları, eğitim seviyesi, yapılan ekonomik faaliyet türü gibi çok sayıda sosyo-ekonomik nedenlerle değişime uğradığı gibi meskenin olduğu yerin morfolojik özellikleri, litolojik unsurlar, iklim, bitki örtüsü, toprak özellikleri gibi coğrafi faktörlerden de etkilenmektedir. Burada şunu eklemek gerekir ki; günümüzde teknolojik gelişmelerle

[103] Tolun (Denker), B. (1977) Yerleşme Coğrafyası – Kır Yerleşmeleri. İstanbul Üniv., Yay., No: 2275, Coğrafya Enstitüsü Yay., No: 93, s. 60, İstanbul.

doğal etkileri azaltmak için yapılan çalışmalarda bir hayli mesafe katedilmiş olmakla birlikte bu etkinin tamamen ortadan kaldırılması söz konusu değildir. Ayrıca yapı malzemesinin bugün çok daha geliştirilmiş olan ulaştırma sistemleri ile istenilen yere taşınabiliyor olması mesken ile çevresi arasındaki ilişkiyi giderek azaltmaktadır. Bugünün meskeninde belirleyici unsuru ekonomik güç oluşturmaktadır. Dolayısıyla kişinin gelir düzeyi, tercihleri ve zevk anlayışı konutlarda hemen ilk bakışta göze çarpmaktadır.

Araştırma sahamızda konutları doğal çevreyle uyumlu olan eski tip meskenler ile betonörme tarzda yapılmış olan yeni tip meskenler olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Yapı malzemesine göre yapılmış olan bu ayrımda şüphesiz doğal çevre şartlarını yansıtan eski tip meskenler coğrafi anlamda çok daha önemlidir.

1.3.1. Eski Tip Konutlar

İlçede eski tip meskenlerde temel yapı malzemesi ahşaptır. Doğal bitki örtüsü bakımından ormanların geniş yer tuttuğu ilçede çevrede bol ve kolaylıkla temin edilebilen ağaç vazgeçilmez inşaat malzemesi olmuştur. Orman denetiminin yapılmadığı zamanlarda rahatlıkla istenildiği kadar kesilebilen ağaç kolay şekil alabilmesi, kısa sürede yapılabilmesi, ısı yalıtımının iyi olması gibi sebeplerden dolayı yapım malzemesi olmuştur. Ahşapın yapı malzemesi olarak belirgin hakimiyeti görülmekle birlikte kullanım oranında farklılıklar görülmektedir. Devrez-Kızılırmak vadisinde ahşap taşıyıcı sistem olarak konutun iskeletini oluştururken dolgu malzemesi olarak kerpiç kullanılmaktadır. Ahşap kerpiç birlikteliğinde oluşturulan bu evlerde ağacın avantajına bağlı olarak kat sayısı artabilmektedir.

Foto 27: Yapı malzemesi olarak tamamen ahşapın kullanıldığı bir konut (Dereköy Şabanali Mah.)

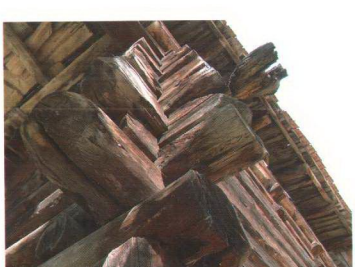

Foto 28: Tomrukların üst üste yığıldığı çatma tarzda yapılmış ahşap mesken.

Orman örtüsünün geniş alanlar kapladığı Kös ve Ilgaz Dağları birimlerindeki yerleşmelerdeki konutlarda ahşapın kullanımı iyice artmakta hatta tamen ahşaptan yapılmış evler bulunmaktadır (Foto: 27). Üst üste yığılan yuvarlak ağaç gövdelerinin uçlarına açılmış olan çentiklerin birbirine geçirilmesiyle "**çatma**" denilen tarzda yapılmaktadır (Foto: 28).

Tablo 43: Kargı İlçesi Köylerinde Taşıyıcı Sistem ve Dolgu Malzemesine Göre Mesken Sayısı.

Yıllar	Konut Amaçlı Bina	Konut Dışı Bina	Taşıyıcı Sisteme Göre Meskenler				Dolgu Malzemesine Göre Meskenler				
			Yığma	Ahşap	Betonörme	Diğer	Kerpiç	Tuğla	Taş	Briket	Diğer
1981	5.440		353	5.024	63	-	3.627	1.063	3	10	737
1997	5.776	5.265	1.289	9.072	600	80	2.509	3.637	429	153	4.313

Kaynak: 1981 ve 1997 Köy Envanter Etütlerine Göre Çorum.

İlçede meskenlerin taşıyıcı sistemlerine göre 1969 yılında % 51.5'i kerpiç dolguluyken % 42.2'si ahşaptan yapılmıştır. Henüz çok yaygın olmayan tuğlanın oranı ise ancak % 5.8'dir[104]. 1981 yılında toplam 5.440 adet meskenin % 92.3'ünde (5.024 adet) taşıyıcı sistem ahşaptır (Tablo: 43). Bu dönemde sadece 63 konut (% 1.5) betonörme tarzda taşıyıcı sisteme sahiptir. Geriye kalan 353 konut ise yığma tarzda yapılmıştır. Ahşapın bu kadar yaygın olmasında köylerin ormana göre konumları etkili olmalıdır. Bu yılda ilçe köylerinin 14'ü orman bitişiğinde iken 41 köy orman içinde bulunmakatadır. Dolgu malzemesi olarak kerpiç, 3.627 konutta kullanılmakta olup en fazla tercih edilenidir. Tuğla kullanımı artarak tüm konutların % 19.5'inde dolgu malzemesi olmuştur.

1997 yılında ise 5.776'sı konut olmak üzere toplam 11.041 adet mesken tesbit edilmiştir (Tablo: 43). Ahşap kullanım oranı biraz gerileyerek meskenlerin % 82.2'sinde (9.072 adet) görülmeketedir. Yığma ve betonörme taşıma sisteminde önemli bir artış görülmektedir (Tablo: 43). Dolgu malzemesi olarak kerpiçte bir gerileme olmasına karşın tuğla kullanımında belirgin bir artış dikkati çekmeketedir. Aradan geçen zaman içinde ulaşım imkanlarının gelişmesi ile halkın sosyo-ekonomik seviyesinin yükselmesi meskenlerin yapı malzemesine yansımıştır. Günümüz inşaat malzemelerinden olan demir, tuğla ve çimento kullanımı yaygınlaşmıştır.

[104] Köy Envanter Etütlerine Göre Çorum 1969 Köy İşleri Bakanlığı Yay., No. 114, s. 104, Ankara.

Tablo 44: Kargı İlçesi Köylerinde Kat Sayılarına Göre Konut Sayısı ve Oranı.

Yıllar	Kat Sayısı	Konut Sayısı	%'si	Toplam
1997	1	4.318	74.7	5.776
	2	1.446	25	
	3	12	0.3	
1981	1	4.139	76.2	5.440
	2	1.247	22.9	
	3	54	0.9	

Kaynak: 1981 ve 1997 Köy Envanter Etütlerine Göre Çorum.

Meskenin yapımında kullanılan malzeme kat sayısını belirleyen önemli bir faktördür. İlçedeki kır meskenlerini kat sayısına göre değerlendirdiğimizde 1981 yılında tüm konutların % 76.2'si tek katlı, % 22.9'u iki katlı ve % 0.9'unun üç katlı olduğu anlaşılır (Tablo. 44). 1997 yılında ise konutlardaki kat sayısında çok önemli bir değişim olmamakla beraber iki katlı konut sayında küçük bir artış; üç katlı konut sayısında ise bir gerileme meydana gelmiştir. Betonörme tarzdaki yeni konutlar bir bölümü iki katlı yapılmıştır. İlçe kırsalında ataerkil büyük aileden çekirdek aileye geçiş sürecine bağlı olarak ortaya çıkan ev ihtiyacı yeni bir kat daha yapmak şeklinde çözülmektedir. Yeni konutlarda her iki kat da ikamet amaçlı kullanılırken eski konutlarda ilk kat büyük baş hayvanların barındığı, halkın "**dam**" adını verdiği, ahır olarak kullanılmaktadır.

Dolgu malzemesi eski evlerde kerpiç iken daha sonra kerpiç boyutunda yapılmış olan, halkın "**takoz tuğla**" olarak adlandırdığı, tuğla kullanılmaya başlamıştır. Kerpiçte olduğu gibi ahşap iskeletin içine yerleştirilen bu tuğla duvarın içten ve dıştan sıvanmasıyla çoğu zaman dışarıdan görülmemektedir. Günümüzde ise bu tuğla kullanılmamaktadır. Artık çimento, tuğla ve demirin bir arada kullanıldığı betonörme binalar yapılmaktadır. İlçede tuğla, 2003 yılına kadar faal iken bugün ortadan kaldırılmış olan, Dereköy'deki tuğla fabrikasından sağlanmakla beraber Tosya ve özellikle Osmancık'taki tuğla-kiremit fabrikalarından da sağlanmaktadır.

Kerpiçin olmadığı dağlık sahadaki bazı köylerde (Hacıveli köyü) uzaktan bakıldığında kerpiçe bezeyen bir başka yapı malzemesi vardır. Yine ahşap taşıyıcı sistemin içerisine kerpiç gibi yerleştirilmiş olan bu malzeme travertendir (**köğeke taşı**). Travertenin oluştuğu kaynaklarından (**çürük su**) kerpiç büyüklüğünde kesilen traverten paketleri daha sonra güneşte kurutularak sertleştikten sonra kullanılmaktadır.

İlçede ormana yakın veya orman içindeki bazı köylerde meskenler daha önce de söz edildiği gibi ağaç gövdelerinin üst üste konulamasıyla yapılmaktadır. Ahşaptan yapılmış en eski bu konutlar sonraları büyük testerelerle ağaç güvdelerinin dilimlenmesiyle elde edilen kalın tahtalarla aynı tarzda bu defa çivi kullanılarak yapılmıştır. Böylece daha az ağaçla evler yapılabilir hale gelmiştir. Ormanlardan ağaç kesiminin kontrol altına alınmasıyla ahşap iskeletin içi tuğlayla doldurulduğu evler yapılırken günümüzde ise betonörme evler inşaa edilmektedir. Bu aşamalara ait evler bir köy veya mahallede görüldüğü gibi bazen tek bir evde dahi görülebilmektedir. İlk olarak tamamen ahşaptan yapılmış olan konuta daha sonra yeni eklemeler yapılmaktadır. Bu durumun nedeni evdeki erkek çocukların evlenmesiyle ilgilidir. Ailede evlenen her bir erkek çocuk babasının evinden ayrı bir ev yapmayıp kaldıkaları eve yeni bir oda eklemeketedirler. Her yapılan yeni odalar aradan geçen zaman içinde değişen yapı malzemesiyle inşaa edilmektedir. Sonuçta bir evde birden fazla farklı dönemlere ait inşaat malzemesi kullanıldığı gibi ev de giderek büyümektedir.

Doğal çevre özellikleri bakımından iklim konutu çok çeşitli yönleriyle etkilemektedir. Konutun çatı örtüsü ve malzemesinde iklimin etkisi kolaylıkla görülmektedir. Araştırma sahamız Karadeniz ikliminden Orta Anadolu'nun karasal iklimine geçiş sahasında kalmakla birlikte yerşekilleri ve yükseltinin özelikle kuzey-güney yönünde çok hızlı değişmektedir. İklim elemanlarından özellikle sıcaklık ve yağışın dağılışı bu değişimden çok fazla etkilenmektedir.

İlçedeki konutların tamamında çatı beşik çatı tarzındadır. Belli bir eğimle dört tarafa meyilli olan bu çatı tarzı bilindiği gibi yıllık ortalama yağış miktarının fazla olduğu yerlerde görülmektedir. Çatı örtü malzemesi olarak kiremit en yaygın kullanılanıdır. Eski konutlar oluklu kiremitle örtülü iken yeni tip konutların tamamında marsilya tipi olarak bilinen yeni kiremit kullanılmaktadır. Toprak örtüsü kelikler hariç neredeyse hiçbir konutta rastlanmamaktadır. Kiremitten başka özellikle yükseltinin fazla olduğu köylerde kar yağışının artmasıyla saçın da kullanıldığı görülür. Eski konutlarda çatılarda dikkati çeken bir başka husus ise çatıyaçıkmak için kullanılan çatıda bir çıkıntının yer almasıdır. Dik üçgene benzeyen bu kısımda bir kişinin geçebileceği boyutta bir delik yer almaktadır. Üzeri kiremitle kapatılan bu bölüme ilçede "**kedilik**" adı verilmektedir.

Çatıdan başka pencere sayısı ve büyüklüğü ile duvar kalınlıkları da iklimin etkisindedir. Eski konutlarda pencere sayı olarak az olduğu gibi boyutları da çok daha küçüktür. Günümüz betonöreme konutların da ise her odada en az bir, pek çoğunda iki adettir. Eski evlerde pencereler genelde evin güney cephesinde açılmıştır. Duvar kalınlıkları ahşap olan meskenlerde ağaç gövdesi kalınlığında iken kerpiç dolgulalarda kerpiçin boyutu belirlemektedir. Kerpiç veya tuğla dolguların iç ve dış yüzeyi sıva ile kapatılmakta ve böylece evde ısı kontrolü sağlanmaktadır.

Evin iç bölümlemesine baktığımızda oda sayısının üç olduğu evlerin sayıca üstün olduğu görülür. 1981 yılında yapılan köy envanterlerine göre 228 konut tek odalı, 1.995'i iki odalı ve 3.217'si ise üç ve daha fazla odaya sahiptir. Eski konutlarda her bir odada ateşin yanıp gerektiğinde yemek pişirilen "**ocaklık**" denilen bölüm ile ocaklığın bir yanında hamam dolabı diğer yanında ise çeşitli mutfak ve ev eşyasının olduğu dolap bulunmaktadır. Günlük ihtiyaçların büyük bir bölümünün karşılandığı her bir oda onun için evlenen erkek çocuğun evi gibidir.

Hemen tüm konutlarda tuvalet ve mutfak bulunmaktadır. Eski evlerde evin cadde veya sokağa baktığı yönünde penceresi fazla olan bir çıkıntı yer almaktadır. "**Cumba**" adı verilen bu bölümden cadde veya sokaktan gelip geçenler ve eve gelenler rahatlıkla görülebilmektedir. Çoğunlukla eve girilen kapının üstünde bulunan cumba adeta evin gözetleme kulesi gibi kullanılmaktadır.

Yeni yapılan betonörme konutlarda balkonun fonksiyonuna karşılık eski konutlarda eve bitişik olarak yapılan ilçede "**sergü veya sergülük**" denilen bölüm bulunmaktadır (Foto: 29). Direkler üzerine ahşaptan yapılan sergülük düz damlı evlerin çatısında her türlü faaliyetlerin ilçedeki evlerde yapıldığı bölümdür.

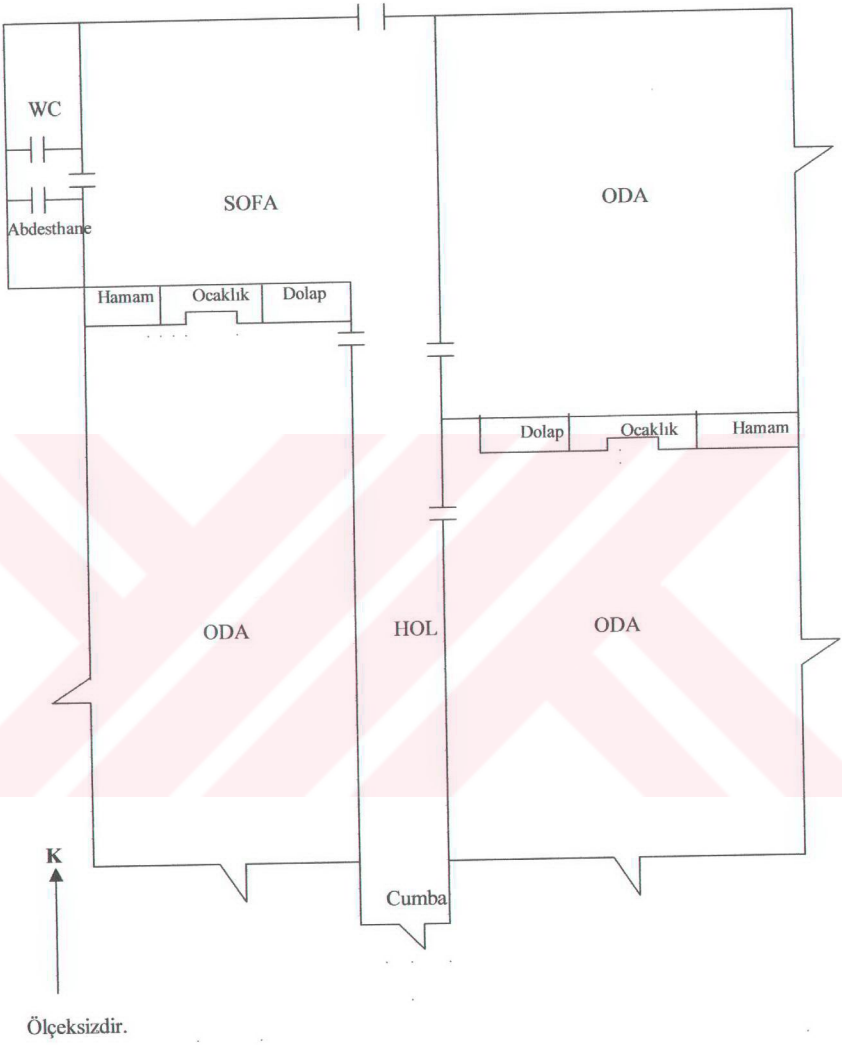

Foto 29: Cihadiye köyünde ahşaptan yapılmış geleneksel eski tip ahşap ev. Ön tarfta "sergülük" görülmektedir. Pencerenin az sayıda ve küçük olduğu bu konutun çatısında"kedilik" bulunmaktadır.

Foto 30: Evin eklentilerinden olan ahşaptan yapılmış ambar (Çal Köyü).

Tarımsal üretiminle ilgili olan ambarlar evin bir diğer eklentisidir (Foto: 30). Geniş tarım alanlarına sahip olan aileler ürettikleri ürünleri ambarlarda saklamaktadırlar. Eski konutların eklentisi olan ambarlar sayıca az olduğu günümüzde pek kullanılmamaktadır. Kalın tahtalardan yapılan ambarların kiremitle kaplıdır. Ambarla benzer fonksiyona sahip fakat ambardan daha küçük olan bir diğer depolma tesisi "**helkil**"dir. Helkiller ailenin kışlık ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğunda evin içinde bir kenara konulmuştur.

Şekil 31: Karapürçek Köyüne Ait Tek Katlı Ev Planı.

Evin çeşitli fiziksel özellikleri yanında eklentileri de coğrafi anlamda önemlidir. Zira herhangi bir konutun eklentileri öncelikle orada sürdürülen ekonomik faaliyet açısından fikir vermektedir. Eklentiler içerisinde ilçedeki konutların hemen hepsinde görülen hayvancılığın yaygın olmasına bağlı olarak ahır ve samanlıklar en fazla olan eklentilerdir. Hayvancılığın türüne göre küçükbaş hayvancılığın olduğu ailelerin konutlarında ağıllar da ortaya çıkmaktadır. Gerek ahır gerekse ağıllar ailenin hayvan sayısına göre boyutları değişmektedir. Ahırlar (ilçede ahıra "**dam**" denilmektedir) eski konutlarda evin alt katı ahır olarak kullanılmaktadır. Yeni konutlarda ise evden ayrı olarak avlunun bir kenarında taş veya tuğladan yapılmaktadır. Aynı zamanda tarımsal faaliyetinde göstergesi olan samanlıklar ailenin hayvanlarının kışlık ihtiyacının saklandığı eklentidir. Yenilerinin tuğladan yapıldığı samanlıkların boyutları beslenen hayvan sayısı ile orantılıdır. Eski konutların olduğu yerleşmelerde ise samanlıklar yerden belli bir yükseltiye kadar taşla örüldükten sonrası evlerdeki gibi ağaç gövdelerinin üst üste konulmasıyla çatma tarzda yapılmaktadır. Samanlıkların ahırlardan en önemli farkı, mutlaka evden ayrı bir yere yapılmış olmsıdır. Bu uygulamayla içerisinde ot ve saman gibi yangına karşı hassas hayvan yeminin saklandığı ahşaptan yapılan samanlıklardan çıkabilecek yangından evin korunması amaçlanmıştır. Eğimli ve yüksek kesimlerdeki köy ve mahallelerde samanlıklar küçük bir düzlüğün etrafında kümelendiği hemen ilk bakışta göze çarpmaktadır. Bu samanlıkların yapıldığı dönemde tarımda uygulanan metotlar etkilidir. Kağnılarla samanlığın önüne getirilen arpa veya buğday hayvan gücüyle çekilen düvenle sürülmektedir. Daha sonra savurularak danenin samandan ayrılmakta saman samanlığa doldurulmaktadır. Kümelenmede her aile ayrı ayrı yerlere samanlık yapma (samanlık aynı zamanda harman sürülecek kadar düzlük de gerekmektedir) yerine genişçe bir düzlük etrafına çok sayıda samanlık yapılmıştır. Ayrıca köydeki aileler arasındaki sosyal ilişkiler de böyle bir uygulamayı gerektirmiş olabilir. Çünkü bir aile diğerine kızıp ona zarar vermek düşüncesiyle samanlığını yakmayı düşündüğünde kendi samanlığı da yanacaktır. Ayrıca köy dışından gelen bir tehdite karşı topluca karşı koymak zorunda kalınacaktır.

1.3.2. Yeni Tip Konutlar

İlçede ikinci grubu oluşturan yeni tip konutlar ise gerek inşaat şekli gerek kullanılan malzeme ve gerekse daha yeni yapılmış olmaları ile geleneksel eski tip meskenlerden ayrılmaktadırlar. Yapım şekilleri ve kullanılan malzeme itibariyle şehirlerdeki meskenlerden farklı olmayan bu tip konutlarda doğal çevrenin etkisi belirgin değildir.

Bu konutlarda kullanılan malzeme demir, çimento ve tuğladan meydana gelmektedir. Biri diğerinin büyük ölçüde aynısı olan bu evlerde evin iç bölümlemesindeki fonksiyonel kullanım belirginleşmiştir. Buna göre oturma odası, misafir odası ve yatak odası olmak üzere 3 ayrı oda salon, mutfak, banyo ve tuvalet yeralmaktadır. Ülkemizde elektirik, su ve telefon gibi alt yapı hizmetlerinin köylere hatta mahallelere kadar götürülmesine bağlı olarak evde kullanılan çeşitli elektrik ve elektronik ev eşyalarının kullanımı başlaması konutun iç bölümlemesinde rol oynamıştır. Betonörme yapılan yeni evler daha kolay temizlendiği gibi ısı yalıtımı iyi yapıldığında daha az yakacakla ısınma sağlanabilmektedir.

Betonörme tarzda yapılan evlerde istenildiğinde kat sayısı artırılabilmektedir. Ayrıca eski evlerdeki evin alt katının ahır olarak kullanımı yenilerinde kaldırılmış ahır ve samanlık evden ayrı bir kenara konuşlandırılmıştır.

İlçede yeni tip meskenler günümüz inşaat malzemelerinin kullanımının yaygınlaşmsıyla yapılmaya başlamıştır. Ulaşım imkanlarının gelişmesi ve motorlu araçların devreye girmeye başlaması bunda etkili olmakla birlikte eskisi gibi ormandan rahatlıkla ağaç kesilemediğinden ahşap da kullanılamamaktadır. Halkın gelir seviyesindeki artışın meskene yansımasını unutmamak gerekir. Eski evlerde çevreden bol miktarda herhangi bir ücret ödemeden temin edilen inşaat malzemesi yeni konutlarda kum dışında tüm malzeme ücret karlığı alınmaktadır. Ulaşım ağının gelişmesiyle pazara yönelik üretime geçen halkın gelir düzeyinde önemli gelişmeler olmuştur. İlçe dışına göç eden insanların ilçeye geri dönmeleri yeni meskenlerin yaygınlaşmasında bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Emekli olduktan sonra tamamen geri dönüp yerleşenler olduğu gibi tatil dönemleri geçirmek için gelenler de olmaktadır. Ekonomik olarak belli bir yeterliliğe sahip olan bu kişiler gittikleri yerdeki yaşamın izlerini geri döndüklerinde köylerinde sürdürmektedirler. Şüphesiz bu etki yaptırdıkları meskenlerinde bariz olarak görülmektedir. Bu süreç en

fazla daha öncede bahsedildiği gibi yaylalarda görülmektedir. Dinlenmek ve tatilini geçirmek için yapılan evler yaptıranının maddi gücü yansıtacak şekilde normal bir konuttan villa tarzına kadar çeşitlilik göstermektedir.

Çatı örtüsü yeni konutlarda farklı olup hakim örtü malzemesi marsilya tipi kiremittir. Fakat kar yağışının fazla olduğu yüksek yerlerde çatı saçla da kapatılmaktadır. Kiremite göre daha ucuz ve daha kolay kullanımı olan saçla çatı çok hızlı bir şekilde kapatılabilmektedir. Saçın en önemli avantajı ise yağan karın çatıda birikmeden kayarak aşağıya düşmesidir. Yeni yapılan yayla evlerinde saçın çok fazla tercih edilmesi daha yüksekte olan yaylalarda kar yağışının fazla olamasıyla ilgilidir.

Göçlerle geri dönenlerin yaptırdıkları yeni konutlar özellikle yüksek dağlık sahadaki köylerde geleneksel ahşap evlerle iç içe olduğunda çok kötü bir görünüm oluşturmaktadır. Az da olsa varolan eski konutun tamir edilerek kullanıldığı da görülmektedir. En fazla ve ilk göçlerde bu köylerde olduğu dikkate alınırsa ilk geriye dönüşler de buralarda gerçekleşmektedir.

Betonörme tarzda yapılmış yeni konutlar ilçede Devrez ve Kızılırmak vadisindeki köylerde rastlanmaktadır. Çünkü öncelikle bu köylerdeki halkın gelir seviyesi dağ ve orman köylerine göre daha iyidir. Ulaşım imkanları da yine diğerlerine nazaran daha önce sağlandığı gibi niteliklidir de. Bazı köylerin çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmiş olmasıyla yeni yerlerindeki evlerin tamamını betonörme tarzda yapılmasına neden olmuştur. Buna karşın dağlık saha köylerinde ise yeni konut sayısı azdır.

İlçede sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak hızla artan yeni konutlarda en çok dikkat edilmesi gereken husus, sahanın ülkemizin en aktif fay zonunda bulunmasından dolayı yapılacak her türlü mesken inşaasında depreme karşı dayanıklılık esas alınmalıdır. Kullanılan malzeme miktarı ve inşaat tarzına bu noktada özen gösterilmelidir. Konut yapımında yer seçiminin önemi hiç şüphesiz apayrıdır.

2 – ULAŞIM

Ulaşım genel olarak bir yerden başka yere erişebilmek olarak ifade edilebilir. İnsan veya eşyanın bir yerden başka bir yere hareket etmesini içeren ulaşım yeryüzünde çeşitli yerler ve bölgeler arasındaki ilişkilerin kurulması, ilişki boyutlarının ölçülmesi ve coğrafi görünümün şekillenmesinde etken olması nedeniyle coğrafyanın araştırma konusu içine girmektedir.[105]

Bulunulan mekandan istenilen yere varmak için iki yer arasındaki sahayı geçmek gerekmektedir. Yeryüzünde iki farklı ünite arasında yer değiştirmek için söz konusu mesafedeki yüzey şekilleri, iklim, bitki örtüsünü ve yerüstü sularını aşmak gerekmektedir. İşte dünyanın yüzeyinin tekdüze bir yapıya sahip olmamasından dolayı yer değiştirme sırasında güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bu durum yeryüzünü ulaşım için avantajlı ve dezavantajlı alanlar olarak iki gruba ayırmaya neden olmaktadır. Bugün insanlığın ulaştığı bilgi ve teknoloji ile dezavantajlı alanlarda ulaşıma için kullanılmaya başlamakla birlikte çöller, yüksek dağlar, çeşitli büyükteki su kütleleri ulaşım açısından çok tercih edilen yerler değildir.

Yer şekillerinin çok kısa mesafelerde değişmesi ile yükseltinin aniden artması ve iklimin mevsimlere göre farklı özellikler gösterdiği ülkemizde, elverişli yerlerin geçmişten günümüze kadar ulaşımda tercih edilmesine neden olmuştur. Böylece ülkemizin karayollarında ana güzergahlar ile yeryüzü şekilleri arasında benzerlik ortaya çıkmaktadır.[106] Araştırma sahamız olan Kargı ilçesi ulaşım açısından yer şekilleri ve iklim özellikleri itibariyle bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Devrez ve Kızılırmak vadilerinin bir kısmının ilçe sınırları içinde kalması nedeniyle ulaşım güzergahı olarak oldukça avantajlı olmasına karşın; aynı durum ilçe merkezinden kuzeye geçmek için Ilgaz Dağları'nı aşmak durumunda kalınması morfolojik özellikler ve iklim açısından elverişli olduğu söylenemez. Devrez vadisinden Kızılırmak kavşağına oradan da Osmancık'a kadar olan çukur saha doğal bir güzergah oluşturmaktadır.[107] Nitekim bu doğal yol güzergahı tarih boyunca Anadolu'nun batısını doğuya bağlayan yol hattını kendisine çekmiştir.[108] Osmanlı

---

[105] Tümertekin, E. (1987) Ulaşım Coğrafyası. İst. Üniv. Yay., No: 2053, Coğrafya Ens. Yay., No: 85, s. 1, İstanbul.

[106] Gürsoy, C.R. (1975) "Türkiye'nin Tabii Yolları" Türk Coğrafya Dergisi, Yıl: XXII-XXIII, Sa: 26, s. 25-26, İstanbul.

[107] Gürsoy, C.R. (1975) Aynı eserdeki "Türkiye'nin Tabii Yolları Haritası"

[108] İbret, B. Ü. (2000) Devrez Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens., Sa: 448, İstanbul.

İmparatorluğunun Sol Kol yolunu oluşturan ana güzergah ilçeden geçmektedir. İstanbul İzmit, Düzce, Tosya, Osmancık, Amasya, Erzincan ve Erzurum üzerinden İran'a bu yol ile bağlanmaktadır. Ticari amaçlı kullanıldığı gibi gerektiğinde askeri amaçlı olarak da kullanılmıştır. Bununla birlikte farklı dönemlerin seyyahlarının da geçtiği güzergahtır. Nitekim İstanbul üzerinden XVII.yy'da İran'a giden ünlü Fransız seyyahı Tavernier, Zataras (Sakarya), Camoli, Tuşkebazar (Düzce ?), Carguestar, Polia veya Polis (Bolu), Bendourlour (Karacalar), Cosizar (Koçhisar), Tocia (Tosya), Agisensalar (Hacıhamza), Ozeman (Osmancık), Azilar (Hacıköy), Desekiras, Amazia (Amasya), Ambazar (İnebazar), Tunal (Turhal) ve Tokat kasabalarını bu yol üzerindeki yerleşmeler olarak sıralamaktadır.[109]

Osmanlı İmparatorluğu'nda ticaret yollarının güzergahında yer alan geçit, boğaz, köprü gibi stratejik noktalarda yolun güvenliğini sağlamak için bugünkü manada jandarma karakolu görevi yapan **derbendler** yapılmıştır. Kelime olarak der= geçit, bend= tutmak manasına gelmekte olup, yolların güvenliğini sağlamakla görevlidirler.[110] Anadolu'nun sol kolunda Tosya ile Osmancık arasında yol üzerinde kurulmuş olan Hacıhamza, 1734'de burada mevcut olan Sinanpaşa hanları, hamam, cami, dükkanlar, su yollarının etrafını çeviren sur içine alınmış ve böylece yol üzerine bir menzil oluşturulmuştur.[111]

Osmanlı döneminde Sol Kol yolunun geçtiği ana yol güzergahının geçtiği Tosya-Hacıhamza-Osmancık arası bugün önemini korumaktadır. Nitekim aynı güzergahta bugün Orta ve Doğu Karadeniz bölümleri ile Doğu Anadolu Bölgesinin Marmara bölgesi ve özellikle de İstanbul ile bağlantısını sağlayan E-80 Devlet Yolu geçmektedir. Bu yol ilk defa Vali Bekir Sami Baran tarafından ilk defa taşıt trafiğine açılmış ve 1950 yılından sonra devlet karayollarının yönetimine geçtikten sonra İstanbul-Samsun yolu olarak adlandırılmış ve ulaşım için daha elverişli olması için genişletilmiştir.[112] İlçe merkezinin Boyabat dışındaki çevresindeki diğer önemli merkezlerle olan bağlantısı bu yol ile sağlanmaktadır.

---

[109] Tavernier, J.B. (1980) XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat. Çev: Ertuğrul Gültekin, Tercüman 1001 temel Eser Dizisi, s. 27, İstanbul.
[110] Orhonlu, C. (1990) Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı. Eren Yay., s. 9, İstanbul.
[111] Orhonlu, C. A. g. e., s. 133, İstanbul.
[112] İbret, B. Ü. (2000) A. g. e., s. 452, İstanbul.

3 – NÜFUS

3.1. Nüfusun Gelişimi ve Hareketleri

Kargı ilçesi, yerleşme bölümünde de bahsedildiği gibi Roma döneminden günümüze kadar insan faaliyetlerine sahne olmuştur. Hayata yön veren çeşitli faktörlerin ilçede bir arada bulunması insanın yaşam yeri olarak tercih etmesinde rol oynamıştır. Yeryüzü şekillerinin kısa mesafede değişerek yükseltinin artması birden farklı ekonomik faaliyetleri birlikte yürütme imkanı sağlarken yine bu iki faktörün iklimin değişiminde de etkili olması bu farklılığı kolaylaştırmıştır. Verimli alüvyal topraklarla kaplı olan vadi tabanı aynı zamanda sulanabilmesiyle yüksek tarım potansiyeli sahip olması insanı cezbetmiştir. İklim olarak da bu sahanın yüksek sıcaklık ortalamalarına sahip olması sıcak iklim ürünlerinin dahi yetişmesine olanak tanıdığı gibi insan hayatını sürdürmesini olumlu yönde etkilemiştir. Gerisindeki yamaçlarda mera alanı olarak kullanılabildiği gibi zengin bitki örtüsü ormandan yararlanmayı beraberinde getirmiştir. Yeterli su kaynaklarına da sahip olan ilçe herhangi bir asayiş bozukluğunda korunabilecek sarp arazisi ve sık ormanları sayesinde insanın her zaman kendini güvende hissetmesini sağlamıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde bu yana kullanılan (Sol Kol Yolu) ticari ve askeri ulaşım güzergahının ilçeden geçiyor olması ilçenin yerleşme ve nüfus yönünden süreklilik göstermesinde etkili olmuştur.

Roma ve Bizans hakimiyetinden sonra Türklerin Anadolu'ya girmesiyle Kargı ve çevresi de Bizanslılardan alınmıştır. Beylikler ve Selçuklular döneminde sık sık yönetim değişikliğinin yaşandığı araştırma sahası daha sonra Osmanlıların eline geçmiştir. Osmanlılar dönemine kadar Kargı ve çevresinde ne kadar nüfusun yaşadığı ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur. Bununla birlikte saha tamamen Türklerin eline geçtiği söylenebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nda tutulan tahrir defterleri sahamızla ilgili verilebilecek ilk nüfus kayıtlarını oluşturmaktadır. Çok çeşitli konularda bilgi bulabildiğimiz tahrir defterleri coğrafya açısından da önemli olup devletin potansiyelini görebilmesi bakımından merkezden köy ve mezralara kadar tüm yerleşim birimlerinin nüfus yapısı, ürün çeşitleri ve üretilen miktarı ile bunlardan alınacak vergileri miktarlarının belirlenmesi için Osmanlı Devleti belli

aralıklarla tahrirler yenilenmiştir[113]. Kargı kazası ile ilgili 1521 tarihli deftere göre 1.363 hane 493 mücerred ve 22 muaf kaydedilmiştir. 1579 tarihli ikinci tahrirde ise hane sayısı 2.660, mücerred 1.449 ve muaf sayısı 30'a yükselmiştir. Yapılan hesaplamaya göre 1521'de kazaya bağlı olan 44 köyde yaklaşık 7.325 kişi yaşarken 1579'da bu rakam 14.779 olmuştur[114]. Anadolu genelinde olduğu gibi Kargı kazasında da % 100'ün üzerinde bir nüfus artışı yaşanmıştır. Kargı kazasına bağlı köylerin 1521 ve 1579 tarihli tahrirlerine göre hane sayısı, mücerred ve muaf sayıları tabloda verilmiştir (Tablo. 45). Eldeki bu kaynaktan başka nüfusla ilgili Cumhuriyet dönemine kadar herhangi bir belge bulunamamıştır.

Tablo 45: Kargı Kazasında 1521 ve 1579 Tahrirlerinde Köyler ve Nüfus Miktarları.

	KÖYLER	1521 TAHRİRİ			1579 TAHRİRİ		
		HANE	MÜCERRED	MUAF	HANE	MÜCERRED	MUAF
1	Afşar #	66	17	-	178	82	4
2	Ağcakilise	38	10	2	47	27	-
3	Akkaya (Hasılı Mesudlu İle) #	*	*	*	27	18	-
4	Argunşah – Argunşa	34	18	-	37	24	-
5	Arıklar #	129	44	2	228	95	1
6	Bâdâmca #	34	10	-	44	17	-
7	Bağözü #	34	3	1	27	11	-
8	Balluca	*	*	*	8	7	-
9	Başviran	6	-	-	9	2	-
10	Beğdili	52	22	-	148	35	1
11	Çaykışla #	12	3	-	28	12	-
12	Çehârşenbe	18	-	-	73	17	-
13	Çeştköy	21	7	-	35	16	-
14	Çevlik	58	36	-	147	53	1
15	Değirmenözü (Nam-ı Diğer Karaoğlan)	50	13	-	98	62	-
16	Delüler	10	1	-	29	20	-
17	Eğzen #	26	8	-	47	46	-
18	Felikkilise	21	7	-	35	27	-
19	Gökdere	25	7	-	54	41	1
20	Göl #	8	1	-	15	15	1
21	İnal	37	20	-	73	30	3
22	Karaboya #	14	5	-	42	39	1
23	Karakilise #	61	30	8	117	116	2
24	Karabürçek #	20	7	-	39	36	-
25	Karı (Hane ve hasılı Mesudlu ile) #	*	*	*	-	-	-
26	Kırıközü (Hasılı Bağözü ile) #	7	5	-	8	-	-

[113] Elibüyük, M. (1990) "Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemli Bir Kaynak: Mufassal Defterler." Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Araştırmaları Derg. C. 1, S. 2, s. 14, Ankara.

[114] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 227-228, Ankara.

27	Kızılsin	9	-	-	10	5	1
28	Kurd Gâzi	15	4	-	18	4	-
29	Me'sudlu (ve Karı) #	69	13	1	91	45	-
30	Mora #	41	15	-	66	73	5
31	Obruk #	24	4	-	15	9	-
32	Ortaluca	25	9	-	56	54	1
33	Ovaluca	35	19	1	58	29	1
34	Öküz #	43	32	3	83	81	-
35	Pelidcik #	79	26	2	118	54	-
36	Pelidözü #	39	12	-	36	27	1
37	Runkuş #	108	46	-	306	80	3
38	Saraycık #	12	5	1	27	14	-
39	Sinanözü #	11	4	-	22	8	-
40	Virancık #	29	11	1	62	43	1
41	Yalmansaray	4	4	-	13	15	-
42	Yaycılar	17	7	-	25	27	1
43	Yazıkilise (Nam-ı Diğer Dereköy) #	9	4	-	28	12	-
44	Zeytünözü	12	4	-	33	21	1
	TOPLAM	1362	493	22	2660	1449	30

* 1521 Tahririnde olmayan köyler

\# Bugün ilçeye bağlı köyler ile mahallelerin bir kısmını oluşturmaktadır.

Kaynak: Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uyg. Mer. Der., Sa: 3, s. 240-241, Ankara.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk sayım 1927'de yapılmış olup, bu sayımda il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus tespit edilmiştir. Kargı bu tarihte Tosya ilçesine bağlı bir bucak merkezi olduğundan nüfus sayımı yapılmamıştır. 1927'den sonra ilki 1935 tarihinde olmak üzere her 5 yılda bir nüfus sayımı yapılmıştır.

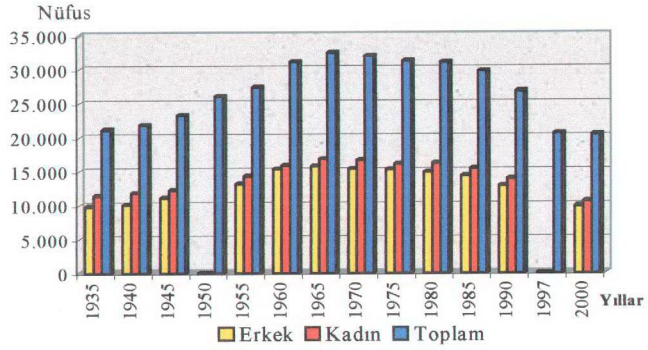
Tablo 46: Kargı İlçesi'nin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu.

Yıllar	Nüfusu			Artış-Azalış Miktarı	Yıllık Ort. Nüfus Artış Hızı (%)
	Erkek	Kadın	Toplam		
1935	9.764	11.359	21.123	-	-
1940	10.019	11.781	21.800	677	0.6
1945	11.058	12.191	23.249	1.449	1.3
1950	-	-	26.007	2.758	2.3
1955	13.112	14.243	27.355	1.348	1.0
1960	15.299	15.804	31.103	3.748	2.6
1965	15.676	16.757	32.433	1.330	0.8
1970	15.295	16.651	31.946	-487	- 0.3
1975	15.239	16.019	31.258	-688	- 0.4
1980	14.867	16.158	31.025	-233	- 0.1
1985	14.292	15.397	29.689	-1.336	- 0.9
1990	12.835	13.927	26.762	-2.927	- 2.1
1997	-	-	20.558	-6.204	-
2000	9.830	10.558	20.388	-170	- 2.7*

* Artış hızı değeri 10 yıllıktır.

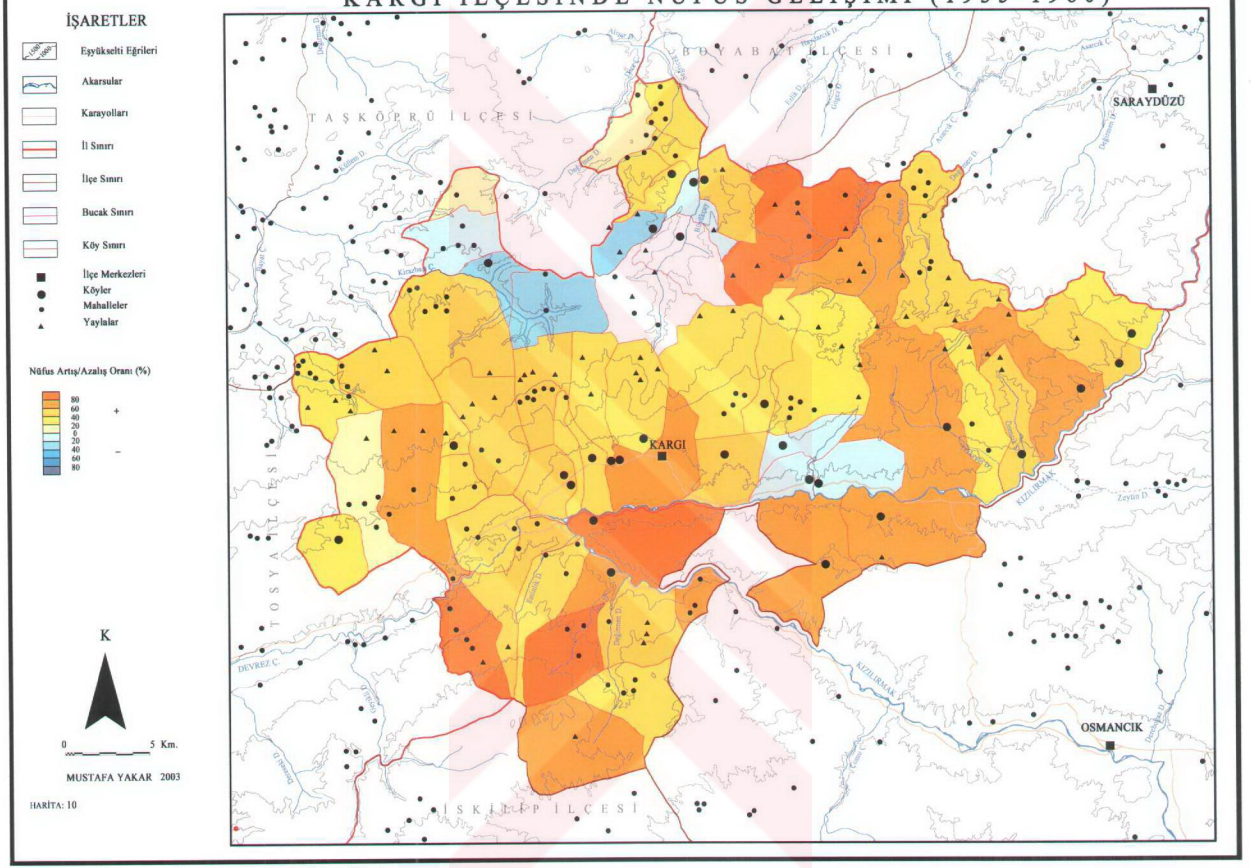
Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

Şekil 32: Kargı İlçesi'nin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu.

Köylerde yaşayan nüfusun da sayıldığı 1935 sayımında ilçede 21.123 kişi vardır. Bu nüfusun 2.192'si (% 10.4) Kargı'da bulunurken geriye kalan 18.931 kişi (% 89.6) köylerde yaşamaktadır. Bu yıla ait ilçe nüfusunun bir diğer dikkat çeken noktası ise kadın nüfusun fazla olmasıdır. İlçe nüfusunun % 46.2'si (9.764 kişi) erkeklerden oluşurken % 53.8'i (11.359 kişi) kadınlardan meydana gelmektedir (Tablo: 46). Cinsiyet dağılımındaki bu dengesizlik yüzyılın ilk çeyreğinde geçirilmiş olan Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının etkisinden kaynaklanmış olmalıdır. 1940 yılına geldiğimizde ilçede nüfus sadece 677 kişi artarak 21.800'e çıkmıştır ki bu sürede yıllık nüfus artış hızı % 0.6 ile % 1 seviyesinin dahi altında olmuştur (Tablo: 46). Köylerde ve ilçe gelelinde görülen bu durgunlukta II. Dünya Savaşının ülkemizde yarattığı olumsuz etkinin rolü olmalıdır. (Şekil: 32). 1945 yılında 23.249 kişinin sayıldığı ilçede nüfus 1965 yılına kadar yıllık ortalama % 0.8 ile % 2.6 arasında değişen oranlarda artarak 32.433'e yükselmiştir (Tablo: 46, Şekil: 32). Aynı artış ilçe köyleri için de geçerlidir. 1935-1960 arasında nüfus artış-azalış oranları dikkate alınarak hazırlanmış olan haritada Demirören, Karapürçek, Başköy, Gökbudak, Hacıveli, Bozarmut, ve Yağcılar köyleri dışındaki tüm yerleşmelerde nüfus değişen oranlarda artmıştır (Harita: 10). En fazla artış ise Cihadiye, İnceçay, Avşar ve Seki köylerinde görülmüştür. Kargı ilçe merkezinin bile % 66.6 oranında arttığı bu dönemde Avşar köyü % 162.8 ile en fazla artışa sahiptir. İlçe genelinde ise aynı dönemde nüfus artış oranı % 47.2 olmuştur.

KARGI İLÇESİNDE NÜFUS GELİŞİMİ (1935-1960)

1965 yılından sonra doğal kaynakların ilçede nüfusu beslemede yetersiz kalması, şehirlerin ülke genelinde sanayileşme ile birlikte yeni istihdam sahaları oluşturarak nüfus çekim merkezi haline gelmeye başlaması, ulaşım imkanlarının gelişmesi, başta eğitim ve sağlık olmak üzere şehrin nimetlerinden faydalanma isteği ve hemşehrilik ilişkileri köylerden başta İstanbul olmak üzere Ankara, Çorum gibi merkezlere göçler başlamıştır. Böylece 1965 yılından sonra başlayan göç hareketiyle nüfusun azaldığı yeni bir dönem belirmiştir (Şekil: 32). Yıllık ortala artış-azalış hızı % -0.3 ile % -2.1 arasında gerileyerek 1997'de 20.558 olmuştur. 1960-2000 dönemi için yapılmış olan nüfus gelişim haritası bir önce döneminkinin tam tersi bir görünüme sahiptir (Harita: 11). Bu dönemde Akkise, Çukuralıç, Kavakçayı, Hacıhamza ve Kargı merkez dışındaki tüm köylerde nüfus azalmıştır. Ilgaz dağları üzerindeki köyler en fazla azalırken Kargı Ovası'ndan yararlanan köylerde azalışın nisbeten az olması dikkat çekmektedir. 2000 yılında küçük bir düşüşle 20.388 inen ilçe nüfus artık yeni bir dengeye kavuştuğunu göstermektedir. Dolayısıyla 1997 yılından itibaren başlayan yeni ve son bir dönemden söz edilebilir (Şekil: 32). 1935-1960-2000 yıllarında köy nüfuslarının büyüklüklerine göre gruplanarak oluşturulan haritaya bakıldığında 1960 yılı en fazla nüfusa sahipken 2000 yılında gelindiğinde aradan geçen 40 yılda hızlı bir düşüşle 1935 yılındaki değerlerinin dahi altına düşmüştür (Harita: 12).

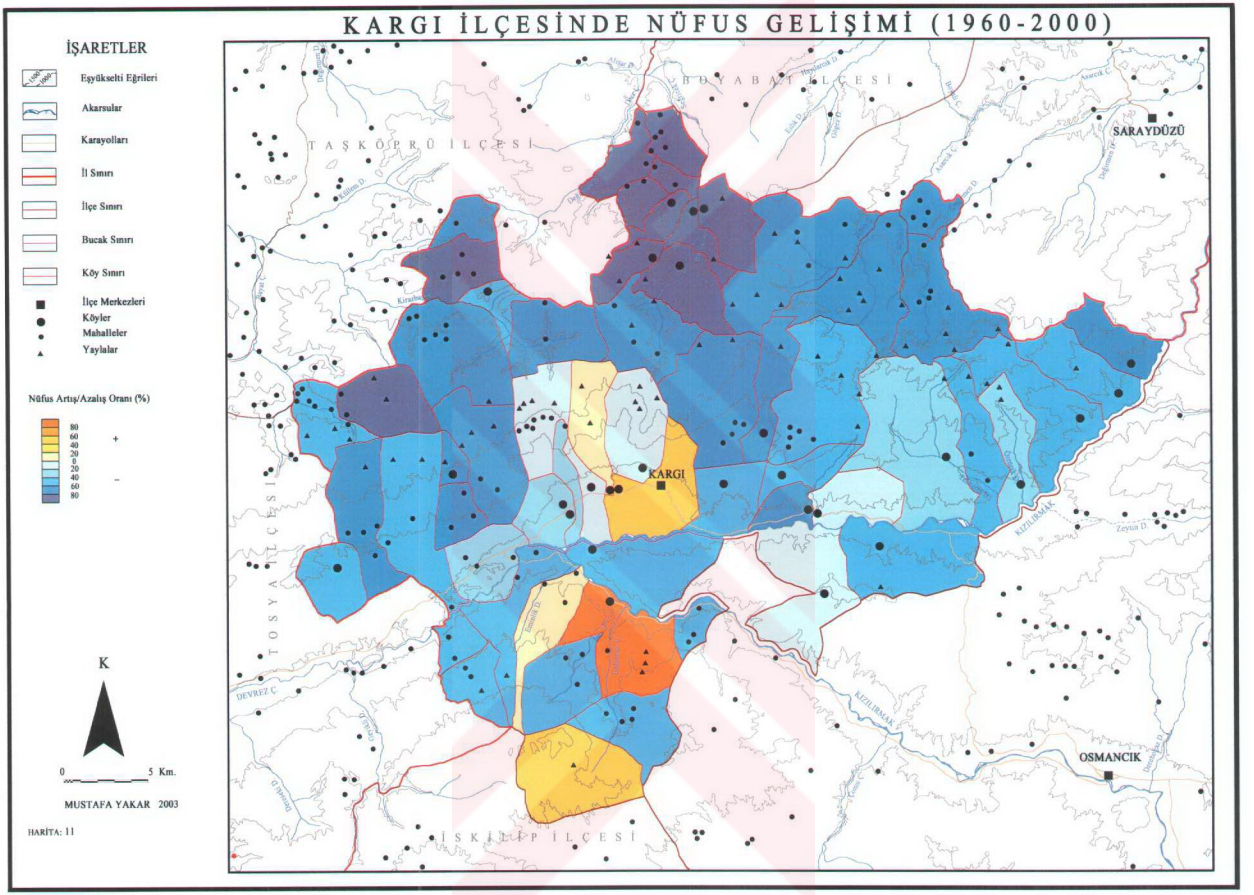
Tablo 47: Kargı İlçe Merkezinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu.

Yıllar	Nüfusu			Artış-Azalış Miktarı	Yıllık Ort. Nüfus Artış Hızı (%)
	Erkek	Kadın	Toplam		
1935	1.049	1.143	2.192	-	-
1940	1.043	1.204	2.247	55	0.5
1945	1.064	1.219	2.283	36	0.3
1950	-	-	2.627	344	2.8
1955	1.479	1.536	3.015	388	2.8
1960	1.872	1.781	3.653	638	3.9
1965	2.001	1.953	3.954	301	1.6
1970	2.131	2.170	4.301	347	1.7
1975	2.595	2.426	5.021	720	3.1
1980	2.562	2.667	5.229	208	0.8
1985	2.730	2.747	5.477	248	0.9
1990	2.906	2.952	5.858	381	1.3
1997	-	-	5.109	-749	-
2000	2.828	2.890	5.728	619	-0.2*

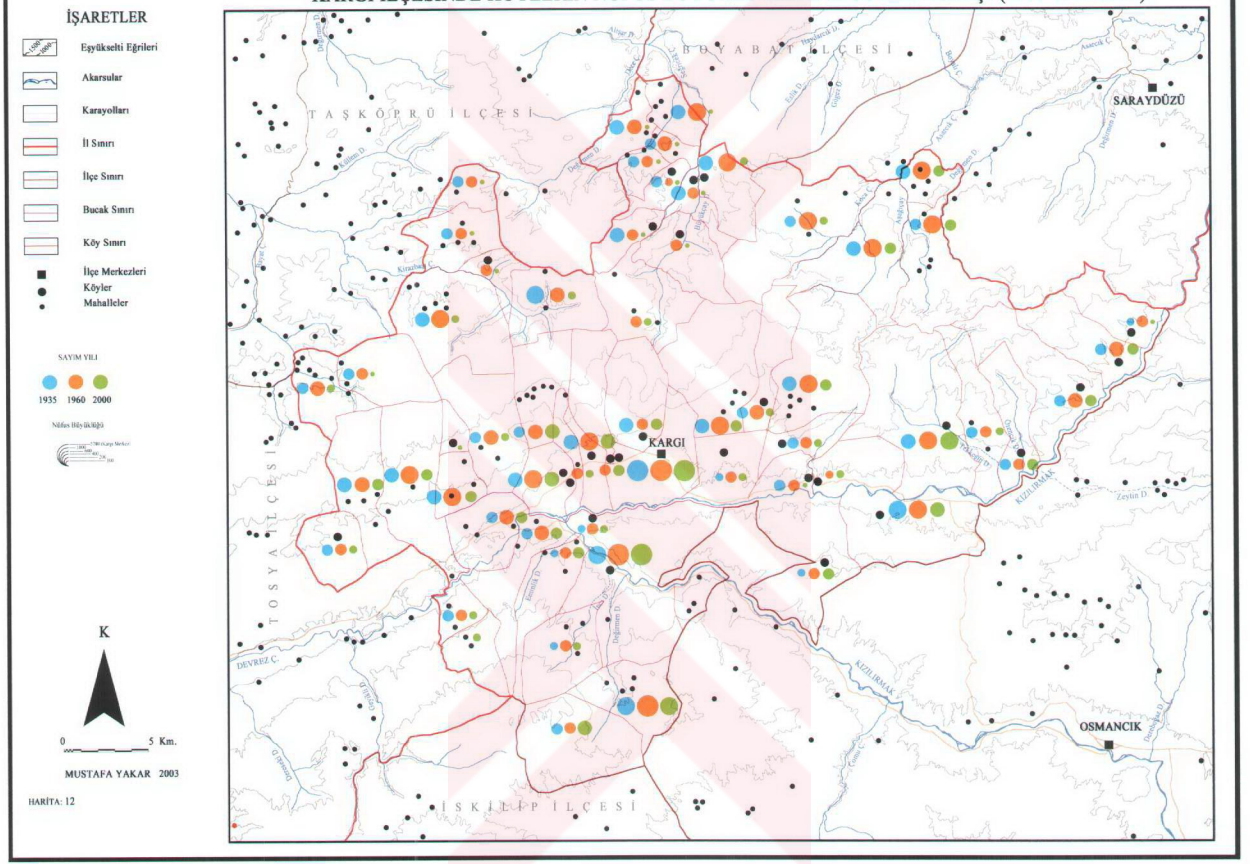
* Artış hızı değeri 10 yıllıktır.

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

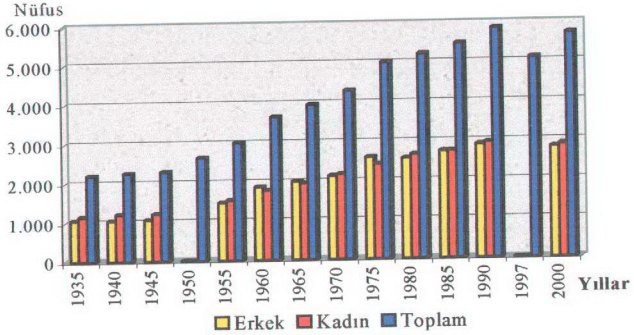
KARGI İLÇESİNDE NÜFUS GELİŞİMİ (1960-2000)

KARGI İLÇESİNDE KÖYLERİN NÜFUS BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE DAĞILIŞI (1935-1960-2000)

Şekil 33: Kargı İlçe Merkezinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu.

Kargı kasabasının nüfus gelişimine grafikten bakıldığında ilçeninkinden farklı bir gelişmeye sahne olduğu görülmektedir (Şekil: 33). 1936 yılında ilçe merkezi olmasına rağmen Kargı nüfusunda 1940 hatta 1945 nüfusunda önemli bir değişim görülmez (Tablo: 47). II. Dünya Savaşı tehlikesi ve 1943'te yaşanan deprem bu durgunluktaki etkili unsurlardır. Böylece ilçe merkezi için 1935-1945 arasındaki zaman dilimi nüfus gelişiminde ilk dönem olarak belirmektedir (Şekil: 33). 1955'ten sonra artmaya başlayan kasaba nüfusu 1990 yılında 5.858 olmuştur. Bu ikinci dönemde nüfus yıllık ortalama artış hızı % 0.8 ile 3.9 arasında değişen oranda gerçekleşmiştir. İlçe merkezi olmanın getirdiği yeni iş imkanlarının olması, kendisine bağlı olan köylerin ihtiyaçlarını karşılayan birinci derecede merkez olması, Kargı Ovası'nın önemli bir bölümünün kasaba halkı tarafından işlenmesi ve ülkemizde başlatılan planlı kalkınma dönemi uygulamalarının olumlu etkisi nüfus artışına neden olduğu söylenebilir. İlçe genelinde 1965 yılından sonra başlayan göç hareketleri ilçe merkezinde 1990 yılından sonra görülmeye başlamıştır. Bu nüfus hareketi kasabada nüfusun azalmaya başladığı üçüncü dönemi oluşturmuştur. 1997 nüfus tespitine göre hızlı bir düşüşle 5.109'a kadar düşmüş fakat, 3 yıl sonraki sayımda artarak 5.728'e çıkmış olması nüfus sayımının güvenirliği ile ilgili olmalıdır. Zira bu kadar kısa bir sürede nüfusu değiştirecek herhangi bir durum söz konusu olmadığı gibi ilçe köyleri nüfusunda da böyle bir hızlı değişiklik yoktur.

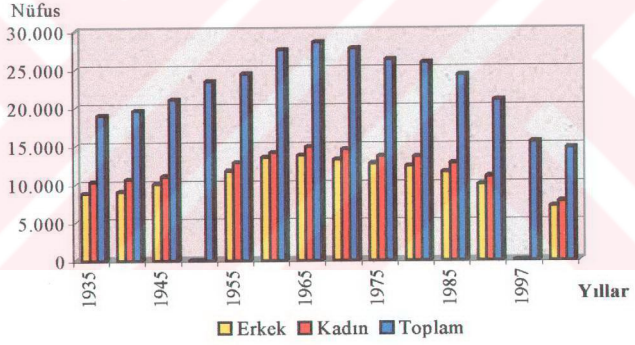
Tablo 48: Kargı İlçesi Köylerinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu.

Yıllar	Nüfusu			Artış-Azalış Miktarı	Yıllık Ort. Nüfus Artış Hızı (%)
	Erkek	Kadın	Toplam		
1935	8.715	10.216	18.931	-	-
1940	8.976	10.577	19.553	622	0.6
1945	9.994	10.972	20.966	1.413	1.4
1950	-	-	23.380	2.414	2.2
1955	11.633	12.707	24.340	960	0.8
1960	13.427	14.023	27.450	3.110	2.4
1965	13.675	14.804	28.479	1.029	0.7
1970	13.164	14.481	27.645	-834	-0.6
1975	12.644	13.593	26.237	-1.408	-1.0
1980	12.305	13.491	25.796	-441	-0.3
1985	11.562	12.650	24.212	-1.584	-1.2
1990	9.929	10.975	20.904	-3.308	-2.9
1997	-	-	15.449	-5.455	-
2000	6.992	7.668	14.660	-789	-3.5*

* Artış hızı değeri 10 yıllıktır.

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

Şekil 34: Kargı İlçesi Köylerinin Sayım Yıllarına Göre Nüfusu.

İlçe köylerine baktığımızda ilçe geneline benzer bir nüfus gelişiminin olduğu görülür (Şekil: 34). 1935 yılında 18.931 kişinin yaşadığı köylerde nüfus 1965 yılına kadar artarak 28.479'a çıkmıştır. En yüksek ortalama artış hızı % 2.4 ile 1955-1960 yılları arasında yaşanmıştır. 1965 yılından sonra başlayan göç hareketleri sonucunda 2000 yılında köylerde yaşayan nüfus 14.660'a kadar gerilemiştir (Tablo: 48). Göçlerle sürekli nüfus kaybeden ilçenin özellikle yüksek dağlık kesimindeki köyler bugün sadece birkaç ailenin yaşadığı yerleşmeler haline gelmiştir. Nüfus artış-azalış oranlarına bakıldığında köylerdeki bu düşüş çok açık bir şekilde görülmektedir (Tablo: 51, Şekil: 36).

Tablo 49: Kargı İlçesindeki Köylerin Sayım Yıllarına Göre Toplam Nüfusu.

KÖYLER	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000
Akçataş	-	-	-	255	246	248	258	219	137	98	111	65	28	48
Akkaya	174	192	212	233	262	286	341	405	377	495	536	502	343	276
Akkise	-	-	-	281	298	320	313	359	326	305	373	392	331	361
Alioğlu	342	364	376	378	382	435	437	387	354	332	281	206	67	78
Arık	537	566	563	617	633	711	752	620	418	447	381	337	206	209
Bademce	451	447	438	517	489	540	565	540	543	507	459	369	295	208
Bağözü	276	209	245	289	335	367	448	467	475	429	400	309	188	172
Başköy (Kirazbaşı)	-	-	-	301	291	326	304	260	241	211	171	144	75	100
Bayat	338	352	343	379	393	430	444	433	431	406	315	226	131	117
Bozarmut	402	457	484	534	583	278	276	206	159	163	113	76	49	53
Cihadiye	277	306	781	709	558	710	863	651	335	498	338	278	202	200
Çakırlar	-	-	-	242	210	236	232	269	284	237	259	222	160	178
Çalköy	451	473	493	517	517	528	473	380	307	274	213	186	120	81
Çobankaya (Vahşili)	502	541	531	553	546	612	535	445	418	323	288	190	99	88
Çobanlar	508	546	596	638	642	733	679	561	439	344	264	196	94	113
Demirören (Eğzen)	364	364	336	367	240	313	357	338	307	285	193	164	98	99
Dereköy	337	376	366	422	423	482	527	550	530	594	631	585	447	429
Gökbudak (Bayaslı)	286	295	297	291	262	264	235	205	169	138	122	76	30	37
Gökçedoğan (Tekkeşin)	568	590	677	777	820	967	1059	1179	1254	1288	1187	1054	741	647
Gölet	412	426	658	690	630	734	773	581	453	565	387	303	173	222
Göletçetmi	387	391	447	502	525	605	585	449	392	385	327	287	184	227
Göletdereköy	459	502	512	578	618	671	703	550	459	426	367	276	151	214
Gölköy	553	635	625	677	662	684	634	645	568	472	434	423	348	365
Gümüşoğlu	248	276	263	272	266	279	228	205	147	101	89	98	52	66
Günyazı (Haynaz)	366	407	428	506	511	517	530	480	488	465	318	223	131	156
Hacıveli	608	592	623	345	413	417	374	313	273	255	229	168	101	120
Halılar	518	568	666	497	536	624	683	806	766	854	847	755	569	581
Kabakçı	-	-	-	-	-	-	-	-	217	159	149	96	52	82
Karaboya	143	146	148	185	203	225	231	225	195	194	184	142	137	123
Karacaoğlan	313	247	251	307	356	461	472	526	531	575	621	400	228	206
Karakise	436	469	249	268	304	325	367	377	344	346	415	370	291	311
Karaosmanlı	218	220	222	247	277	301	265	215	178	159	123	72	25	35
Karapürçek	-	-	-	-	129	164	190	225	219	201	207	188	152	145
Koyunkıran	190	203	210	216	222	247	211	174	157	157	88	61	22	32
Köprübaşı	252	240	237	251	304	368	416	419	430	460	464	464	300	277
Maksutlu	605	654	603	731	829	994	1122	1198	1324	1388	1146	990	643	551
Oğuzköy	225	219	237	269	269	276	287	263	258	259	239	169	122	128
Örencik	336	314	309	361	321	296	288	273	236	241	224	167	131	145
Pelitçik	449	444	585	643	623	727	766	766	757	722	662	495	289	347
Pelitözü	310	317	366	367	396	429	423	339	231	313	282	253	137	144
Saraçlar	463	571	567	619	625	715	754	565	509	361	329	222	140	146
Saraycık	322	288	320	388	457	576	596	628	655	633	614	527	298	275
Sinanözü	196	155	159	173	194	248	266	281	272	290	246	188	92	97
Sünlük	266	283	280	316	339	391	406	401	361	313	220	107	53	40
Tepelice	-	-	-	-	-	322	353	320	277	273	302	306	84	102
Uzunyurt (Mora)	568	581	600	628	648	707	698	610	507	425	368	340	240	213
Yağcılar	459	498	539	325	339	377	370	323	271	173	122	80	46	42
Yeşilköy (Runkuş)	510	502	538	615	711	808	921	954	953	1035	960	833	1809	600
Hacıhamza	719	746	785	1067	1136	1244	1316	2204	1875	1501	1887	2269	1834	2468
Abdullah	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	173	136
Avşar	105	127	196	210	276	276	288	298	275	310	285	277	134	150
Beygircioğlu	382	429	372	382	420	520	535	608	651	689	681	559	306	321
Çeltiközü (Mandıra)	271	257	265	284	304	410	432	288	438	461	394	394	177	231
Çukuralıç	249	258	295	323	365	399	440	433	473	513	537	407	521	591
Güney	836	737	814	856	927	1084	1113	921	1095	1131	1098	999	667	641
İnceçay	201	212	242	278	328	391	415	369	451	516	573	477	175	192

Kavakçayı	190	161	185	218	228	235	284	310	300	313	370	295	224	268
Obruk	210	225	236	267	287	319	339	327	355	393	416	335	295	-
Sekiköy	143	175	196	219	232	298	307	302	392	395	373	312	239	176
KARGI	2.192	2.247	2.283	2.627	3.015	3.653	3.954	4.301	5.021	5.229	5.477	5.858	5.109	5.728
KARGI İLÇESİ	21.123	21.800	23.249	26.007	27.355	31.103	32.433	31.946	31.258	31.025	29.689	26.762	20.558	20.388

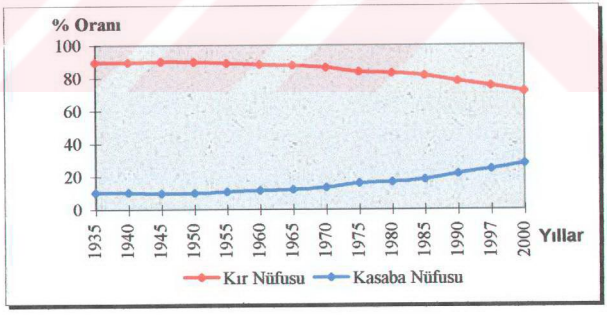
Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

1935-2000 yılları arasındaki köy nüfuslarının olduğu tabloya bakıldığında nüfus miktarındaki azalışların vadideki köylerle dağlık sahadaki köylerde farklı tarihlere rastladığı görülür (Tablo: 49). İlk göç hareketinin başladığı yüksek kesimlerdeki köyler bugün en az nüfusa sahip olan yerleşmelerdir. Çeltik tarımının giderek eski önemi ve getirisini kaybettiği vadi köyleri de bugün göçle hızlı nüfus kaybetmektedirler.

Tablo 50: Kargı İlçesinde Kasaba ve Kır Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Oransal Gelişimi (%).

	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000
Kır Nüfusu	89.6	89.7	90.2	89.9	89.0	88.3	87.8	86.5	83.9	83.2	81.6	78.1	75.2	71.9
Kasaba Nüfusu	10.4	10,3	9.8	10.1	11.0	11.7	12.2	13.5	16.1	16.8	18.4	21.9	24.8	28.1

Şekil 35: Kargı İlçesinde Kasaba ve Kır Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Gelişimi.

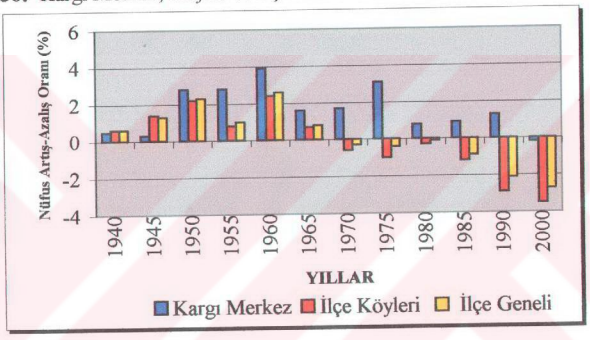
Nüfusun kır-kasaba ayrımında her dönemde kırsal nüfus oranının en fazla olduğu görülür (Tablo: 50, Şekil: 35). Ancak kasaba nüfusunun kır nüfusuna oranla sürekli arttığı buna karşın kırsal nüfus oranının giderek azaldığı dikkati çekmektedir

(Şekil: 35). 1935'de ilçe nüfusunun yaklaşık % 90'ı kırda yaşarken 2000 yılında bu oran % 72'ye kadar düşmüştür.

Tablo 51: Kargı Merkez, Köyler ve İlçe Genelinde Nüfus Artış-Azalış Hızları (%).

	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000
Kargı Merkez	-	0,5	0,3	2,8	2,8	3,9	1,6	1,7	3,1	0,8	0,9	1,3	-	-0,2
İlçe Köyleri	-	0,6	1,4	2,2	0,8	2,4	0,7	-0,6	-1	-0,3	-1,2	-2,9	-	-3,5
İlçe Geneli	-	0,6	1,3	2,3	1	2,6	0,8	-0,3	-0,4	-0,1	-0,9	-2,1	-	-2,7

Şekil 36: Kargı Merkez, Köyler ve İlçe Genelinde Nüfusun Artış-Azalış Hızları.

3.2. Nüfusun Dağılışı

Nüfus, sınırları belli olan herhangi bir yerde yine belli bir zaman diliminde yaşayan insan sayısı olduğuna göre o sahanın yerleşmeye açılmasıyla nüfusundan bahsedilebilir. Zira sürekli yer değiştiren göçebelerin daimi kaldıkları herhangi bir yer olmadığından nüfus sayımını da yapmak mümkün değildir. Buna göre bir yerde yerleşmenin kuruluşu ve dağılışını belirleyen faktörler aynı zamanda dolaylı olarak nüfusun dağılışında da etkili ve belirleyicidirler.

Kargı ilçesi Batı Karadeniz Bölümünün iç kuşağında kalmaktadır. Bölümün ana morfolojik birimleri nüfusun dağılışında etkili olmuştur. Batı-doğu yönündeki sıradağlar arasındaki vadi ve ovalar sık nüfusluyken plato ve dağlık sahalar seyrek nüfuslu alanlara karşılık gelmektedir.

Batı Karadeniz Bölümünün bu genel görünümünü en iyi yansıtan yerlerden biri Kargı İlçesidir. İlçe güneyden Kös ve Ada Dağları ile kuşatılırken kuzeyden Ilgaz Dağları'nın ilçe sınırları içinde kalan doğu kesiminden meydana gelmekte olup bu sahalar nüfusun en seyrek yerlerine hatta nüfus boşluklarına karşılık gelmektedir. Devrez-Kızılırmak vadi tabanları ile Kargı Ovası tam tersine sık nüfuslu yerlerdir. Hemen ilk bakışta göze çarpan bu genel görümde ayrıntıda bazı farklılıklar da yok değildir.

İlçede nüfusun dağılışını göstermek için noktalama yöntemiyle nüfus dağılışı haritaları meydana getirilmiştir. Nüfusun dağılışında aradan geçen zamanda içinde meydana gelen değişmeleri de göstermek için 1935, 1960 ve 2000 yılları için ayrı ayrı haritalar hazırlanmıştır (Harita: 12,13,14).

1935 yılına ait nüfus dağılışı haritasına baktığımızda Ilgaz Dağlarının yüksek ve zirve kesimleri, Kös Dağı ile Ada Dağı seyrek nüfusluyken Devrez-Kızılırmak vadi tabanının özellikle 500 m. eşyükselti eğrisi içinde kalan bölümü sık nüfusludur (Harita: 13). Yeryüzü şekilleri, iklim, toprak özellikleri ve sulama imkanıyla tarımsal potansiyelin yüksek olduğu saha olması sık nüfuslanmasında rol oynamıştır. Ayrıntıda ise söz konusu sahanın her yerinde nüfusun dağılışı eşit olmamıştır. Bunun nedeni ise tamamen vadi tabanının morfolojik özelliklerinin farklılık göstermesidir. Vadi tabanının yer yer genişleyip daralması tarım yapılabilecek verimli alanlarının büyüklüğünü etkilemektedir. Nitekim vadinin genişleyerek bir ova halini aldığı Beygircioğlu-Çeltiközü köylerinden doğuda Kargı kasabası doğusundaki Kepez Burnuna kadar uzanan Kargı Ovası en sık nüfuslu alandır. Ovanın doğu sınırında daralarak tekrar vadiye dönüştüğü Karaboya, Demirören ve Karapürçek köylerinin bulunduğu kesimde bir seyreklik belirmektedir. Daha doğuya doğru Maksutlu köyünden itibaren ilçenin Kızılırmak vadisindeki en son köyü olan Sinanözü köyüne kadar olan kesimde tekrar bir yoğunluk görülmekle birlikte bu hiçbir zaman Kargı Ovası'ndaki kadar sık değildir. Maksutlu köyü bir kenara bırakılırsa ilçenin Kızılırmak kavisi içinde kalan kesimi nüfus bakımından çok seyrektir. Kızılırmak'ın ilçedeki kalan vadisi boyunca verimli tarım yapılabilecek yerlerinin çok az alması nüfusuna etki etmiştir. Kızılırmak kavisi içindeki bu saha özellikle de Ada Dağı'nın kuzey yamaçları ile nehir arasındaki dar şerit eskiden beri hayvancılık için kullanıla gelmiştir. Devrez Çayı vadisinde ise Beygircioğlu köyü batısında vadi tabanının

daralarak boğaz görünümüne bürünmesi daha az nüfuslanmasına neden olmuştur. Haritaya bakıldığında Kızılırmak'a karışan yan derelerden Tekkeşin ve Değirmen dereleri vadileri bu akarsuların sularıyla sulanabilmesiyle bağ ve bahçelerin yer alması az da olsa nüfusu kendisine çekmiştir (Harita: 19).

Devrez ve Kızılırmak vadi tabanından gerek kuzey gerekse güney yönünde yamaçlara doğru çıkıldıkça artan yükseltiyle birlikte nüfus da hızla seyrekleşmek hatta boşluklar görülmektedir. Üst yüzeyler ve zirveler kesimi sadece dönemlik olarak yaylacılık faaliyeti amaçlı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu sahada yaz mevsimi için bir nüfus dağılışından söz edilebilir.

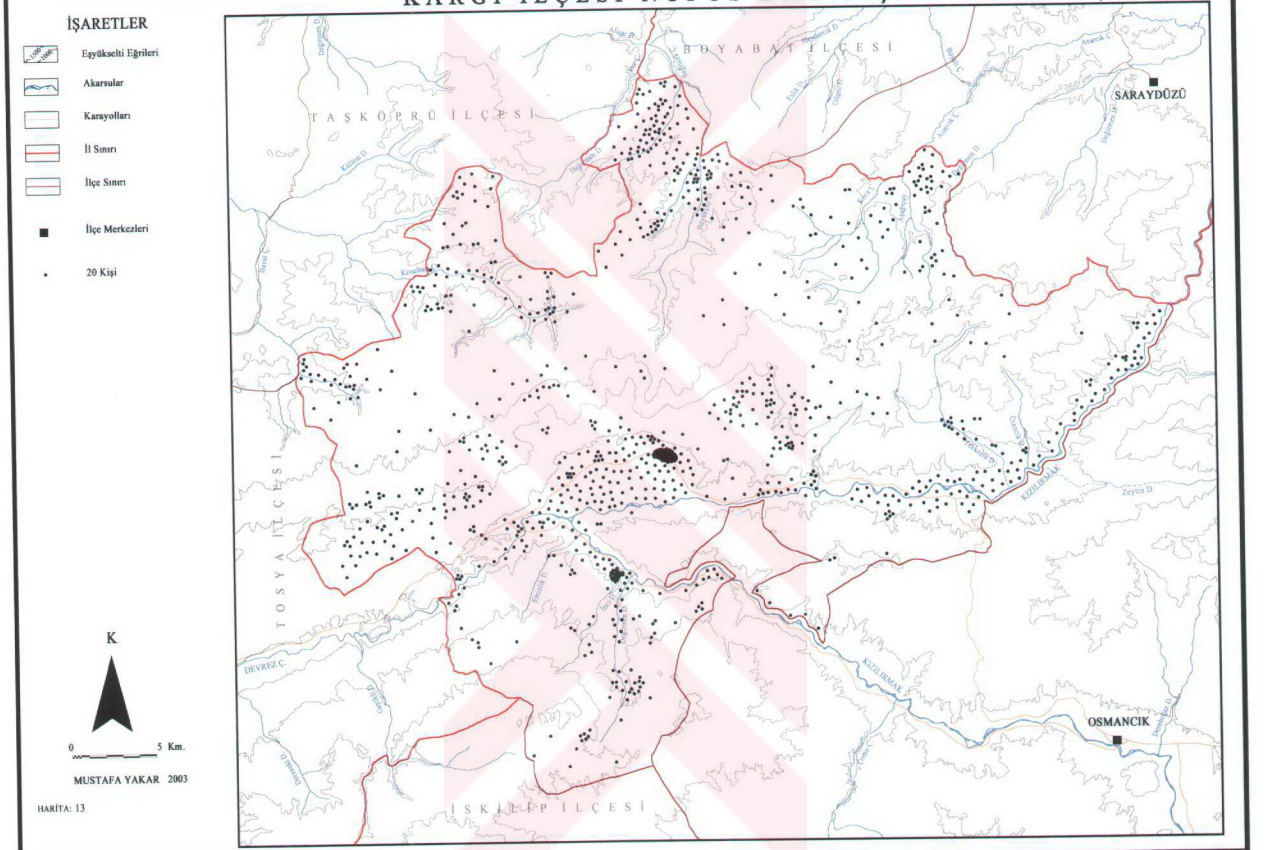
Ilgaz Dağları'nın Kızılırmak'a bakan güney yamaçlarında nüfusun toparlandığı iki farklı alan dikkati çekmektedir. Uzunyurt, Pelitözü, Göl ve Örencik köylerinin bir araya geldiği birinci alan ile ilçenin batısında Günyazı, Kabakçı, Arık, Pelitçik, Bademce ve Oğuz köyleri ikincisini oluşturmaktadır. Her iki kesimde genelde eğimin fazla olduğu Ilgaz dağları güney yamaçlarındaki nisbeten tarımın yapılabildiği az eğimli yerlerdir.

Ilgaz Dağlarının üst yüzeyleri seyrek nüfuslu olup oldukça geniş bir alan kaplamaktadır. Yaylacılığın önemli olduğu bu sahada tarım iklim, bitki örtüsü, eğim ve toprak özellikleri yönüyle ikinci planda kalmaktadır.

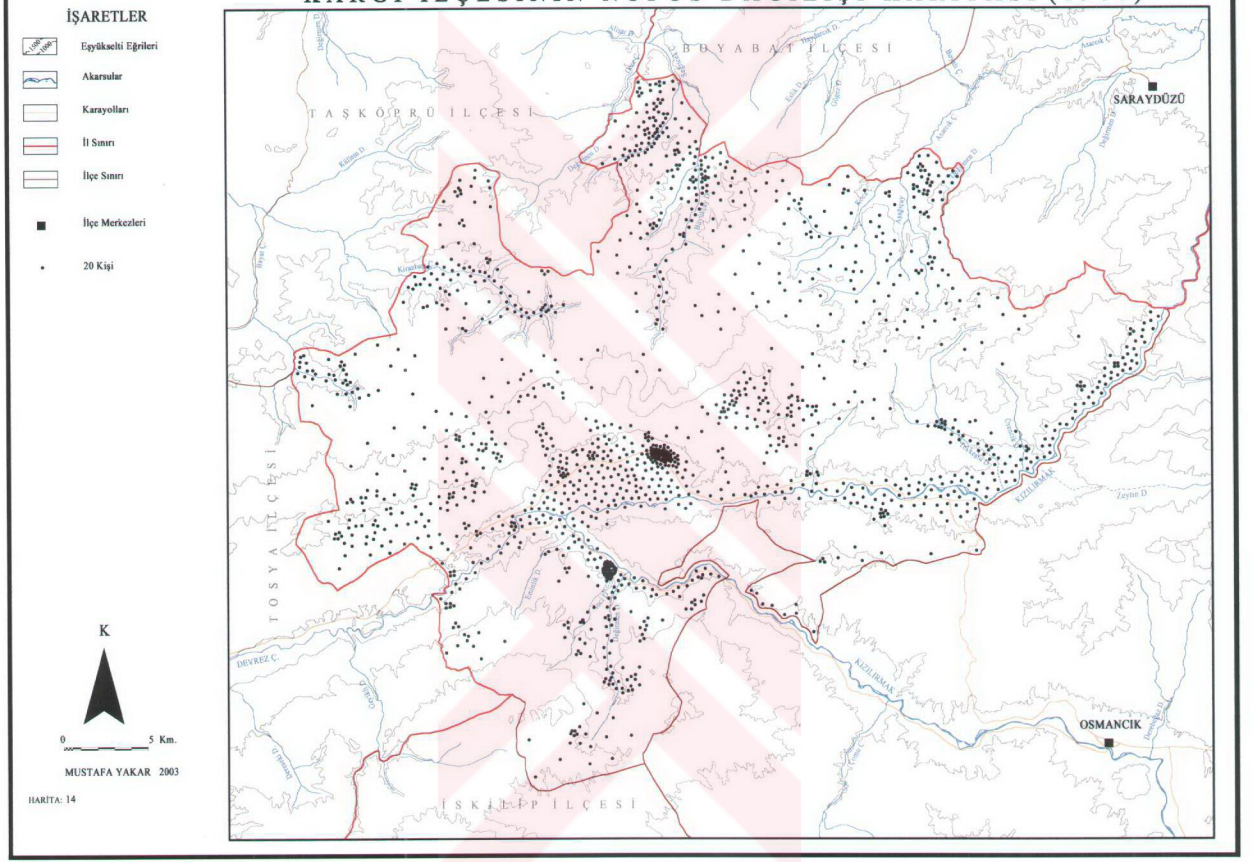
Ilgaz Dağlarının kuzeye doğru hafif eğimli yüzeyleri Gökırmak'ın kolları tarafından yarılmış durumdadır. İşte bu akarsular tarafından yarılmış olan dar vadi tabanları başta iklim olarak daha ılıman olması ve küçük de olsa tarım yapılabilecek arazilerin olması nüfus çekim yerleri arasında yer almasına neden olmuştur. Bu sahalar dört ayrı grup oluşturmaktadır. Bunlar ilçenin kuzeybatısındaki Bayat köyü mahalleri ile Sünlük köylerinin içinde kurulduğu Bayat Çayı vadisi ve Kirazbaşı Çayı vadisi, kuzeyde Büyükçay ve ona karışan yan dereler ile son olarak ilçenin kuzey doğusundaki Gölet, Göletçetmi, Göletdere ve Cihadiye köylerinin yer aldığı hafif eğimli plato nitelikli düzlüklerdir. Bu son sahada Asarcık ve Arım Çayı kolları tarafından derin yarıldığından vadi tabanı değerlendirilebilecek nitelikte değildir.

Sonuç olarak ilçede nüfusun dağılışında yeryüzü şekilleri, yükselti, iklim, toprak özellikleri, ile birlikte bitki örtüsü, tarım alanlarının yeterli olup olmaması su kaynakları ve ulaşım imkanları belirleyici olmuştur.

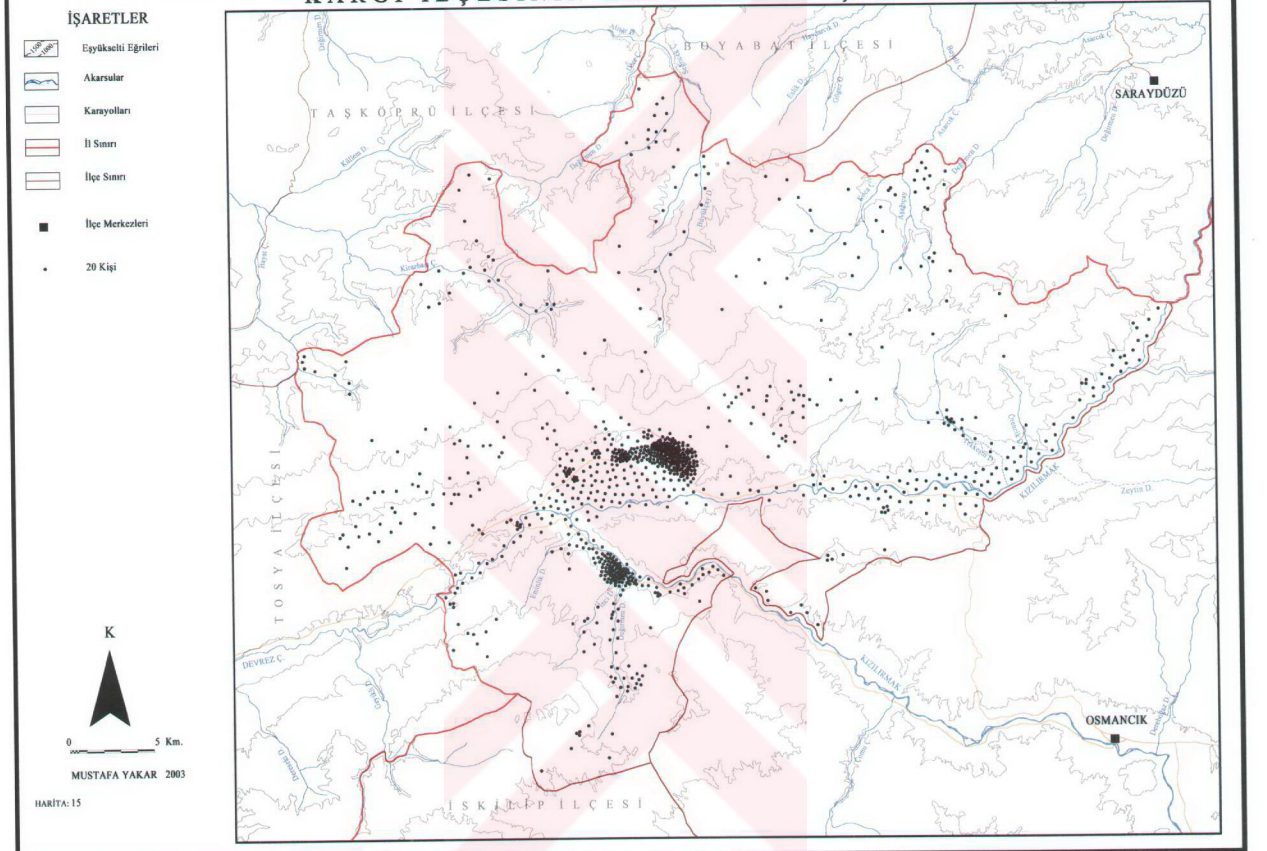
KARGI İLÇESİ NÜFUS DAĞILIŞI HARİTASI (1935)

KARGI İLÇESİNİN NÜFUS DAĞILIŞI HARİTASI (1960)

KARGI İLÇESİNİN NÜFUS DAĞILIŞI HARİTASI (2000)

1960 yılında nüfusun dağılışı 1935 yılındaki ile hemen hemen aynı özelliklere sahip olmakla birlikte en önemli farklılık bir önceki dönemdeki sık nüfuslu sahaların nüfusun artmasına bağlı olarak daha sıklaşmış olmasıdır (Harita: 14).

En son sayım olan 2000 yılında nüfus dağılışında ise 1965 yılından sonra köylerin göçle nüfus kaybetmesiyle nüfusun azalması dağılışta bazı değişiklere yol açmıştır (Harita: 15). Öncelikle önceki dönemlerin sık nüfuslu sahaları (Kargı Ovası hariç) bir seyrelme görülürken seyrek nüfuslu sahalar iyice azalarak neredeyse tamamen boşalmıştır. Haritada da görüldüğü gibi Ilgaz dağları üzerinde yer alan köyler büyük oranda azalarak nüfusun toplandığı eski sahalar bu özelliğini kaybetmişlerdir. Bir diğer dikkati çeken nokta ise Kargı ve Hacıhamza kasabaları ülkemizde kır nüfusunun kasaba ve şehirlere doğru yönelmesiyle daha sık nüfuslu merkezler olmuşlardır.

3.3. Nüfus Yoğunluğu

Nüfus yoğunluğu, birim alana düşen insan sayısı olarak tanımlanmaktadır[115]. Tanımdan da anlaşılacağı gibi nüfus yoğunluğu yaşanılan birim alan ile nüfus miktarı arasında ilişki kurabilmemizi sağlamaktadır. Böylece bir yerden başka bir yere yoğunluğun değişimi görülebilmekte ve bu değişimin nedenleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Başka bir ifade ile ortaya çıkan sonuç doğal ortamın potansiyelinin nüfusa yansımasıdır.

Tablo 52: Kargı İlçesinde Köylerin Yüzölçümleri ve 1935-1960-2000 Yılları Nüfusu ve Aritmetik Nüfus Yoğunlukları.

KÖY ADI	Yüzölçümü Km^2	1935	1935 Kişi/Km^2	1960	1960 Kişi/Km^2	2000	2000 Kişi/Km^2
Akçataş	18.6	-	-	248	13.3	48	2.6
Akkaya	33.5	174	5.2	286	8.5	276	8.2
Akkise	15.8	-	-	320	20.2	361	22.8
Alioğlu	3.9	342	87.7	435	111.5	78	20
Arık	8.4	537	44.0	711	58.8	209	24.9
Bademce	24.4	451	18.5	540	22.1	208	8.5
Bağözü	19	276	14.5	367	19.3	172	9
Başköy	4.9	-	-	326	66.5	100	20.4
Bayat	14.4	338	23.5	430	29.9	117	8.1
Bozarmut	8.4	402	47.8	278	33.1	53	6.3
Cihadiye	41.5	277	6.7	710	17.1	200	4.8
Çakırlar	5.9	-	-	236	40	178	30.1
Çalköy	10.1	451	44.6	528	52.3	81	8

[115] Özçağlar, A. (2000) Coğrafya'ya Giriş. Hilmi Usta Matbaacılık, s. 90, Ankara.

Çobankaya	9.8	502	51.2	612	62.4	88	9
Çobanlar	14.5	508	35.0	733	50.5	113	7.8
Demirören	7.3	364	13.3	313	42.9	99	13.6
Dereköy	20.1	337	16.8	482	24	429	21.3
Gökbudak	15.8	286	18.1	264	16.7	37	2.3
Gökçedoğan	49.5	568	11.5	967	19.5	647	13.1
Gölet	31.8	412	12.9	734	23.1	222	7
Göletçetmi	28.5	387	13.6	605	21.2	227	8
Göletdereköy	8.4	459	54.6	671	79.9	214	25.5
Gölköy	35	553	15.8	684	19.5	365	10.4
Gümüşoğlu	6.2	248	40.0	279	45	66	10.6
Günyazı	21.4	366	17.1	517	24.1	156	7.3
Hacıveli	20	608	24.5	417	20.8	120	6
Halılar	7.5	518	69.1	624	83.2	581	77.5
Kabakçı	3.8	-	-	-	-	82	21.6
Karaboya	15.6	143	9.2	225	14.4	123	7.9
Karacaoğlan	18.7	313	16.7	461	24.6	206	11
Karakise	20	436	21.8	325	16.2	311	15.5
Karaosmanlı	6	218	36.3	301	50.2	35	5.8
Karapürçek	20	-	-	164	8.2	145	7.2
Koyunkıran	6.2	190	30.6	247	39.8	32	5.2
Köprübaşı	15.7	252	16.0	368	23.4	277	17.6
Maksutlu	33.3	605	18.2	994	29.8	551	16.5
Oğuzköy	15	225	15	276	18.4	128	8.5
Örencik	9	336	37.3	296	32.9	145	16.1
Pelitçik	30	449	15	727	24.2	347	11.6
Pelitözü	14.8	310	20.9	429	29	144	9.7
Saraçlar	35.9	463	12.9	715	19.9	146	4.1
Saraycık	29.6	322	10.9	576	19.4	275	9.3
Sinanözü	14	196	14	248	17.7	97	6.9
Sünlük	17.9	266	14.9	391	21.8	40	2.2
Tepelice	22.5	-	-	322	14.3	102	4.5
Uzunyurt	28.4	568	20	707	24.9	213	7.5
Yağcılar	7.2	459	63.7	377	52.4	42	5.8
Yeşilköy	10.6	510	48.1	808	76.2	600	56.6
HACIHAMZA	8.1	719	88.8	1244	153.6	2468	118.1
Abdullah	10.6	-	-	-	-	136	12.8
Avşar	27.6	105	3.8	276	10	150	5.4
Beygircioğlu	16.3	382	23.6	520	32.1	321	19.7
Çeltiközü	19.4	271	14	410	21.1	231	11.9
Çukuralıç	32.4	249	7.7	399	12.3	591	18.2
Güney	33.4	836	25	1084	32.4	641	19.2
İnceçay	6.6	201	12.1	391	23.5	192	29.1
Kavakçayı	14.6	190	13	235	16.1	268	18.3
Obruk	12.8	210	16.4	319	24.9	-	-
Sekiköy	20.3	143	7	298	14.7	176	8.7
Kargı Merkez	22	2.192	100	3.653	166	5.728	260
KARGI İLÇESİ	1.082.3	21.123	20	31.103	29	20.388	19

Kargı ilçesinde nüfusun yoğunluğunu ortaya çıkarmak için önce her bir köyün yüzölçümü bulunmuştur[116]. Daha sonra yine köylerin 1935-1960 ve 2000 yılları nüfusları alan ile oranlanarak km^2'ye düşen kişi sayısı bulunmuş ve bir tablo oluşturulmuştur (Tablo: 52). Elde edilen değerler kendi içinde gruplara ayrılarak her

[116] Köylerin yüzölçümleri 1981'de yapılan Köy Envanter Etütleri'nden alınmıştır.

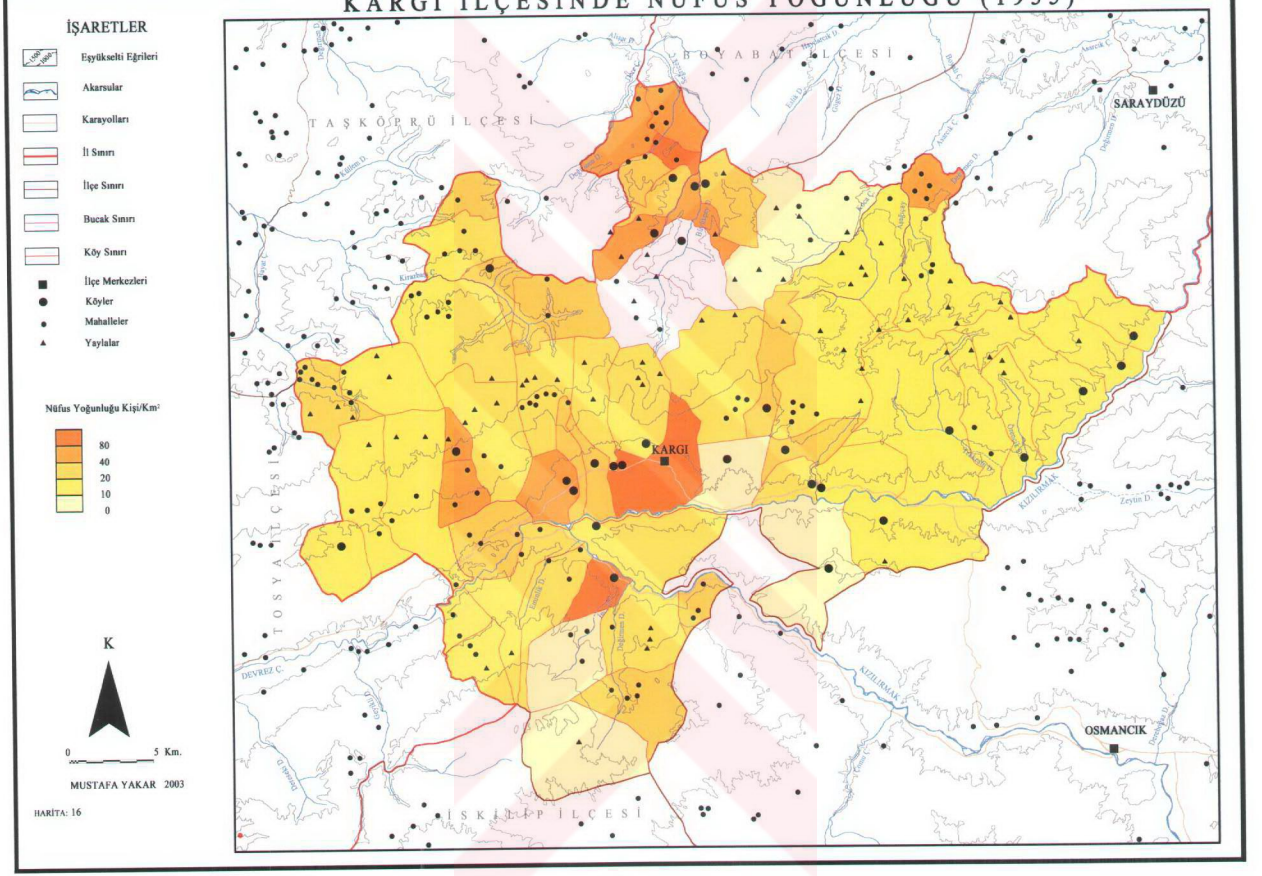
üç dönem için ayrı ayrı yoğunluk haritaları oluşturulmuştur. Nüfus yoğunluğu sadece toplam nüfusun yüzölçüme bölünmesiyle çıkan aritmetik yoğunluk için yapılmıştır. Diğer yoğunluk türleri veri eksikliği ve verilerin güvenilir olmaması nedeniyle hesaplanamamıştır.

1935 yılında Kargı ilçesinde km^2'ye 20 kişi düşmektedir. İlçe köylerinde bu değer km^2'ye 18 kişiyken ilçe merkezinde km^2'ye 100 kişi düşmektedir. Aynı yılda ülkemizde km^2'ye 18 kişi Çorum ilinde ise 19 kişi düşmektedir. Buna göre ilçede nüfus yoğunluğu az da olsa ülke ve il genelinden daha yüksektir. İlçe ortalamasının da içinde kaldığı 20-40 grubunda 11 yerleşme yer almaktadır. 40-80 grubunda 8, 80 ve üzerinde kişinin düştüğü grupta Alioğu, Hacıhamza ve Kargı merkez olmak üzere 3 adet yerleşme bulunmaktadır. İlçe genelinde ise 10-20 grubunun hakim olduğu görülür ki bu gruptaki yerleşme sayısı 25'tir (Harita: 16). Cihadiye, Karaboya, Akkaya, Seki ve Çukuralıç köylerinde yoğunluk km^2'ye 10 kişiden daha azdır. Alioğu köyünün de yer aldığı ilçenin kuzeye doğru yaptığı çıkıntıyı oluşturan köylerin yoğunluklarının yüksek olması nüfuslarının yüksek olmasından çok yüzölçümlerinin diğer köylere nazaran daha dar olması ile ilgilidir.

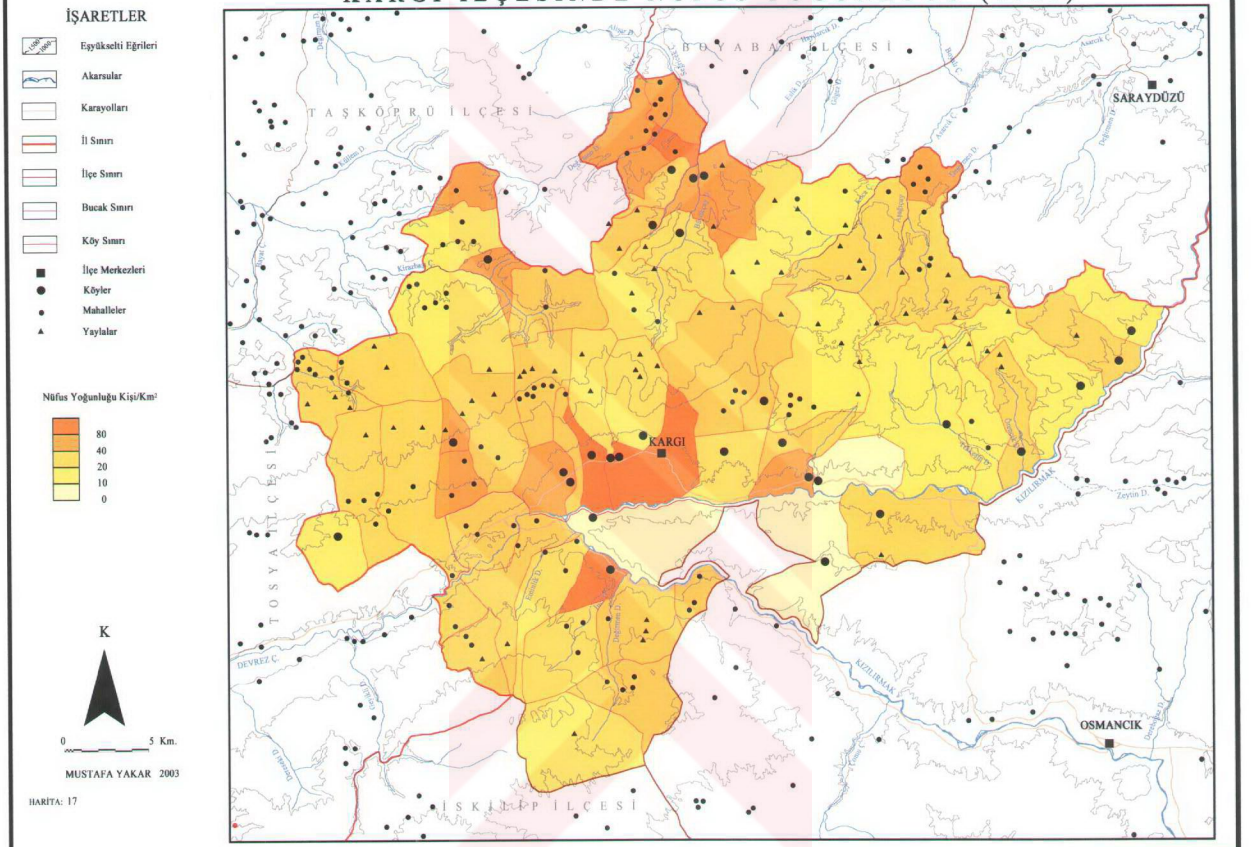
1960 yılında ise ilçe nüfusunun artması yoğunlukların da artmasına neden olmuştur (Harita: 17). İlçede km^2'ye 29 kişi düşerken köylerde bu değer 26 ilçe merkezinde ise 166 olarak gerçekleşmiştir. Bu yılda ülkemizde km^2'ye 36 kişi, Çorum ilinde ise 35 kişinin düşüyor olması ilçenin nüfus yoğunluğundaki artış hızının ülke ve il genelinin altında kaldığının bir göstergesidir. İlçe ortalamasının yer aldığı 20-40 grubunda 23 yerleşme bulunmaktadır. Km^2'ye 10 kişiden daha az insanın düştüğü köyler Karapürçek, Akkaya ve Avşar olmak üzere 3 adettir. 41-80 kişi arasındaki insanın düştüğü köy sayısı 11 olup, 81 ve üzerinde insanın karşılık geldiği yerleşmelere bir önceki dönemdekilere Halılar köyünün de eklenmesiyle sayı 4'e çıkmıştır. Bu dönemde de 1935 olduğu gibi ilçenin kuzeyindeki köyler ile Kargı Ovasından faydalanan köylerin yoğunlukları artmaya başlamıştır. İlçe merkezi olması nedeniyle Kargı'da km^2'ye 166 kişi düşerken bucak merkezi olan Hacıhamza'da 153 kişi düşmektedir.

2000 yılına geldiğimizde nüfus yoğunluğunun dağılışında önemli değişiklikler görülmektedir (Harita: 18). Haritaya bakıldığında açıkça görüleceği gibi ilçede göçle nüfusun azalmaya başlamasıyla Ilgaz dağları üzerinde yer alan tüm

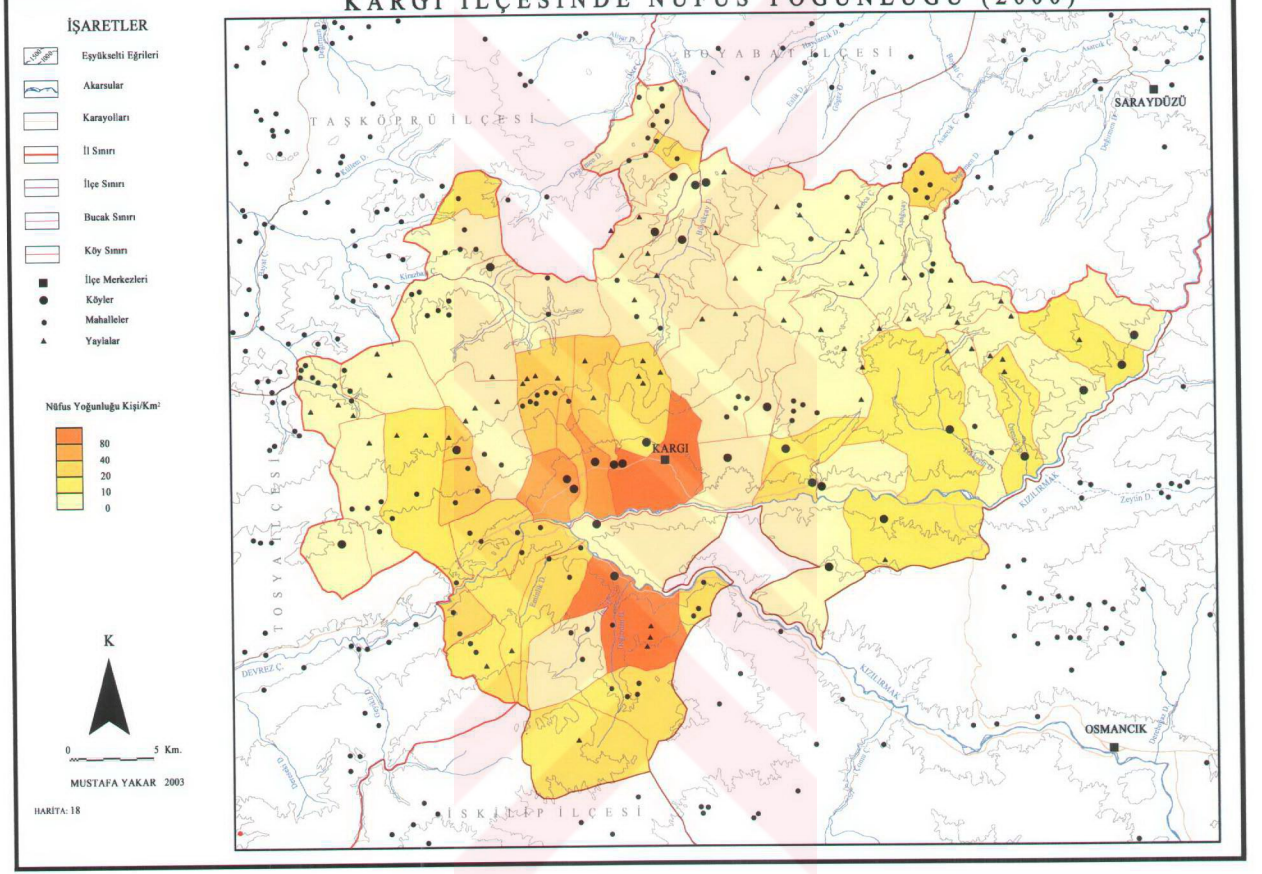
KARGI İLÇESİNDE NÜFUS YOĞUNLUĞU (1935)

KARGI İLÇESİNDE NÜFUS YOĞUNLUĞU (1960)

KARGI İLÇESİNDE NÜFUS YOĞUNLUĞU (2000)

köylerin yoğunlukları azalmıştır. Bu sahada bulunan Gümüşoğlu, Alioğlu ve Göletdere köyleri (bu köylerin alanlarının küçük olması nüfus yoğunluğunun yüksek olmasına neden olmuştur) hariç tüm köylerde yoğunluk km²'ye 10 kişiden daha azdır. Gökbudak, Sünlük ve Akçataş köylerinde km²'ye sadece 2 kişi düşmektedir. Kös Dağı üzerinde yer alan köylerde ise sadece Seki köyünün nüfus yoğunlu km²'ye 8.7 kişi ile 10 kişinin altındaki grupta yer almıştır. Kargı Ovasından faydalanan Akkise, Halılar, Çakırlar, Yeşilköy ve Dereköy'de nüfus yoğunluğu çok değişmemiştir ki bu durum ovanın tarımsal potansiyeliyle ilişkilidir. 1960'a göre 2000 yılında nüfus yoğunluğu Akkise, Çukuralıç, Kavakçayı ve Kargı merkezde artmıştır. Km²'ye 10 kişiden az sayıda insanın düştüğü köy sayısı 31'e çıkmıştır. Yine aynı dönemde ilçe nüfus yoğunluğu 1935'teki değerinin altına düşerek km²'ye 19 kişi düşerken köylerde 14 kişi olmuştur. İlçe merkezinde nüfusun artmasına bağlı olarak yoğunluk yükselmiş ve km²'ye düşen kişi sayısı 260'a çıkmıştır. 2000 yılında Türkiye'de km²'ye 88 kişi düşerken Çorum ilinde 47 kişi düşer ki ilçe ülke ortalamasının çok altında olduğu gibi il ortalamasının da gerisinde kalmıştır. Son sayım yılına göre ilde en az yoğunluk Kargı ilçesine aittir.

3.4. Nüfusun Sosyal Nitelikleri

3.4.1. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Nüfusun cinsiyet yapısı sosyal, ekonomik, askeri vb. pek çok alanlarda sorunlar oluşturacağı gibi bu bileşimini zaman içinde göstereceği değişim de önem arzetmektedir. Nüfusun cins kompozisyonu demografik olaylardan etkilendiği gibi doğum oranları, sosyal olaylar, savaşlar ve göçler bunda etkili olan faktörlerdir[117].

Kargı ilçesinde nüfusun cinsiyet yapısında her sayım döneminde kadınlar erkeklerden fazla olmuştur (Tablo: 51). Kadınların erkeklerden en fazla olduğu yıl 1940 olup bu dönemde 100 kadına düşen erkek sayısı (cinsiyet oranı) 85'dir. Bu yılda 10.019 erkeğe karşın 11.781 kadın bulunmaktadır. 1935 yılındaki cinsiyet oranı ile hemen hemen aynı olan cinsiyet oranı ülkemizin 20.yy başında geçirmiş olduğu başta I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarında erkek nüfusunu kaybetmesiyle ilgilidir. Daha sonraki yıllarda cinsiyet oranı erkekler lehine artmış olmakla birlikte hiçbir zaman kadınlarla aynı düzeye çıkmamıştır. Cinsiyet oranının erkekler lehine en fazla

[117] Yüceşahin, M. (1996) "Türkiye'de İllere Göre Cinsiyet Oranları." Türkiye Coğ. Araş. ve Uyg. Dergisi, Sa: 5, s. 168, Ankara.

arttığı 96.8 ile 1960 yılı olmuştur. Bu tarihten sonra 1975 yılı hariç tutulursa cinsiyet oranı 93 civarında gerçekleşmiştir. İlçede 1960'lı yıllardan sonra başlayan göçler nüfusun cinsiyet bileşiminde kadınların üstünlüğünü korumasına neden olmuştur. İlçe genelindeki bu görünüm köyler ve ilçe merkezin bazı farklılıklar göstermektedir. Kadınlar ilçe köylerinde kasabaya göre daha fazla olduklarından cinsiyet oranı erkekler açısından daha düşüktür. Köylerde 1935 ve 1940 yılları çıkarılırsa cinsiyet oranının 90 civarında olduğu görülür. Bu oranın en fazla olduğu yıl olan 1960'da ise ancak 95.7 olarak gerçekleşmiştir. İlçe köylerinde göçle önce erkeklerin gitmesi kadınların fazla olmasına neden olmuştur. Kargı ilçe merkezinde ise nüfusun cinsiyet yapısı ilçe geneli ve köylerinden tamamen farklıdır. Kadınlarla erkekler arasındaki fark 1950 öncesi bir tarafa bırakılırsa en aza inmiştir. Hatta 1960, 1965 ve 1975 yıllarında erkekler kadınlardan daha fazladır (Tablo: 53). 100 kadına 107 erkeğin düştüğü 1975 yılı en yüksek değere sahiptir.

Tablo 53: Kargı İlçesinde Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Cinsiyet Durumu.

Yıllar	Köyler Nüfusu			Kasaba Nüfusu			Toplam Nüfus			Türkiye C.O.
	E	K	C.O.	E	K	C.O.	E	K	C.O.	
1935	8.715	10.216	85.3	1.049	1.143	91.8	9.764	11.359	85.9	97
1940	8.976	10.577	84.9	1.043	1.204	86.6	10.019	11.781	85.0	100
1945	9.994	10.972	91.1	1.064	1.219	87.3	11.058	12.191	90.7	101
1950	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1955	11.633	12.707	91.5	1.479	1.536	96.3	13.112	14.243	92.0	103
1960	13.427	14.023	95.7	1.872	1.781	105.1	15.299	15.804	96.8	104
1965	13.675	14.804	92.4	2.001	1.953	102.4	15.676	16.757	93.5	104
1970	13.164	14.481	90.9	2.131	2.170	98.2	15.295	16.651	91.8	102
1975	12.644	13.593	93.0	2.595	2.426	107.0	15.239	16.019	95.1	106
1980	12.305	13.491	91.2	2.562	2.667	96.1	14.867	16.158	92.0	103
1985	11.562	12.650	91.4	2.730	2.747	99.4	14.292	15.397	92.8	103
1990	9.929	10.975	90.5	2.906	2.952	98.4	12.835	13.927	92.1	103
1997	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2000	6.992	7.668	91.2	2.838	2.890	98.2	9.830	10.558	93.1	

C.O. Cinsiyet Oranı (100 kadına düşen erkek sayısı).
Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

Nüfusun cinsiyet bileşimi kadar yaş olarak gösterdiği nitelikleri de önemlidir. Çünkü nüfusu oluşturan bireylerin hayattan beklentileri, tercihleri, talepleri, değer yargıları yaşlarına göre farklılaşmaktadır[118]. Çocuk ve genç nüfusun eğitim isteği, yetişkin nüfusun iş talebi ve yaşlı nüfusun her türlü bakım isteği yaşa bağlı olarak

[118] Özgür, E.M. (1998) Türkiye Nüfus Coğrafyası. GMC Basın Yay., s. 76, Ankara.

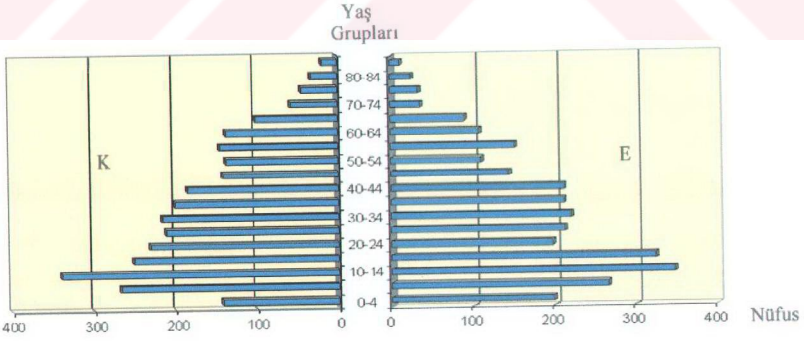
ortaya çıkan bazı temel ihtiyaçlardır. Dolayısıyla başta yönetim olmak üzere herhangi bir yerde yapılacak her türlü proje ve yatırımların başarıya ulaşmasında uygulama alanınızdaki nüfusun yaş yapısını bilmesi çok büyük avantaj sağlayacaktır.

Tablo 54: Kargı Kasabası Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı.

Yaş Grupları	1990			2000		
	E	K	T	E	K	T
0-4	199	242	441	220	212	432
5-9	266	266	532	216	203	419
10-14	347	339	686	267	266	533
15-19	324	251	575	224	225	449
20-24	198	230	428	197	230	427
25-29	213	211	424	223	209	432
30-34	220	216	436	207	191	398
35-39	212	200	412	214	188	402
40-44	212	184	396	212	191	403
45-49	144	141	285	169	165	334
50-54	110	137	247	161	157	318
55-59	151	144	295	115	151	266
60-64	108	137	245	110	140	250
65-69	90	101	191	137	144	281
70-74	36	57	93	83	98	181
75-79	33	44	77	54	68	122
80-84	25	32	57	16	34	50
85-+	12	19	31	13	18	31
Bilinmeyen	6	1	7	-	-	-
Toplam	2906	2952	5858	2838	2890	5728

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

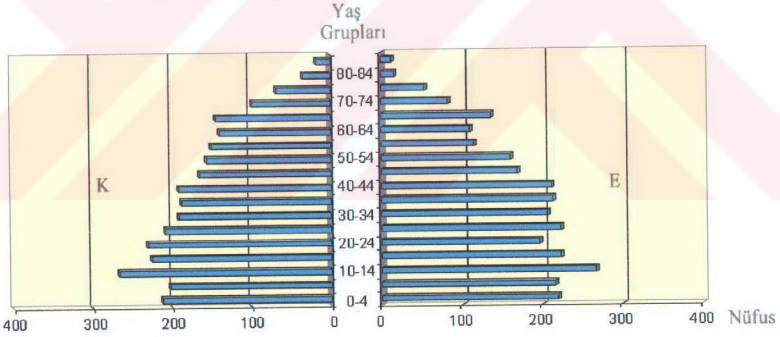
Şekil 37: Kargı Kasabasının Nüfus Piramidi 1990.

Kargı ilçe merkezinin 1990 yılında nüfusun cinsiyete göre yaş gruplarına dağılımına grafikte gösterilmiştir (Şekil: 37). Bu yıla ait nüfus piramidinde

görüldüğü gibi 10-14 yaş grubunun (686 kişi) en geniş olduğu göze çarpmaktadır. Buna karşın 0-4 yaş grubundaki daralmada da dikkat çekicidir. 10-14 yaş grubundan sonra giderek daralan piramitteki 50-54 yaş grubunun noksanlığı II. Dünya Savaşı sırasında çocuk yaştaki kişi sayısı ile ilgili olmalıdır. 70-74 yaş grubu ve sonrasındaki düşüş ise I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının olumsuz etkisine bağlı olmalıdır. Zira bu yaş gruplarındaki erkekler kadınlardan oldukça azdır. 0-15 yaş grubundaki çocuk nüfus 1.659 kişi olup toplam nüfusun % 28.3'ünü oluşturmaktadır. Bu oran % 35.0 olan ülke ortalamasından bir hayli düşüktür. 65 yaş üzerindeki yaşlı nüfus 456 kişi olup tüm nüfusun % 7.8'ini meydana getirmektedir. Buna göre Kargı ülke ortalamasını (% 4.3) yaklaşık 2'ye katlamış bir yaşlı nüfusa sahiptir. 15-64 yaş grubundaki iktisaden faal nüfus ise 3.743 kişi ile tüm nüfusun % 63.9'unu (ülke ortalaması % 60.7) teşkil eder. 15-64 yaş arasındaki çalışabilecek nüfus iş imkanı sağlandığı takdirde ilçe merkezi için bir potansiyel oluşturmaktadır. İktisaden faal olamayan nüfusun faal nüfusa oranına dayanan bağımlı nüfus bu dönemde kasabada binde 565'tir.

Şekil 38: Kargı Kasabasının Nüfus Piramidi 2000.

2000 yılına geldiğimizde ilçe merkezinde yaş grupları itibariyle nüfusta bazı farklılıklar meydana gelmiştir (Şekil: 38). 1990 yılından sonra özellikle çocuk nüfusta azalma piramide bariz bir şekilde yansımış olup piramidin orta kısmında ise şişkinlik belirmiştir. Piramidin tepesini oluşturan yaşlı nüfusta da bir genişleme yaşanmıştır. En geniş sütun yine 10-14 yaş grubuna aittir. Ana yaş gruplarına göre göz attığımızda bu farklılıkları daha açık bir şekilde görebiliriz. Nitekim 0-14 yaştaki çocuk nüfus 1.384'e gerileyerek toplam nüfustaki payı % 24.2'ye düşmüştür. 65 yaş

üstündeki yaşlı nüfus 665 kişiye çıkmış olup oranı % 7.8'den % 11.6'ya ulaşmıştır. Buna karşın yetişkin nüfusta önemli bir değişiklik görülmeyip 3.679 kişiye düşmekle beraber oranı çok küçük bir artışla % 64.2 olmuştur. Bu dönemde bağımlı nüfus oranı ise binde 557 olarak gerçekleşmiştir. Yaş gruplarındaki nüfustaki meydana gelen 10 yıllık değişimde genç nüfusun göçle ilçen ayrılmasıyla birlikte geride yaşlı nüfusun sayıca artması ve emekli olduktan sonra geri ilçe merkezine dönenlerin olması etkili olmuştur. Emekliliğe ayrılmış yaşlı nüfus Kargı'da giderek artmaktadır ki kasaba halkı bu durumu "artık Kargı emekli kasabası" oldu şeklinde ifade etmektedirler.

3.4.2. Nüfusun Eğitim Durumu

Kalkınma bakımından genç nüfuslu ülkeler önemli bir potansiyele sahiptirler. Bu potansiyelin değerlendirilebilmesinin temel şartı ise hiç şüphesiz istenilen eğitimin verilebilmesiyle olacaktır. İyi bir eğitimle gerekli bilgi ve beceriyle donatılmış olan günümüz insan gücü, üretimin en önemli unsurudur. Böylece eğitilen insan gücünün üretime dönüşmesi kalkınmanın da başlangıcını meydana getirecektir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin ölçülmesinde nüfusunun eğitim düzeyinin (okur-yazar oranı gibi) dikkate alınması nüfusun eğitim durumunun ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

Tablo 55: Kargı İlçe Merkezinde Nüfusun Eğitim Durumu (1985-1990-2000).

Yaş Grupları		Toplam Nüfus	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Toplamı	Bir Okul Mezunu Olmayan	İlkokul veya İlköğretim	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yüksek Öğretim	Diğer
1985	E	2.407	216	2.191	367	1.519	232	73	-
	K	2.448	625	1.823	378	1.354	71	19	1
	T	4.855	841	4.014	745	2.873	303	92	1
1990	E	2.654	215	2.439	302	1.742	270	125	-
	K	2.666	624	2.042	364	1.559	87	32	-
	T	5.320	839	4.481	666	3.301	357	157	-
2000	E	2.576	147	2.429	469	1.387	407	166	-
	K	2.643	463	2.179	551	1.384	173	67	5
	T	5.219	610	4.609	1.020	2.771	580	233	5

Kaynak: 1985-1990-2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Çorum İli. DİE

1985 yılında ilçe merkezinde 5.477 kişi tesbit edilmiştir. Bu yılda nüfusun 4.855'i eğitim çağında olup 4.014'ü (% 82.7) okur-yazardır (Tablo: 55). Aynı yılda ülkemizdeki okuma yazma oranı % 77, Çorum ilinde ise % 72.4'dür. Erkeklerin % 91'i, kadınların ise % 74.5'i bu yılda okuma yazma bilmektedir. Okuma-yazma bilmeyen toplam 841 kişini % 74.3'ü (625 kişi) kadınlardan oluşmaktadır. İlkokul en çok mezun olunan eğitim kurumu olup, okur-yazar nüfusun % 71.6'sını teşkil ederken, lise mezunu % % 7.5, yüksek öğretim mezunu ise sadece % 2.3 kadardır.

Kargı kasabasında 1990 yılında 5.858 kişi yaşamaktadır. 6 yaş ve üzerindeki okuma çağındaki 5.320 kişinin 4.481'i okuma-yazma bilmektedir (Tablo: 55). Bu değer çağ nüfusunun % 84.2'sini oluşturmaktadır ki, bu oran aynı yıl Çorum ilinde % 75.3 iken ülkemizde % 80 olmuştur. Cinsiyete göre baktığımızda okur-yazar oranı erkeklerde % 91.9 iken kadınlarda % 76.6'ya düşmektedir. Okuma-yazma bilmeyen 839 kişinin 624'ü (% 74.4) kadınlardan oluşması ülke genelinde olduğu gibi ilçe merkezinde de kadınların eğitilmesine karşı olan geleneksel bakışın bir sonucudur. Kasabada okuma-yazma bildiği halde bir okul mezunu olmayan kişi sayısı 666 (% 14.8)'dır. Okur-yazar nüfusun büyük bir bölümünü ilkokul mezunlarından oluşmaktadır. 1990 yılında okur-yazar nüfusun % 73.7'si (3.301 kişi) ilkokul mezunuyken, % 7.9'u (357 kişi) lise ve dengi okul mezunu olup yükseköğretim mezunu olanlar ancak % 3.5'i (157 kişi) oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi bir üst kademeye çıktıkça kadınlarla erkekler arasındaki bir eğitim kurumundan mezun olma oranı arasındaki fark artmaktadır. Nitekim üniversite mezunu olan 157 kişinin 125'ini erkeklerden meydana gelmektedir.

Aradan geçen 10 yıl sonra 2000'de 5.728'e gerileyen kasaba nüfusunun 5.219 kişisi 6 yaş ve üzerindedir (Tablo: 55). Eğitim çağındaki nüfusun 4.608'i okuma-yazma bilmektedir. Okur-yazar olmayan kişi sayısı 611'e düştüğü bu dönemde okur-yazar oranı % 88.3'e çıkmıştır. Çorum ilinde ise bu oran % 83.1 olarak gerçekleşmiştir. Kadınlarda erkeklere nazaran okur-yazar oranı daha fazla artmış olup, erkeklerin % 94.3 kadınların ise % 82.4'ü okur-yazar hale gelmiştir. Okuma-yazma bilmeyen 611 kişinin 464'ünü (% 75.4) yine kadınlar oluşturmaktadır. Okuma-yazma oranının artmasına karşın bir okul mezunu olmayanların da artması ilginçtir. Bu dönemde 354 kişi artarak 1.020 kişi (% 22.1) bir eğitim kurumundan mezun olmadan okur-yazar hale gelmiştir. Okur-yazar nüfusun % 60.1'ini (2.771

kişi) ilkokul mezunudur. Bir önceki döneme göre ilkokul mezunu oranı azalırken lise ve dengi okul mezununda bir artış görülmektedir. 580 kişinin lise ve dengi okul mezunu olduğu 2000 yılında üniversite mezunu sayısı 157'den 233'e çıkarak okur-yazar nüfus içindeki oranı % 5'i bulmuştur.

Tablo 56: Kargı İlçesindeki Liselerin Kuruluş Tarihi, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları.

Lise Adı	Kuruluş Tarihi	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı (2003-2004)		
			E	K	T
Kargı Lisesi	1973-1974	14	67	50	117
Kargı Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi	2004*	16	48	51	99
Hacıhamza Şehit Nuri Yıldız Çok Programlı Lisesi	2003-2004**	20	85	40	125

* 1996 yılında Kargı Çok Programlı Lisesi olarak kurulmuştur
** 1993 yılında kurulan Hacıhamza Şehit Nuri Yıldız Lisesi ile 1995 yılında kurulan Hacıhamza Çok Programlı Lisesinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.
Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Yükseköğretim kurumunun bulunmadığı ilçede 3 adet lise bulunmaktadır. Bunlardan Kargı Lisesi en eskisi olup 1973-1974 eğitim öğretim döneminde hizmete girmiştir[119]. İlçede lisenin açılmasından önce lise eğitimi almak isteyenler ilçenin 1953'e kadar bağlı bulunduğu Kastamonu il merkezine, bu tarihten sonra ise Çorum il merkezine gitmişlerdir. Uzun yıllar ilçenin lise düzeyinde eğitim veren tek okulu olan Kargı Lisesi'nden başka 1996'da Kargı Çok Programlı Lisesi açılmış bu okul 2004 yılında Kargı Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezine dönüştürülmüştür. Hacıhamza'da 1993 yılında açılan Hacıhamza Şehit Nuri Yıldız Lisesi ile 1995 yılında açılan Hacıhamza Çok Programlı Lisesi 2003-2004 eğitim öğretim döneminde birleştirilerek Hacıhamza Şehit Nuri Yıldız Çok Programlı Lisesine dönüştürülmüştür. Ayrıca ilçede Tosya'daki sağlık meslek lise ve anadolu lisesi ile Osmancık'taki çeşitli liselere günlük gidip gelerek veya yurtlarda kalarak ilçeden öğrenci gitmektedir. İlçede hizmet veren liselerin kuruluş tarihleri, öğretmen ve öğrenci sayıları tabloda gösterilmiştir (Tablo: 56).

[119] 1973 Çorum İl Yıllığı. Çorum Valiliği Yay., s. 103. Çorum.

Tablo 57: Kargı İlçesindeki İlköğretim Okullarının Kuruluş Tarihi, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı.

İlköğretim Okulu	Kuruluş Tarihi	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı (2003-2004)		
			E	K	T
Atatürk İlköğretim Okulu (Kargı)	1908	17	176	114	320
Cumhuriyet PİO (Kargı)	2003-2004 (1)	26	255	236	491
Hacıhamza Şehit Hasan Bahçevan PİO	2003-2004	18	197	184	381
Gökçedoğan İlköğretim Okulu		10	55	51	106
Yunus Emre İlköğretim Okulu (Akkise)	1993-1994	11	131	129	260

(1) 1960 yılında Cumhuriyet İlkokulu olarak kurulmuştur.
Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

İlçede liselerin Kargı ve Hacıhama'da toplanmasına karşın ilköğretim daha yaygın durumdadır. Biri Kargı'da diğeri de Hcıhamza'da olmak üzere 2 adet pansiyonlu ilköğretim okulu 2003-2004 eğitim öğretim döneminde hizmete girmiştir. Böylece önümüzdeki dönemde taşımalı sistemle eğitimden vazgeçilmek amaçlanmaktadır[120]. Bunların dışında Kargı merkezde 1, Gökçedoğan ve Akkise köylerindeki ilköğretim okullarına çevre köylerin öğrencileri taşınmıştır (Tablo: 57).

Tablo 58: Kargı İlçesinde Birleştirilmiş Sınıflı Eğitim Yapılan İlköğretim Okulları.

Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı (2003-2004)		
		E	K	T
Abdullah	1	7	7	14
Akkaya	1	3	12	15
Cihadiye (Mehdioğlu Mah.)	1	5	8	13
Çeltiközü	1	3	7	10
Çobanlar	1	11	6	17
Gölköy	1	8	15	23
Gölet	1	9	4	13
Güney	2	21	12	33
Güney (Yukarı Mah.)	1	5	5	10
Halılar	2	18	17	35
Karapürçek	1	5	5	10
Kavakçayı	1	6	8	14
Köprübaşı	1	6	7	13
Maksutlu	2	23	13	36
Obruk	1	7	9	16
Pelitçik	1	8	5	13
Saraycık	1	10	6	16
Yeşilköy	2	29	26	55

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Bunların dışında ilçede 18 yerleşme biriminde birleştirilmiş sınıfta ilköğretim yapılmaktadır (Tablo: 58). 52 yerleşme biriminde ise ilkokul bu yerleşmelerin göçle

[120] İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

nüfus kaybetmelerinden dolayı öğrenci azlığından ve taşımalı sisteme geçişten dolayı kapatılmıştır (Tablo: 59). Özellikle 1990'dan sonra hızlanan okulların kapatılması kırsal yerleşmelerin genç nüfusunu göçle tamamen kaybettiğinin göstergesidir. Kapatılan köy okulunun olduğu köyde kalan birkaç ailenin de çocuğunu okutmak için göçle gitmekte veya taşımalı sistemle öğrenciler yakın köylere gönderildiği gibi pansiyonlu okullara da kayıt yaptırılabilmektedir. İlçede gerek halkın bilinçlenmesi gerekse yapılan çalışmalarla tüm çocukların mutlaka okula gitmesi sağlanmaktadır. Yetişkin nüfustaki okuma yazma bilmeyenleri için ise Halk Eğitim Merkezince değişik yerlerde açılan kurslarla okur-yazar oranı artırılmaya çalışılmaktadır.

Tablo 59: Kargı İlçesinde Kapatılan Köy ve Mahalle İlkokulları.

İlkokul Adı	Kapatılma Tarihi	Kapatılma Nedeni
Akçataş	1994	Öğrenci Azlığı
Alioğlu	1997	Öğrenci Azlığı
Alioğlu (Tepearkası Mah.)	1996	Öğrenci Azlığı
Arık	1993	Öğrenci Azlığı
Avşar	1993	Taşımalı İlköğretim
Bademce	2000	Öğrenci Azlığı
Bademce (Acekise Mah.)	1997	Öğrenci Azlığı
Bağözü	1995	Taşımalı İlköğretim
Bağözü (Çaykışla Mah.)	1997	Taşımalı İlköğretim
Başköy	1995	Öğrenci Azlığı
Bayat	1997	Öğrenci Azlığı
Beygircioğlu	1998	Taşımalı İlköğretim
Beygircioğlu (Akçayazı Mah.)	2003	Öğrenci Azlığı
Bozarmut	1992	Öğrenci Azlığı
Cihadiye	2003	Öğrenci Azlığı
Çakırlar	1997	Taşımalı İlköğretim
Çalköy	1997	Öğrenci Azlığı
Göletçetmi	1997	Öğrenci Azlığı
Göletçetmi (Yemişli Mah.)	2000	Öğrenci Azlığı
Çobankaya	2001	Öğrenci Azlığı
Çukuralıç	1997	Afet (Yer değişikliği)
Demirören	1978*	Öğrenci Azlığı
Gökbudak	1999*	Öğrenci Azlığı
Göletdere	2000	Öğrenci Azlığı
Gümüşoğlu	1994	Öğrenci Azlığı
Güney (Kayadibi Mah.)	2002	Öğrenci Azlığı
Günyazı	1994	Öğrenci Azlığı
Hacıhamza (Değirmendere Mah.)	1993	Taşımalı İlköğretim
Hacıhamza (Obruk Mah.)	1994	Afet (Yer değişikliği)
Hacıveli	1997	Öğrenci Azlığı
İnceçay	2002	Öğrenci Azlığı
Kabakçı	1980*	Öğrenci Azlığı
Karaboya	1993	Taşımalı İlköğretim
Karacaoğlan	2001	Öğrenci Azlığı
Karakise	1998	Öğrenci Azlığı

Karaosmanlı	1991	Öğrenci Azlığı
Koyunkıran	1990	Öğrenci Azlığı
Oğuz	1995	Öğrenci Azlığı
Örencik	1992	Taşımalı İlköğretim
Pelitçik (Cartlaklar Mah.)	1997	Taşımalı İlköğretim
Pelitözü	1996	Taşımalı İlköğretim
Saraçlar	1994	Öğrenci Azlığı
Saraçlar M.Akif Ersoy	1998	Öğrenci Azlığı
Saraçlar (Abdiköy Mah.)	1985*	Öğrenci Azlığı
Sekiköy	1997	Öğrenci Azlığı
Seki (Pıtılar Mah.)	2001	Öğrenci Azlığı
Sinanözü	1996	Taşımalı İlköğretim
Sünlük	1994	Öğrenci Azlığı
Sünlük (Göçem Mah.)	1985*	Öğrenci Azlığı
Tepelice (Kıplepöyresi Mah.)	1997	Öğrenci Azlığı
Tepelice (Yeniköy Mah.)	1997	Öğrenci Azlığı
Uzunyurt	1995	Taşımalı İlköğretim

* Kapatılma tarihleri tahminidir.
Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

3.5. Nüfusun Ekonomik Özellikleri

Nüfusun diğer nitelikleri yanında ekonomik özelliklerinin de üzerinde durulması gerekir. Nüfusun ne kadarının çalıştığı, işsiz sayısı, çalışmayan nüfusun yapısal özellikleri, çalışan ve çalışmayan nüfusun cinsiyet ve yaş özellikleri ile bütün bunların zamanda ve mekanda gösterdiği değişiminin bilinmesi gerekir. Böylece herhangi bir yerin nüfusunun yapısal nitelikleri tesbit edilmiş olur ki, orada ihtiyaç duyulan eksiklikler belirlendiği gibi yapılması gereken her türlü yatırımlar yönlendirilebilecektir. Nüfusun söz konusu bu özelliklerinin tespiti ise hiç şüphesiz titizlikle uygulanacak ayrıntılı bir sayımla elde edilebilir. Sayım sonuçlarının da her bir yerleşme birimi için bütün soruların cevaplarını kapsayacak nitelikte ayrı ayrı yayımlanması gerekir ki, böylece oranın nüfusu ile ilgili analiz ve yorumlamalara ulaşılabilsin. Ülkemizde nüfusun ekonomik özelliklerini içeren sorular sayımda sorulmasına karşın sonuçları sadece il ve ilçe merkezlerine göre yayımlanmaktadır. İdari statüye sahip olmayan diğer yerleşim birimlerinin nüfuslarının ekonomik özellikleri hakkında fikir sahibi olmak mümkün değildir. Dolayısıyla biz burada sadece ilçe merkezi nüfusunun ekonomik özelliklerini irdeleyeceğiz. Ülke genelindeki kırsal kesimde olduğu gibi ilçemizde de kır nüfusunun çalıştığı temel ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılık ile küçük bir oranda ormancılık oluşturmaktadır.

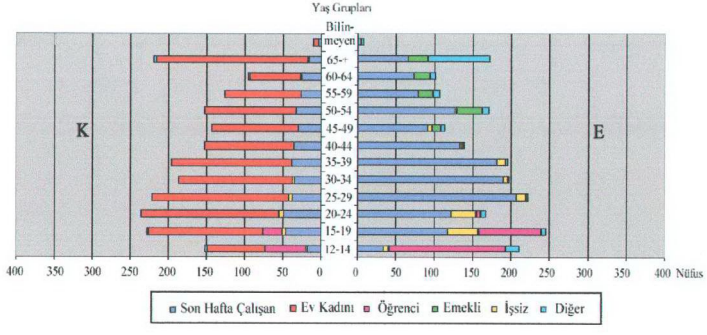
Bilindiği gibi ülkemizde 12-65 yaş arası nüfus, DİE tarafından faal nüfus olarak kabul edilmektedir. Faal nüfus bu yaş grupları ile sınırlandırılmakla birlikte ülkemizde özelliklede kırda yaşayan nüfusta her iki yaş sınırının dışındaki çalışanların olduğu görülür. Ayrıca iktisaden faal nüfus içinde gösterilmeyen ev kadınları bağ-bahçe ve tarla işlerinde çalıştıkları bilinen bir gerçektir.

Tablo 60: Kargı Kasabasında 1985, 1990 ve 2000 Yıllarına Göre İktisaden Faal Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı.

Yaş Grupları	1985 İktisaden Faal Nüfus			Faal Nüfus İçindeki Oranı (%)	1990 İktisaden Faal Nüfus			Faal Nüfus İçindeki Oranı (%)	2000 İktisaden Faal Nüfus			Faal Nüfus İçindeki Oranı (%)
	E	K	T		E	K	T		E	K	T	
12-14	34	18	52	14.3	27	11	38	8.9	1	5	6	1.8
15-19	117	46	163	34.4	155	47	202	35.1	62	38	100	22.3
20-24	122	49	171	42.2	145	51	196	45.8	142	34	176	41.2
25-29	207	38	245	55.0	195	44	239	56.4	170	30	200	46.3
30-34	190	35	225	58.4	205	49	254	58.2	178	29	207	52.0
35-39	181	39	220	56.1	197	51	248	60.2	179	25	204	50.7
40-44	133	36	169	57.7	197	61	258	65.1	169	16	185	45.9
45-49	91	30	121	46.9	126	40	166	93.3	97	7	104	31.1
50-54	127	33	160	49.2	79	35	114	46.1	67	10	77	24.2
55-59	79	26	105	44.9	92	35	127	43.0	33	9	42	15.8
60-64	73	25	98	49.7	62	34	96	39.2	20	2	22	8.8
65-+	66	16	82	20.9	77	39	116	25.8	58	11	69	10.4
Bilinmeyen	4	4	8	44.4	6	-	6	85.7	-	-	-	-
TOPLAM	1.424	395	1.819	43.5	1.563	497	2.060	44.5	1.176	216	1.392	

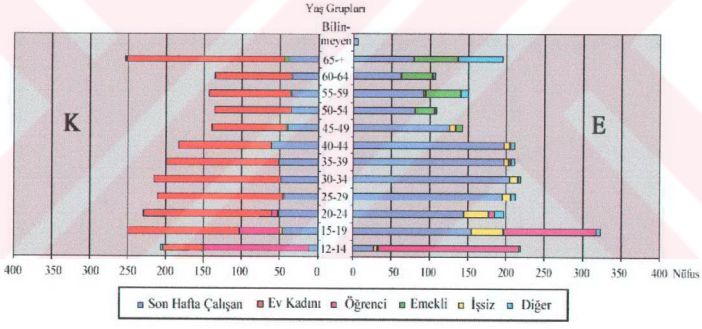
Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

Şekil 39: Kargı Kasabasında Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (1985).

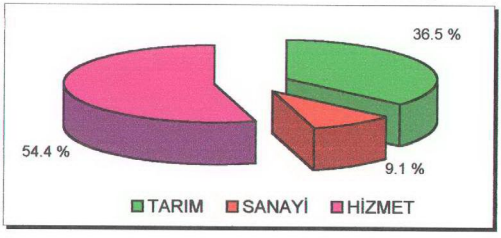

İlçe merkezinde 1985 yılında 5.477 kişi (2.730 erkek, 2.747 kadın) kaydedilmiştir. Toplam nüfusun 4.182 kişisi 12-65 yaşı arasında kalan faal nüfusu oluşturmaktadır. Faal nüfusun ise ancak 1.819 kişisi herhangi bir işte çalışmaktadır (Tablo: 60). Kargı kasabasında 1985 yılında faal nüfusun kasaba nüfusunun içindeki oranı % 33.2 iken faal nüfus içindeki çalışan nüfusun oranı ise % 43.5'dir. 1985 yılında 12-65 yaş arasındaki faal nüfusun % 43.5'in son hafta çalışanlar, % 3.5'ini işsizler, % 2.8'ni emekliler, % 7.6'sını öğrenciler, % 38.4'ünü ev kadınları ve % 4.2'si diğerlerinden meydana gelmektedir (Şekil: 39). Buna göre ilçe merkezinde her üç kişiden birisi çalışmaktadır. İktisaden faal nüfusun cinsiyetlere göre dağılımına baktığımızda erkeklerin hakim olduğu görülür. Çalışan nüfus içinde kadınlar ancak % 21.7'lik bir paya sahiptir. 1985 yılı nüfus sayımı sonuçlarında çalışan nüfusun hangi iş kollarında yer aldığı verilmediğinden sektörlere göre dağılımı tespit edilememiştir.

Şekil 40: Kargı Kasabasında Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (1990).

Şekil 41: Kargıda İktisaden Faal Nüfusun Sektörel Dağılımı (1990).

1990 yılına geldiğimizde ise ilçe merkezi nüfusu yıllık artış hızı % 1,3 kadar gerçekleşerek 5.858'e ulaşmıştır. Faal nüfus ise 4.626 kişiye çıkarken yıllık artış hızı ise % 2,0 kadar olmuştur. Nüfustaki artış iktisaden faal nüfusta da gerçekleşmiş olup bu dönemde 2.060 kişiye (yıllık artış hızı % 2,5) çıkmıştır. Çalışan nüfusun cinsiyete göre dağılımında fazla bir değişiklik olmamıştır. Sadece kadınların çalışan nüfus içindeki payı % 2.4 artarak % 24.1 olmuştur. 1990 yılında faal nüfusun % 44.5'ini çalışanlar, % 3.2'sini işsizler, % 4.3'ünü emekliler, % 11.1'ini öğrenciler, % 34.2'sini ev kadınları ve % 2.7'sini diğerleri oluşturmaktadır (Şekil: 40). 1990 faal nüfus pramidine göre 12-14 yaş arası nüfus çalışanların en az yer aldığı yaş grubunu oluşturmaktadır. Öğrenciler bu yaş grubunun en fazla yer tutmaktadırlar. Kadınlarda çalışan nüfus 50 kişi civarında iken erkekler bu sayı çok daha fazladır. 25-44 yaş arası erkeklerin hemen hemen tamamı çalışmaktadır. 50 yaşın üzerinde ise emekliler belirginleşmektedir (Şekil: 40).

Tablo 61: Kargı Kasabasında İktisaden Faal Nüfusun Sektörlere Göre Dağılımı.

		TARIM		SANAYİ		HİZMET		TOPLAM	
		Çalışanlar	%	Çalışanlar	%	Çalışanlar	%	Çalışanlar	%
1990	E	333	21.3	181	11.6	1049	67.1	1563	100
	K	419	84.3	7	1.4	71	14.3	497	100
	T	752	36.5	188	9.1	1120	54.4	2060	100
2000	E	166	14.1	178	15.1	832	70.8	1176	100
	K	76	35.2	62	28.7	78	36.1	216	100
	T	242	17.4	240	17.2	910	65.4	1392	100

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

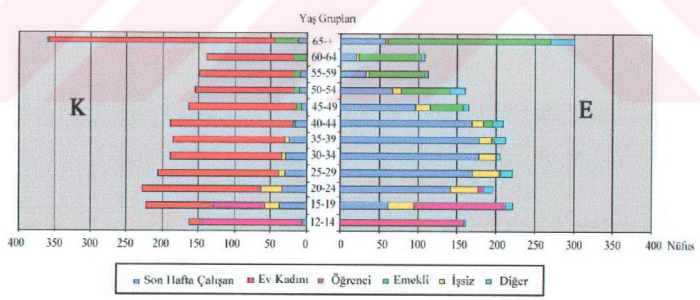
Çalışan nüfusun sektörlere göre dağılımına baktığımızda ise hizmet sektörünün 1.120 kişiyle ilk sırada yer aldığı görülür (Tablo: 61, Şekil: 41). Çalışan nüfusun yarısından fazlası (% 54.4'ü) hizmetler grubunda istihdam olmaktadır ki, bu durum kasabanın sahip olduğu ilçe merkezi idari statüsünden kaynaklanmaktadır. Nitekim ilçe merkezinde 506 kişinin çalıştığı toplum hizmetleri iktisaden faal nüfusun % 24.5'ini meydana getirmektedir. Hizmetler sektöründe çalışanların % 93.6'sı erkeklerden oluşmaktadır.

Hizmetler sektöründen sonra % 36.5 oranıyla 752 kişinin çalıştığı tarım, hayvancılık, ormancılık vb. faaliyetlerin oluşturduğu primer faaliyetler gelmektedir.

Gerek çalışan nüfus gerekse diğer sektörlerin tersine kadınlar (% 55.7) bu grubun hakim cinsiyetini teşkil etmektedirler. Kadınlar çeltik tarımında erkekler birlikte çalıştıkları gibi sebze ve meyve bahçelerinde de en fazla çalışan kesimdir. Ayrıca çalışan nüfus olarak gösterilmeyen ev kadınları ilçe merkezinde bahçe ve tarla işlerinde çalışmaktadırlar. Bu sektörde çalışan kadın sayısı aslında verilen değerden çok daha fazladır. Tarım sektörü hizmetlerden sonra gelmekle birlikte gerek sanayi gerekse hizmetlerde çalışanların bir kısmının ikinci veya ek iş olarak çalıştıkları alandır. İlçe merkezindeki kamu kuruluşlarında çalışan memurlar, esnaflar ve tamirhanelerde çalışanların bir bölümü aynı zamanda Ağaçarası mevkisindeki bahçelerinde ve Kargı Ovası'ndaki çeltik tarlasında çalışmaktadırlar. Tarım her ne kadar ikinci sırada gibi gözükse de kasaba halkının vazgeçilmez geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Son olarak 188 kişinin istihdam alanını sanayii faaliyetleri oluşturmaktadır. Toplam çalışan nüfusun % 9.1'ne karşılık gelen bu sektör ilçe merkezindeki küçük ölçekli atölye ve tamirhanelerde çalışanları kapsamaktadır. İlçe merkezindeki çeltik fabrikaları ise fazla işçiye ihtiyaç duymadığı gibi yıl boyunca çalışan tesisler de değildir.

Şekil 42: Kargı Kasabasında Nüfusun İktisaden Faal Olma Durumu (2000).

2000 yılında kasaba nüfusu yıllık artış hızı % -0.2 oranında azalarak 5.728'e gerilemiştir. 1990 yılında 4.626 kişi faal nüfusu oluştururken 10 yıl sonra faal nüfus yıllık % 0.1 oranında artarak 4.670 kişiye ulaşmıştır (Tablo: 60). Bu durum toplam nüfus azalırken faal nüfusun arttığını göstermektedir. Faal nüfustaki küçük artışa karşın çalışan nüfustaki değişim azalma yönünde gerçekleşmiştir. Yıllık artış hızı % -

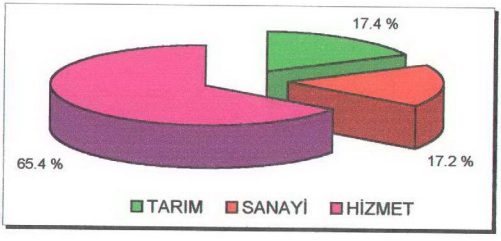
3.8 azalma göstererek 1.392 kişiye düşmüştür. Faal nüfusun % 28.9'unu çalışanlar, % 5.9'unu işsizler, % 10.8'ini öğrenciler, % 38'ini ev kadınları, % 12'sini emekliler ve % 3.5'ini diğerleri meydana getirmektedir (Şekil: 42). 1990 yılına kadar sürekli artan ilçe merkezi nüfus bu tarihten sonra göçün hızlanan etkisiyle azalmaya başlamıştır. Aradan geçen 10 yılda tarımsal ve hayvansal üretimin istenilen getiriyi sağlamaması (özellikle pirinçteki ücret politikaları), gençlerin yüksek öğretime gitme isteği göçlerde etkili olmuştur. Burada dikkati çeken bir diğer nokta ise faal nüfus içinde emeklilerin 1990 yılındaki 198 kişiden (% 4.3) 2000 yılında 558 kişiye (% 12) çıkmış olmasıdır. İlçeden önceden göçle gidenlerin emekli olduktan sonra ilçe merkezine geri dönmeleri emekli sayısının artmasına neden olmuştur.

Tablo 62: Kargı Kasabasında Son Hafta Çalışılan İş Kolları.

Son Hafta Çalışılan İş Kolları	1990			2000		
	E	K	T	E	K	T
Tarım ve hayvancılık	333	419	752	164	76	240
Madencilik ve taşocakçılığı	-	-	-	2	-	2
İmalat sanayii	181	7	188	178	62	240
Elektrik, gaz, su	12	-	12	20	-	20
İnşaat	180	4	184	120	-	120
Toptan perakende tic. lokanta ve oteller	259	4	263	199	10	209
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	87	4	91	39	2	41
Mali kurumlar, sigorta vb.	52	7	59	48	7	55
Toplum hizmetleri	454	52	506	401	59	460
Diğer	5	-	5	5	-	5
TOPLAM	1.563	497	2.060	1.176	216	1.392

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

Şekil 43: Kargıda İktisaden Faal Nüfusun Sektörel Dağılımı (2000).

Çalışan nüfusun sektörel dağılımında bazı değişiklikler dikkati çekmektedir. Hizmet sektörü 1990'a göre daha da artarak çalışan nüfusun % 65.4'lük oranıyla yine

ilk sırada yer almaktadır (Şekil: 43). Toplum hizmetlerinde çalışan sayısı toplam iktisaden faal nüfustaki azalmaya bağlı olarak azalmış olup 460 kişiye düşmüştür. İlçe merkezinde işlem hacmi düştüğü için bir bankanın kapatılması ve cezaevinin taşınmış olması etkilidir. Tarımsal faaliyetlerdeki çalışan sayısı büyük bir düşüşe rağmen % 17.4 oranıyla ikinci sırada gelmektedir. Son sırada bulunan sanayii sektörü çalışanları ise artarak (% 17.2) hemen hemen tarım sektörünü yakalamıştır. Sanayide çalışan erkek sayısı yerinde kalırken kadın sayısı 62 kişiye (1990'da 7 kişi) çıkmıştır. Bu durumun temelinde ilçe merkezinde 1995 yılında faaliyete geçen tekstil fabrikasında çalışanların kadınlardan meydana gelmesidir. Tarımda çalışan kadın sayısının azalması da yine aynı tesisin açılışıyla ilgilidir.

3.6. Nüfusun Hane Büyüklüğü Özellikleri

Kargı kasabasında 1980 yılında tesbit edilen 5.229 kişi 1.269 hanede kaydedilmiştir. 1985 yılında nüfus sayımında 5.477 kişi sayılırken aynı yılın yerleşik nüfusu daha fazla olup 5.599 kişidir. Sayılan nüfustan yerleşik nüfusun fazla çıkması kasabada oturduğu halde sayım gününde başka bir yerde sayılmış olmasıyla ilgili olmalıdır. İlçe merkezinde yerleşmiş olan 5.599 kişi toplam 1.377 hanede yaşamaktadır. Buna göre hane başına ortalama 4.06 kişi düşmektedir. 4 kişiden oluşan hane sayısının 352 adet ile (1.408 kişi) en yüksek olması ortalama hane başına düşen kişi sayısı ile uyuşmaktadır (Tablo. 63). 1990 yılına geldiğimizde 5.858 kişinin sayıldığı kasabada 5.748 kişi yerleşik nüfusu oluşturmaktadır. 1.471 hanenin kaydedildiği bu yılda hane başına düşen kişi sayısı 3.90'a düşmekle beraber 4 kişilik hane sayısı yine 388 adet (1.552 kişi) ile yinen büyük hane grubudur. 1 kişilik hane sayısı hariç 2,3 ve 4 kişiden oluşan hane sayısı bir önceki döneme göre artarken 5 ve daha yukarda hane büyüklüklerinin sayılarında bir azalma görülmektedir (Tablo: 63). Aradan geçen 10 yıl sonra kasaba nüfusu 5.728'e gerilemiş olmasına karşın hane sayısı ve yerleşik nüfustaki artış sürmüştür. 2000 yılında 5.805 kişi 1.657 hanede toplanmış olup ortalama kişi sayısı 3.50'ye kadar gerilemiştir. 4 kişiden meydana gelen hane sayısı yine ilk sırada bulunmaktadır. 1,2 ve 3 kişilik hane sayısındaki artış görülürken 4 ve daha fazla kişiden oluşan hane sayısında (5 kişilik hane sayısındaki küçük artış hariç) azalış devam etmiştir (Tablo: 63).

Tablo 63: Kargı Kasabasında Hane Sayısı ve Nüfus Miktarının Hane Büyüklüklerine Göre Dağılımı.

Hane Büyüklüğü	1985		1990		2000	
	Hane Sayısı	Nüfusu	Hane Sayısı	Nüfusu	Hane Sayısı	Nüfusu
1	108	108	98	98	175	175
2	215	430	282	564	421	842
3	209	627	240	720	277	831
4	352	1.408	388	1.552	354	1.416
5	222	1.110	217	1.085	221	1.105
6	140	840	127	762	117	702
7	65	455	59	413	55	385
8	27	216	30	240	17	136
9	17	153	11	99	6	54
10 +	22	252	19	215	14	159
Toplam	1.377	5.599	1.471	5.748	1.657	5.805
Haneye Düşen Ort. Kişi Sayısı	4.06		3.90		3.50	

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

Sonuç olarak Kargı kasabasında nüfus miktarı ile hane sayısı ve yerleşik nüfus sürekli artış göstermiştir. Ayrıca kalabalık nüfuslu hane sayıları ve hane başına düşen kişi sayısında azalmaktadır. Bu durum artık ataerkil büyük aileden çekirdek aileye doğru bir geçişin olduğunu göstermektedir. Şüphesiz hane sayısındaki artış konut ihtiyacını beraberinde getirmesi açısından önemlidir.

Tablo 64: Kargı İlçesinde Köylerin Büyüklüklerine Göre Hane Sayıları

KÖY ADI	1980				1985				1990			
	1	2-4	5-+	Top.	1	2-4	5-+	Top.	1	2-4	5-+	Top.
Akçataş	2	6	12	20	1	3	14	18	3	8	6	17
Akkaya	8	30	47	85	6	29	64	99	6	36	64	106
Akkise	4	27	30	61	6	30	52	88	8	47	44	99
Alioğlu	7	11	41	59	3	25	28	56	2	8	38	48
Arık	13	56	38	107	10	52	34	96	6	52	33	91
Bademce	6	47	59	112	4	32	76	112	8	50	39	97
Bağözü	9	30	47	86	7	32	50	89	7	29	31	67
Başköy	7	16	23	46	4	19	25	48	4	25	14	43
Bayat	0	15	46	61	1	25	41	67	3	21	35	59
Bozarmut	4	9	19	32	2	11	13	26	0	10	7	17
Cihadiye	3	26	66	95	3	25	47	75	3	21	30	54
Çakırlar	5	26	22	53	4	24	29	57	0	23	23	46
Çalköy	1	19	35	55	2	14	30	46	2	12	28	42
Çobankaya	5	14	41	60	0	10	41	51	3	17	20	40
Çobanlar	6	39	41	86	2	36	30	68	2	5	46	53
Demirören	19	37	21	77	0	34	16	50	0	30	11	41
Dereköy	6	33	87	126	5	73	78	156	6	92	46	144
Gökbudak	3	12	14	29	0	11	14	25	1	9	7	17
Gökçedoğan	18	58	145	221	5	57	150	212	9	88	115	212
Gölet	8	28	64	100	11	43	48	102	3	27	51	81
Göletçetmi	14	20	43	77	3	32	30	65	3	38	26	67
Göletdereköy	19	22	47	88	9	32	40	81	7	45	24	76
Gölköy	11	66	44	121	7	65	41	113	14	64	38	116

Gümüşoğlu	2	7	11	20	1	1	17	19	0	5	17	22
Günyazı	13	39	50	102	4	55	20	79	6	57	13	76
Hacıveli	2	22	21	45	1	22	21	44	1	15	19	35
Halılar	23	82	79	184	6	100	88	194	10	105	64	179
Kabakçı	7	15	24	46	4	28	10	42	2	6	12	20
Karaboya	8	20	23	51	8	22	20	50	2	24	13	39
Karacaoğlan	14	24	67	105	3	27	79	109	5	42	44	91
Karakise	12	36	39	87	5	54	45	104	7	58	35	100
Karaosmanlı	0	6	21	27	1	8	15	24	1	3	11	15
Karapürçek	2	16	18	36	1	11	26	38	1	15	20	36
Koyunkıran	2	10	15	27	0	8	11	19	2	11	5	18
Köprübaşı	4	20	58	82	3	21	59	83	2	23	51	76
Maksutlu	27	99	150	276	21	118	123	262	14	115	96	225
Oğuzköy	2	27	30	59	7	23	27	57	4	30	16	50
Örencik	9	35	29	73	14	37	17	68	8	28	15	51
Pelitçik	18	50	85	153	2	56	89	147	7	61	63	131
Pelitözü	11	34	39	84	12	37	28	77	15	39	22	76
Saraçlar	1	19	56	76	0	31	37	68	2	38	16	56
Saraycık	4	32	76	112	4	29	74	107	3	30	70	103
Sinanözü	3	11	34	48	1	13	31	45	1	18	19	38
Sünlük	5	10	39	54	1	11	29	41	2	17	11	30
Tepelice	0	15	33	48	1	17	33	51	3	15	34	52
Uzunyurt	18	68	49	135	22	40	50	112	11	68	24	103
Yağcılar	2	3	24	29	8	3	9	20	1	6	8	15
Yeşilköy	24	89	104	217	117	49	90	256	16	119	78	213
HACİHAMZA	32	120	143	295	13	110	205	328	20	164	212	396
Abdullah	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Avşar	4	26	31	61	5	23	32	60	3	35	24	62
Beygircioğlu	9	53	62	124	3	48	77	128	0	59	58	117
Çeltiközü	7	37	42	86	3	22	46	71	8	22	35	65
Çukuralıç	6	30	53	89	2	12	74	88	4	49	50	103
Güney	15	70	128	213	5	54	146	205	3	82	122	207
İnceçay	7	54	48	109	4	36	67	107	3	47	56	106
Kavakçayı	9	26	29	64	3	23	44	70	6	26	38	70
Obruk	9	30	41	80	1	19	49	69	4	10	49	63
Sekiköy	9	24	43	76	2	23	46	71	3	39	34	76
Kargı Merkez	199	623	447	1.269	108	776	493	1.377	98	910	463	1.471
Kargı İlçesi	697	2.529	3.273	6.499	491	2.681	3.318	6.490	378	3.148	2.693	6.219

Kaynak: DİE Nüfus Sayımı İstatistikleri.

İlçe köylerinin hane büyüklüklerine göre sayıları tabloda gösterilmiştir (Tablo: 64). Tabloya baktığımızda 1980 yılında köylerde yaşayan 25.796 kişi toplam 5.230 hanede yaşamaktadır. Bu na göre köylerde bir haneye ortalama 4.9 kişi düşmektedir. Hanelerin birey sayısına göre dağılımına göz attığımızda büyük ailelerden meydana geldiği söylenebilir. Nitekim 1980 yılındaki toplam hane sayısının % 9.5'i 1 kişiden (498 adet) oluşurken % 36.5'i 2-4 kişiden (1.906 adet) oluşmaktadır. Oysa 5 kişi ve daha fazla insandan oluşan hane ise % 54 ile (2.826 adet) en büyük paya sahiptir. Tarım ve hayvancılığın birlikte yürütüldüğü ilçe

kırsalında işgücüne duyulan ihtiyacın fazla olması ve sosyo-kültürel yapı hanelerin büyük ailelerden oluşmasına yol açmıştır.

1985 yılında ilçe köylerinde sayılmış olan 24.212 kişi 5.113 haneye dağılmıştır. Ortalama hane büyüklüğü ise 4.7'ye düşmüştür. Gerek hane sayısı gerekse hane başına düşen insan sayısındaki azalış nüfusun azalmasıyla ilgilidir. Hanedeki büyüklüğünün sayısal dağılımında 1980 yılındaki benzer bir durum görülmektedir.

1990 yılında ise köylerde yaşayan kişi sayısı 20.904'e gerilemiştir. Nüfusun azalışı hane sayısına da yansımış olup ilçe köyleri bu yılda 4.748 hanede toplanmıştır. Ortalama hane büyüklüğündeki düşüş devam ederek bu dönemde 4.4 olmuştur. Bir diğer önemli değişiklik ise hane büyüklüklerinin sayılarında meydana gelmiştir. Nitekim toplam hane sayısının % 5.9'u (280 adet) 1 kişiden, % 47.1'i (2.238 adet) 2-4 kişiden ve % 47'si (2.230 adet) ise 5 ve daha fazla kişiden oluşan haneler teşkil etmiştir. Buna göre 2-4 kişiden oluşan haneler 5 ve üzerinde nüfus barındıranları az da olsa geçmiştir. İlçe merkezinde daha belirgin olarak görülen hanedeki birey sayısındaki azalma köylerde biraz daha yavaş yavaş görülmeye başlamıştır. Şüphesiz bunun temelinde ilçe merkezi ile köyler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar yatmaktadır. Bir başka nokta ise 1 kişiden oluşan hane sayısının sürekli azalmasıdır.

III - KARGI İLÇESİNİN EKONOMİK COĞRAFYASI

İnsanın hayatındaki en önemli amaçlarının başında yeme, içme, giyinme, dinlenme vb. temel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamını sürdürmek gelmektedir. İşte insanın yaşamını sürdürmek için yaptığı tüm faaliyetleri coğrafyanın ilkeleri doğrultusunda kendine özgü araştırma yöntemlerini kullanarak araştırmak ekonomik coğrafyanın konusunu oluşturmaktadır.

Ekonomik faaliyetler temelde hammadde üretimi, sanayi ve hizmetler olarak üçe ayrılmaktadır[121]. Buna göre araştırma sahamız olan Kargı ilçesinde ekonomik faaliyetlerin en önemlisini doğal hammaddeler oluşturmaktadır. Hammadde üretimi içerisinde tarım ve hayvancılık ülke genelinde olduğu gibi ilçede de en önemli yere sahiptir. Bunu ormancılık ve madencilik izlemekte olup su ürünleri içerisinde balıkçılık ekonomik yönünden daha çok boş zaman aktivitesi olarak yapılmaktadır. Hammadde üretiminin birinci sırada yer almasında doğal ve beşeri faktörlerin birlikte etkisi söz konusudur. Nitekim kasabaları kırsal nüfustan ayrı değerlendirdiğimizde ilçe nüfusunun % 71.9'u kırda yaşamaktadır. Dolayısıyla kır yaşamında halkın temel geçim kaynağının neredeyse tamamı birincil faaliyetleri oluşturan hammadde üretimi meydana getirmektedir. Sanayi ise daha çok ilçede ev ve atölye sanayi şeklinde olup bunları az olsa fabrika sanayii izlemektedir. Hizmetler olarak özellikle ilçe merkezi ve Hacıhamza kasabasında üretilen malların oranında ticaret yapılmaktadır. Ulaştırmada ise özellikle ticaret ve sanayiide değerlendirilen ürünlerin taşınmasını içeren nakliyecilik gelişmiştir. Turizm ise henüz gelir getirme durumunda olmamakla birlikte ilçe bu konuda oldukça önemli bir potansiyele sahiptir.

İlçedeki hammadde üretiminde olduğu gibi sürdürülen ekonomik faaliyetlerin dağılışında da yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü, toprak ve su kaynakları gibi fiziki faktörlerin yanı sıra nüfus, yerleşme, ulaşım, pazarlama, yatırımlar gibi çeşitli beşeri unsurlarla birlikte etkili olduğu görülmektedir. Ekonomik faaliyetlerin en çeşitli olduğu yerler ilçede Kargı ile Hacıhamza kasabalarıdır. Bu yerleşmeler çevresindeki yerleşmelere verdikleri hizmetlerle değişen oranda bir etki sahasına sahiptirler.

[121] Elibüyük, M. (1995) Matematik Coğrafya. Ekol Yayınevi, s. 45, Ankara.

1 - DOĞAL HAMMADDELER

1.1. Tarım

Tarım, insan ve hayvanların besin maddesi üretimi ile sanayii için de hammadde kaynağı sağlayan birincil ekonomik faaliyettir. Aynı zamanda tarım nüfusun önemli bir kısmının da çalıştığı sektörlerden birisini oluşturmaktadır.

Kargı ilçesinde tarım ve hayvancılık halkın temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla en önemli hammadde üretimini oluşturan bu ikili sektör ülkemizin pek çok yerinde olduğu gibi içe içe girmiş durumdadır. Bununla birlikte ilçenin çeşitli yerlerinde birisi diğerinin önünde yer almaktadır. Tarım alanlarının dağılışı, niteliği ve genişliği hayvancılığın ikinci planda yer alıp almamasında belirleyici olmuştur. Tarım alanlarının dağılışında yeryüzü şekilleri temel etken olmakla birlikte eğim, iklim, bitki örtüsü, toprak ve su kaynakları gibi doğal faktörler de rol oynamıştır.

İlçede yerleşme tarihine baktığımızda Roma dönemine kadar uzandığını görmekteyiz. O dönemden günümüze kadar tarıma elverişli olan depresyon ve akarsu vadileri tarımsal faaliyetler açısından değerlendirilmiştir. Tarımsal faaliyetlerin gelişimi ile ilgili en önemli kayıtlar 16.yy'a ait olan tahrir defterleridir. Kargı o dönemde Çankırı Sancağına bağlı bir kaza olup biri 1521 diğeri ise 1579 tarihine ait iki tahriri defterinde oldukça önemli bilgiler bulunmaktadır. Kargı kazasında insan ve hayvanların besin maddesi olan buğday ve arpa üretimi yanı sıra bugün üretimi yapılmayan pamuk (penbe) sancaktaki üretimin yarısını karşılarken çeltik üretimi ise sancak üretiminin tamamı yapılmaktaydı. Ayrıca bağ ve meyvecilik diğer tarımsal faaliyetler arasında bulunmaktaydı[122].

İstanbul'u İran'a bağlayan Sol Kol Yolu üzerinde bir derbent olan Hacıhamza'yı Evliya Çelebi "etrafı bağ ve bahçelerle süslü" bir yer olarak tanımlamıştır[123]. Katip Çelebi ise Cihannüma adlı eserinde Kargı'dan "iyi ayvası ve çok üzümü olur" diyerek ilçedeki bağ ve meyveciliğin ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir[124].

---

[122] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 228-232, Ankara.

[123] Çelebi, E. (1971)Elviya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler. (Hazırlayan: Atsız). Milli Eğitim Bakanlığı Yay., s, 220, İstanbul.

[124] Kankal, A. A. g. m., s. 223, Ankara.

Günümüze gelindiğinde buğday ve arpa kuru tarımın yapıldığı sahalarda ekilmektedir. Bugün pamuk ekiminin yapılmadığı ilçede sulanabilen vadi tabanının hakim ürünü çeltik olmuştur.

Tarla tarımından sonra bağ ve bahçe tarımı eskisine göre azalmış olmakla birlikte sürdürülmektedir. Son yıllarda seraların sayısının artmasıyla sebze üretimi diğer tarım türünü oluşturmakta ve ev halkının ihtiyacı kadar üretilmektedir. Ayrıca bazı seralarda çiçek üretimine başlanmış olumlu sonuçlar da alınmasına rağmen sürdürülememiştir.

Araziden Yararlanma

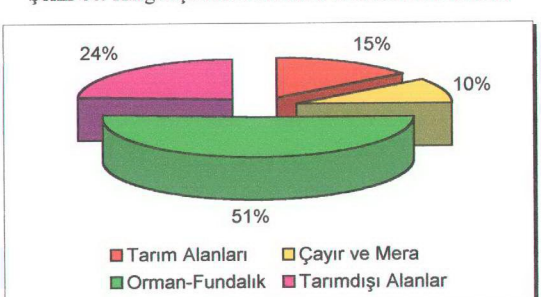
Herhangi bir yerde arazi kullanımı ve bölümlemesi oradaki yürütülen ekonomik faaliyetlerin türü ve yaygınlığı konusunda fikir verecektir. Mevcut arazi kullanımı ile birlikte geçmiş yıllara ait arazi kullanımı değerleri karşılaştırıldığında zaman içerisindeki değişmeler ortaya çıkarılmış olacaktır.

Tablo 65: Kargı İlçesinde Araziden Yararlanma Durumu (2003).

Yararlanma Şekli		Yüzölçümü (Ha)	%'si
Tarım Alanları	Sulu	4.358	3.1
	Kuru	16.442	11.8
Çayır ve Mera		14.277	10.2
Orman-Fundalık		71.205	51.0
Tarımdışı Alanlar		33.330	23.9
Toplam		139.612	100

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü ve Kargı Orman İşletme Müdürlüğü verilerinden alınmıştır.

Şekil 44: Kargı İlçesinde Araziden Yararlanma Durumu.

İlçenin arazi bölünüşüne tablo ve grafikten baktığımızda orman sahalarını ilçe yüzölçümünün yarısını oluşturduğunu görürüz (Tablo. 65, Şekil: 44) Gerçekten de Kargı ilçesi Batı Karadeniz Bölümünün iç kuşağında kalmasına rağmen orman bakımından zengindir (Harita: 19). İlçenin büyük bölümünü oluşturan Kös Dağı ve Ilgaz Dağları ormanlarla örtülüdür. Bu dağlık alanların özellikle kuzey yamaçları bakının da etkisiyle oldukça sık ve gür ormanlara sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte eğimin elverdiği sahalarda ormanlar ortadan kaldırılarak tarım ve mera alanları oluşturulmuştur. Ilgaz Dağlarının güney yamaçları ise bitki örtüsü bakımından kurakçıl ve seyrek olduğu gibi büyük ölçüde de tahrip edilmiştir. İlçede ormanlar yer yer Devrez ve Kızılırmak vadisine kadar indiği görülmektedir. Vadi tabanı ise tarıma ayrılmıştır.

Kızılırmak büklümü içinde kalan Ada Dağında da ormanlık alanlar geniş yer kaplamaktadır. Fakat bu kesimdeki ormanlar bütünüyle kurakçıl karakterli olduğu gibi büyük bir bölümü bozuk baltalık niteliktedir. Çevresindeki köylerin geçmişten günümüze yakacak ihtiyacının karşılandığı bu saha ormanları ekonomik olarak verimli de değildir.

Tarım dışı alanlar 33.300 ha. (% 24) orman sahalarından sonra ikinci sırada yer almaktadır (Tablo: 65). Tarım dışı alanların bu kadar fazla olmasında temel etken ilçede taşlık ve kayalık sahaların fazla olmasıdır. Faylar boyunca ortaya çıkan kayalık ve sarp alanlar özellikle Kızılırmak vadisi boyunca parçalı olarak dağılmış durumdadır (Harita: 19). Ayrıca tarımda kullanılmayan boş araziler ile yerleşim yerleri ve su yüzeyleri diğer tarım dışı alanları oluşturmaktadır.

Tarım alanları 20.800 ha. ile ilçe yüzölçümünün ancak % 15'ini meydana getirir (Şekil: 44). Yeryüzü şekillerinin sonucu olan bu durum tarım potansiyeli ve üretimi doğrudan etkilediği gibi tarım alanlarının da parçalı olmasına neden olmuştur. Çorum ilinin en kuzeyinde Batı Karadeniz Bölümünde kalan ilçe, bu yönüyle tarımın yapılabileceği düz alanlardan çok, dağlık ve engebeli sahaların geniş yer tuttuğu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. İlçede Devrez ve Kızılırmak vadi tabanları ile yan derelerin bu kesimlerde oluşturduğu birikinti yelpaze ve konileri en önemli tarım alanlarını oluşturmaktadır. Tarım alanları Kös Dağı'nda oldukça az yer kaplamaktadır. Ada Dağı'nda Akkaya Köyü ve çevresinde kuru tarım alanları bulunmaktadır. Ilgaz Dağlarında ise eğimin azaldığı sahalardaki köy ve

mahalle yakınları ile özellikle yaylalar kuşağında parçalı olarak dağılmış durumdadır (Harita: 19).

İlçedeki tarım alanlarının % 79'unda kuru tarım metotları uygulanırken geriye kalan % 21'i sulanabilmektedir (Tablo: 65). Devrez ve Kızılırmak vadi tabanları ve birikinti konileri üzerindeki alanlar bu akarsulardan kanallar ve motopomplarla vasıtasıyla sulanabilmektedir.

İlçe yüzölçümünün % 10'undan (14.277 ha.) çayır ve mera alanı olarak yararlanılmaktadır (Şekil: 44). İlçe halkının geçim kaynağından birini oluşturan mera hayvancılığı açısından önemli olan mera alanları özellikle Ilgaz Dağları'nın yayla kuşağında dikkati çekmektedir (Harita: 19).

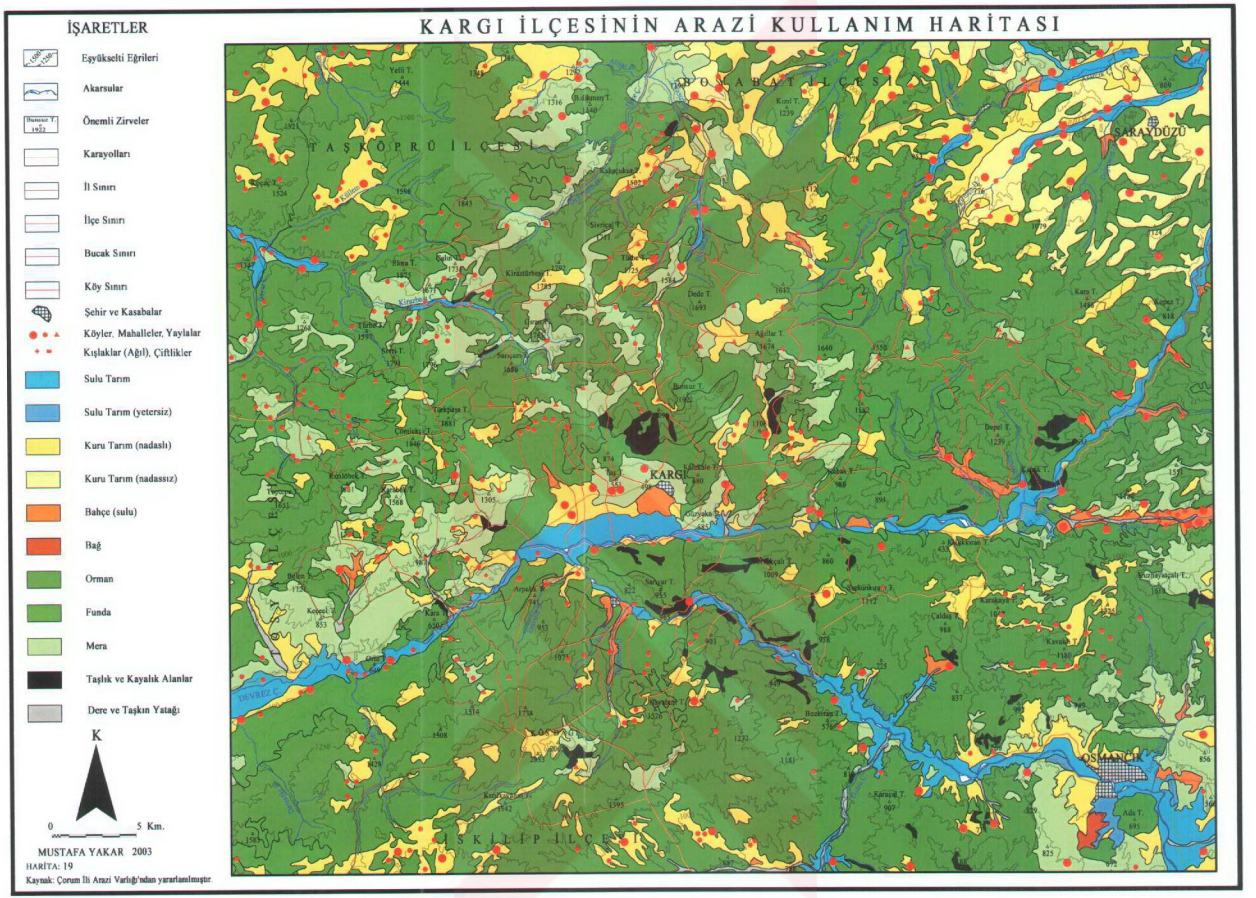
Topraklardan alınan numuneler ve yapılan analizler ile diğer toprak özelliklerine bakılarak toprak kabiliyeti sınıfları oluşturulmaktadır. Bu sınıflamaya göre kültürel üretime uygun alanlar ve uygun olmayanların ayrımı yapılabilmektedir. Böylece herhangi bir yerdeki toprağın ne kadarının nasıl yaralanılması gerektiği ortaya konmuş olmaktadır. Arazinin en doğru şekilde kullanımının nasıl olması gerektiğini ortaya koymak için arazi kabiliyet sınıflarına bakmak gerekmektedir.

Tablo 66: Kargı İlçesinde Arazilerin Sınıflarına Göre Dağılımı.

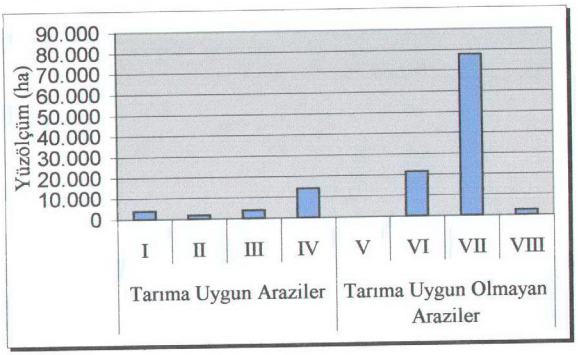
Asıl Kullanıma Uygunluk	Arazi Sınıfları	Yüzölçümü (ha)	%	TOPLAM	
				Yüzölçümü (ha)	%
Tarıma Uygun Araziler	I	3.934	3.1	23.694	18.9
	II	1.900	1.5		
	III	3.933	3.1		
	IV	13.927	11.1		
Tarıma Uygun Olmayan Araziler	V	-		101.482	81.1
	VI	21.369	17.1		
	VII	77.687	62.1		
	VIII	2.426	2.0		
TOPLAM	I-II-III-IV-V-VI-VII-VIII	125.176	100	125.176	100

Kaynak: Çorum İli Arazi Varlığı. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yay., 1994, Ankara.

KARGI İLÇESİNİN ARAZİ KULLANIM HARİTASI

Şekil 45: Kargı İlçesinde Arazilerin Sınıflarına Göre Dağılımı.

Kargı ilçesi topraklarının kabiliyet sınıflarına göre ayrımı tabloda ve grafikte gösterilmiştir. Buna göre ilçede tarımsal üretime uygun olan I., II., III. ve IV. sınıf araziler ilçe yüzölçümünün % 18.9'unu (23.694 ha.)meydana getirirken, tarıma uygun olmayan VI., VII. ve VIII. sınıf araziler ise ilçenin % 81.1 ile (101.482 ha.) daha geniş yer tutmaktadır (Tablo: 66, Şekil: 45). Tarıma uygun arazilerin az, uygun olmayan arazilerin fazla olmasında daha önce de açıklandığı gibi ilçenin yeryüzü şekillerine bağlıdır. Tarım alanlarını büyük ölçüde Devrez ve Kızılırmak vadileri oluştururken geride kalan eğimli ve dağlık sahalar tarımsal üretim dışı sahaları oluşturmaktadır. Tarımda kullanılamayan bu alanlar ilçede ormanlarla kaplıdır. Tarımsal üretim için en verimli olan I. ve II. sınıf araziler ilçenin ancak % 4.6'sını (5.834 ha.) karşılık gelmektedir. Devrez ve Kızılırmak vadi tabanlarını oluşturan bu verimli tarım arazilerinin 5.590 ha.'sı amacına uygun olarak tarıma ayrılmış olup geriye kalan 157 ha. orman alanı iken 87 ha. ise yerleşim alanı olarak amaç dışı kullanılmaktadır. Çok fazla eğim, erozyon, toprak sığlığı ile taşlık ve kayalık gibi tarıma uygun olmadığı gibi mera olarak da kullanımı söz konusu olmayan VII. sınıf araziler 77.687 ha. (% 62) ile ilçedeki en geniş alan kaplayan sınıf arazilerdir (Şekil: 45).

Toprak Mülkiyeti ve Parsel Büyüklüğü

Toplam alan içerisinde tarım alanlarının zamanla gösterdiği değişim üretime doğrudan etki ettiği gibi tarım topraklarının mülkiyet yapısı ve parsel büyüklükleri de üretimde etkili olmaktadır. Topraklı ve topraksız çiftçi aile sayısı, çiftçilerin kiracı ve ortakçı olması, işletme büyüklükleri ve dağılışları ile bunların zaman içerisindeki gösterdiği değişiklikler bu bakımdan önemlidir.

Bilindiği gibi ülkemizde Cumhuriyettin ilanından sonra çıkarılan Türk Medeni Kanunuyla tarım toprağında özel mülkiyet hakkı getirilmiştir. Oysa Osmanlı İmparatorluğunda toprak devletin olup toprağı işleyen köylü ise kiracı konumundaydı. Dirlik sistemi olarak da adlandırılan bu toprak işletimi İmparatorluğun gerilemeye başlamasıyla bozulmuştur. Tanzimat'la kaldırılan miri toprak yönetiminden Medeni Kanunla özel mülkiyete geçilmiştir. Buna göre toprağın sahibi olan çiftçi işlediği kendi toprağında istediği tasarrufa sahip olma hakkını elde etmiştir. Bu durum ülkemiz toprakları zaten yeryüzü şekilleri bakımından parçalı ve dağınık halde olmasının yanında miras yoluyla var olan tarım topraklarının daha da küçülüp parçalanmasına yol açmıştır. Bunun tarım topraklarına iki tür etkisi olmuştur. Bunlardan birincisi, tarım alanlarının parçalanması, ikincisi ise tarım işletmelerinin küçülmesidir.[125] Böylece ekonomik olarak verimli olmaktan uzaklaşan tarımsal işletmeler üretimde de girdi masraflarını artırmaktadır. Emek, zaman, sulama israfi ile birlikte makine kullanımı kısıtlanmakta ve pek çok alan tarım dışı kalmaktadır. Buna karşın öncelikle miras hukukunda ekonomik verimliliğini kaybedecek boyutta tarım alanlarının bölünmemesine izin verilmemelidir. Ayrıca parçalanarak rantabilitesini kaybetmiş küçük tarım alanlarında toplulaştırmaya gidilmelidir.

İlçedeki bugünkü mülkiyet yapısı ve parsel büyüklüğüne geçmeden önce tarım topraklarının geçmişteki yapısına bakmak gerekir. Bu konuda en önemli yazılı kaynakların 16.yy'la ait olan Tapu Tahrir defterleri olduğunu görürüz. 1521 tarihli ilk tahrire göre Kargı kazasında 45 çift, 335 nim çift ve 345 ekinlü bennak bulunmaktadır. 1579'daki kayıtta ise 21 çift, 439,5 nim çift, 183 zevle* ve 362 ekinlüden oluşmaktadır. Buna göre kaza topraklarında giderek bir parçalanma olduğu

---

[125] Göney, S. (1987) Türkiye Ziraatini Coğrafi Esasları. İstanbul Üniv. Yay., No: 2600, Coğrafya Bölümü Yay., No:110, s. 102, İstanbul.

* "zivle-zelve" diye adlandırılan toprak parçası çiftin dörtte birine karşılık gelmektedir.

söylenebilir. Kazada 1521'de 1 zeâmet 10 tımar bulunurken 1579'da tımar sayısı 34'e ulaşmıştır.[126]

İlçedeki tarım işletmelerinin parsel büyüklüğü ve mülkiyeti açısından 1969, 1981 ve 1997 yıllarına ait verilerin yer aldığı bir tablo oluşturulmuştur (Tablo: 67). Toplam tarım alanı bu yıllarda değişmiş olmakla birlikte parsel büyüklükleri açısından bazı değişiklikler söz konusudur.

Tablo 67: Kargı İlçesinde 1969, 1981 ve 1997 Yıllarında Parsel Büyüklüklerine Göre Arazi Miktarı ve Aile Sayısı.

Yıllar	Parsel Büyüklüğü (da)		0-25	26-50	51-100	101-200	201-500	TOPLAM
1969	Parsel	Sayısı						
		%						
	Arazi	Toplam	38.900	2.119	8.541	976	-	50.536
		%	77	4.2	16.9	1.9		100
	Aile Sayısı		3.846	581	129	8	-	4.564
	Ort. Parsel Büyüklüğü							
	Aileye Düşen Arazi		10.1	3.6	66.2	122		11
1981	Parsel	Sayısı	27.082	10.372	3.410	640	70	41.574
		%	65.2	24.9	8.2	1.5	0.2	100
	Arazi	Toplam	54.622	40.190	18.357	6.289	1.579	121.037
		%	45.1	33.2	15.2	5.2	1.3	100
	Aile Sayısı		6.152	1.150	288	49	6	7.645
	Ort. Parsel Büyüklüğü		2	3.9	5.4	9.8	22.5	2.9
	Aileye Düşen Arazi		8.9	34.9	63.7	128.3	263.2	15.8
1997	Parsel	Sayısı	9.121	8.986	3.433	535	76	22151
		%	41.2	40.6	15.5	2.4	0.3	100
	Arazi	Toplam	25.829	38.470	22.458	5.360	1.216	93.333
		%	27.7	41.2	24.1	5.7	1.3	100
	Aile Sayısı		2.256	1.124	293	40	4	3717
	Ort. Parsel Büyüklüğü		2.8	4.3	6.5	10	16	4.2
	Aileye Düşen Arazi		11.4	32.2	76.6	134	304	25.1

Kaynak: 1969, 1981 ve 1997 Çorum İli Köy Envanter Etütleri.

1997 Köy Envanter Etütlerine göre ilçedeki 93.333 dekar tarım arazisi 22.151 parsele bölünmüş olup ortalama parsel büyüklüğü 4,2 dekardır. İlçe tarım toprakları toplam 3.717 aile tarafından işletilmekte olup aile başına yaklaşık 6 parsel ve 25,1 dekar arazi düşmektedir (Tablo: 67). 1981 yılında ise toplam 121.037 dekar tarım arazisi 41.574 parsele ayrılmıştır. Ortalama parsel büyüklüğü 2.9 dekardır. İlçenin

[126] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 228, Ankara.

toplam tarım arazisi 7.645 aile işletmekte olup her aileye ortalama 5.4 parsel, 15.8 dekar arazi düşmektedir (Tablo: 67). Yine tabloya göre her üç yılda da ilçedeki tarım arazilerinin yaklaşık % 70'inin 50 dekardan fazla değildir. Özellikle de 0-25 dekar arasındaki araziler 1969 ve 1981 yıllarında en büyük paya sahiptir. Ailelerin büyük bir bölümü yine bu dilimdeki toprakları işlemektedir ki bu da bize ilçede çiftçilerin parçalı ve küçük arazilerde tarımsal faaliyetleri sürdürdüğünü göstermektedir.

Tablo 68: Kargı İlçesinde 1969 ve 1981 Yıllarında Kiracılık ve Ortakçılık Yapan Köy Sayısı.

Yıllar	Köy Sayısı	Kiracılık Yapan Köy Sayısı	Ortakçılık Yapan Köy Sayısı
1969	58	7	31
1981	59	3	20

Kaynak: 1969, 1981 Çorum İli Köy Envanter Etütleri.

Tabloda ilçede 1969 ve 1981 yıllarında kiracılık ve ortakçılık yapan köy sayısı verilmiştir (Tablo: 68). Buna göre ilçede kiracılıktan daha çok ortakçılık tarzında toprak işletiminin daha yaygın olduğu görülür. Ortakçılık, toprağı olmayan veya yetersiz olan çiftçinin fazla toprak sahiplerinin toprağını işletmesi ve ürünün yarı yarıya paylaşılması esasına dayanır.

Tablo 69: Kargı İlçesinde Topraklı-Topraksız Çiftçi Sayısı ile Kiracılık ve Ortakçılık Yapan Çiftçi Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı 1997.

	Topraklı Çiftçi	Topraksız Çiftçi	Kiracılık			Ortakçılık		
			Topraklı	Topraksız	Toplam	Topraklı	Topraksız	Toplam
Çiftçi Sayısı	3.462	255	462	99	561	427	162	589
Arazi Miktarı (da)			4.796	1.394	6.190	6.219	3.151	9.370

Kaynak: 1997 Çorum İli Köy Envanteri.

İlçede topraklı ve topraksız çiftçilerin kiracılık ve ortakçılık şeklinde işledikleri arazi miktarları tabloda gösterilmiştir (Tablo: 69). Buna göre toplam 3.717 çiftçinin % 6.8'i (255 çiftçi) topraksız iken % 93.2'si (3.462 çiftçi) toprak sahibidir. Bu değer oldukça yüksek görünmekle birlikte topraklı çiftçilerin gerek kiracılık gerekse ortakçılık şeklinde toprak işletmektedirler. Hem toprak sahibi olup hem de başkalarına ait toprağın işletilmesinin nedeni, bu çiftçilerin sahip oldukları

toprakların yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim 11.015 dekar araziyi kiracılık ve ortakçılık şeklinde toprak sahibi çiftçiler işletmektedir. Bunun temelinde ise tarım alanlarının dar ve parçalı olması ile miras yoluyla daha da küçülmesi yatmaktadır. Yine bu tabloya göre de ortakçılık kiracılığa göre daha fazla tercih edilmektedir. Kuru tarım arazileri kiracılık yoluyla işletilirken, çeltik tarımının yapıldığı sulu tarım arazilerinde ortakçılık hakimdir.

Sulama

Sulama entansif tarımın temel unsurlarından biri olduğu gibi verimi ve üretimi doğrudan etkileyen asıl faktördür. Ülkemiz iklim şartları dikkate alındığında tarımsal üretimde sulama bir zorunluluktur. Nitekim yağışların normallerin altında olduğu yıllardaki tarımsal üretimdeki büyük düşüşler sulamanın ne kadar önemli ve gerekli olduğunun bir göstergesidir. Dolayısıyla herhangi bir yerdeki tarımsal üretimin yapılabilmesi ve verimin artırılabilmesinde o sahadaki su kaynaklarından yararlanılmaya çalışılmaktadır.

Kargı ilçesi Batı Karadeniz bölümünün iç kuşağında olup iklim olarak daha önce de bahsedildiği gibi geçiş karakteri taşımaktadır. İlçede özellikle yaz mevsiminde Kızılırmak ve Devrez vadisi depresyon olmasının etkisiyle daha fazla sıcak ve kurak geçmektedir. Thornthwait'e göre çizilmiş su bilançosuna bakıldığında ilçede 5 ay su noksanlığı görülmektedir. Özellikle batı-doğu uzantılı depresyon sahası daha sıcak olup yağışın da az olması yılın önemli bir kısmının kurak geçmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla ilçede tarımsal açıdan en verimli olan alüvyal ve kolüvyal topraklarla kaplı olan Devrez ve Kızılırmak vadisinde sulama yapmayı zorunlu hale getirmektedir. İlçenin en verimli topraklarının oluşmasında rol oynayan bu iki akarsu, aynı zamanda bu alanların sulanmasında da en önemli kaynağı oluştururlar.

Vadi tabanında gerek Devrez gerekse Kızılırmak üzerine bentler yapmak suretiyle alınan su, eş yükselti eğrilerine paralel olarak açılmış olan toprak kanallarla taşınmakta ve sulama yapılmaktadır. Böylece yetişme dönemi boyunca suyun içinde gelişen çeltik üretimi yapılabilmektedir. Kanallarla sulama yapılamayan vadi tabanındaki diğer kısımlar ise yine Devrez ve Kızılırmak'tan motopomplarla su çekilmektedir. Bu tarz sulama özellikle ilçede Kargı Ovası kuzeyindeki birikinti

yelpazeleri üzerindeki tarım alanlarında yapılmaktadır. Bu kesimdeki Yeşilköy, Dereköy, Çakırlar, Halıköy, Akkise ve Kargı ilçe merkezindeki tarım alanlarının motopomplarla sulanmasıyla daha önce kullanılmayan veya kuru tarım yapılan alanlar artık çeltik tarımı yapılabilir hale gelmiştir. Nitekim bu köyler bir araya gelerek sulama kooperatifleri (Yeşilköy-Dereköy-Çakırlar, Halıköy, Akkise-Kargı sulama kooperatifleri) de oluşturmuşlardır.

Yeraltı sularından ise Kargı ilçe merkezindeki Ağaçarası olarak bilinen sebze ve meyve bahçelerinin sulanmasında yaralanılmaktadır. Açılan sondajlarla yüzeye çıkan sular (bunların bazıları artezyen niteliğindedir) kanallarla dağıtımı yapılmaktadır.

İlçede sulamada yaralanılan bir diğer kaynak Kös Dağı ve Ilgaz Dağları'ndan Kızılırmak'a karışan yan derelerdir. Fakat bu akarsuların büyük bir bölümünün dönemlik olması nedeniyle istenildiği kadar yararlanabilmek mümkün değildir. Çünkü kuraklığın en fazla olduğu temmuz, ağustos ve eylül aylarında pek çoğunun yatağında su bulunmamaktadır. Diğerlerinde ise su miktarı iyice azalmaktadır. Bu akarsular ilkbahar aylarında havaların ısınması, yağışların artması ve yükseklerde karların erimesiyle en fazla su taşımaktadırlar. Dolayısıyla dönemlik akarsulardan sulama amaçlı en fazla bu dönemde yararlanılabilmektedir. Daha çok birikinti koni ve yelpazeleri üzerindeki kuru tarım alanları ile bağ ve meyve bahçelerinin sulanmaya çalışılmaktadır. Hacıhamza'daki meyve bahçeleri Değirmendere ve İnci Dere tarafından sulanmaktadır. Bununla birlikte Gökçedoğan köyünden geçen Şahin Deresi'nin yukarı çığırına Gökçedoğan göleti ile Karaboya ve Pelitçik köylerinin tarla ve bahçelerini sulamak için Aksu göleti yapılmıştır. Ayrıca diğer bazı yan derelere suyu depolayarak sulamada kullanmak için küçük havuzlar yapılmıştır.

Ilgaz Dağlarının kuzey kesimindeki dereler ise yıl boyunca su taşımasına karşın bu akarsuların vadileri dar ve derin olduğu için yüksekteki kuru tarım alanları sulanamamaktadır. Bu akarsuların vadi tabanlarında da çok geniş tarım alanları olmayıp sadece meyve ve sebze ile patatesin yetiştirildiği küçük bahçeler sulanabilmektedir.

Araştırma sahasında tarım topraklarının ancak 1/5 (% 20.9) kadarında sulama yapılabilmektedir. Sulanan alanların az olmasında tarım alanlarının eğim değerlerinin de yüksek olması etkilidir. İlçede 1997 köy envanter etüdüne göre 35

köyde sulama yapılırken geriye kalan 25 köyde henüz sulamaya geçilmiş değildir. Yine bu etüde göre 79.960 dekarın 27.426'sında sulanırken 9.009 dekarda nadas yöntemi uygulanmaktadır. 1981 etüdüne göre ise 320.912 dekar toplam tarım arazisinin 24.013 dekarında sulu tarım 73.032 dekarı ise nadasa bırakılmaktaydı.

Gübreleme

Gübreyle toprağın tarımsal üretimde bitkilerin ihtiyacı olan bitki besin maddeleri karşılanmaktadır. Dolayısıyla tarımda sulama gibi üretimi ve verimi artırmanın bir diğer yolu gübreleme yapmaktır. Özellikle tarım topraklarının uzun yıllardan beri kullanımıyla azalan verimin artırılması ancak toprağın ihtiyacı olan gübrenin verilmesiyle sağlanabilmektedir.

İlçede hayvancılığın yaygın olması hayvanlardan elde edilen çiftlik gübresinin tarım alanlarında kullanımını sağlamaktadır. Yakacak olarak ilçe ormanlarından elde edilen odunun kullanılması çiftlik gübresinin tamamen tarımda kullanılmasını mümkün kılmıştır.

Çiftlik gübresi yanında kimyevi gübre kullanımı da yapılmaktadır. Fakat bu gübrenin kullanımı herhangi bir toprak analizi sonuçları esas alınmadan bilinçsizce yapılmaktadır. Dolayısıyla hangi gübreden dekara ne kadar atılacağı da bilinmemektedir. 1988 yılında yapılan Çorum İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu bize bu noktada çok önemli bilgi vermektedir (Tablo: 70, 71).

Tablo 70: Kargı İlçesinde Saf Bitki Besin Maddesi İhtiyacı (Ton).

	Azot	Fosfor	Potasyum
Bitki Besin Maddesi İhtiyacı (Ton)	999.8	745.2	31.3

Kaynak: Çorum İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu, s. 36, 1988,Ankara.

Tablo 71: Kargı İlçesinde Tarım Alanlarının Ticaret Gübresi İhtiyacı (Ton).

	Azotlu Gübreler			Fosforlu Gübreler		Potasyumlu Gübreler
	Amonyum Sülfat (% 21)	Amonyum Nitrat (% 26)	Üre (% 46)	Triple Süper Fosfat (%41-43)	Diamonyum Fosfat (17-46-0)	Potasyum Sülfat (% 48-52)
Gübre İhtiyacı (Ton)	4.759	3799.2	2.169,6	1.810,8	1.617,1	65,1

Kaynak: Çorum İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu, s. 37, 1988,Ankara.

Tablodan da anlaşılacağı gibi ilçedeki tarım topraklarının en fazla azota ihtiyacı olduğu görülmektedir. Azotu fosforun takip ettiği bitki besin maddelerinden en az potasyuma ihtiyaç vardır.

İlçede kimyevi gübre kullanımı verimi büyük ölçüde artırmıştır. 1969 yılında tüm köyler çiftlik gübresi kullanırken 29 köyde kimyevi gübre de kullanılmaktaydı. 1981'e geldiğimizde 5.988 çiftçi ailesi çiftlik gübresi kullanırken 4.478 aile ise kimyevi gübre kullanır duruma gelmiştir. Dekara bu yılda ortalama 1 ton çiftlik gübresi atılırken 14 kg kimyevi gübre atılmaktadır. 1997 yılında ise 184 aile çitlik gübresi, 1.109 aile kimyevi gübre ve 2.356 aile ise hem çiftlik hem de kimyevi gübre kullanmaktadır. Herhangi bir gübre kullanmayan 68 aile bulunmaktadır.

Ülkemizde olduğu gibi ilçede de kimyevi gübre kullanımında yıllara göre değişen gübre fiyatları çok etkili olmaktadır. Alım gücü düşük olan çiftçi, gübre fiyatlarının fazla arttığı yıllarda ya çok az kullanmakta ya da hiç gübre kullanamamaktadır. İlçede çiftçi gübre ihtiyacını gübre ticareti yapanlarla veya Hacıhamza, Gökçedoğan ve ilçe merkezindeki 3 Tarım Kredi Kooperatiflerinden almaktadır.

İlçede en çok gübre çeltik tarımında kullanılmaktadır. Diğer tahılların özellikle sulama imkkanı olmayan yerlerinde gübre kullanımı zaman zaman çiftçiye zarar ettirmektedir. Çünkü zor şartlarda alınıp tarlaya atılan gübre, yağışın normalden az olduğu yıllarda bitki gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu durum bazı yıllar ektiği tohumu dahi karşılayamayan çiftçiye bir de gübre masrafı eklenmektedir. Zaten tarlasına gübre atabilme imkanına en fazla çeltik tarımı yapan çiftçi sahiptir.

Makineleşme

Teknolojideki gelişmeler tarımı da etkilemiş olup tarımsal üretim günümüzde çeşitli tarım araç ve gereçlerle yapılmaktadır. Üretimi kolaylaştırma, daha geniş alanları işleyebilme, daha az emek ve zaman harcama makineleşmenin tarıma yaptığı katkıları oluşturmaktadır.

Kargı ilçesinde tarımda makine kullanımı zaman içerisinde gelişerek günümüzdeki halini almıştır (Tablo: 72). İlçede tarımda makine kullanımı artmakla birlikte eski tarım yöntemine ait hayvan ve insan gücüyle kullanılan araç ve gereçlerin de kullanımına devam edilmektedir. Bunu temelinde iki büyük faktör

bulunmaktadır. Bunlardan biri ve en önemlisi tarım alanlarının az, parçalı ve eğimli olmasıdır. Yüzey şekillerinin etkisiyle eğimli ve yüksek sahalardaki parça parça küçük araziler halen hayvan gücünü kullanmayı gerektirmektedir (Foto: 31). İkinci etken olarak yeterli toprak ve alım gücüne sahip olmayan çiftçinin başta traktör ve diğer ekipmanları satın alamamasıdır. Bu durum özellikle dağlık alanlardaki köylerde daha bariz bir şekilde görülmektedir. Sulu tarımın yapıldığı vadi tabanı ve çevresinde ise yeterli araziye sahip olan çiftçi gelir düzeyine göre traktör ve kendi işine en fazla yarayacak diğer araç ve gereçleri alabilmektedir. Zaten depresyon sahası tarımda makineleşmenin en fazla olduğu yerdir.

Tablo 72: Kargı İlçesinde Bazı Tarım Araç ve Gereç Sayıları (1991-2001).

Tarım Araçları	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Karasaban	2010	2000	2000	2000	2000	400	400	340	300	250	200
Pulluk (Hay.)	332	335	335	335	335	125	120	90	60	50	50
Döven	1000	850	100	100	100	20	20	20	20	20	15
Pulluk (Trak.)	469	472	484	486	505	504	516	532	537	543	539
Kültüvatör	430	435	450	452	452	455	470	520	590	590	590
Tırmık	40	45	50	50	50	50	46	40	28	20	14
Tınaz Mak.	92	95	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balya Mak.	-	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Harman Mak.							5	5	4	4	4
Orak Mak.	-	-	2	2	2	2	7	7	7	5	5
Tahıl Mibzeri	-	-	-	-	1	1	1	2	2	2	1
Sap Döver	440	420	222	223	223	215	200	240	256	256	255
Biçer Döver	8	8	6	6	6	6	11	11	12	12	12
Sellektör	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3
Yem Kır. Mak.	4	6	6	6	6	6	10	10	10	10	10
Pulverizatör	200	220	124	129	129	129	154	166	184	189	189
Tozlayıcı	10	10	10	10	10	9	9	7	2	2	2
Atomizer	160	175	549	549	549	560	560	525	500	470	470
Santrifüj	50	45	-	-	-	-	10	15	15	15	15
Motopomp	90	80	15	15	15	15	20	40	56	56	56
Derin Kuyu Pomp.	12	10	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Yağmurlama Tesisi	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4
Römork	460	463	637	639	643	643	606	610	610	610	610
Su Tankeri	50	50	50	50	51	51	5	10	14	14	14
Traktör	467	470	637	639	644	645	674	675	675	678	680

Kaynak: DİE bilgisayar verileri.

Çiftçinin en önemli tarım aracı olan traktörün ilçede köylerindeki dağılışına baktığımızda bunun etkisini açık bir şekilde görebiliriz (Tablo: 73). Nitekim Kargı Ovası'ndan yararlanan Yeşilköy, Dereköy ve Halılar köyleri ile Kızılırmak vadisinin doğusunda nispeten geniş tarım arazisi olan Gökçedoğan ve Maksutlu köyleri en fazla traktöre sahiptir. Buna karşın yüksek ve dağlık sahadaki Alioğu, Bozarmut,

fazla traktöre sahiptir. Buna karşın yüksek ve dağlık sahadaki Alioğu, Bozarmut, Gökbudak, Karaosmanlı, Koyunkıran, Sünlük ve Uzunyurt köylerinde hiç traktör bulunmamaktadır (Tablo: 73). En fazla tarktörün bulunduğu Halılar köyünde bir traktöre 85.9 dekar tarım alanı düşmektedir.

Foto 31: Eğimli sahalardaki tarım alanlarında hayvan gücüyle çekilen karasaban kullanılmaktadır (Eski Çukuraluç köyü).

Tablo 73: Kargı İlçesi Köylerinde Tarım Alanı, Traktör Sayısı ve Traktör Başına Düşen Arazi Miktarı (2002).

KÖY ADI	Tarım Arazisi (Da)	Traktör Sayısı	Traktöre Düşen Tarım Alanı (Da)
Akçataş	750	2	375
Akkaya	4.750	10	475
Akkise	2.850	16	178.1
Alioğlu	2.750	-	-
Arık	3.525	7	503.5
Bademce	5.100	14	364.3
Bağözü	3.800	10	380
Başköy	2.500	2	1.250
Bayat	2.500	1	2.500
Bozarmut	1.875	-	-
Cihadiye	3.600	12	300
Çakırlar	4.250	13	329.9
Çalköy	1.100	4	275
Çobankaya	2.250	1	2.250
Çobanlar	2.100	1	2.100
Demirören	1.800	1	1.800
Dereköy	4.250	39	109
Gökbudak	1.100	-	-
Gökçedoğan	10.350	38	272.4
Gölet	6.500	18	361.1
Göletçetmi	2.800	13	215.4

Gümüşoğlu	1.300	5	260
Günyazı	3.500	5	700
Hacıveli	1.250	6	208.3
Halılar	5.500	64	85.9
Kabakçı	2.000	1	2.000
Karaboya	2.475	14	176.8
Karacaoğlan	2.450	4	612.5
Karakise	2.900	11	263.6
Karaosmanlı	2.000	-	-
Karapürçek	1.650	12	137.5
Koyunkıran	1.850	-	-
Köprübaşı	3.600	11	327.3
Maksutlu	7.700	59	130.5
Oğuzköy	2.700	4	675
Örencik	3.150	1	3.150
Pelitçik	5.550	12	462.5
Pelitözü	3.750	7	535.7
Saraçlar	2.975	6	495.8
Saraycık	2.500	17	147
Sinanözü	2.200	3	733.3
Sünlük	2.200	-	-
Tepelice	2.300	8	287.5
Uzunyurt	5.400	-	-
Yağcılar	625	7	89.3
Yeşilköy	9.850	40	246.2
HACIHAMZA	*	*	*
Abdullah	2.250	16	140.6
Avşar	2.500	23	108.7
Beygircioğlu	1.950	12	162.5
Çeltiközü	1.550	11	140.9
Çukuralıç	5.100	23	221.7
Güney	6.600	17	388.2
İnceçay	1.750	17	102.9
Kavakçayı	2.300	4	575
Sekiköy	3.575	2	1.787.5
Kargı Merkez	*	*	*
TOPLAM	188.900	645	292,8

* Veri bulunamamıştır.

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü.

Gübre ve ilaç fiyatlarının artışı ile birlikte makine kullanımında da akaryakıt fiyatlarının artışı tarımsal üretimi olumsuz etkilemektedir. Bu durum araziyi gerektiği gibi sürüm ve diğer bakım işlemlerini yeterli ve zamanında yapmayı engellemektedir. Arazi sahibi olmayıp ortakçılık şeklinde tarımla geçinen topraksız çiftçi için bu ciddi bir problem oluşturmaktadır. Yüksek ve eğimli sahalardaki kuru tarım arazileri gübre ve akaryakıt fiyatlarındaki artış karşısında ekim yapılmamaktadır. Çünkü bu alanlarda üretim ve verim ekimi yapılan yılın iklim özelliklerine bağlı olup yağışın yetersiz olduğu yıllarda çiftçi bütünüyle zarar etmektedir.

Tarımsal Üretim

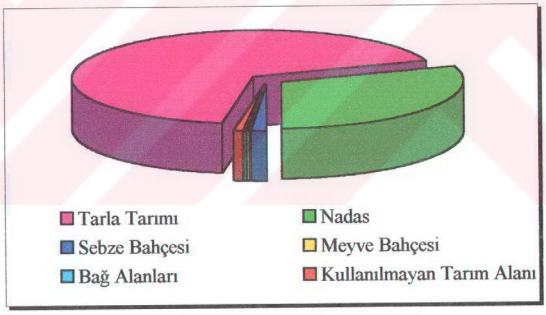
Araştırma sahamız olan Kargı ilçesinde tarım alanları daha önce de söz edildiği gibi oldukça az bir alan kaplar. Büyük ölçüde yüzey şekillerine bağlı olan bu durum özellikle ilçenin eğimli ve yüksek kesimlerinde tarım alanlarının daha da daralmasına neden olmaktadır. Tarımsal açıdan en verimli topraklar ise vadi tabanlarına karşılık gelmektedir. Alüvyal ve kolüvyal topraklarla kaplı olan bu çukur sahadaki tarım alanları aynı zamanda sulanabilmesiyle birinci sınıf tarım topraklarını oluşturmaktadır.

Tablo 74: Kargı İlçesinde Tarım Alanlarının Bölünüşü (2003).

	Tarla Tarımı	Nadas	Sebze Bahçesi	Meyve Bahçesi	Bağ Alanları	Kullanılmayan Tarım Alanı	TOPLAM
Alan (Ha)	13.985	6.246	307	30	82	150	20.800
%'si	67.3	30	1,5	0,1	0,4	0,7	100

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Şekil 46: Kargı İlçesinde Tarım Alanlarının Bölünüşü (2003).

İlçe yüzölçümünün % 14.9'u (20.800 ha.) tarıma ayrılmıştır. Toplam tarım alanlarının % 20.9'u olan 4.358 hektar arazi sulanabilirken geriye kalan 16.442 ha. (% 79.1) kuru tarım yapılmaktadır.

Yağış miktarının yetersiz olması tarımda nadas uygulamasına gidilmesini gerektirmiştir. İlçe tarım alanlarının % 30'unu oluşturan 6.246 ha. nadasa bırakılmıştır (Tablo: 74, Şekil: 46). Eğimin fazla, toprak örtüsünün zayıf, verimin

düşük ve su kaynaklarının yetersiz olduğu sahalarda tarımda nadas uygulanmaktadır. Nadas uygulaması özellikle akaryakıt ve gübre fiyatlarının fazla arttığı yıllarda daha da genişlemektedir.

Tarıma elverişli olduğu halde ilçede tarım topraklarının 150 hektarı kullanılmamaktadır (Tablo: 74). Kullanılmayan bu alanlar kuru tarımın yapıldığı nüfusunu büyük ölçüde ilçe dışına göçlerle kaybetmiş olan yüksek dağlık kesimlerdeki köy ve mahallelere aittir. Verim bakımından düşük olan bu sahalar tarımsal üretimde girdilerin de artmasına bağlı olarak yerleşim birimindeki diğer aileler tarafından da ekilmeyip daha çok mera alanı olarak kullanılmaktadır. Eğer bu alanlar orman içi veya kenarında ise uzun bir süre ekilmediğinde kendiliğinden ormana dönüşmeye başlamaktadır.

İlçedeki tarım alanları içinde dikili alanlar çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bağ ve meyve bahçelerinden oluşan dikili alanlar tarım topraklarının % 1'ini dahi (112 ha.) oluşturamamaktadır (Tablo: 74). İlçede bağ alanları (82 ha.) meyve bahçelerinden (30 ha.) daha geniş yer tutmaktadır.

Tarım alanları içinde ekili alanlar ilçede en büyük paya sahiptir. Tarla tarımı tarım alanlarının % 67.2'sini oluşturmaktadır. Ekili alanların hemen hemen tamamını tahıllardan meydana gelmekte olup özellikle buğday, arpa, yulaf ve çavdarla birlikte çeltik en çok ekilen ürünleri oluşturmaktadır.

Tahıl Tarımı

Tahıllar ülkemizde ve dünyada olduğu gibi ilçemizde de en geniş ekim alanına sahiptir. İnsan ve hayvan gıdasının temelini tahılların oluşturması ekim alanının geniş olmasının temel etkenidir. Ayrıca gerek toprak gerekse iklim özellikleri bakımından tahılların çok seçici olmaması bir diğer faktör olarak düşünülebilir.

İlçe tarım alanlarının % 67.2'si (13.985 Ha.) tarla tarımına ayrılmıştır. Tarla tarımının ise % 84.1 (11.761 Ha.) tahıl tarımı oluşturmaktadır. İlçenin özellikle yüzey şekillerine ve iklimine bağlı olarak hem sıcak hem de serin iklim tahılları yetiştirilmektedir. Vadi tabanındaki çeltik ile az olsa mısır tarımı sıcak iklim ürünlerini oluştururken diğer kesimlerdeki buğday, arpa, çavdar ve yulaf serin iklim tahıllarını meydana getirmektedir.

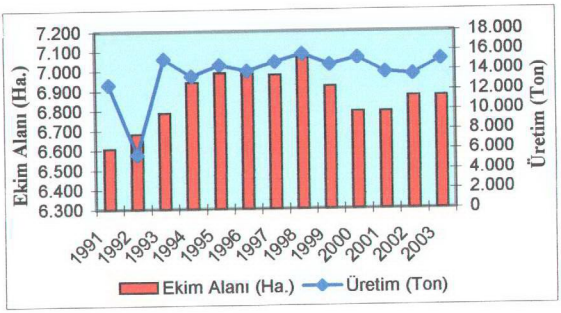
Tablo 75: Kargı İlçesinde Tahılların Yıllara Göre Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003).

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
BUĞDAY	Ekim Al. (Ha.)	6.607	6.680	6.787	6.940	6.988	6.989	6.977	7.088	6.919	6.792	6.792	6.869	6.870
	Üretim (Ton)	12.628	5.529	15.235	13.446	14.588	13.994	14.897	15.722	14.625	15.327	13.841	13.645	15.145
	Verim (Kg/Ha)	1.921	828	2.245	1.937	2.088	2.002	2.135	2.218	2.114	2.257	2.038	1.992	2.204
ARPA	Ekim Al. (Ha.)	2.438	2.380	2.390	2.256	2.265	2.250	2.179	2.267	2.278	2.265	2.026	2.056	2.110
	Üretim (Ton)	5.104	2.665	4.151	2.474	3.198	3.203	3.455	3.604	3.772	3.591	3.004	2.987	3.648
	Verim (Kg/Ha)	2.099	1.120	1.739	1.097	1.412	1.424	1.586	1.590	1.656	1.585	1.483	1.453	1.728
ÇAVDAR	Ekim Al. (Ha.)	575	573	579	583	553	553	658	556	550	510	500	500	500
	Üretim (Ton)	719	515	690	525	525	553	629	555	550	503	500	514	525
	Verim (Kg/Ha)	1.257	899	1.192	901	949	1.000	956	998	1.000	986	1.000	1.028	1.050
YULAF	Ekim Al. (Ha.)	224	229	222	219	229	229	231	230	224	200	214	217	200
	Üretim (Ton)	368	297	295	221	208	206	254	271	246	200	235	249	250
	Verim (Kg/Ha)	1.643	1.297	1.329	1.009	908	900	1.100	1.178	1.098	1.000	1.098	1.147	1.250
MISIR	Ekim Al. (Ha.)	63	63	58	62	57	46	42	42	39	36	46	73	81
	Üretim (Ton)	51	41	101	92	41	39	49	47	77	53	74	67	97,5
	Verim (Kg/Ha)	810	651	1.741	1.484	719	848	1.167	1.119	1.974	1.472	1.609	918	1.203
PİRİNÇ	Ekim Al. (Ha.)	2.175	2.150	2.148	2.100	1.900	2.000	1.932	2.068	2.200	1.934	1.900	1.866	2.000
	Üretim (Ton)	9.381	8.385	9.577	10.669	8.615	7.644	7.310	7.874	7.572	7.184	6.316	7.328	8.250
	Verim (Kg/Ha)	4.313	3.900	4.459	5.080	4.558	3.900	3.784	3.808	3.442	3.715	3.324	3.927	4.125

Kaynak: DİE bilgisayar verileri.

Tahıllar içerisinde 6.870 ha. (% 58.4) ile buğday en fazla ekilen tahıldır (Tablo: 75). İlçede hemen hemen her köyde yetiştirilmekle birlikte daha çok Devrez-Kızılırmak vadisinde bulunan köylerde ekilmektedir. Ilgaz Dağları ve Kös dağı üzerindeki yükseltinin arttığı köylerde buğday üretimi toprak verimi ve iklime bağlı olarak ekimi alanı oldukça azdır.

Şekil 47: Kargı İlçesinde Buğday Ekim Alanı ve Üretimi (1991-2003).

Buğdayın ilçedeki ekim alanlarına baktığımızda 1991'de 6.607 hektardan 1998'e kadar artarak 7.088 hektara erişmiştir. Daha sonra bir miktar gerileyen ekim alanı 2002 yılında tekrar artışa geçmiştir (Tablo: 75). Üretime baktığımızda ise 1992 yılı hariç tutulursa çok fazla değişikliğin olmadığı görülür (Şekil: 47). Bu düşüşün temelinde ise sıcaklık ve yağış koşullarının yıllar arasındaki gösterdiği değişiklerin kuru tarım yönteminin uygulandığı buğday üretimine olan etkisidir. Özellikle yağışın normallerin altında düştüğü yıllarda üretim azalmaktadır. Hatta bazı yıllar hasat dahi yapılamamakta ve çiftçi tamamen zarar etmektedir.

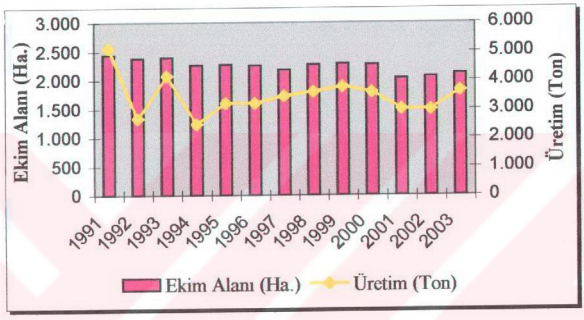
Buğday ilçede ticari olarak tarımı yapılan bir ürün olmayıp tamamen ailenin ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Üretimin nispeten fazla olduğu yıllarda uğday arpa ile birlikte hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir.

Buğday kışlık olarak ekim ayı içerisinde hava şartlarına bağlı olarak ekimi yapılmaktadır. Kışa çimlenmiş ve toprak yüzeyine çıkmış olarak girmekte ve kışı kar örtüsü altında korunarak geçirmektedir. Havaların ısınmasıyla mart, nisan ve mayıs aylarında bahar yağmurlarıyla gelişme dönemine giren buğday haziranda iyice ısınan havalarla olgunlaşmaya başlamakta ve haziran sonu temmuz başlarında hasat edilmektedir.

Tahıl tarımının diğer ürününü 2.110 ha.(% 17.9) ile arpa oluşturmaktadır (Tablo: 75). Buğdaydan sonra en fazla ekilen ikinci ürün olan arpa buğday gibi kuru arazilerinde ekilmektedir. Kıraç topraklarda da yetişebilen arpa daha fazla neme ihtiyaç duymaktadır.

Kargı'da arpa tarımı buğday ekim alanları ile iç içe olup hayvancılığın yaygın olduğu köylerde (Güney, Yeşilköy, Pelitçik, Gökçedoğan) daha fazla ekilmektedir. Hayvan yemi olarak değerlendirilen arpa, hayvancılığı destekler nitelikte tarımın bir göstergesidir. Buğdayın çok fazla yetişmediği yüksek dağlık sahalarda arpa ekilmektedir. Arpa ve buğday saplarından yine hayvanlara kışın verilmek üzere saman yapılmaktadır.

Şekil 48: Kargı İlçesinde Arpa Ekim Alanı ve Üretimi (1991-2003).

Arpa üretimi de buğday üretimi gibi iklim özeliklerinin yıllara göre değişimi etkili olmaktadır. Buğdayda olduğu gibi arpada da 1992 yılında ekim alanı bir önceki ve bir sonraki yılda çok değişmediği halde üretimde çok belirgin bir düşüş görülmektedir (Şekil: 47, 48). Benzer bir durum 1994 yılı için de geçerlidir. 1991 yılı ise üretim ve verimin en fazla gerçekleştiği yıl olmuştur. Buğdayla birlikte ekilen arpa buğdaya göre daha kısa bir sürede olgunlaştığından buğdaylardan 10-15 gün önce hasat edilmeye başlanmaktadır.

İlçede üretilen arpa ihtiyacı karşılayamadığından ilçeye zahireci tüccarlar tarafından Merzifon, Çorum ve Çankırı gibi yakın merkezlerden arpa getirilmektedir. Özellikle kuraklığın etkili olduğu yıllarda arpaya daha da fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

İlçede arpadan başka çavdar (500 Ha.) ve yulaf (200 Ha.) da yine hayvan yemi olarak ekimi yapılan tahıllardır (Tablo: 75). Hayvancılıkla geçinen ailelerin ektiği bu tahıllar özellikle yaylalardaki tarım alanlarında ekilmektedir. Bu sahalarda

yazlık olarak ekilen yulaf havaların ısınması ve karların erimesiyle mart sonu nisan başlarında ekilmektedir. temmuz sonu ağustos başlarında hasat edilen yulafın dane olgunlaşması beklenmeden hayvanlara kışlık kuru ot olarak biçilmektedir. Hemen her toprağa uyum sağlamış olan çavdar da yine kuru ot üretmek için ekilmektedir.

Sulanabilen yerlerde yetiştirilen mısır bir kısmı ikinci ürün olarak ekilmektedir. Bir bölümü hayvanlara kışlık kuru ot sağlamak için ekimden sonra 80-100 günlük olduğunda biçilmektedir. 2003 yılı verilerine göre toplam 80 hektara ekilen mısırın 30 hektarlık kısmı dane üretimine ayrılmış olup 97.5 ton ürün alınmıştır. Geriye kalan 51 hektarın 15 hektarı ikinci kez ekilmiştir. Ayrıca sebze bahçelerinin içerisine de diğer sebzelerle karışık olarak ekilmektedir.

İlçede tahıl tarımının % 17'sini çeltik tarımı oluşturmaktadır. İklim ve toprak özellikleri bakımından çeltik tarımına elverişli olan ilçede Kızılırmak ve Devrez vadisinin sulanabilen alanları bu tarım ürününe ayrılmıştır.

Çeltik, sıcak iklim ürünlerinden birisi olup ekiminden hasadına kadar yüksek sıcaklık istemektedir. Yetişme dönemi boyunca ortalama sıcaklık, toplam sıcaklık, sıcaklığın dağılımı ve süresi gibi faktörlerle dane verimi arasında yüksek korelasyon vardır. Düşük sıcaklıklar vejetasyon süresini belirlediği gibi gelişmeyi yavaşlatmaktadır. Ayrıca sıcaklıklar sulama suyunun sıcaklığını da etkiler ki, suyun sıcaklığının düşük olması bitki gelişimini olumsuz etkiler[127]. Çeltik sıcaklıkla birlikte nem isteği de fazla olan bitkidir. Taşkın ovalarında ve nemli bölgelerde üretilen çeltik 1800 mm. ile 2400 mm. arasında yağışa istemektedir. Bitkinin bu nem isteği yağışlarla karşılanamazsa sulama yapılması gerekir[128].

Çeltik iklim ile birlikte toprak özellikleri bakımından seçici bir bitkidir. Su geçirgenliği fazla olan kumlu topraklar çeltik için uygun değildir. Organik madde yönünden zengin killi toprakları seven çeltik özellikle alüvyal topraklarda iyi yetişmektedir. Tarla ayrıca çeşitli boyutlardaki taş ve çakıllardan temizlenmiş olmalıdır. Çeltik su içinde yetişen bir tahıl olduğundan çeltik tarımı yapılacak tavaların eğimi % 0.2-0.4 arasında olmalıdır. Tavaların büyüklüğü 10 dekardan büyük olmamalı. 500-2.000 m^2 arasında tava büyüklüğü normal olup 500 m^2 'den

---

[127] Sürek, H. (2002) Çeltik Tarımı. Hasad Yayınevi, s. 53, İstanbul.

[128] Göney, S. (1986) Sıcak Bölgelerde Ziraat Hayatı. İstanbul Üniv Edeb. Fak. Yay. No: 2732, Coğrafya Enstitüsü Yay. No. 116, s. 113-114, İstanbul.

küçük olması üretimde zorluklara neden olmaktadır[129]. Çünkü eğim ve tava büyüklüğü suyun tarlaya eşit oranda dağılmasında rol oynayan önemli bir faktördür. İlçede sürekli sulama yapılmakla birlikte Devrez Çayı'ndan sulanan Beygircioğlu, Çeltiközü, İnceçay ve Pelitçik köylerindeki çeltik arazileri bu akarsuyun yazın suyunun iyice azalmasına bağlı olarak kesik sulama yapılmak zorunda kalınmaktadır. Kuraklığın şiddetli olduğu bazı yıllar Devrez Çayı neredeyse kurumaktadır. Dolayısıyla çeltik ekilen alanların önemli bir kısmında verim ve üretim çok azalmaktadır. Kızılırmak'taki seviyenin fazla düşmesi kanalara su almayı zorlaştırmakta bu durum çeltik tarımını tehlikeye sokmaktadır.

Buna göre ilçede çeltik tarımında ekime nisan sonu ile mayıs ayı ortasına kadar olan dönemde başlanmaktadır. Bazı yıllar havaların geç ısınmasıyla ekim mayıs ayı sonlarına kadar sarkmaktadır. Mart ve nisan aylarında çeltik tavalarının temizlenmesi ve ilk sürümlerin yapılmasıyla mayıs ayında ekime hazırlanmaktadır. Yine bu dönemde tavaların kenarlarındaki setler yapılmakta ve tavalar arasındaki su kanalcıkları (bunlara ilçede "**peçe**" denilmektedir.) temizlenip düzenlenerek hazır hale getirilmektedir. Ekilecek tohumların seçilip temizlendikten sonra bir veya iki gün bir havuzda suyun içinde bırakılmaktadır. Daha sonra sudan çıkarılan tohumlar zaman zaman ıslanmakta ve nemli kalması sağlanarak çimlenmeye (burun verme) hazır hale getirilmektedir. Ekimi yapılacak çeltik tavasının da hazırlanmasından sonra ekime hazır olan tohumlar elle serpme yöntemiyle tarlaya serpilmekte ve "keşanlama" denilen çeltik tavasına verilen suyun bulandırılmasıyla toprağa karıştırılmaktadır. Keşanlama eskiden öküz veya manda ile yapılırken artık traktörlerle yapılmaktadır. Keşanlama sırasında verilen su çeltiğin çimlenip yüzeye çıkana kadar tavada tutulmakta yeni su verilmemektedir. Çeltik tavasında çimlenme büyük ölçüde gerçekleştikten sonra tavaya yeniden su verilmektedir. Bundan sonra sadece ilaçlama sırasındaki su kesintisi dışında olgunlaşana kadar tavada sürekli su bulundurulmaktadır. Çimlenmeden başaklanmaya kadar olan dönemde yabancı otlara karşı ilaçlama, gübreleme, çinko eksikliğini giderme, göllerin su seviyesini korumak gibi bakımlarının sürekli yapılması gerekir. Bu işlemler çiftçiyi çoğu zaman her gün tarlasının başına gelmesini gerektirir. Olgunlaşmayla çeltik tavasına su verilmeyip

7 Elçi, Ş. ve diğ. (1994) Tarla Bitkileri. Ankara Üniv. Yay., No: 1385, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı 399, s. 63, Ankara.

gibi bakımlarının sürekli yapılması gerekir. Bu işlemler çiftçiyi çoğu zaman her gün tarlasının başına gelmesini gerektirir. Olgunlaşmayla çeltik tavasına su verilmeyip tavanın hasat için kuruması beklenir. Eylül ayı sonlarında başlayan hasat kasım ayında tamamlanmış olur. İlçede 10 yıl öncesine kadar hasat orakla işçi tutularak yapılmakta iken artık biçerdöverle yapılmakta ve çok daha kısa zamanda tamamlanmaktadır. Harman yerlerinde güneşli günlerde savurarak kurutulan (böylece nem oranı azaltılmakta) çeltik çuvallara doldurulup ilçedeki çeltik fabrikalarından birine gönderilmektedir. Eskiden "dink" adı verilen su değirmenlerinde kabuğundan çıkartılarak elde edilen pirince dönüştürme günümüzde fabrikalarda yapılmaktadır. Artık tüketilmek üzere hazır hale gelen pirinç ilçe merkezinde TMO alım yerinde veya tüccarlara satılmaktadır.

İlçede çeltik tarımı Kızılırmak ve Devrez vadisi tabanındaki alüvyal topraklarda yapılmaktadır (Harita: 18). Yıllık ortalama yağış miktarı sulama yapmaksızın çeltik yetiştiriciliğine imkan vermediğinden bu akarsulardan büyük kanallar (ark) ve motopomplarla alınan suyla sulanmaktadır (Foto: 33). Dolayısıyla sulanabilen alüvyal alanlar çeltik tarımının sınırlarını oluşturmaktadır. Eğimin yamaçlara doğru artmasıyla çeltik ekimi de ortadan kalkmaktadır. Bununla birlikte son yıllarda Kargı Ovası'nın kuzeyini oluşturan birikinti yelpazeleri üzeri kurulan elektrikli motopomplarla sulanmasıyla çeltik ekilebilir hale getirilmiştir (Foto: 32). Eğime bağlı olarak tavaların daha küçük olduğu bu kesimlerdeki çeltik verimi asıl vadi veya ova tabanı kadar olmamaktadır.

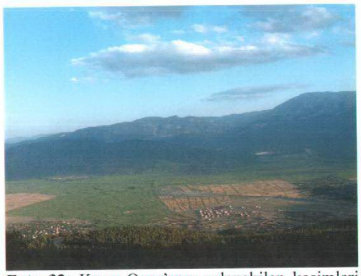

Foto 32: Kargı Ovas'ının sulanabilen kesimleri çeltik ekilirken diğer bölümlerinde tahıl tarımı yapılmaktadır. Son yıllarda sulanan alanlar elektrikli motopomplarla kuzeyde birikinti yelpazelerine doğru genişletilmektedir.

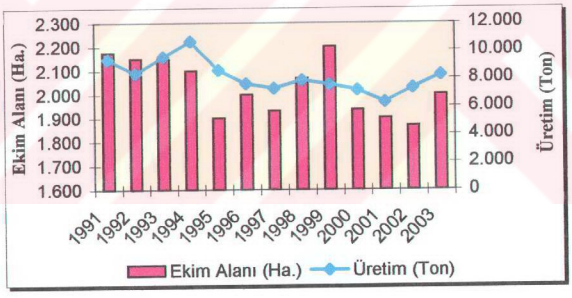

Foto 33: Çeltik için gerekli olan su Kızılırmak'a kurulmuş olan bir su dolabıyla dahi karşılanmaya çalışılır.

İlçede tahıl tarımı içerisinde damgasını vuran en önemli ürün hiç şüphesiz çeltiktir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde beri ilçede ekilen çeltik artık ilçenin geleneksel ürünü olmuş ve kendisine ait kültür oluşmuştur. Çeltik ülkemize Mısır'dan 5. veya 6. yüzyıldan önce geldiği sanılmaktadır[130]. İlçemize ne zaman girdiğini bilmemekle birlikte 16. yüzyılda ekimi yapılmaktadır. Bu yüzyılda Tosya kazasının da içinde bulunduğu Çankırı Sancağı'nda çeltik zirâati sadece Kargı kazasında yapılmaktadır[131]. O dönemde pamukla (penbe) birlikte ekilen çeltik bugün ise sulanabilen vadi tabanının rakipsiz tek ürünü olmuştur.

Çeltik 2003 yılında ilçede 2.000 hektarda ekilmiş olup 8.250 ton pirinç elde edilmiştir. Yine aynı yıl itibariyle ilçe merkezi ve 22 köyde 1.214 çiftçi ailesi tarafından ekilmektedir (Tablo: 76). Tarım ilçe müdürlüğü tarafından kaydedilen çeltik beyanlarına göre ise ilçe 16.465 dekar çeltik ekilmektedir. Grafikte ilçedeki çeltik ekim alanları ile üretim karşılaştırmalı olarak verilmiştir (Şekil: 49). Ekim alanları 1999 yılı hariç tutulursa genelde bir azalmaya doğru gidildiği görülmektedir.

Şekil 49: Kargı İlçesinde Çeltik Ekim Alanları ve Üretim Miktarı (1991-2003).

Tablo 76: Kargı İlçesinde Çeltik Tarımı Yapan Köylerin Ekim Alanı ve Çiftçi Sayısı (2003).

KÖY ADI	Çeltik Ekim Alanı (Dk)	Çeltik Eken Çiftçi Sayısı	KÖY ADI	Çeltik Ekim Alanı (Dk)	Çeltik Eken Çiftçi Sayısı
Akkaya	362	57	İnceçay	182	20
Avşar	1262	53	Karaboya	284	17

8 Sürek, H. (2002) A.g.e, s. 26, İstanbul.
9 Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 231, Ankara.

Bağözü	468	37	Karacaoğlan	402	67
Beygircioğlu	611	44	Karapürçek	193	17
Çakırlar	389	28	Köprübaşı	459	47
Çeltiközü	1177	36	Maksutlu	1702	111
Demirören	81	18	Pelitçik	147	23
Dereköy	1085	80	Saraycık	667	76
Güney	283	31	Sinanözü	245	27
Gökçedoğan	1009	114	Yeşilköy	1267	83
Halılar	1719	71	Kargı Merkez	2087	121
Hacıhamza	379	37	**TOPLAM**	16.465	1.214

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü Çeltik Beyanları.

Çeltik tarımında çiftçiler tohum seçimine önem vermekte ve en iyi verimi alabileceği türü seçmeye çalışmaktadır. Bu noktada ilçenin doğal ortamına en uygun çeltik türünü belirlemek için İlçe Tarım Müdürlüğü'nün Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü ile koordineli olarak yürüttüğü deneme çalışmaları sonucunda 2002 yılında **baldo x barilla** çeltiğinin melezlenmesinden yeni bir çeltik türü oluşturulmuş ve buna "**kargı**" adı verilmiştir. Kargı çeltiği, uzun ve iri daneli, parlak camsı pirince sahip, 130-135 günde olgunlaşmaktadır. Dönümden 700-850 kg verim alınan bu türden % 60-65 kırıksız pirinç elde edilmektedir[132]. İlçede çeltik çiftçisi tarafından da benimsenen kargı çeltiğinden başka ribe, rocca, arco ve osmancık 97 türlerinin ekimi yapılmaktadır. Dekara atılan tohum türler arasında küçük oynamalar olmakla birlikte ortalama 13 kg'dır.

Çeltikte verimi ve üretimi etkileyen girdilerden birisi diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi gübre, ilaç ve akaryakıt fiyatlarındaki artışlardır. Bu durum yeterli gübre alımını ve yabancı otlarla mücadeleyi kısıtlamaktadır. Akaryakıt fiyatlarının artışı özellikle traktörü olmayan çeltik çiftçisinin traktörle yapılması gereken işlerin ücretle başka traktör sahiplerine yaptırması maliyeti artırmaktadır.

Ülkemizin pirinç üretimi tüketimini karşılamadığı için dışarıdan ithal edilmesi çeltik üretimimizi en fazla etkilemektedir. Çünkü ülkemizde üretilen çeltiğin maliyeti ithal ettiğimiz ülkelerden çok fazladır. Nitekim Avustralya'da çeltik verimi hektara 8.000 kg ve bir kilogram çeltiği maliyeti 0.10 $, ABD'de verim 6.270 Ha/kg üretim maliyeti ise 0.16 $, Mısır'da 8.400 Ha/kg verim alınırken üretim maliyeti 0.42 $ olup bu değerler ülkemizde hektara 5.250 kg iken maliyeti ise 0.36

[132] Çorum Haber Gazetesi. Sayı: 4954.

$'dır[133]. Böylece dışarıdan daha ucuza pirinç ithal etmekteyiz ki, bu durumda üretilen pirinç ithal pirinçle rekabet edememektedir. Çeltik tarımında girdiler sürekli artarken pirinç fiyatlarının değişmemesi üreticiyi olumsuz etkilemektedir.

İthal ettiğimiz pirinç miktarı 250.000 tonu geçerken ödediğimiz para ise 100 milyon dolara yaklaşmıştır[134]. Eğer gerekli önlemler alınmazsa pirinci tamamen dışarıdan ithal eden bir ülke durumuna düşeceğimiz açıktır.

Araştırma sahamızda az da olsa şeker pancarı tarımı yapılmaktadır. İlçenin şeker pancarı ziraatıyla uğraşan köyler Tosya ilçesine yakın olan Abdullah, Bademce, İnceçay, Oğuz ve Pelitçik köyleridir. Bu köylerin sulanabilen tarım arazilerinde ekilen şeker pancarı Tosya'daki Şeker Pancarı Alım Şefliğine satılmaktadır.

Tablo 77: Kargı İlçesinde Şeker Pancarı Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu (1991-2003).

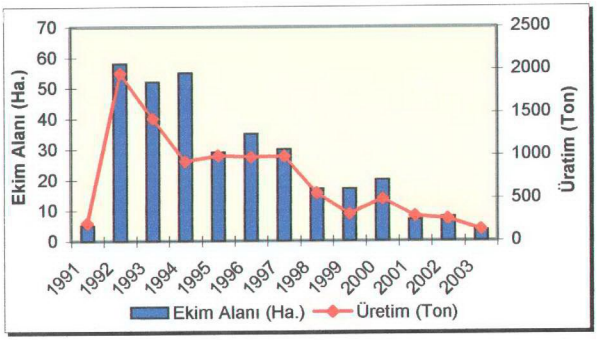
Yıllar	Ekim Alanı (Ha.)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Ha)
1991	5	209	41.800
1992	58	1.964	33.862
1993	52	1.433	27.558
1994	55	930	16.909
1995	29	994	34.276
1996	35	982	28.057
1997	30	990	33.000
1998	17	560	32.941
1999	17	318	22.714
2000	20	493	24.650
2001	7	292	41.714
2002	8	260	32.500
2003	3,5	133	38.000

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Son yıllarda şeker pancarı ekimine getirilen kısıtlamalardan dolayı ekim alanları ilçede de iyice daralmış, 2003 yılı verilerine göre ekim alanı 3,5 dekara kadar düşmüştür (Tablo: 77, Şekil: 50).

[133] Sürek, H. (2002) A. g. e., s. 44, İstanbul.
[134] Sürek, H. (2002) A. g. e., s. 46, İstanbul.

Şekil 50: Kargı İlçesinde Şeker Pancarı Ekim Alanı ve Üretimi (1991-2003).

Yumrulu Bitkiler

İlçede yumrulu bitkilerin üretimi oldukça az olup 2003 yılı itibariyle toplam 406 hektar alana ekimi yapılmıştır. Tarla tarımının içerisinde % 2.9'luk yer tutan yumrulu bitkilerden ekimi yapılanları soğan, sarımsak ve patatestir. Bunlardan sarımsak 1996 yılından beri ekilmemektedir (Tablo: 78).

Tablo 78: Kargı İlçesinde Yumrulu Bitkilerin Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003).

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
SOĞAN	Ekim Al (Ha.)	40	43	42	39	45	40	39	38	35	30	30	30	28
	Üretim (Ton)	361	413	398	363	785	733	926	950	843	729	690	660	618
	Verim (Kg/Ha)	9.025	9.605	9.476	9.308	17.444	8.325	23.744	25.000	24.086	24.300	23.000	22.000	21.344
SARIMSAK	Ekim Al (Ha.)	5	2	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
	Üretim (Ton)	38	16	-	-	7	8	-	-	-	-	-	-	-
	Verim (Kg/Ha)	7.600	8.000	-	-	7.000	8.000	-	-	-	-	-	-	-
PATATES	Ekim Al (Ha.)	389	386	386	387	421	424	423	423	400	376	375	371	377
	Üretim (Ton)	4.273	4.246	4.196	4.031	7.690	7.848	8.646	8.329	7.860	7.514	7.500	7.270	7.540
	Verim (Kg/Ha)	10.985	11.000	10.870	10.416	18.266	8.509	20.440	19.690	19.650	19.984	20.000	19.596	20.000

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Tabloya baktığımızda 1995'te 45 hektara kadar çıkmış olan kuru soğan ekim alanı daha sonra giderek azalan ekim alanı 2003 yılında 29 hektara kadar gerilemiştir (Tablo: 78). İlçede soğan aile ihtiyacını karşılamak için ekilmektedir. Dolayısıyla daha dar alanlara ekilen soğan tarla tarımından çok bahçe tarımı şeklinde yetiştirilmek ve diğer sebzelerle birlikte ekilmektedir.

Yumrulu bitkilerin en fazla ekileni ve en önemlisi patatestir. 2003 yılında 377 hektara ekilen patates bunun göstergesidir. Yapılan patates ekiminden 7.540 ton ürün elde edilmiş olup verimi ise hektara 10.000 kg'den 20.000 kg'ye kadar çıkmıştır.

Patates bilindiği gibi bir serin iklim bitkisidir. Sulama yapılabilmesi ve toprak derinliğinin fazla olması ekim alanlarında önemli faktördür. Yıl boyunca güzelce saklanabildiği sürece tüketilebilmektedir.

İklim isteği bakımından daha düşük sıcaklıklarda da yetişebilmesi nedeniyle ilçede yüksek kesimlerdeki köylerde üretilmektedir. En fazla patates yetiştiren köyler Alioğlu, Günyazı, Oğuz, Gölet ve Tepelice köyleridir[135]. İlçenin Ilgaz Dağları'nda üzerinde kalan diğer köylerinde de mutlaka bir miktar ekilen patates kaynaklar ile yazın yatağında su bulunan derelerden sulanabilecek yerlerde etrafı çitlerle çevrili bahçelerde ekilmektedir. Mayıs ayında ekimi yapılan patates Ağustos sonlarında hasat edilmektedir. Bel veya çapa ile sökülen pataes toprağı temizlendikten sonra evde dondan etkilenmeyecek şekilde saklanmaktadır. Patates eskiden daha yaygın olarak evin yanında uygun bir yere açılan kuyuda (patates kuyusu) saklanmaktaydı. Bahçeden sökülen patatesler için evin kenarında 1-1.5 m derinliğinde oval, kare veya dikdörtgen şeklinde üretilen ürünü alacak büyüklükte bir kuyu açılır ve patatesler bu kuyuya doldurulurdu. Üzeri iyice kapatıldıktan sonra topraklanan kuyuda patatesler kışı donmadan geçirirlerdi.

Baklagiller

Tarım alanları içinde oldukça az yer tutan baklagiller ilçede 2003 yılında 96 hektarda ekimi yapılmıştır. Baklagillerden nohut, fasulye ve yeşil mercimek üretilmekte olup 92 hektarlık ekim alanıyla fasulye en fazla üretimi yapılmaktadır Tablo: 79).

[135] 1997 Tarım Bilgi Anketlerinden belirlenmiştir.

Tablo 79: Kargı İlçesinde Baklagillerin Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003).

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
NOHUT	Ekim Al. (Ha.)	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Üretim (Ton)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Verim (Kg/Ha)	1.250	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.000
FASULYE	Ekim Al. (Ha.)	102	102	102	161	156	161	111	110	100	100	100	93	92
	Üretim (Ton)	87	92	100	131	139	145	113	110	100	100	100	93	124
	Verim (Kg/Ha)	853	902	980	814	891	901	1.018	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.350
MERCİMEK	Ekim Al. (Ha.)	65	60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
	Üretim (Ton)	48	42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
	Verim (Kg/Ha)	738	700	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.000	1.000

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Nohut her yıl üretilmeyip 1991 yılında 8 hektara ekilirken 2003'e kadar hiç ekilmemmiş ve bu yılda 1 hektarlık bir alana ekilmiştir. Benzer bir durum yeşil mercimek için de geçerli olmuştur (Tablo: 79).

İlçede fasulye bahçe tarımı şeklinde yapılmaktadır. Sulanabilen alanlarda oluşturulan bahçelerde ekimi yapılan fasulye ticari olarak değerlendirilmekten çok ev ihtiyacını karşılamak için üretilmektedir. Havaların iyice ısınmaya başladığı mayıs ayında ekilmeye başlanmakta ve iyi ürün almak için tohum seçimi, sulama, gübreleme, çapalama ve sırıklara tutturma işlemleri zamanında yapılmaktadır. Kuraklığa ve fazla sulamaya karşı hassas olan fasulye kışlık olarak tüketilmektedir.

Yem Bitkileri

İlçede tarla tarımının % 4.1'ini yem bitkileri oluşturmaktadır. Yonca, korunga, mısır, fiğ ve hayvan pancarından oluşan yem bitkileri toplam 580 hektar ekimi yapılmaktadır. Arpa, yulaf ve çavdar da olduğu yem bitkileri de hayvancılığın en fazla yapıldığı köylerde ekilmektedir. Ekstansif tarzda yürütülen hayvancılıkta özellikle hayvanların kışlık ihtiyacının karşılanması gerekmektedir.

Tablo 80: Kargı İlçesinde Yem Bitkilerinin Ekim Alanı, Üretimi ve Verim Durumu (1991-2003).

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
YONCA	Ekim Al. (Ha.)	112	115	115	115	115	123	122	115	125	125	113	98	115
	Üretim* (Ton)	8.960	6.900	6.900	6.500	6.500	6.500	6.738	6.569	6.875	6.875	6.504	5.494	5.520
		2.240	1.725	1.725	1.610	1.625	1.625	1.612	1.670	1.720	1.720	1.566	1.325	1.380
	Verim (Kg/Ha)	80.000	60.000	60.000	56.522	56.522	52.846	55.230	57.122	55.000	55.000	57.558	56.061	48.000
KORUNGA	Ekim Al. (Ha.)	61	61	61	60	60	60	60	60	50	50	55	50	45
	Üretim* (Ton)	1.464	1.460	1.488	1.320	1.500	1.500	1.556	1.476	1.250	1.250	919	997	900
		366	366	372	330	375	375	375	414	313	313	269	235	225
	Verim (Kg/Ha)	24.000	23.934	24.394	22.000	25.000	25.000	25.933	24.600	25.000	25.000	16.600	19.940	20.000
MISIR	Ekim Al. (Ha.)	63	63	58	62	57	46	42	42	39	36	46	73	81
	Üretim* * (Ton)	87	131	127	120	95	66	48	55	94	349	313	546	765
	Verim (Kg/Ha)													
FİĞ	Ekim Al. (Ha.)	1.370	1.725	1.707	1.725	1.678	1.723	1.802	1.690	1.638	1.580	1.571	1.530	410
	Üretim (Ton)***	1.088	890	1.054	1.072	1.168	1.167	1.311	1.180	1.029	1.125	1.235	1.165	1.053
		6.005	5.000	5.824	5.261	5.950	5.950	5.266	5.591	5.613	5.610	5.437	3.554	3.690
		1.530	1.420	1.617	1.464	1.487	1.303	1.460	1.259	1.321	1.400	1.282	1.459	1.230
	Verim (Dane) (Kg/Ha)	805	516	617	621	696	677	728	698	628	712	786	761	900
H. PANCARI	Ekim Al. (Ha.)	-	6	7	6	8	8	7	7	8	10	10	9	10
	Üretim (Ton)	-	220	264	283	310	324	293	276	304	377	295	354	350
	Verim (Kg/Ha)	-	36.667	37.714	47.167	38.750	40.500	41.857	39.429	38.000	37.700	29.500	39.333	35.000

* Üretimdeki ilk değerler yeşil ot üretimine ikinci değerler ise kuru ot üretimine aittir.
** Üretim değeri hasıldır.
*** İlk değer dane üretimi, ikinci değer yeşil ot ve üçüncü değer ise kuru ot üretimine aittir.
Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Yem bitkileri içerisinde fiğ 410 hektarla en fazla ekim alanına sahiptir. Baklagiller içerisinde yer alan fiğ dane, yeşil ve kuru ot şeklinde hayvan yemi olarak tüketilmektedir. İlçenin yüksek kesimlerindeki köylerin kuru tarım alanlarında ekilen fiğ tarımda münavebe amaçlı ekime çok elverişli bir bitkidir. Daha çok yazlık ekimi yapılan fiğin içerisine arpa karıştırılarak ekilmektedir. Fiğ ekim alanlarında yıllara göre pek fazla değişmemiştir. Dane, kuru ot ve yeşil ot üretimindeki değişimler çiftçinin tercihine bağlı olup dane üretimi daha önemliyken en az kuru ot

üretilmektedir. Tahıllarda olduğu gibi 1992 yılındaki fiğ üretimindeki düşüş dikkati çekmektedir (Tablo: 80). Fiğ ekimi en fazla Çukuralıç (eski yerleşim yeri), Abdullah, Göletçetmi, Sekiköy, Hacıveli ve Haynaz köylerinde yapılmaktadır[136].

Fiğden sonra en fazla ekilen yem bitkisi yoncadır. İlçede 115 hektara ekilen yonca yem bitkilerinin % 19.8'ni teşkil etmektedir. Fiğde olduğu gibi yoncada da yeşil ot üretimi daha önemlidir. Yazlık olarak ekilen yonca yağışlara bağlı olmakla beraber yılda en az iki defa biçilmektedir.

Ekimi ilçede giderek azalan bir diğer yem bitkisi korungadır. Yüksek sahalardaki eğimi fazla olan yerlerde ekilen korunga yonca gibi birden fazla biçilebilmektedir.

1992 yılında 6 hektarlık alana ekilerek üretilmeye başlanan bir diğer yem bitkisi hayvan pancarıdır. Giderek ekim alanı genişleyen hayvan pancarı 2003 yılında 10 hektar ekilmiştir.

İlçede hayvancılığın geçim kaynağı olduğu köylerin yaylarındaki tarım alanları yem bitkilerinin ekildiği en önemli yerlerdir. Yayla yerleşmelerinin çevrelerindeki tarım alanları yazlık olarak ekilmekte yayla çıkıldıktan sonra Temmuz ve Ağustos aylarında biçilerek kurutulduktan sonra köylerdeki samanlıklarda saklanmaktadır. Ayrıca tahılların hasadından elde edilen saman hayvanlara verilen en önemli kışlık yiyeceklerden biridir. Samanla birlikte son yıllarda Kastamonu veya Çorum şeker fabrikalarından küspe de getirilmektedir. Şüphesiz kaba yem niteliğinde olan bu hayvan yiyecekleri hayvanların istenildiği kadar gelişmesinde yetersiz kalmakta bu da verimi ve üretimi düşürmektedir.

Sebzecilik

Araştırma sahamızda sebzecilik aile ihtiyacını karşılamaya yönelik olduğundan gelişememiştir. Bu durum tarım alanları içerisinde sebze ekim alanlarının (% 1.5) çok az yer kaplamasında da anlaşılmaktadır. Nitekim ilçede 2003 yılında 307 hektarda sebze ekimi yapılmış olup sebze bahçeleri çoğunlukla meyve bahçeleri ile iç içedir. İlçede Kızılırmak ve Devrez vadisinin çeltik ekimi yapılmayan sulanabilen kesimleri ile bu akarsulara karışan yan kolların vadi tabanları ve birikinti konileri üzerinde ve konutların içinde yer aldığı avlunun bir bölümü sebze üretim

[136] 1997 Genel Tarım Sayımı verilerine göre.

alanlarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte verimli çeltik arazisinin kenarında dar bir alanda yetiştirilen sebzeler ailenin tüm ihtiyacını karşılamaya yetmektedir. Sulama yapılması sebze bahçeleri için önemli olduğundan Devrez ve Kızılırmak akarsuların kanal veya motopomplarla alınan sular, yan derler, kaynaklar ve özellikle Kargı Ovası'nda kuyular sulamada kullanılan su kaynaklarını oluşturmaktadır.

İlçede pek çok sebze türünün yetiştirilebilmesi her şeyden önce iklimle ilgilidir. Yazlık olarak ekilen sebzelerle birlikte kışlık sebze yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Fakat vadi tabanından Ilgaz Dağları ve Kös Dağı yamaçlarına doğru çıkıldıkça yükseltinin artmasıyla iklimde değişiklikler görülmekte ve sebze üretimi azalmakta, ortalama 1250 m'den sonra sebze üretimi verimli bir şekilde sürdürülememektedir. Sebzelerin yetişebileceği sıcaklık azaldığı gibi yetişme dönemi de iyice kısalmaktadır. Bu yüksek sahalarda daha önce de söz edildiği gibi soğuğa dayanıklı patates yetiştiriciliği önem kazanmaktadır.

Tablo 81: Kargı İlçesinde Üretilen Sebzelerin Ekim Alanları ve Üretimi (2001-2003).

Ürün Adı		2001	2002	2003	Ürün Adı		2001	2002	2003
Beyaz Lahana	Ekim Alanı (Ha.)	4	4	4	Kavun	Ekim Alanı (Ha.)	6	6	6
	Üretim (Ton)	110	104	104		Üretim (Ton)	108	114	114
Ispanak	Ekim Alanı (Ha.)	7	7	7	Karpuz	Ekim Alanı (Ha.)	14	15	15
	Üretim (Ton)	70	63	63		Üretim (Ton)	294	315	315
Pırasa	Ekim Alanı (Ha.)	3	4	4	Salatalık	Ekim Alanı (Ha.)	12	13	15
	Üretim (Ton)	33	44	44		Üretim (Ton)	150	156	187
Marul	Ekim Alanı (Ha.)	4	5	5	Patlıcan	Ekim Alanı (Ha.)	12	13	13
	Üretim (Ton)	42	52	52		Üretim (Ton)	138	143	143
Ispanak	Ekim Alanı (Ha.)	7	7	7	Domates	Ekim Alanı (Ha.)	50	50	50
	Üretim (Ton)	70	63	63		Üretim (Ton)	1.250	1.250	1.250
Taze Fasulye	Ekim Alanı (Ha.)	71	68	65	Biber	Ekim Alanı (Ha.)	10	11	12
	Üretim (Ton)	355	340	325		Üretim (Ton)	184	185	200
Bamya	Ekim Alanı (Ha.)	74	71	75	Taze	Ekim Alanı (Ha.)	1	1	1

	Üretim (Ton)	259	248	270		Üretim (Ton)	10	1	1
Kabak	Ekim Alanı (Ha.)	7	7	7					
	Üretim (Ton)	70	72	78					

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü.

İlçede üretilen sebzeler içerisinde bamyanın ayrı bir yeri vardır. Bamya aile ihtiyacı dışındaki büyük bir bölümü satılmakta dolayısıyla ticari bir önemi bulunmaktadır. İlçede üretilen ve satılan tek sebze olan bamya uzun yıllardan beri üretilip ticari olarak değerlendirildiğinden ilçe halkının geleneksel bir ürünü olmuştur.

Bamya diğer sebzeler gibi sulanabilen sebze bahçeleri içerisinde diğer sebzelerden ayrı parçalara ekilmektedir. Bamya yetiştiriciliği mayıs ayında ekimle birlikte başlayıp kasım ayına kadar süren oldukça fazla uğraş isteyen bir üründür. Mayıs ayında traktör (daha geniş alanlar için) veya çapayla ekilmekte gübreleme, çapalama, zararlılarla mücadele ve sulamasının zamanında yapılması gerekir. Haziran ayı başlarında çiçek açmaya başlayan bamyanın bu dönemden sonra işgücü isteği de artmaktadır. Artık bamyanın her gün sabahtan bahçeye gidip toplanması gerekir. Daha sonra toplanan bamya çiçekleri evde ipe dizilmektedir. Büyüklüğü 1.5-2 m civarındaki dizinler bir örtü ile kapatılmakta ve sonraki gün çiçekleri çıkarılarak kurutulmaya bırakılmaktadır. Bu işlemler çiçek açmanın devam ettiği tüm yaz boyunca devam etmektedir. Dolayısıyla bir ailenin ekeceği bamya alanı bahçe büyüklüğünden çok ailenin bamya işlerinde çalışabilecek kişi sayısına bağlıdır.

Bamya sıcağı seven bir bitki olup soğuk geçen bir gecenin gününde açan çiçek oranı çok azalmaktadır. Sıcaklıklar bamya toplama süresini belirlemekte olup ekim sonu kasım ayı başlarında sıcaklıkların azalmasıyla bamya üretimi de sona ermektedir.

Bamya ekim alanları son yıllarda fiyatların ailenin emeğini karşılamaması ve ilçe merkezinde 1995 yılında tekstil fabrikasının açılmasıyla azalmaya başlamıştır. Özellikle fabrikanın devreye girmesiyle ilçe merkezinde ve yakın köylerdeki genç kız ve kadınlar bu tesiste çalışmaya başlamışlar bamya yetiştirmekten vazgeçmişlerdir.

Bamyadan sonra taze fasulye, domates, karpuz, salatalık, patlıcan ve biber sırasıyla en fazla ekilen diğer sebzelerdir (Tablo: 81). Bu ürünler aile ihtiyacı için taze olarak tüketildiği gibi (kurutma, konserve yapma, salamura yapma vb.) kışlık olarak da tüketilmektedir. İlçede üretilen sebzelerin yıllara göre üretim miktarları tablo 80'de gösterilmiştir. Ekim alanları verilmemiş olmakla birlikte üretimdeki bazı yıllar yaşanan düşüşlerde iklim elamanları etkili olmaktadır. 2001 yılında taze fasulye, domates, karpuz, biber gibi bazı ürünler yeni fidelendiği ve geliştiği dönemde görülen dolu yağışları verimi düşürmektedir[137].

Tablo 82: Kargı İlçesinde Ekilen Sebzelerin Yıllara Göre Üretim Durumu (Ton) (1991-2003).

	SEBZELER	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
YAPRAĞI YENEN	B. Lahana	80	50	45	50	50	60	60	60	90	90	110	104
	K. Lahana	40	25	26	-	-	-	-	-		-	-	-
	Ispanak	46	60	56	60	60	61	60	60	72	72	70	63
	Pırasa	15	-	-	-	-	-	-	-	24	24	33	44
	Maydanoz		5	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	G. Marul	-	8	5	-	-	-	-	-	12	12	20	20
	K. Marul	-	8	6	12	12	12	12	12	12	12	22	22
MEYVESİ YENEN	T. Fasulye	572	611	608	520	520	560	560	560	540	540	355	340
	Bamya	350	36	188	205	205	210	240	240	273	259	259	249
	Balkabağı	55	33	91	30	30	30	24	24	22	22	22	24
	Kavun	40	58	59	60	60	63	90	90	80	80	108	114
	Karpuz	40	58	60	74	75	77	90	90	160	160	294	315
	S. Kabağı	39	72	26	90	82	90	90	90	60	60	48	48
	Salatalık	70	99	101	100	95	100	110	152	199	196	189	184
	Patlıcan	363	410	431	151	150	150	180	180	180	180	138	143
	Domates	955	1.181	1.210	1.225	1.225	1.225	1.250	1.303	1.570	1.578	1.325	1.314
	D. Biber	64	76	74	100	100	100	100	100	76	76	51	45
	S. Biber	64	80	79	100	94	100	100	100	105	105	133	140

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Sebzecilikte ilçede son 10 yıl içinde sera yapımına başlanması önemli bir gelişmedir. Sebze yetiştiriciliği amacıyla başta ilçe merkezi, Akkise, Arık, Yeşilköy, Hacıhamza ve Beygircioğlu köylerinde seralar kurulmuştur. İlçe merkezindeki bazı seralarda çiçek yetiştiriciliği denenmiş fakat pazarlama iyi organize edilemediğinden bu faaliyet devam ettirilememiştir.

[137] İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlarına göre.

Meyvecilik

Tarım alanlarının % 0.5'ini dikili alanlar meydana getirmektedir. İlçedeki bağ ve meyve bahçeleri toplamı 112 hektarı geçmemektedir. Bağlar 82 hektarla en fazla yer tutmaktadır.

İlçede dikili alanlar giderek azalmaktadır. Bu azalma özellikle bağlarda daha da dikkati çekmektedir. 1969 yılında dikili alanlar 5.066 dekar ile en fazla alana sahipken bundan sonra 1981'de 4.776 ve 1997 yılında 1.343 dekara gerilemiştir. Eğer biraz daha geriye gidilirse dikili alanların ilçede daha önemli olduğu görülür. Zira Elviya Çelebi Seyahatname adlı eserinde Hacıhamza'yı bağ ve bahçeleriyle süslü olduğunu ifade etmiştir. Katip Çelebi ise Cihanüma'sında Kargı'yı üzümü ve ayvası meşhurdur diye tanımlamaktadır. 16. yy'da Kargı bağ, badem ve ceviz gibi meyvelerden vergi vermekteydi[138].

Bağ alanlarının daralması ülke genelinde olduğu gibi ilçede de şekerpancarının ülkemizde üretilmeye başlanması ve kurulan fabrikalarda işlenen pancardan elde edilen şekerin yurt geneline dağıtılmasıyla bağ alanlarının azalmasıyla sonuçlanmıştır. Çünkü insanlar şeker ihtiyaçlarının önemli bir kısmını üzümden yaptıkları pekmezden karşılamaktaydı. Bununla birlikte bağcılık işgücü isteği fazla olup köylerde nüfusun 1970'li yıllardan sonra göç etmesiyle azalması bağ alanlarının daralmasında rol oynamıştır.

Bağlardan elde edilen üzüm sofralık olarak tüketildiği gibi fazlasında pekmez yapılmaktadır. Üzüm asması ayrıca yapraklarından salamura yapmak amaçlı olarak da dikilmektedir. Dolayısıyla hemen her bahçede birkaç asma ağacı bulunmaktadır.

Tablo 83: Kargı İlçesinde Yumuşak Çekirdekli Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretimi.

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ARMUT	M.Veren Ağaç	50.350	30.150	30.200	30.235	30.250	30.265	30.275	30.275	30.250	30.250	30.000	30.000
	M.Vermeyen Ağaç	6.350	7.100	7.125	7.125	7.150	7.135	7.125	7.125	7.085	7.085	7.090	6.850
	Üretim (Ton)	1.493	881	1.058	1.209	1.210	1.211	1.211	1.211	1.210	1.210	1.080	1.050
AYV	M.Veren Ağaç	5.750	5.500	5.525	5.525	5.540	5.540	5.550	5.560	5.500	5.500	5.250	5.000
	M.Vermeyen Ağaç	650	400	400	400	410	410	400	390	350	350	350	300

[138] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 228-229, Ankara.

A	Üretim (Ton)	87	89	139	111	111	111	111	111	110	110	105	100
ELMA	M.Veren Ağaç	38.700	28.500	28.500	28.500	28.510	28.540	28.620	28.680	28.500	28.500	28.500	28.000
	M.Vermeyen Ağaç	11.00	8.700	8.645	8.645	8.635	8.605	8.525	8.465	8.550	8.550	8.550	7.970
	Üretim (Ton)	1.175	830	1.002	1.140	1.140	1.142	1.116	1.147	1.140	1.140	1.008	950
MUŞMULA	M.Veren Ağaç	1.050	750	750	750	750	750	770	770	770	700	700	700
	M.Vermeyen Ağaç	500	500	515	515	515	520	520	520	520	520	520	500
	Üretim (Ton)	8	6	7	8	8	8	8	8	8	7	7	7

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

İlçede yumuşak çekirdekli meyvelerden armut, elma, ayva ve muşmula üretilmektedir (Tablo: 83). Bunlardan en yaygını armut ve elmadır. Sıcaklık bakımından seçici olmayan bu meyveler ilçede hemen her yerde yetiştirilmektedir. Ayva ise sıcak iklim meyvesi olduğundan yetişme alanı daha sınırlıdır. Tabloda meyvan ağaç sayısında yıllara göre sürekli azalma görülmektedir (Tablo: 83).

Araştırma alanında sert çekirdekli meyvelerden erik, iğde, kayısı, zerdali, kiraz, kızılcık, şeftali ve vişne yetiştirilmektedir (Tablo: 84). Ev ihtiyacını karşılamayı öteye geçmeyen bu meyvelerin bir kısmı reçel, marmelat ve pestil yapıldığı gibi kurutularak da kışlık tüketilmek için hazırlanmakatadır.

Tablo 84: Kargı İlçesinde Sert Çekirdekli Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretimi.

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ERİK	M.Veren Ağaç	15.920	7.660	7.690	7.690	7.690	7.700	7.700	7.700	7.660	7.500	7.250	7.000
	M.Vermeyen Ağaç	910	2.850	2.875	2.875	2.880	2.875	2.875	2.875	2.850	2.850	2.850	2.750
	Üretim (Ton)	236	116	149	154	154	154	154	154	153	150	145	126
İĞDE	M.Veren Ağaç	1.100	650	650	650	650	650	660	660	660	650	650	600
	M.Vermeyen Ağaç	95	100	100	100	100	100	90	90	90	90	90	100
	Üretim (Ton)	8	6	5	7	7	7	7	6	6	7	7	6
KAYISI	M.Veren Ağaç	3.400	3.400	3.440	3.440	3.440	3.440	3.450	3.450	3.251	3.182	3.000	3.000
	M.Vermeyen Ağaç	1.000	1.000	1.000	1.000	1.020	1.020	1.020	1.020	1.030	1.000	1.000	900
	Üretim (Ton)	102	99	118	103	103	103	104	104	104	105	96	90
ZE	M.Veren Ağaç	2.400	2.400	2.400	2.400	3.440	2.405	2.415	2.415	2.250	2.250	2.250	2.000

RDALİ	M.Verme yen Ağaç	480	525	515	515	1.020	510	500	500	520	500	500	500
	Üretim (Ton)	34	31	31	34	36	35	36	36	36	36	36	30
KİRAZ	M.Veren Ağaç	6.100	6.100	6.150	6.180	6.200	6.210	6.230	6.230	6.250	6.250	6.000	5.800
	M.Verme yen Ağaç	1.200	750	5.775	5.775	5.785	5.775	5.755	5.755	5.760	5.760	5.750	5.925
	Üretim (Ton)	153	180	120	247	217	217	218	218	225	225	216	203
KIZILCIK	M.Veren Ağaç	10.100	10.100	10.100	10.100	10.110	10.110	10.110	10.130	10.130	10.000	10.000	10.000
	M.Verme yen Ağaç	2.100	2.070	2.070	2.070	2.070	2.070	2.050	2.050	2.000	2.000	2.000	2.000
	Üretim (Ton)	80	76	85	91	91	81	81	81	80	80	75	70
ŞEFTALİ	M.Veren Ağaç	6.000	6.000	6.075	6.100	6.150	6.170	6.190	6.190	2.379	6.579	6.600	6.850
	M.Verme yen Ağaç	2.600	1.900	1.920	2.121	2.120	2.110	3.580	3.580	3.950	3.950	4.500	4.575
	Üretim (Ton)	117	147	152	183	185	154	186	186	197	197	198	190
VİŞNE	M.Veren Ağaç	2.200	2.250	2.250	2.250	2.250	2.250	2.250	2.250	2.188	2.188	2.200	2.000
	M.Verme yen Ağaç	500	500	500	500	500	500	510	510	500	500	500	500
	Üretim (Ton)	29	26	32	34	34	34	34	34	35	35	33	30

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Antepfıstığı, ceviz ve badem ilçede ağacı olan sert kabuklu meyvelerdir (Tablo: 85). Sıcaklığı seven antepfıstığı ve badem ilçede çukur sahalarda bulunmaktadır. Antepfıstığı menengiç (sakız ağacı) ağaçları aşılanarak elde edilmiştir. Antepfıstığı ve bademe göre suya çok suya ihtiyaç duyan ceviz sulanabilen bahçe içlerinde dikilmiştir. Diğer meyvelerden farklı olarak sert kabukluların ev ihtiyacından arta kalanı satılmaktadır.

Tablo 85: Kargı İlçesinde Sert Kabuklu Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretimi.

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
A. FISTIĞI	M.Veren Ağaç	76.500	10.800	10.850	10.850	10.850	10.855	10.855	10.855	10.887	10.750	10.530	10.000
	M.Verme yen Ağaç	3.800	1.600	1.600	1.600	1.600	1.595	1.595	1.595	1.580	1.580	1.580	1.550
	Üretim (Ton)	80	38	37	43	43	43	43	43	44	43	42	40
CEVİZ	M.Veren Ağaç	10.100	10.200	10.250	10.260	10.300	10.315	10.350	10.350	10.300	10.300	10.300	10.000
	M.Verme yen Ağaç	950	1.000	1.550	1.650	1.680	1.665	7.460	1.650	1.640	1.640	2.240	2.550

BADEM	Üretim (Ton)	313	300	305	308	309	300	152	311	309	309	309	280
	M.Veren Ağaç	40.300	30.300	30.300	30.300	30.300	30.310	30.350	30.350	30.400	30.400	30.000	28.000
	M.Vermeyen Ağaç	1.200	7.500	7.500	7.500	7.510	7.500	7.460	7.460	7.410	7.410	7.410	7.400
	Üretim (Ton)	199	236	245	182	152	152	152	152	152	152	150	140

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

1.2. Hayvancılık

Kargı ilçesinde hayvancılığın ekonomik faaliyetler içerisinde ayrı bir yeri vardır. İlçenin öncelikle yeryüzü şekilleri, eğim, iklim ve bitki örtüsü özellikleri itibariyle çeşitlilik arz etmesi hayvancılık için uygun şartlar oluşturmuştur. Özellikle de mera hayvancılığına zemin hazırlayan bu şartlar aynı zamanda tarımsal faaliyetler açısından yeterli büyüklükte araziye sahip olamamanın da getirdiği bir zorunluluğun bir sonucudur.

Ülkemizin pek çok yerinde olduğu gibi Kargı ilçesinde de tarım ve hayvancılığın birlikte olduğu ikili bir ekonomik faaliyet vardır. Bu yapı tarımda herhangi bir yılda üretimdeki yetersizlik karşısında yetiştirilen hayvanların birkaçını satarak ailenin geçimini sürdürmek amaçlandığı gibi yeterli tarım arazisine sahip olmamanın getirdiği bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Her iki durum da Kargı için geçerli olmakla birlikte özellikle yeterli tarım arazisinin olmaması hayvancılığa yönelmede daha etkilidir. Sebebi ne olursa olsun her iki ekonomik faaliyeti bir arada yürütmeye çalışmak kırsal ekonomisinde ailelerin istenilen düzeyde üretim elde etmesini engellemektedir. Bununla birlikte tarım ve hayvancılık birbirinden tamamen ayrı sektörler de değildir.

Hayvancılık ilçenin her yerinde aynı öneme sahip olmadığı gibi tür ve miktar olarak da farklılıklar göstermektedir. Her şeyden önce bu durum yeryüzü şekilleri, iklim ve bitki örtüsü gibi doğal faktörlerle birlikte nüfus miktarı, tarım arazisinin yeterli olup olmaması, mera alanlarının genişliği, hayvanların kışlık ihtiyacını karşılayabilme, orman teşkilatı tarafından yürütülen yasal uygulamalar ve kültürel birikim gibi çok çeşitli faktörlerin etkisi altındadır. Hayvancılığın dağılışında ve miktarındaki etkili olan bu faktörlerden ilçede özellikle iç göçle nüfusun giderek

azalması hatta bazı mahallelerin tamamen boşalması hayvancılıkla geçinen aile sayısını dolayısıyla hayvan sayısının düşmesine neden olmuştur.

Devrez ve Kızılırmak vadisinin sulanabilen kesimlerinde çeltik tarımı temel ekonomik faaliyet olmakla beraber hayvancılık da ek olarak yapılmaktadır. Daha çok ailenin süt ve süt ürünlerini karşılamak ve herhangi bir zor durumda kalındığında satılmak suretiyle paraya çevrilmek için hayvancılık yapılmaktadır. Tarımla geçinen vadideki köy ve mahallelerde büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Aile işletmeleri şeklinde sürdürülen hayvancılık ortalama 3-5 adetten meydana gelmektedir. Yeşilköy, Dereköy, Avşar, Halılar, Çakırlar gibi yeterli tarım alanına sahip olan köylerde yapılan hayvancılık vadinin daraldığı ilçenin diğer kesimlerinde daha farklıdır. İlçe sınırları dahilinde Devrez Çayının vadisinin aşağı çığırları kalmakta olup Beygiercioğlu köyüne kadar dar bir tabana sahip olmasına bağlı olarak çeltik tarımı yapılabilecek alan oldukça yetersizdir. Yine aynı şekilde Kargı Ovası doğusunda Kızılırmak vadisi daralmak, özellikle de Kamil'den kuzeydoğuya doğru yöneldiği vadi tabanında bu durum çok daha belirginleşmektedir. Ayrıca Kızılırmak'ın ilçe sınırları içine girdiği Aşağı Kayadibi mahallesinden Devrez kavşağına kadar olan vadisi benzer yapıdadır. Kızılırmak vadisinin ilçedeki kesimindeki morfolojisine bağlı olarak yetersiz tarım alanları buralarda yaşayan halkın geçimini sağlamak için hayvancılığa da yönelmesini mecbur kılmaktadır. İnceçay, Pelidcik, Kavakçayı, Saraycık, Karacaoğlan ve Sinanözü gibi köylerde yeterli tarım alanına sahip olmayan aileler tarımla birlikte hayvancılık da yapmaktadırlar.

Kargı Ovası'nın kuzey kesiminde yer almasına rağmen Akkise ve Karakise köylerinin çeltik tarımı yapabilecek sulu tarım arazisine sahip olmamaları hayvancılığın bu köylerde temel geçim kaynağı konumuna getirmiştir.

Depresyondaki bu genel görünüme karşılık yamaçlarda ve yüksek dağlık sahada hayvancılık farklı bir yapı arz eder. Her şeyden önce bu sahadaki tüm yerleşmelerde hayvancılık mutlaka yapılmakta olup çoğunlukla temel geçim kaynağını teşkil eder. Genelde küçükbaş hayvan yaygın olmakla birlikte büyükbaş da yetiştirilir. Yerşekilleri açısından olduğu gibi iklim ve bitki örtüsü bakımından da farklı özelliklere sahip olan yüksek ve dağlık kuşakta tarım alanları çok sınırlı olduğu gibi yükseltinin artmasıyla iklim bakımından vejetasyon devresi daha kısa, verim de

oldukça düşüktür. Bununla birlikte bitki örtüsü bakımından da ormanların geniş yer kaplaması tarım alanlarını daha da sınırlandırmaktadır. Küçük çaplı tarım alanlarında sürdürülen tarımsal üretim ise hayvanların kışlık ihtiyacını karşılamaktan öteye geçmemektedir. Böylece bu sahanın hakim ekonomik faaliyetini hayvancılık oluşturmaktadır. Yine bu sahada yaylaların ve yaylacılığın yaygın olarak yapılması hayvancılığın ne kadar önemli olduğunun bir başka göstergesidir. İlçede toplam 57 köyden 43'ünün yaylası olup bunlardan 35'i yazın yaylaya çıkmaya devam etmektedir.

İlçede hayvancılık, 1997 yılında 58 köyden 10'unda birincil ekonomik faaliyet iken, 38 köyde ikinci, 9 köyde üçüncü ve 1 köyde ise dördüncü sırada yer almaktadır. Bu dağılım 1981'deki köy etütlerine göre yine 59 köyün 19'unda birinci, 36'sında ise ikinci sırada yer almaktadır[139].

Tablo 86: Kargı İlçesi Köylerinde 1969, 1981 ve 1997 Yılları İtibariyle Hayvan Varlığı ve Mera Alanı.

Hayvan Varlığı	1969	1981	1997
Büyükbaş Hayvan	5.987	17.909	12.879
Küçükbaş Hayvan	38.064	82.638	34.274
Yük ve Çeki Hayvanı	10.591	7.789	1.088
TOPLAM	54.642	108.336	48.241
Kümes Hayvanı	23.420	57.680	-
Arıcılık (Kovan Sayısı)	1.557	902	1350
Mera Arazisi (Dk)	283.240	115.010	174.592

Kaynak: 1969, 1981 ve 1997 Yılları Çorum İli Köy Envanter Etütleri.

İlçede 1997 yılı itibariyle 12.879'u büyükbaş, 34.274'ü küçükbaş ve 1.088'i yük hayvanı olmak üzere toplam 48.241 hayvan mevcuttur. Bu miktar 1981 yılında 108.336 baş olup 1969 yılında 54.642 baştır (Tablo: 86). Görüldüğü gibi 1969-1981 arasında yaklaşık % 200 (% 198) artış söz konusu iken, 1981-1997 arasındaki 16 yıllık zaman diliminde % 55.5'lik bir düşüşle 1969'daki seviyesini dahi altına gerilemiştir.

İlçede hayvancılık büyükbaş, küçükbaş, yük hayvanı ve arıcılık gibi alt başlıklar altında incelenebilir.

[139] 1981 ve 1997 Çorum Köy Envanter Etütleri

1.2.1. Büyükbaş Hayvancılık

İlçede hayvancılık faaliyeti içinde küçükbaştan sonra büyükbaş hayvancılık ikinci sırada gelmektedir. 2003 yılına ait hayvan sayılarına baktığımızda ilçede 11.325 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır (Tablo: 88). İlçedeki hayvan varlığının % 39.2'ini teşkil eden büyükbaş hayvancılıkta en fazla sığır yetiştirilmektedir. Son yıllarda artık iyice azalan manda ise yetiştirilen diğer büyükbaş hayvandır. Irkların ıslahı ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda ilçede melez ve kültür ırkında önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Tablo: 85). Yerli sığır 2003 yılına göre 4.500 baş olup büyükbaş hayvanların % 39.8'ini oluştururken melez ırk 5.000 baş ile % 44.1'ini, kültür ırkı ise 1.600 baş ile % 14.1'ini meydana getirmektedir.

Tablo 87: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Sığır Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı.

Yıllar	Hayvan Sayısı			Kesilen Hayvan	Et Miktarı (Ton)	Süt Miktarı (Ton)	Deri (Adet)
	Yerli	Melez	Kültür				
1991	13.270	3.674	499	316	45,9	4.962,2	346
1992	10.833	4.510	637	324	38,1	5.208,4	355
1993	8.277	4.297	455	385	45,8	4.649,3	420
1994	7.220	5.270	678	313	42,1	5.069,3	335
1995	7.020	5.460	668	268	39,1	5.198,9	291
1996	6.470	6.580	1.100	238	33,4	5.964,9	252
1997	7.010	6.580	1.150	279	35,3	6.001	299
1998	7.800	6.950	1.290	526	69,2	6.517,7	536
1999	7.850	6.750	900	549	69,3	6.181,4	569
2000	6.750	7.000	950	816	114,9	6.171,5	844
2001	5.750	7.000	1.200	746	87,2	7019,2	767
2002	4.850	6.500	1.250	551	83,8	6500,4	551

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

İlçede köylerin ırklarına göre sığır sayısı verilmiş toplam miktarları ise haritaya aktarılmıştır (Tablo: 88, Harita: 20). Dağlık sahadaki köylerde yerli ırklar çoğunlukta olup Kızılırmak-Devrez vadisindeki köylerde melez ve kültür ırkları daha fazladır. Irkların dağılışındaki bu farklılık yerli sığırların merada otlamaya daha az yatkın olması ve kışı diğer cins sığırlara göre daha az yem tüketerek geçirmesidir. Toplam sığır sayısının dağılımında ise Ilgaz Dağları kuzey kesimlerindeki köylerde ve Köş Dağı'ndaki köylerde daha az sayıda bulunurken Kızılırmak-Devrez depresyonundaki köylerde çok sayıda sığırın beslendiğini görürüz (Harita: 20).

Tablo 88: Kargı İlçesindeki Köylerin Sığır ve Manda Sayıları (2003).

KÖY ADI	SIĞIR				100 Kişiye Düşen Sığır	MANDA
	Yerli	Melez	Kültür	Toplam		
Akçataş	65	6	2	73	152	-
Akkaya	595	15	-	610	221	40
Akkise	20	300	40	360	99	-
Alioğlu	75	5	-	80	102	-
Arık	5	110	20	135	64,5	-
Bademce	25	180	260	465	223,5	-
Bağözü	85	30	4	119	69	5
Başköy	90	6	-	96	96	-
Bayat	110	15	-	125	107	-
Bozarmut	25	15	2	42	79	-
Cihadiye	55	225	5	285	142,5	-
Çakırlar	5	30	30	65	36,5	-
Çalköy	10	150	-	160	197,5	-
Çobankaya	35	150	-	185	210	10
Çobanlar	85	5	-	90	79,5	20
Demirören	5	90	-	95	96	-
Dereköy	25	265	45	335	78	-
Gökbudak	60	15	-	75	202,5	-
Gökçedoğan	380	30	8	418	64,5	70
Gölet	70	105	4	179	80,5	10
Göletçetmi	70	95	4	169	74,5	-
Göletdereköy	25	120	-	145	67,5	-
Gölköy	-	390	55	445	122	-
Gümüşoğlu	60	60	-	120	182	-
Günyazı	25	75	4	104	66,5	-
Hacıveli	85	15	-	100	83	10
Halılar	-	35	75	110	19	-
Kabakçı	25	6	-	31	38	-
Karaboya	5	30	45	80	65	-
Karacaoğlan	60	35	-	95	46	-
Karakise	-	60	45	105	33,5	-
Karaosmanlı	35	5	-	40	114	-
Karapürçek	60	80	-	140	96,5	-
Koyunkıran	55	1	-	56	175	-
Köprübaşı	290	5	5	300	108	-
Maksutlu	370	15	3	388	70,5	35
Oğuzköy	60	105	15	180	140,5	-
Örencik	-	60	25	75	51,5	-
Pelitçik	-	430	210	640	184	-
Pelitözü	5	180	30	215	149	-
Saraçlar	95	1	-	96	65,5	-
Saraycık	15	210	-	225	82	-
Sinanözü	60	3	-	63	65	-
Sünlük	110	5	-	115	287,5	-
Tepelice	60	20	-	80	78	-
Uzunyurt	-	80	45	125	58,5	-
Yağcılar	70	-	-	70	166,5	-
Yeşilköy	-	225	250	475	79	-
HACIHAMZA	15	185	60	260	10,5	-
Abdullah	125	25	5	155	113,9	-
Avşar	90	30	15	135	90	15
Beygircioğlu	5	90	30	125	39	-
Çeltiközü	5	30	15	50	21,5	-
Çukuralıç	80	225	15	320	54	-
Güney	365	45	10	420	65,5	-
İnceçay	85	12	3	100	52	-
Kavakçayı	70	30	14	114	42,5	-

Sekiköy	150	5	2	157	89	-
Kargı Merkez	45	230	200	475	8	10
TOPLAM	4.500	5.000	1.600	11.100	-	225

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü.

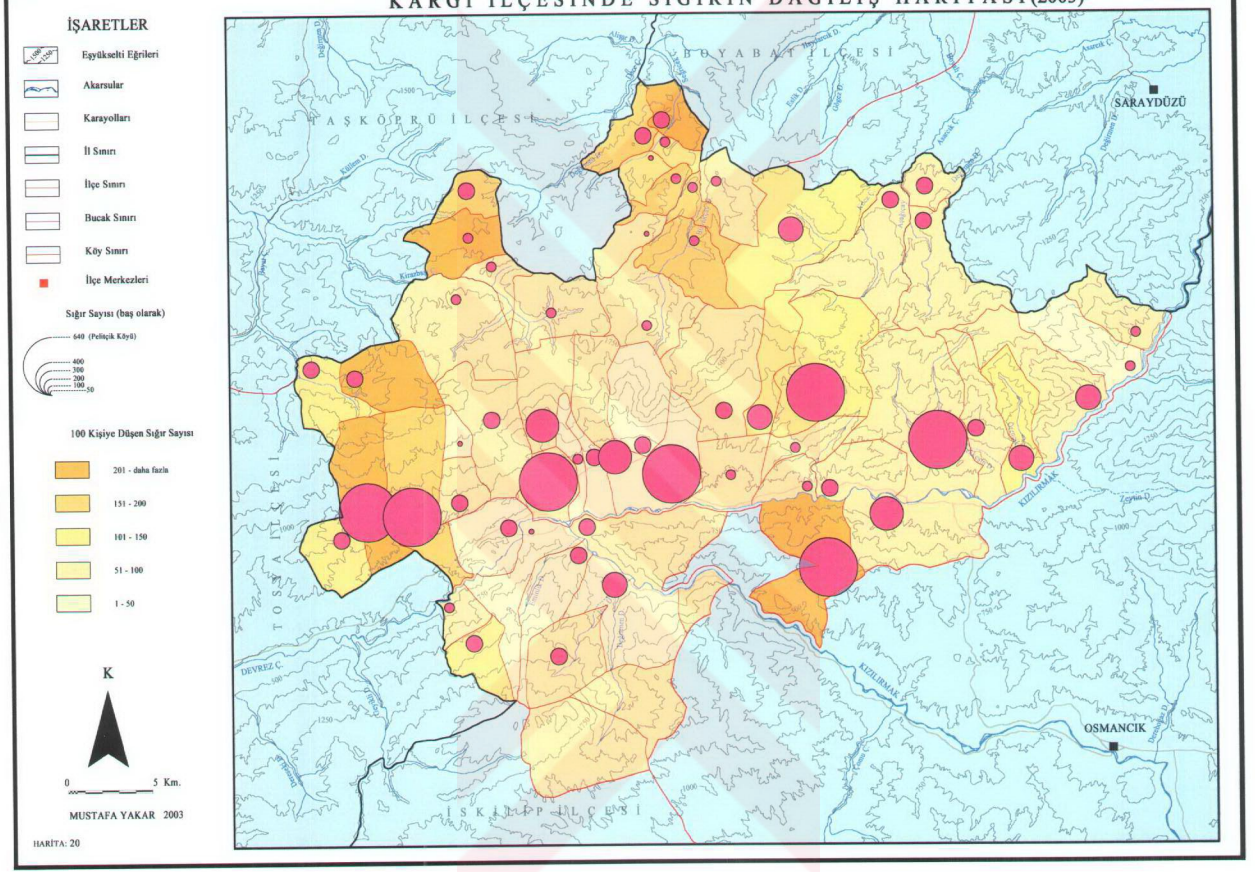
Manda ise artık oldukça azalmış olup 2003 yılında 225 baş ile büyükbaş hayvan varlığının % 2'sine karşılık gelmektedir. Eti, sütü ve derisinden faydalanıldığı gibi eskiden çeltik ekiminde "**keşen**" yapmak amacıyla gücünden de faydalanılan manda 2003 yılında ilçe merkezi ile birlikte 10 köyde sadece 225 baş kalmıştır. Bu sayı 1969 yılında 1.297'si iş hayvanı 546'sı ise eti ve sütü amaçlı olmak üzere toplam 1.843 baş manda kayıtlı iken 1981'e gelindiğinde 250'si iş hayvanı 3.245 başı eti ve sütü amaçlı toplam 3.495 başa kadar çıkmıştır. Ülkemizde tarımda makineleşmeye geçilmeye başlanmasıyla özellikle traktöre sayısının hızla artması mandanın çeltik ekiminde kullanılmasını azaltmıştır. Etinin de sert olması nedeniyle pek fazla tercih edilmeyen mandanın sayısı giderek azalmıştır (Tablo: 89). Manda ilçede Kızılırmak vadi tabanında Gökçedoğan ve Maksutlu köylerinde en fazla yetiştirilmektedir (Tablo: 88). Sulak alanları ve suyu seven manda bu özelliği "su sığırı" olarak da adlandırılmaktadır. Ülkemizin çeşitli yörelerinde değişik isimler verilen mandaya ilçede "kömüş" adı verilmektedir.

Tablo 89: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Manda Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı.

Yıllar	Hayvan Sayısı	Kesilen Hayvan	Et Miktarı (Ton)	Süt Miktarı (Ton)	Deri (Adet)
1991	1.136	8	1,3	284,6	9
1992	1.005	-	-	262,3	-
1993	751	-	-	156,9	-
1994	549	-	-	130	-
1995	480	-	-	116	-
1996	675	-	-	181	-
1997	645	-	-	171,7	-
1998	410	13	2,2	102,1	14
1999	250	-	-	64	-
2000	200	-	-	51	-
2001	200	-	-	51	-
2002	200	-	-	51	-

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

KARGI İLÇESİNDE SIĞIRIN DAĞILIŞ HARİTASI (2003)

İlçede büyükbaş hayvan yetiştiriciliği aile işletmeciliği şeklinde olup ailenin günlük süt ve süt ürünleri ihtiyacını karşılamakla birlikte arta kalan kısmından peynir yapılmaktadır. Hemen her ailenin birkaç baş sığırı bulunmaktadır. Ahır hayvancılığı şeklinde sığır yetiştiriciliği yapılamamaktadır. Bununla birlikte ilçe merkezinin doğusundaki Kepez Mevkiinde modern tarzda inşa edilmiş ahırlarda besi hayvancılığı denemesine başlanmış fakat; özellikle yem fiyatlarının ülkemizde çok hızlı artmasına bağlı olarak sürdürülememiştir.

1.2.2 Küçükbaş Hayvancılık

İlçede hayvancılık denilince ilk akla küçükbaş hayvancılık gelmektedir. Küçükbaş hayvanlar içerisinde ise koyun yetiştiriciliği başta gelmektedir. Koyunu son yıllarda çok hızlı bir şekilde azalan ve yok olmaya yüz tutan kıl keçisi yetiştiriciliği izlemektedir.

İlçede yeterli tarım arazisine sahip olmayan köyler ile dağlık sahalardaki köylerde hayvancılık ekstansif olarak yapılmaktadır. Kızılırmak ve Devrez vadi tabanındaki nüfusu fazla buna karşın sulu tarım arazisi az olan köylerde halkın temel geçim kaynaklarından birisi koyun yetiştiriciliğidir. Örneğin Kargı Ovası'nda kurulmuş olan Akkise köyünde sulu tarım arazisi olmadığından köyde halkın büyük çoğunluğu geçimini koyunculuk yaparak sağlamakta; kuru tarım ise hayvancılığı destekler niteliktedir. Benzer bir durum Karakise köyü için de söz konusudur. Kargı Ovasının doğusundaki Kızılırmak vadisindeki köylerde tarım alanlarının yetersiz kalması hayvancılığa yönelmeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu durum özellikle Kızılırmak'ın Kamilden sonra kuzeydoğuya yöneldiği vadideki köylerde tarım alanları daha da yetersiz kalmakta dolayısıyla bu köylerde hayvancılık daha da ön plana çıkmaktadır.

Koyun yetiştiriciliği ilçede eskiden beri yapılmaktadır. XVI. yy.'da Tapu-Tahrir Defterlerinde koyundan alınan vergi miktarlarından koyun sayısı elde edilebilmektedir. Buna göre Kargı'da 1521'de 11.592 baş koyun kayıtlı olup 1579'daki tahrirde bu sayı 31.000 başa çıkmıştır. Aynı dönemde nüfus yaklaşık % 100 civarında artarken koyun sayısındaki artış % 167 olarak gerçekleşmiştir[140].

---

[140] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 233, Ankara.

Koyun ülke genelinde olduğu gibi araştırma sahasında da mera hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Kışın daha alçak ve korunaklı yerlerde kurulmuş olan ağıl ve kışlaklarda geçirilmektedir. Kar örtüsünün yerde kaldığı günlerde ağıllarda kuru ot saman gibi kaba yemlerle beslenen hayvanlar baharla birlikte çevredeki meralarda otlatılmaktadır. Yaza doğru bu sahalardaki otların azalması ve kurumaya başlamasıyla üst zondaki yaylalara çıkarılmakta ve burada otlatılmaktadır. Havaların iyice soğumaya başlaması ve ilk karın düşmesiyle eylül sonu ekim başlarında tekrar alt zondaki kışın geçirildiği yerlere geri dönülmektedir.

Yaylalar yazın hayvanların otlatıldığı mera alanları olduğu gibi aynı zamanda yaylaya çıkan sürü sahibi ailelerin hayvanların kışlık ihtiyacını karşıladığı tarım alanlarına da karşılık gelmektedir. Bu tarım alanlarında ekilen yulaf, korunga gibi kışlık hayvan yemleri ile biçilen diğer ot ve çayırların hasattan sonra hayvanların otlak alanları daha da genişlemektedir. Yayladaki tarımsal faaliyetin tamamlanmasıyla bu alanlara hayvanlar salıverilmektedir ki buna halk arasında "**koru bozmak**" denilmektedir.

Yayladan geri dönüldüğünde vadi tabanındaki çeltik hasadının başlaması ve ekim sonunda tamamlanmasıyla birlikte çeltik tarlalarında otlatma yapılmaktadır. Kış bounca bu tarlalarda hayvanlarını otlatan sürü sahipleri böylece kış mevsimini daha az masrafla geçirmektedir. Son yıllarda çeltik eken çiftçi hasat yapıldıktan sonra tarlalarda hayvanların otlatılmasını istememektedir. Bu durum sürü sahipleri ile çeltik çiftçisini karşı karşıya getirmekte ve sürü sahiplerini zor durumda bırakmaktadır.

Mera hayvancılığının hakim olduğu ilçede hayvancılık iklimden büyük ölçüde etkilenmektedir. Kışın kısa ve kar yağışının az olması; baharın yeterli yağmurların düşmesiyle otların gür olması ve çok kurak geçmeyen yaz, hayvancı ailelerin en büyük isteğidir. Bunun tersi olduğunda hayvanların kışın daha fazla beslenmesi gerektiği gibi yazın da kurak olması halinde et, süt ve yün verimi büyük ölçüde düşmektedir. Zaten kışa girmeden önce aileler hayvanlarının önemli bir kısmını kışı geçirmenin zorluğu nedeniyle elinden çıkarmaktadırlar.

Koyun yetiştiriciliği ortalama 80-120 baş sürülerden oluşan aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Kuzular 4-6 aylık olduğunda kasaplık olarak satılmakta bir kısmı sürüye katılmak üzere ayrılmaktadır. Koyundan elde edilen süt ise peynir

yapılmaktadır. Koyunların bir kısmı kışa girmeden kasım veya aralık aylarında satıldığı gibi önemli bir kısmı Kurban Bayramında satılmak için beslenmeye ayrılır.

İlçede koyun, keçi ve ineklerden sağılan süt ailenin günlük süt ve yoğurt ve tereyağı ihtiyacı dışındaki kalan kısmından peynir üretilir. Hayvanlardan sağılan sütün süzüldükten sonra mayalanıp 24 saat bekletilir. Daha sonra peynir haline dönüşen mayalanmış süt geçirgen kumaştan yapılmış 5-10 kg'lık torbalara doldurularak suyunun akması sağlanır. Bu şekilde yine yaklaşık bir gün bekletilen peynir daha sonra bir büyük leğende tuzla karıştırılarak 50 kg'lık büyük bez torbalara aktarılır. Bu işlem torbaların doldurulana kadar devam eder. Dolan torbadan sonra yenisine başlanır. 15-20 gün geçtikten sonra dolan büyük torbaların peyniri büyük çarşaflara boşaltılıp sıkıştırıldıktan sonra tekrar aynı büyüklükte temiz bir torbaya doldurulur. Bu işlem peynirin tüccara satışının yapılacağı ekim veya kasım aylarına kadar her ayda en az bir defa tekrar edilir. Satılma zamanına gelindiğinde önceden koyun derisinden hazırlanmış 500-1500 gr'lık tulumlara doldurulur. Daha sonra bunlar güzelce paketlendikten sonra ilçe merkezindeki peynir tüccarlarına satılır ki ilçede bu tarz yapılmış olan peynire "**Kargı tulum peyniri**" denilmektedir. Peyniri alan tüccarlar İstanbul, Ankara, Eskişehir, Samsun gibi önemli merkezlere pazarlamaktadırlar. Ayrıca Osmancık ve Tosya ilçe merkezlerinde kurulan pazarlarda da perakende olarak satılabilmektedir. Koyunlardan elde edilen yün ve yapağı ise ailelerin ve akrabaların kendi ihtiyaçları için ayrılanı dışındaki kısmı yine ilçe merkezinde satılmaktadır.

Tablo 90: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Koyun Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı.

Yıllar	Hayvan Sayısı		Kesilen Hayvan	Et Miktarı (Ton)	Süt Miktarı (Ton)	Deri (Adet)
	Yerli	Merinos				
1991	35.064	-	2.867	42,7	704,73	42.800
1992	31.860	-	3.722	54,7	642,21	38.900
1993	25.750	-	2.937	46,6	336,57	31.500
1994	25.880	-	1.748	28,5	331,17	31.600
1995	26.600	-	1.568	25	342,38	32.500
1996	26.400	-	1.793	28,9	337,19	32.300
1997	26.300	-	1.851	33,8	336,15	32.100
1998	24.500	-	5.238	82,6	305,03	29.900
1999	24.000	-	6.194	114,1	298,80	29.300
2000	20.000	-	4.610	90	254,19	24.400
2001	20.500	180	5.233	98,5	267,96	25.800
2002	19.00	259	798	16,8	238,71	24.100

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Diğer hayvan türlerinde olduğu gibi koyun sayısında da bir azalma söz konusudur (Tablo: 90). 1969 yılında 21.646 olan koyun sayısı 1981'de 55.008'e kadar çıkmıştır. Bundan sonra azalmaya başlayan koyun sayısı 2003'te 14.270'e gerilemiştir. Bu azalma ülke genelinde hayvancılığın gerilemesiyle ilişkili olduğu gibi ilçenin büyük oranda göç vermesine de bağlıdır. Aile işletmeleri şeklinde yürütülen koyunculuğun ailedeki genç kuşaklarının göçle ilçe dışına gitmesiyle hayvancılık yapan aile sayısının azalmasına neden olmaktadır.

İlçede yetiştirilen koyunların büyük bir kısmı yerli ırk olmakla birlikte çok az da olsa (2003 yılında 270 adet) merinos ırkı da yetiştirilmektedir. Merinos ırkının yaygın olmaması ilçenin yerşekillerine uyum sağlayamamasıyla ilgilidir.

Tablo 91: Kargı İlçesi Köylerinde Koyun ve Keçi Sayıları (2003).

KÖY ADI	KOYUN			100 Kişiye Düşen Koyun	KEÇİ	
	Yerli	Merinos	Toplam		Kıl	Tiftik
Akçataş	300	-	300	625	-	-
Akkaya	520	-	520	188,5	-	-
Akkise	1250	-	1250	346	80	-
Alioğlu	40	-	40	51	-	-
Arık	195	25	220	95	-	-
Bademce	140	100	240	115	-	-
Bağözü	195	-	195	113	-	-
Başköy	180	-	180	180	-	-
Bayat	65	-	65	55,5	-	-
Bozarmut	285	-	285	537,5	-	-
Cihadiye	195	-	195	97,5	180	-
Çakırlar	155	-	155	87	-	-
Çalköy	200	30	230	284	-	-
Çobankaya	90	-	90	102	-	-
Çobanlar	-	-	-	-	-	-
Demirören	-	-	-	-	250	-
Dereköy	230	-	230	53,5	-	-
Gökbudak	65	-	65	175,5	-	-
Gökçedoğan	100	-	100	15,5	-	-
Gölet	200	-	200	90	-	-
Göletçetmi	180	-	180	79	-	-
Göletdereköy	-	-	-	-	-	-
Gölköy	600	-	600	164	-	-
Gümüşoğlu	90	-	90	136	-	-
Günyazı	650	15	665	426	-	-
Hacıveli	260	-	260	216,5	-	-
Halılar	35	-	35	6	-	-
Kabakçı	100	-	100	122	-	-
Karaboya	190	-	190	154,5	75	-
Karacaoğlan	80	-	80	39	-	-
Karakise	375	-	375	120,5	25	-
Karaosmanlı	50	-	50	143	-	-
Karapürçek	90	25	115	79	-	-
Koyunkıran	-	-	-	-	-	-
Köprübaşı	100	-	100	36	1300	-
Maksutlu	950	-	950	172,5	50	-
Oğuzköy	200	-	200	156	-	-

Örencik	425	-	425	293	25	-
Pelitçik	1000	15	1015	292,5	-	-
Pelitözü	725	-	725	503,5	-	-
Saraçlar	210	-	210	144	-	-
Saraycık	100	-	100	36	-	-
Sinanözü	80	-	80	82,5	-	-
Sünlük	320	-	320	800	-	-
Tepelice	200	-	200	196	-	-
Uzunyurt	350	-	350	164	-	-
Yağcılar	200	-	200	476	-	-
Yeşilköy	20	-	20	3	15	-
HACIHAMZA	40	-	40	1,5	-	-
Abdullah	585	-	585	430	-	-
Avşar	-	-	-	-	-	-
Beygircioğlu	-	-	-	-	-	150
Çeltiközü	-	-	-	-	-	-
Çukuralıç	130	-	130	22	-	-
Güney	400	-	400	62,5	125	-
İnceçay	-	-	-	-		-
Kavakçayı	-	-	-	-	125	-
Sekiköy	600	30	630	358	-	-
Kargı Merkez	260	30	290	5	-	-
TOPLAM	14.000	270	14.270	-	2250	150

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü.

Kızılırmak ve Devrez vadisindeki çeltik tarımı ile geçinen köylerde koyun sayısı çok azdır (Tablo: 91, Harita: 21). Demirören, Avşar, Beygircioğlu, Çeltiközü, İnceçay ve Kavakçayı köylerinde koyun bulunmamaktadır. En fazla ise Akkise ve Pelitçik köylerinde koyun beslenmektedir.

Tablo 92: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Kıl Keçisi Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı.

Yıllar	Hayvan Sayısı	Kesilen Hayvan	Et Miktarı (Ton)	Süt Miktarı (Ton)	Deri (Adet)
1991	5.488	194	3.500	220,75	2.800
1992	4.920	199	3.500	198,10	2.500
1993	7.400	338	6.100	195,99	2.600
1994	6.970	300	5.400	188,37	2.500
1995	6.700	257	4.800	184,14	2.400
1996	6.550	195	3.900	182,02	2.300
1997	6.750	225	4.100	184,14	2.400
1998	6.400	1.431	23.900	173,55	2.300
1999	6.500	858	16.300	177,79	2.300
2000	5.500	711	13.500	149,21	1.900
2001	4.500	1.138	19.300	118,52	1.500
2002	3.000	459	9.200	82,97	1.100

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Küçükbaş hayvanlar içerisinde çok fazla olmamakla birlikte kıl keçisi de yetiştirilmektedir (Tablo: 92). İlçedeki toplam 16.670 küçükbaş hayvanın 2.400 başı

(% 14.4) keçi oluşturmaktadır. Bu sayının tamamı kıl keçisi olmayıp 150 başı son yıllarda beslenmeye başlayan tiftik keçisi oluşturmaktadır.

Dağlık sahalara uyum sağlayan kıl keçisi ilçede giderek azalmaktadır. 1969'da 16.418 olan kıl keçisi 1981'de 27.630'a kadar çıkmış olup daha sonra giderek azalmıştır. 2003 yılına geldiğimizde keçi sayısının 2.400 başa düşmesi aradan geçen 22 yılda ne kadar azaldığını göstermektedir.

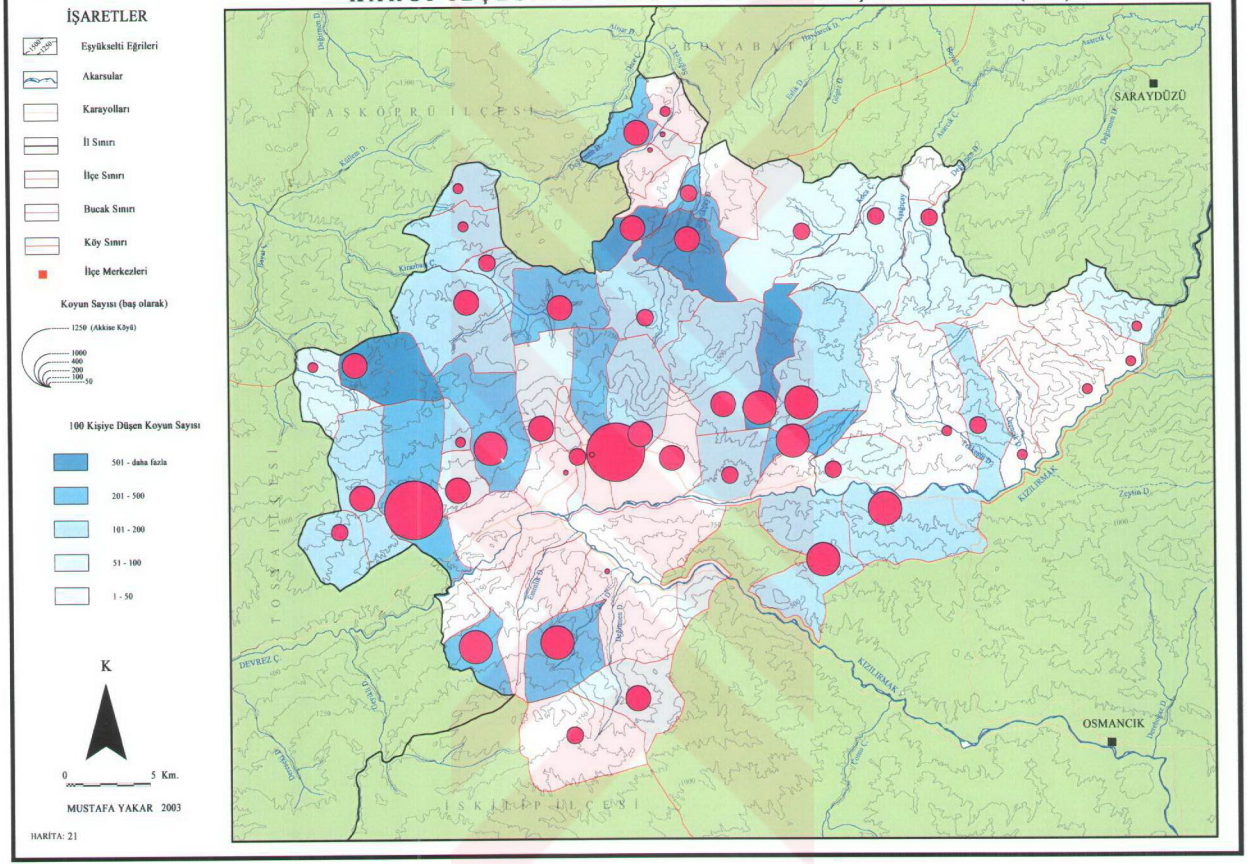
Bilindiği gibi kıl keçisi ormanda ağaçların gelişimini olumsuz etkilediği için ormanların düşmanı olarak kabul edilmektedir. Dağlık ve engebeli sahalar keçinin istediği yerler olmakla birlikte aynı zamanda değişen oran ve nitelikte orman sahası olması nedeniyle keçi yetiştirme sahasının dışında tutulması gerekmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığına bağlı birimlerde bu noktaya özellikle dikkat edilmektedir. İlçede Kargı Orman İşletme Müdürlüğü'nün denetimlerini sıklaştırması ve uygulanan ağır para cezaları çoğu sürü sahiplerinin hayvanlarını satmak zorunda bırakmıştır. Bu durum son 5-10 yıl içindeki keçi sayısının ilçede hızlı azalmasının temel nedenidir. Ayrıca ilçenin özellikle genç nüfusunu iç göçle kaybetmesi hayvan sayısının azalmasında da etkili olmuştur. Keçinin ormana verdiği zarar nedeniyle yapılan denetimler sonucu sürüleri sattırılan ailelere koyun yetiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmakla birlikte beklenen sonuç alınmış değildir. Çünkü koyun keçiye göre daha sık hastalandığı gibi süt verimi ve sağım süresi daha azdır. Ayrıca keçi ağaçlardan da beslenebilmesi nedeniyle kışı daha az masraflı geçirilebilmektedir.

Tablo 93: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Tiftik Keçisi Sayısı, Et ve Süt Miktarı ve Deri Sayısı.

Yıllar	Hayvan Sayısı	Kesilen Hayvan	Et Miktarı (Ton)	Süt Miktarı (Ton)	Deri (Adet)
1991	105	-	-	0,84	100
1992	-	61	1,2	-	-
1993	175	-	-	0,97	200
1994	-	-	-	-	-
1995	-	-	-	-	-
1996	-	-	-	-	-
1997	-	-	-	-	-
1998	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-
2000	-	-	-	-	-
2001	125	-	-	0,66	100
2002	140	-	-	0,81	100

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

KARGI İLÇESİNDE KOYUNUN DAĞILIŞ HARİTASI (2003)

Tiftik keçisi ise ilçede yetiştirilmesine yeni başlanmış olup çok fazla değildir (Tablo. 93). İlçe Orman İşletme Müdürlüğü tarafından kıl keçisinin ormanı tahribine karşılık tiftik keçisinin yetiştirilmesinin önerilmesine tiftik keçisi yetiştirilmesinde etkilidir. Tiftik keçisi yetiştiriciliği sayı olarak çok fazla değildir. Toplam 150 adet olan tiftik keçisinin tamamı Beygircioğlu köyündedir.

1.2.3. Yük ve Çeki Hayvanları

Hayvancılığın eti, sütü, derisi ve yünü için faydalanılanı dışındaki kısmını yük ve çeki hayvanları oluştururur ki, bu hayvanların gücünden yararlanmak esastır. At, eşek, katır ve deve ulaşım aracı ve yük taşımada kullanıldığı gibi tarımda çeki hayvanı olarak kullanılmaktadır. Çeki hayvanlarına öküz ve mandayı da eklemek gerekir. Motorlu araçların kullanımından önce bu hayvanlar her yerde kullanılırken daha sonra sayıları giderek azalmaya başlamıştır. Yol ağının genişlemesi ve alım gücüne bağlı olarak motorlu araçların çoğalmasıyla yük ve çeki hayvanları günümüzde sadece eğimli ve engebeli sahalardaki yerleşmelerde kullanılmaya devam edilmektedir.

Tablo 94: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Yük ve Çeki Hayvanı Sayıları.

Yıllar	Öküz	Manda	İnek	At	Eşek	Katır	Toplam
1969*	5.286	1.297	132	750	2.224	902	10.591
1981*	3.810	250	-	416	2.680	633	7.789
1991	-	-	-	609	1.558	506	2.673
1992	-	-	-	469	1.537	435	2.441
1993	-	-	-	232	1.167	307	1.706
1994	-	-	-	228	1.138	290	1.656
1995	-	-	-	195	800	250	1.245
1996	-	-	-	185	750	235	1.170
1997	-	-	-	188	730	230	1.148
1998	-	-	-	192	460	140	792
1999	-	-	-	175	370	135	680
2000	-	-	-	120	370	180	670
2001	-	-	-	135	440	180	755
2002	-	-	-	134	525	180	839
2003**	-	-	-	120	580	180	880

* 1969 ve 1981 yılı verileri Çorum Köy Envanter Etüdlerinden alınmıştır.
** İlçe Tarım Müdürlüğünden alınmıştır.
Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Kargı ilçesinde de yük ve çeki hayvanlarının yıllara göre dağılımına baktığımızda motorlu araçların kullanımının artmasına bağlı olarak sürekli bir azalmaya başlamıştır (Tablo: 94). 1969 yılında 10.000'in üzerinde yük ve çeki

hayvanı kullanılırken 2003'e geldiğimizde bu sayı 880'e kadar düşmüştür. Hiç şüphesiz bu düşüşte traktörün yaygınlaşmasıyla tarımda makineleşmeye geçilmesinin etkisi büyüktür. Bununla birlikte alım gücünün düşük olması aileleri yük ve çeki hayvanı kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca ilçenin yüzey şekilleri bakımından Devrez ve Kızılırmak vadi tabanı dışındaki sahaların çok eğimli ve engebeli olması makineleşmeyi kısıtlamakta dolayısıyla hayvanların gücünden faydalanmak gerekmektedir. İlçede bütün köy, mahalle hatta yaylalara kadar yolların yapılmış olmasına karşın küçük ve dağınık olan tarım alanlarını işlemek için yük ve çeki hayvanına sahip olmak gerekmektedir. Bu hayvanlara ihtiyaç duyulan bir diğer nokta ise ilçenin dağlık ve ormanlık sahalarındaki önemli bir ekonomik faaliyet olan ormancılıktır. Ormandan kesilen tomruk, odun, direk gibi çeşitli orman ürünlerinin yol kenarına taşınmasında yük ve çeki hayvanından yararlanılmaktadır. Ormandan kesilen tomrukların "**sürütme**" olarak adlandırılan yol kenarına taşınmasında özellikle öküze gereksinim duyulmaktadır. Bütün bunlara ilaveten vadi tabanındaki yerleşmelerin yüksekteki yaylaları ve ilçe merkezi ile olan bağlantıları eskiden yük hayvanları ile sağlanmaktaydı. Son yıllarda özellikle ilçede "**binek motoru**" adı verilen motosikletlerin çok yaygınlaşmış olması söz konusu ilişkilerde yük hayvanı kullanımını neredeyse ortadan kaldırmıştır.

Tablo 95: Kargı İlçesi Köylerinde Yük ve Çeki Hayvanı Sayısı (2003).

KÖY ADI	At	Katır	Eşek	TOPLAM	KÖY ADI	At	Katır	Eşek	TOPLAM
Akçataş	-	-	-	-	Karakise	12	3	1	16
Akkaya	6	11	58	75	Karaosmanlı	-	-	3	3
Akkise	-	1	1	2	Karapürçek	-	-	-	-
Alioğlu	-	-	2	2	Koyunkıran	1	-	6	7
Arık	-	1	2	3	Köprübaşı	12	5	12	29
Bademce	2	2	32	36	Maksutlu	6	3	70	79
Bağözü	2	5	2	9	Oğuzköy	4	1	26	31
Başköy	-	-	10	10	Örencik	1	1	6	8
Bayat	-	-	-	-	Pelitçik	6	2	35	43
Bozarmut	-	-	-	-	Pelitözü	2	-	1	3
Cihadiye	-	-	-	-	Saraçlar	4	0	17	21
Çakırlar	1	-	1	2	Saraycık	-	20	12	32
Çalköy	1	1	6	8	Sinanözü	-	10	10	20
Çobankaya	-	1	12	13	Sünlük	-	-	-	-
Çobanlar	-	-	-	-	Tepelice	-	-	5	5
Demirören	-	-	-	-	Uzunyurt	10	-	3	13
Dereköy	5	-	5	10	Yağcılar	-	-	-	-
Gökbudak	-	-	6	6	Yeşilköy	-	-	-	-
Gökçedoğan	6	21	7	34	HACIHAMZA	12	30	44	86
Gölet	-	-	21	21	Abdullah	-	-	12	12
Göletçetmi	-	-	28	28	Avşar	-	-	11	11
Göletdereköy	-	-	27	27	Beygircioğlu	-	-	-	-

Gölköy	-	1	5	6	Çeltiközü	-	-	-	-
Gümüşoğlu	1	-	3	4	Çukuralıç	-	42	2	44
Günyazı	10	3	26	39	Güney	-	-	-	-
Hacıveli	-	1	10	11	İnceçay	-	-	16	16
Halılar	-	-	-	-	Kavakçayı	-	-	-	-
Kabakçı	1	-	9	10	Sekiköy	-	-	-	-
Karaboya	-	-	6	6	Kargı Merkez	9	-	1	10
Karacaoğlan	6	10	13	29	**TOPLAM**	120	180	580	880

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü.

Yük ve çeki hayvanları ilçedeki hayvan varlığı içinde % 3'lük paya sahiptir. Toplam 880 baş hayvanın 580'i eşek olup yük hayvanlarının % 66'sını teşkil etmektedir. Bakımı ve masrafının az olduğu gibi ucuz olması halkın eşeği tercih etmesinde neden olmuştur. Eşeği % 20.4 ile katır ikinci sırada gelirken onu % 13.6 ile son sırada at yetiştiriciliği gelmektedir.

Yük hayvanlarının köylere göre dağılışında Hacıhamza 86 baş hayvanla ilk sırada yer almaktadır (Tablo: 95). Kasabanın bu kadar fazla yük hayvanına sahip olması oldukça ilginç olmakla birlikte özellikle Değirmendere ve Obruk mahallelerinde yük hayvanı kullanılmaktadır. Hacıhamza'dan sonra ikinci sırada 79 başla Maksutlu köyü üçüncü sırada ise 75 başla Akkaya köyü gelmektedir ki bu köylerde eşekler çok yaygındır. Yük hayvanları bu köylerde özellikle yakacak odun taşınmasında tercih edilmektedir.

1.2.4. Arıcılık

İlçede hayvancılığın bir diğer kolunu da arıcılık oluşturmaktadır. Arıcılık eskiden beri yapılmakla birlikte giderek bir düşüş göstermektedir. 16. yy'daki Tapu-Tahrir Defterlerinde ilçede arıcılığın yapıldığına ait kayıtlar bulunmaktadır. Kovan başına alınan vergiye göre hesaplandığında 1521'de 35 köyde 918 adet kovan mevcut iken bu değer 1579'da 44 köyde 2363 adete ulaşmıştır. Aynı dönemde nüfusunda % 100 civarında bir artış olurken kovan sayısındaki artış % 157 olarak gerçekleşmiştir.[141]

Bilindiği gibi ülkemizde gerek şeker pancarı gerekse şeker fabrikalarının kurulması cumhuriyetten sonradır. Üretilen şekerin iç piyasada ülkenin her yerine dağılabilmesi ise çok daha yenidir. Dolayısıyla ülkede şeker ihtiyacı bu döneme

[141] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 233, Ankara.

kadar pekmez ve baldan karşılanmıştır. Buna bağlı olarak pekmez üretimi için bağcılık; bal üretimi için ise arıcılık günümüze kadar yaygın olarak yapılmıştır.

Arıcılık diğer hayvancılık faaliyetleri kadar belki de daha fazla doğal ortam şartlarına bağlı olarak sürdürülen bir faaliyettir. Yüzey şekilleri, iklim, flora ve hidrografya ile arıcılık faaliyeti arasında sıkı bir ilişki vardır. Yazın serin geçen yerler ile çok rüzgarlı ve bütün yıl yağışlı bölgeler bu faaliyet için uygun değildir. Arının bal üretiminde çevrenin florası ile vejetasyon süresi çok önemlidir. Floranın çeşitliliği üretimi ve verimi etkileyeceği gibi vejetasyon süresinin uzun olması ile yükseltinin artmasına bağlı olarak bu sürenin farklı zaman dilimlerini içermesi arıcılığın gelişmesinde olumlu katkı sağlayacaktır. [142]

Arıcılığın bu doğal isteklerine göre Batı Karadeniz Bölümü'nün iç kuşağında kalan ilçe morfolojik özellikleri, yükselti, bitki örtüsü, su kaynakları ve iklim özellikleri itibariyle arıcılık potansiyeli oldukça yüksektir. Yüzey şekilleri bakımından ortalama 350 m. yükseklikte ova ve vadi tabanı ile onu kuşatan 1800 m.'yi geçen yüksek dağlık sahanın bulunması iklim, flora ve vejetasyon süresi bakımından farklılık göstermesi arıcılık için son derece önemlidir. Kışın daha ılıman olduğu bu alçak kesimdeki vadi kuşağı ve çevresinde geçiren kovan sahipleri yazın gelmesi ile otların kuruduğu bu kuşaktan vejetasyon süresinin daha sonra başladığı ve tür bakımından zengin olan yüksek dağlık kuşağa kovanlarını çıkarabilmektedirler. Kös Dağı ile Ilgaz Dağları'nın ilçede kalan kesimleri bu bakımdan oldukça önemlidir.

İlçe arıcılık açısından yüksek bir potansiyele sahip olmasına karşın bunu değerlendirebildiği söylenemez. Başta bu faaliyete ülke genelinde olduğu gibi Kargı'da da ek gelir kaynağı olarak bakılmaktadır. Bu durum arıcılıkla uğraşmak için yeterli zaman ayrılmadığı gibi zamanında gerekli bakım ve hastalıklarla mücadele edilmemesine neden olmaktadır. Arıcılığın temel geçim kaynağı olarak görmeyen bu düşünce arıcılığın geliştirilmesi önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. Ayrıca büyük ölçüde iklime bağlı olan arıcılıkta kurak geçen yıllarda bal üretimi ve veriminin düşmesi ailenin geçimini sıkıntıya düşürmesi diğer bir faktördür. Yine bazı

---

[142] Tuncel, H. (1992) "1966-1986 Yılları Arasında Arıcılığa Genel Bir Bakış" Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 1, s. 97-98, Ankara.

yıllarda gerekli önlemlerin alınmamasına bağlı olarak yaygın olan hastalıklar bir çok kovanın tamamen yok olmasına neden olmaktadır.

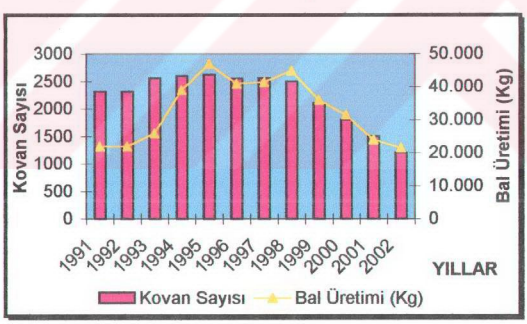
Tablo 96: Kargı'da Yıllara Göre Arıcılık Yapan Köy, Kovan Sayısı ile Bal ve Bal Mumum Üretimi.

Yıllar	Köy Sayısı	Kovan Sayısı		Bal Üretimi (Kg)	Bal Mumu (Kg)
		Eski Kovan	Yeni Kovan		
1991	42	150	2160	22.000	2.000
1992	42	110	2200	22.000	2.000
1993	44	-	2560	26.000	2.000
1994	44	-	2600	39.000	2.000
1995	44	-	2620	47.000	2.000
1996	44	-	2550	41.000	2.100
1997	44	-	2560	41.500	2.100
1998	44	-	2500	45.000	2.000
1999	44	-	2100	36.000	1.800
2000	44	-	1800	31.500	1.500
2001	35	-	1500	24.000	1.000
2002	35	-	1200	21.600	1.000
2003*	32	-	925		

* 2003 Yılına Ait Değerler İlçe Tarım Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

Şekil 51: Kargı'da Yıllara Göre Kovan Sayısı ve Bal Üretimi (1991-2002).

Araştırma sahasında kovan sayısı ve bal üretimine baktığımızda son yıllarda hızlı bir düşüş yaşanmaktadır (Tablo: 96, Şekil: 51). Nitekim 2003 yılına gelindiğinde ilçe merkezi ile birlikte 32 köyde toplam 925 adet kovan bulunmaktadır. Kovan sayısı 1969'da 1.557 adet iken 1981'de bu sayı 334'ü yeni tip, 588'i eski tip olmak üzere toplam 922 adete düşmüştür. Daha sonra bir artış eğilimi gösteren kovan

sayısı, 1991 yılında ilçede 42 köyde 150 adeti eski tip, 2.160 adeti ise yeni tip olmak üzere toplam 2.310'a yükselmiştir. Kovan sayısı 1995'e kadar sürekli artarak 2.620 adetle en yüksek değerine ulaşmış olup ilçedeki 44 köye dağılmış durumdadır. Bu yıldan sonra 1997'deki küçük artışın dışındaki küçük artış göz ardı edilirse kovan sayısı giderek azalmıştır.

Bal üretimi kovan sayısı ile paralel bir uzanışa sahiptir. 1992 yılından sonra eski tip kovan kullanımının tamamen terk edilmesi bal üretimini olumlu yönde etkilemiştir. Bununla birlikte yıllara göre hava şartlarının değişimi bal üretiminde dalgalanmalara etkili olmuştur. 1995'de 2.620 adet kovandan 47.000 kg bal alınırken, 1996 yılında kovan sayısı 70 adet azalmasına karşın bal üretimi 6.000 kg azalarak 41.000 kg'a düşmüştür. 1998'de ise kovan sayısı 2.500'e düşmesine karşın bal üretimi artarak 45.000 kg'ı bulmuş olması ilçede özellikle yaz mevsiminin bazı yıllar çok daha kurak geçmesi ile ilgilidir. Bal mumum üretiminde ise yine benzer bir durum söz konusu olup yıllara göre 2.100 – 1.000 kg arasında değişmiştir.

İlçede kovan sayısının köylere göre dağılımına baktığımızda 2003 yılı itibariyle 95 adet kovanla Pelitçik köyüne ait olduğunu görürüz (Tablo: 97). İlçe merkezinde 85 adet kovan bulunurken Bademce ve Uzunyurt köylerinde 60'ar adet kovan vardır. Bu köyler Ilgaz Dağları'nın güney yamaçlarında yer almış olup ilçe merkezi de dahil hepsinin yaylası vardır. Böylece yazın kovan sahibi aileler bu mevsimde kovanlarını yaylalara götürebilmektedirler.

Tablo 97: Kargı İlçesinde Köylerin Kovan Sayısı (2003).

KÖY ADI	Kovan Sayısı	KÖY ADI	Kovan Sayısı
Akçataş	-	Karakise	-
Akkaya	-	Karaosmanlı	-
Akkise	-	Karapürçek	15
Alioğlu	10	Koyunkıran	-
Arık	-	Köprübaşı	20
Bademce	60	Maksutlu	30
Bağözü	25	Oğuzköy	-
Başköy (Kirazbaşı)	10	Örencik	-
Bayat	35	Pelitçik	95
Bozarmut	-	Pelitözü	45
Cihadiye	5	Saraçlar	-
Çakırlar	-	Saraycık	35
Çalköy	5	Sinanözü	25
Çobankaya (Vahşili)	15	Sünlük	10
Çobanlar	50	Tepelice	-
Demirören (Eğzen)	-	Uzunyurt (Mora)	60
Dereköy	50	Yağcılar	-
Gökbudak (Bayaslı)	-	Yeşilköy (Runkuş)	-

Gökçedoğan (Tekkeşin)	25	HACIHAMZA	30
Gölet	10	Abdullah	10
Göletçetmi	-	Avşar	-
Göletdereköy	25	Beygircioğlu	20
Gölköy	-	Çeltiközü (Mandıra)	-
Gümüşoğlu	-	Çukuralıç	-
Günyazı (Haynaz)	25	Güney	50
Hacıveli	15	İnceçay	10
Halılar	-	Kavakçayı	-
Kabakçı	-	Sekiköy	5
Karaboya	-	Kargı Merkez	85
Karacaoğlan	15	**TOPLAM**	925

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü

Arıcılık açısından iyi bir potansiyele sahip olan ilçede özellikle tarımda kullanılan ilaçlar arıcılığı olumsuz etkilemektedir. Özellikle çeltik tarımında zararlı otlara karşı mücadelede zehirli ilaç kullanımı çok fazladır. Ayrıca bazı yıllar çok etkili olan arı hastalıkları ile mücadele edilmemesi, arıcılıkla uğraşanların yeterli bilgiye sahip olmamaları ve arıcılığa ev halkı ile diğer akraba ve tanıdıkların ihtiyacını karşılamak amaçlı yapılması arıcılıkta istenilen düzeye gelinmesini etkilemektedir.

Tarım alanlarının kısıtlı olduğu dağlık sahalar ile orman içi ve orman kenarındaki köylerin gelir kaynaklarının artırılması ve bu köylerin de kalkınmasının sağlanmasında arıcılık önemli bir ekonomik faaliyet kolu oluşturabilecektir. İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından düzenlenecek arıcılık kursları ile arıcıların bilgi ve görgülerinin artırılması gerekmektedir. Bu özellikle arı bakıcılığı ve hastalıklarla mücadelede önemli bir katkı sağlayacaktır. Sabit arıcılık yapan ailelerin de yazın kovanları yüksekteki yaylalara çıkarmaları üretim ve verimi artıracaktır. Bütün kovanların yeni tip olması sevindiricidir. Bununla birlikte kovan sayısının artırılması gerekmektedir. Katkı maddesi kullanılmadan elde edilecek bal arıcıların biraraya gelerek oluşturacakları bir örgüt tarafından başta İstanbul, Ankara ve Samsun gibi büyük merkezlere pazarlanması sağlanmalıdır.

1.2.5. Kümes Hayvancılığı

Kümes hayvancılığı ilçedeki hayvancılık türlerinin bir diğerini oluşturmaktadır. Ekstansif yöntemlerle yapılan kümes hayvancılığı ticari amaçlı olmayıp ailelerin beyaz et ve yumurta ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Bütün köylerde ailenin ihtiyacı karşılamak için en az 3-5 adet kümes hayvanı

bulunmaktadır. Çorum ülke çapında yumurta üreten tavuk çiftliklerine sahip olmasına karşın Kargı ilçesinde tavuk çiftliği yoktur. Kargı ilçesine güneyden komşu olan İskilip'te Çorum yumurta şirketlerine bağlı çiftliklerin olmasına[143] karşın Kargı'da bulunmamasında Çorum il merkezine uzak olması ve yem fabrikasının ilçede bulunmaması etkilidir.

Kümes hayvanları için avlunun bir kenarına bir kümes yapılmış olup içine de yumurtladıkları folluk konulmuştur. Sabah ve akşam olmak üzere yemlik buğday veya arpa verilen hayvanlar gün boyu çevreden beslenmeye çalışmaktadırlar. Yeterli beslenemeyen hayvanlara yazın yaylaya çıkan ailelerle götürülmektedir.

Tablo 98: Kargı İlçesinde Yıllara Göre Kümes Hayvanı Miktarı ve Yumurta Üretimi.

Yıllar	Tavuk	Hindi	Kaz	Ördek	Toplam	Yumurta Miktarı (Adet)
1991	38.750	3.500	200	-	42.450	4.650.000
1992	31.500	3.800	-	-	35.300	3.780.000
1993	25.965	3.310	408	159	29.842	3.115.000
1994	27.465	3.600	450	-	31.515	3.295.000
1995	27.620	3.650	442	-	31.712	3.311.000
1996	26.250	3.500	400	-	30.150	3.120.000
1997	26.750	3.500	400	-	30.650	3.180.000
1998	25.500	2.500	350	-	28.350	3.175.000
1999	22.600	2.000	300	-	24.900	2.750.000
2000	21.000	1.300	300	-	22.600	2.600.000
2001	20.000	1.500	250	100	21.850	2.500.000
2002	18.000	1.250	210	100	19.560	2.000.000

Kaynak: DİE Bilgisayar Verileri.

İlçede 2002 yılı itibariyle toplam beslenen kümes hayvanı sayısı 19.560 adettir (Tablo. 98). 1991 yılında 38.750 adet olan tavuk sayısı giderek azalmaktadır. Kümes hayvanları içinde 18.000'i tavuk olup kümes hayvanlarının % 92'sini oluşturmaktadır. Büyük bir bölümü yumurta tavuğundan meydana gelmekle beraber 1996 yılından itibaren et tavuğu da yetiştirilmektedir. Nitekim 2002 yılındaki tavuk sayının 2.000 adetini et tavuğu oluşturmaktadır. Yumurta üretimine yıllara itibariyle

[143] Ertürk, M. (2000) İskilip İlçesinin Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), s. 342, Erzurum.

baktığımızda tavuk sayısının azalmasına bağlı olarak azalmakta olup 2002 yılında 2 milyon yumurta elde edilmiştir.

Tavuktan sonra son yıllarda sayısı giderek azalan ikinci kümes hayvanı hindidir. İlçede **"ibi"** olarak adlandırılan hindi yetiştiriciliği tavuk kadar dayanıklı olmaması ve daha fazla yem tüketmesi nedeniyle oldukça az beslenmektedir. Yem ihtiyacı daha fazla olan hindiler özellikle çeltik tarımı yapılan bazı vadideki köylerde çeltik tarlasına hasat sırasında dökülen dane ve başaklarla yemlenmeye çalışılmaktadır. Daha çok hastalanmasına karşın yeterince beslenebildiğinde et ve yumurta veriminin fazla olması nedeniyle tercih edilmektedir. 2002 yılında 1.250 adet (% 6.4) hindi beslenmektedir.

Sayıları yıllara göre değişmekle birlikte ve çok az da olsa kaz (210 adet) ve ördek (100 adet) yetiştirilmektedir.

1.2.6. Balıkçılık

Ülkemizin en uzun akarsuyu olan Kızılırmak ve onun önemli kollarından biri olan Devrez Çayı'nın bir kısmının ilçe sınırlarında kalması balıkçılık açısından önemli potansiyeli oluşturmaktadır. Ayrıca Ilgazların kuzey yamaçlarında Gökırmak'ı besleyen önemli kolların kaynaklarının bir kısmı ilçe sınırları içinde kalmaktadır. Kirazbaşı Çayı, Büyükçay ile Asarcık ve Arım çaylarının yukarı çığırları balıkçılık açısından değerlendirilebilecek su kaynaklarını oluşturmaktadır.

Balıkçılık açısından yeterli su kaynaklarına sahip olunmasına karşın balıkçılık ticari olarak gelir getirilen ekonomik faaliyet kolu değildir. Kızılırmak ve Devrez Çayında olta ile balık avcılığı yapılmakta daha çok insanların boş zamanlarını değerlendirdiği bir aktivitedir. Son yıllarda Devrez ve Kızılırmak boyunca çeltik tarımında yabancı otlarla mücadelede yoğun olarak zehirli ilaçların kullanılması, kanalizasyonların hiçbir arıtmaya tabii tutulmaksızın nehre verilmesi ve diğer atıkların boşaltılmasıyla su kalitesi düşmüş dolayısıyla balık sayısı da oldukça azalmıştır. Bu konuda gerekli önlemler alınmadığı takdirde nehirde avlanacak balık kalmayacaktır.

Ilgaz Dağları'nın kuzeye bakan yamaçlarındaki derelerde tatlı su balıkçılığı yapılabilecek niteliktedir. Fakat bu konuda yeterli bilgi sahibi olunmadığı gibi yatırım yapabilecek sermaye birikiminin olmaması balıkçığın bu yönüyle gelişmesini

engellemektedir. Bununla birlikte ilk deneme Kirazbaşı Çayında üzerinde Başköy yakınında bir alabalık üretme çiftliği kurma girişimine 2003 yılında başlanmıştır. Henüz sonuçları alınmamış olan bu deneme başarıya ulaştığı takdirde ilçede balıkçılığın bu yönüyle gelişmesi için önemli bir atılım gerçekleştirilmiş olacaktır.

1.3. Ormancılık

İlçede tarım ve hayvancılıktan sonra sürdürülen bir başka ekonomik faaliyet türü ormancılıktır. Orman varlığı bakımından özellikle Kös Dağı ve Ilgaz Dağları büyük bir potansiyele sahiptir. Buna karşın 1000 m. civarındaki ortalama yükseltisiyle Ada Dağı kütlesi düşük vasıflı olup baltalık orman niteliğindedir. Ardıç, meşe ve yüksek kesimlerinde karaçam türlerinden oluşan bu saha ormanları daha çok yakacak ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

Kös Dağı yükseltiye bağlı olarak değişen ekosistemiyle ardıç, meşe, karaçam, sarıçam ve göknar türlerinden oluşan bir kademelenme görülmektedir. Eğimin nispeten azaldığı yerlerde ormandan açılan yerlerdeki tarım alanları ile 2000 m. civarındaki zirve kesimlerindeki çıplak alanlar dışında ormanlarla kaplıdır. Ardıç ve meşe daha çok yakacak niteliğinde iken karaçam, sarıçam ve göknar yapacak olarak değerlendirilebilecek ekonomik değere sahiptir.

Devrez ve Kızılırmak vadi tabanları tarım ve mera alanı olarak ayrılmıştır. Bu vadilerin yamaçları ise iklim, eğim ve toprak olarak ormanın gelişmesine çok elverişli olmamakla birlikte kurakçıl karakterli türlerin yayılış alanını oluşturmaktadır. Akdeniz iklimine uyum sağlamış olan kızılçam ilçede Ilgaz Dağları güney yamaçlarında 600-800 m.'ye kadar çıkmaktadır. İlçede orman alanının 10.334 hektarını kızılçamlar oluşturmaktadır. Kızılçamların olmadığı kesimlerde ardıçlar yer almakta olup bunu daha sonra meşeler, meşeleri ise karaçamlar takip etmektedir. Eğimin fazla olduğu bu yamaçlarda bitki örtüsünün de tahrip edilmesiyle toprak erozyonu hızlanmıştır. Yamaçlardan süpürülen toprak ve diğer çözülme unsurları sellerle ova ve vadi tabanındaki sulanan verimli tarım alanlarını tehdit etmeye başlamasıyla ağaçlandırma çalışmasına yapılmıştır. Böylece doğal olarak da yetiştiği gibi 8.000 hektar sahaya kızılçam dikimi yapılmıştır[144].

[144] Dünden Bügüne Kargı 2003, s. 179

Ilgaz Dağları'nın ilçede kalan kesimleri ile kuzeyindeki az eğimli yüzeyle özellikle bakı şartlarının etkisiyle ormanlar daha sık ve geniş alan kapladığı gibi karaçam, sarıçam, göknar ve kayından oluşan ekonomik değeri yüksek olan türlerden meydana gelmektedir. İlçenin en iyi ve kesif ormanları da bu kesimlerde bulunmaktadır. Eğimin azaldığı yerlerin tarım amaçlı ormandan açılması ile 1500 m.'nin üzerindeki yaylalar kuşağındaki mera alanları ormandan yoksun olan açıklıkları oluşturmaktadır. Ormanlık saha bu nedenle olması gerektiğinden daha az yer tutmaktadır. Bugün ise bunun tam tersi bir gelişme görülmekte olup orman alanları tarım ve mera alanlarına doğru genişlemektedir. Bu sevindirici gelişme tarım veya mera alanlarının kullanımının büyük ölçüde azalmış olmasıyla ilgilidir. İlçenin ilk önce göç vermeye başlayan bu dağlık orman yerleşmelerini büyük bir kısmı çok az nüfus barındırmakta olup hatta bazı mahalleler boşalmıştır. Böylece tarım ve mera alanlarının 15-20 yıl veya daha fazla zamandır kullanılmamasıyla kendiliğinden büyüyen fidanlık haline dönüşmüştür. Orman İşletme Müdürlüğü'nün tahminlerine göre bu şekilde 5.000 hektar saha ormana dönüşmektedir[145].

İlçede ormancılık faaliyeti Kargı Orman İşletme Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Dağlık sahadaki köylerde önemli bir geçim kaynağı olan ormancılık vadideki köylerin köy sınırlarının gerisindeki yamaca doğru uzanması dolayısıyla ormana sahip olması nedeniyle ormancılık ek gelir kaynağı olarak yapılmaktadır. Ayrıca ormanda işçi olarak çalışan köylüler yakacak ve kereste ihtiyaçlarını müdürlüğün belirlediği çerçevede karşılayabilmektedirler. "6831 sayılı kanuna göre orman içerisinde yapılacak her türlü işçilik faaliyetinde orman köylüsünün çalışması şartı getirildiğinden ilçede orman işletmesinin yaptıracağı işlerde orman köylüsü çalıştırılmaktadır. Bu kanuna göre köyler orman sahası olup kesim yaptırılabilen 31. madde köyleri, orman sahası olup kesim yaptırılmayan 32. madde köyleri ve orman dışı 33. madde köyleri olarak sınıflandırılmaktadır"[146]. Buna göre ilçede Avşar, Beygircioğlu, Demirören, Halıköy, Karaboya, Karapürçek Maksutlu ve Örencik köyleri 32. madde kapsamında olup diğer tüm köyler 31. maddeye göre değerlendirilmektedir. "Ormandan kesim yapılacak sahalar, işletme müdürlüğü tarafından belirlenen program dahilinde ihtiyaç duyulan envale göre

[145] Dünden Bügüne Kargı 2003, s. 180.
[146] İbret, B. Ü. (2000) Devrez Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens., Sa: 429-430, İstanbul.

belirlenmektedir. Müdürlüğe bağlı şeflikler tarafından kesimi yapılacak sahanın orman köylülerinden oluşturulan ekipler şef gözetiminde ağaç motorlarla kesim yapılmakta, kesilen ağaçlar budanıp kabukları soyulduktan sonra orman deposuna götürülmek üzere orman yollarının kenarına taşınmaktadır. Daha sonra yine köylüler tarafında traktör veya kamyonlarla orman deposuna taşınıp burada kuruduktan sonra açık artırmayla satışı yapılmaktadır"[147]. Orman köylüleri ormanda ücret karşılığı yapılan bu işçiliği yapmak istememekle birlikte kereste ve yakacak odun almak için ormandan yapılan kesim işçiliğini yapmak zorunda kalmaktadır. Ücretlerin düşük olması ve köylünün sürdürmekte olduğu tarım ve hayvancılıktan çok fazla zamanının kalmaması ormancılığın bu yönüyle yararlanmayı kısıtlamaktadır. Bu durumda kesim yapılacak sahanın sorumlusu olan şeflik diğer köylerden veya ilçeye çevreden sadece bu işi yaparak geçinen ailelere vermektedir. Kargı'ya Merzifon, Vezirköprü gibi yakın ilçelerden bu amaçla gelenler olduğu gibi Adana'dan dahi gelen aileler olmaktadır. Ormanda sezon boyunca kurdukları çadırlarda kalan bu aileler gün boyunca ormanda işçilik yapmaktadırlar (Foto: 34). Orman ürünlerinin depoya nakledilmesi halkın bir başka gelir kaynağıdır (Foto. 35).

Tablo 99: Kargıda Ormanların Ekonomik Özelliklerine Göre Dağılımı (2003).

	Koru Ormanı	Baltalık Orman	Diğer Alanlar	Toplam
Alan (ha)	66.639	4.566	42.707	113.912
%'si	59	4.0	37	100

Kaynak: Kargı Orman İşletme Müdürlüğü.

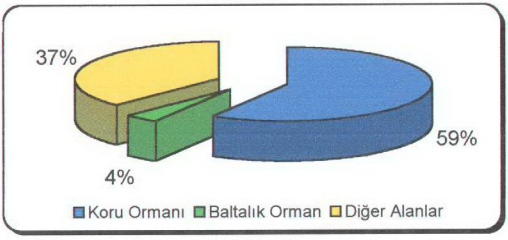
Foto 34: Ormanda çalışmak için ilçe dışından gelen işçiler.

Foto 35: Ormandan kesilen orman ürünlerinin taşınması ormancılığın diğer boyutudur.

[147] İbret, B. Ü. (2000) A.g. e., s. 430, İstanbul.

Şekil 52: Kargıda Ormanların Niteliklerine Göre Dağılımı (2003).

Kargı Orman İşletme Müdürlüğü 1959 yılında Amasya Orman Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak kurulmuştur. Bünyesinde Kargı Merkez, Erenler-Köş, Akkaya, Kirazbaşı, Kızılırmak ve Hacıveli olmak üzere toplam 6 adet şeflik vardır. Büyük ölçüde ilçe sınırı ile örtüşen işletme sınırları içinde kalan sorumluluk alanı 113.912 hektardır. Bunun 66.639 ha koru ormanı, 4.566 ha baltalık orman ve geriye kalan 42.707 ha diğer alanlar oluşturmaktadır (Tablo: 99). Grafikte de görüldüğü gibi ilçe orman sahasının yarısından fazlası iyi niteliktedir (Şekil: 52).

Tablo 100: Kargı İlçesinde 1992-2002 Arasında Çıkan Orman Yangını Sayısı ve Zarar Gören Alan.

Orman Yangını Olan Yıllar	Orman Yangını Sayısı	Toplam Yanan Alan (ha)
1992	3	28
1994	7	59
1996	1	2,5
1998	5	135
2000	11	2,6
2001	9	2,6
2002	8	7,7
TOPLAM	44	237,4

Kaynak: Kargı Orman İşletme Müdürlüğü.

Orman yangınları açısından iklim özellikleri itibariyle çok riskli olmamakla birlikte özellikle temmuz, ağustos ve eylül ayları yangına en hassas dönemdir. İlçede Köş Dağı'nda Çalca Tepe, Ilgaz Dağları'nın batı kesiminde Çömlekçi Tepe ve Hacıveli köyü kuzeydoğusundaki Dursun Tepe'de yangın gözetleme kulelerinde haziran-ekim ayları arasında gözetleme yapılmaktadır. 1992-2002 yılları arasındaki 10 yıllık sürede toplam 44 yangınında 237,4 ha orman yanmıştır (Tablo: 100). Tabloda görüleceği gibi orman yangınlarında yanan alanlar fazla değildir.

Tablo 101: Kargı İlçesindeki Ormanlardan Üretilen Orman Ürünleri.

	Üretim Şekli (m^3)									
Yıllar	**Tomruk**	**Tel Direk**	**Maden Direği**	**Sanayi Odunu**	**Kağıtlık Odun**	**Lif Yonga**	**Sırık**	**Çubuk Üretimi**	**Yakacak Odun**	**TOPLAM**
1999	18.204	162	1.489	291	13.940	28.444	23	-	8.809	71.362
2000	15.518	618	1.682	816	8.449	29.945	381	-	3.299	60.708
2001	17.983	600	2.603	2.841	8.446	13.676	782	-	12.219	59.150
2002	31.583	156	10.023	2.696	17.867	37.373	1.165	415	23.207	124.485
2003	32.927	604	7.645	932	17.867	71.978	272	368	5.241	137.834

Kaynak: Kargı Orman İşletme Müdürlüğü.

Tabloda ilçe ormanlarından elde edilen orman ürünleri gösterilmiştir (Tablo: 101). Burada 2002 ve 2003 yıllarında bazı orman ürünleri üretiminde çok fazla bir artış dikkati çekmektedir. Bu durum 2001-2002 kış mevsiminde ilçede aşırı kar yağışı ve şiddetli rüzgarla birlikte çok sayıda ağacın yıkılmasına veya devrilmesine yol açmıştır. Bu ağaçların ormandan kesilerek üretime dahil edilmiş olması artışa yol açmıştır. 2002 yılında bitirilemeyen bu tür ağaçların kesimi 2003 yılına sarkmıştır.

Orman İşletme Müdürlüğü ormanların işletilmesi yanında bakım ve korunması ile de görevlidir. İlçede özellikle kızılçam sahasında çam kese böceği ve yaprak arısı zararlılarına karşı mücadele yapılmaktadır.

1.4. Madencilik

Araştırma sahası madencilik bakımından çok büyük potansiyele sahip olduğu söylenemez. Bununla birlikte ilçede özellikle metamorfik birimler içinde mermerler bulunmaktadır. Dolayısıyla son yıllarda işletilmeye başlanan mermer ocakları bulunmaktadır. İlçede Mesozoik'e ait kristalen kalkerler ve masif yapılı mermerler Kargı kuzeyinde sarp ve dik yamaçlar olarak belirmiştir. Bugün işletilmekte olan ocaklar ilçe merkezi kuzeyi ve kuzeydoğusunda Kalekaya Tepe, Uzunyurt Köyü, Gölköy ve Kayhan yaylası civarında 4 ocakta yapılmaktadır. Açık işletme şeklinde çıkarımı yapılan mermer bloklar halinde özel şirketler tarafından işletilmektedir. Çıkarılan mermerin bir kısmı Kavakçayı köyü yakınındaki SAY-MER mermer fabrikasında işlenmektedir. Geride kalan önemli bir kısmı ocakları işleten şirketlerin İstanbul merkezindeki tesislerinde işlenmektedir.

Gökçedoğan (Tekkeşin) köyünde beyaz zemin üzerinde mavi damarlı görünür rezervi 2.000.000 m^3 olan mermer bulunmaktadır. Aralıklı olarak işletilmiş olan bu maden bugün işletilmemektedir.[148]

Gökçedoğan köyü yakınında metamorfik birimler ile Mesozoik'e ait birimlerin kontağında bileşimi, magnezyumlu, kalsiyumlu, bikarbonatlı, karbonik asitli sular sınıfında olan maden suyu bulunmaktadır. Debisi düşük olduğunda (0.02 l/sn) işletilmemektedir. Hemen aynı litolojik birimler içinden Oğuz köyü yakınında da magnezyumlu ve bikarbonatlı iki maden suyu kaynağı olmakla birlikte debileri düşük olması nedeniyle işletilememektedir[149].

İlçede mermer dışında Karaboya köyünde görünür rezervi 3.000 ton olan manganez bulunmakta olup işletimi yapılmamaktadır[150].

MTA tarafından yapılan araştırmalarda Çobanlar köyü yakınlarında iki kafa halinde demir madenine rastlanmıştır. Birinci kafada 3.000 ton görünür, 19.760 ton ise muhtemel rezerv bulunmaktadır. İkinci zuhur 4.000 ton görünür, 15.600 ton muhtemel rezerve sahiptir. Fakat bu demir madeni sülfürlü minerallerin çoğunlukta olması işletme maliyetini yükseltmektedir. Her iki yatak da bugün işletilmemektedir[151].

Yine MTA tarafından Kargı Ovası kuzeyindeki yamaç boyunca şistler içerisinde grafit yatakları bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda karbon oranı çok düşük olduğundan ekonomik olarak üretime elverişli olmadığı tespit edilmiştir[152].

1.5. Toplayıcılık

Toplayıcılık doğada kendiliğinden yetişen çeşitli yiyeceklerin ilk insanlarda olduğu gibi toplanmasıdır. Böylece doğadan herhangi bir emek harcamadan elde edilen ürünler doğrudan tüketilebildiği gibi çeşitli işlemlerden geçirilerek işlenmiş ve yarı işlenmiş halde tüketime hazır hale getirilmektedir.

---

[148] Türkiye Maden Envanteri MTA Yay., s:
[149] Türkiye Termal ve Mineralli Sular Envanteri Raporu (Çorum) MTA Yay., s. 10-13, 1993, Ankara.
[150] Türkiye Maden Envanteri MTA Yay.
[151] Tümer, B. (1974) Çorum İli Kargı İlçesi Çobanlar Köyü Civarındaki "Fe" Zuhurunun Projeksiyon Raporu. MTA Enstitüsü, s. 9, Ankara.
[152] Topluoğlu, S. (1968) Çorum-Kargı MTA Ruhsatlı Grafit Sahası Genel Projeksiyon Raporu. MTA Enstitüsü, s. 6-7, Ankara.

İlçede mantar en çok toplayıcılığı yapılan üründür. Mantar yağışın nisbeten düştüğü yaz mevsimi sonlarında topraktaki nemin artmasıyla yetişmektedir. Bu dönemde toplanan mantarlar Ilgaz ve Kös Dağı'nın yüksek kesimlerinde (1500 m'den yüksek sahalar) en geniş yayılışa sahiptir. Pek çok türün (elecek, koç mantarı, kuzu göbeği, söbelek, yoka mantar, sırtıkara vb.) toplandığı ilçede elde edilen mantarın bir bölümü hemen tüketilirken önemli bir kısmı kışlık olarak konserve yapılmak suretiyle saklanmaktadır. Mantarın çok fazla yetiştiği yıllarda ilçedeki pazarda satışı yapılmaktadır. Yörede yaylada yaşaayan halkın hemen her gün topladığı mantar köylerde ise bir veya iki gün mantar toplamaya ayrılmaktadır. Mantar toplamanın yanında ormanda gezmek, piknik yapmak ve temiz hava almak diğer faaliyetleri oluşturmaktadır.

Mantar dışında kuşburnu, ahlat, kızılcık, menengiç (çetene), antep fıstığı, fındık, döngel, alıç, kestane, muşmula (beşbıyık), çam fıstığı ormandan toplanan diğer ürünlerdir. Bunlardan kuşburnu, ahlat, kızılcık, antep fıstığı ve menengiç en çok topalananlarıdır. Ilgaz Dağları ve Kös Dağı'nda yaygın olan kuşburnu olgunlaştığı eylül ve ekim aylarında toplanıp çeşitli reçel ve marmaletları yapılmaktadır. Kışlık tüketime yönelik olan yapılan kuşburnu ailenin ihtiyacı kadar toplanıp evde çeşitli işlemler yapılarak tüketilmektedir. Belli bir yükseltiden sonra ortaya çıkan ahlat ise yine güz mevsimi meyvesi olup taze tüketildiği gibi kurutularak da saklanmaktadır. Ağustos ayı sonlarına doğru toplanan kızılcık kaynatılarak çeşitli marmelat yapılmakta veya hemen tüketilmektedir. Kaynatılarak yapılan "kuşburnu ezmesi" en çok tercih edilmekte ve uzun süre bozulmadan kalmaktadır. Menengiç bir akdeniz bitkisi olup daha sıcak vadi yamaçlarının alçak kesimlerinde bulunmaktadır. Meyvelerinin yeşil renk almasıyla toplanan menengiçe ilçede "çetene" adı verilmektedir. Kurutularak saklanan bu ürün vadideki köylüler toplamaktadır. Bazı menengiç ağaçlarına (sakız ağacı) antep fıstığı aşılaması yapılarak ürün elde edilmektedir. 1970'li yıllarda İlçe Tarım Müdürlüğü'nün önderliğinde yapılan aşılama programıyla Kargı ilçe merkezi başta olmak üzere Karakise, Akkise ve Halılar köyleri çevresindeki ağaçlara aşı yapılmıştır. Fakat daha sonra bu uygulama yaygınlşarak ekonomik bir faaliyet haline dönüşmemiştir. Çam fıstığı ise ilçede Ilgaz Dağları güney yamaçlarında yapılan ağaçlandırma çalışmaları sırasında dikilen fıstık çamında eldeedilmektedir. Halılar köyü yakınındaki

yamaçlarda dikilen fıstık çamından çam fıstığı toplayıcılığı halkın ilgisinden çok köy çocuklarının topladığı bir ürün olmaktan öteye geçmemektedir.

Foto 36-37: Halkın "yaka keleği" veya "kır bostanı" adını verdiği kapari bitkisi ve onu toplayan çocuklar.

İlçede ekonomik olarak toplanan tek ürün halkın "**yaka keleği** veya **kır bostanı**" adını verdiği kapari bitkisidir. Ülkemizin çeşitli yörelerin farklı isimlerle bilinen bu bitki kendiliğinden yetişen çok yıllık bir bitkidir. Çalı formundaki bu bitki güneşi sevdiğinden güney yamaçlarda daha geniş yayılıma sahiptir. Konserve turşusu yapılan kapari ayrıca kozmetik, boya ve ilaç sanayiinde de kullanılmaktadır. Ülkemizde üretilen kapari yurtdışına herhangi bir işlem yapılmadan ihraç edilmektedir.

İlçede kapari Kargı Ovası'nın kuzey kesimini oluşturan birikinti yelpazeleri üzerinde ve özellikle kök kısımlarında çok yaygın olarak yetişmektedir. Tarım alanları dışındaki mera sahalarında yayılmış olan kapariye hayvanlar zarar vermemektedir. Sıcaklıkların iyice artmaya başladığı mayıs ayı sonlarına doğru meyve vermeye başlayan kaparinin toplanmasına bu dönemde başlanmaktadır. Yine sıcaklıkların yıl içindeki dağılıma bağlı olarak ekim ayı ortalarına kadar toplanmaktadır. Köylerdeki kadınlar ve çocukların topladığı kapari köydeki bakkallara veya ilçe merkezindeki kapari toplayan tüccara satılmaktadır (Foto: 36-37). Tüccar ise Ankara veya İzmir'deki ihracatçı firmaya göndermektedir. Ülkemizin çeşitli yerlerinde (Kırıkkale Karakeçili ilçesinde ve Burdur'da) olduğu gibi ilçede de bu ürünün daha da geliştirilerek tarım yapılmayan alanlarda yaygınlaştırılması sağlanırsa ekonomik olarak getirisi artacaktır.

2 - SANAYİİ

Üretilen veya çıkarımı yapılan hammaddelerin işlenerek mamul halde insanların kullanımına sunmak için gerçekleştirilen bütün faaliyetler sanayi olarak tanımlanmaktadır. Hammaddelerin işlenmesi basit bir işlem uygulanabileceği gibi büyük ve modern bir tesiste bir dizi uygulamalar da yapılabilir. Hammaddelerin işlenmesi ilk insanlardan günümüze gelinceye kadar çeşitli aşamaları geçirmiş olan sanayi, ev, atölye ve fabrika sanayi olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Kargı ilçesinde gerçek manada bir sanayi faaliyetinden söz etmek mümkün değildir. Sanayii açısından değerlendirilebilecek potansiyele sahip olmasına karşın yeterli müteşebbis ve sermeyenin olmaması sanayinin gelişememesinde etkili olmuştur. İlçede dağlık ve yüksek sahaların geniş yer tutması ve ulaşım ağının bütün köylere kadar gitmesinden önce kapalı ekonomik sistemin bir özelliği olan ailenin tüm ihtiyaçlarını kendisinin temin etmesine dayanan ev tipi sanayi bugün ilçede en yaygın olan sanayi türünü oluşturmaktadır. Ev tipi sanayi kadar yaygın olmayan atölyeler ikinci türü oluşturmaktadır. Modern tarzda üretimin yapıldığı fabrikalar ise ilçede oldukça sınırlı olup çeltik fabrikaları ve son yıllarda açılan birkaç tesisten oluşmaktadır.

İlçede sanayi faaliyetleri büyük ölçüde tarım, hayvancılık, orman ürünleri ve taş-toprağa dayalıdır. Bununla birlikte hammaddesi ilçe dışından karşılanan tekstil ve plastik gibi sanayi kolları da bulunmaktadır. Tarım, hayvan ve orman ürünleri açısından oldukça önemli bir potansiyele sahip olan ilçede bu ürünlere dayalı olan modern sanayi istenilen düzeyde değildir. Bu durum ilçede üretilen hammaddelerin işlenmeden ve ilçeye çok fazla bir katkısı olmadan ham olarak satılmasına neden olmaktadır. İlçede sanayii faaliyetlerinin geliştirilmesi tarım ve hayvancılık gibi sanayiye hammadde oluşturacak üretim faaliyetlerinin gelişmesini ve devamlılığını sağlayacaktır. Dolayısıyla sanayinin sadece bu yönü bile dikkate alındığında geliştirilmesi zorunluluğu vardır.

İşgücü, sanayi tesisinin kurulmasında etkili olan bir diğer faktördür. Günümüz sanayi tesisleri otomasyona bağlı olarak işgücü kullanımını aza indirmiş olmakla birlikte bu defa işgücünün nitelikli olması önem kazanmıştır. İlçe işgücü bakımından yüksek bir potansiyele sahiptir. Zira ilçeden dışarıya işsizlikten dolayı göçler yaşanmaktadır. İstenen işgücü niteliğini ile sürdürülen ekonomik faaliyetler verimini

artırmak için kurumlarda bazı yapılanmalara gidilebilir. Bu noktada ilçe merkezi ile Hacıhamza'da birer Çok Programlı Lise açılmış olması sevindirici bir gelişmedir. Ayrıca Kargı'da açılması düşünülen Meslek Yüksek Okulunun da ilçe sanayi faaliyetleri ihtiyacı olan nitelikli işgücünü sağlaması göz önünde tutulması gerekir.

Kurulan veya kurulacak olan tesisin üretime geçebilmesi için enerjiye de ihtiyaç vardır. İlçede, ihtiyacı olan enerjiyi kendisi üretebilecek büyüklükte tesis yoktur. Sanayi tesislerinin tümünün enerji gereksinimi ulusal enerji ağından karşılanmaktadır.

Hammaddelerin tesislere taşınmasında olduğu gibi üretilen mamul maddelerin pazarlara ulaştırılabilmesinde ulaşım türleri ve olanaklarının iyi olması gerekir. Aksi takdirde ürünün maliyeti artacağı gibi tesisin ekonomik değeri de düşecektir. Kargı demiryolu ve denizyolu gibi ekonomik ulaşım türlerinden yoksundur. Karayolu açısından ise Kargı, Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar önemini hiç yitirmemiş olan önemli bir ulaşım güzergahının kenarında bulunmaktadır. Beygircioğlu köyü yakınlarına kadar Devrez vadisini takip eden bu güzergahtaki E-80 Devlet Yolu buradan sonra Osmancık'a geçerken Kızılırmak vadisini takip etmektedir. İlçe merkezi ise Beygircioğlu köyünden geçen bu yolun 12 km. içerisinde kalmaktadır. Kızılırmak vadisinde kurulmuş olan Hacıhamza kasabası bu yolun üzerinde kalmaktadır. E-80 karayolu vasıtasıyla Kargı'dan İstanbul, Ankara ve Samsun gibi büyük merkezlerle birlikte Çorum, Osmancık, Tosya gibi birinci derecede etkilendiği merkezlere üretilen ürünler rahatlıkla pazarlanabilmektedir. Ayrıca Sinop-Boyabat-Saraydüzü-Kargı-Tosya-Çankırı-Ankara arasında yapımı sürdürülen il yolunun tamamlanmasıyla Karadeniz kıyısı ve Ankara ile olan bağlantılar daha da kolay olacaktır.

Sanayi tesisi kurabilmenin bir diğer şartı ise tesisin gerek kuruluş gerekse işletilmesi sırasında ihtiyaç duyulan sermayenin sağlanmış olmasıdır. Kargı'da modern manada sanayiinin kurulamamasında etkili olan en önemli faktör yeterli sermayenin sağlanamamış olmasıdır. İlçede halkın geçimini oluşturan tarım ve hayvancılık ile ormancılık özellikle girdilerin artmasıyla çok fazla gelir getirmemektedir. Çoğu aile ancak geçinebilecek kadar üretim yapabilmektedir. Sermaye birikimi olmayan halkın herhangi bir sanayi tesisi kurup işletebilme olanağı yoktur. İlçedeki sanayileşmenin en önemli çıkış noktası ilçe dışındaki Kargılı zengin

ve işadamları ile yurtdışındaki Kargılı işçilerin yatırım yapması ile mümkün olacaktır. Nitekim bugün ilçedeki bazı tesislerin kuruluşu bu şekildedir.

İlçedeki sanayi faaliyetlerinin gelişimine baktığımızda Osmanlı döneminde sanayiinin tarıma dayalı olup en önemli tesislerin değirmenler olduğunu görmekteyiz. Nitekim 1521 tarihli kayıtta Kargı kazasında 18 köyde 32 adet değirmen bulunmaktadır. 1579'da ise 15 köyde 58 adet değirmen kayıtlıdır. Ayrıca ilçede çeltik kabuğunu çıkaran 2 adet "ding" değirmeni ile bir adet boyahane dönemin sanayi tesislerini oluşturmaktadır[153].

Sanayideki bu yapı Cumhuriyet dönemi sonrasına kadar devam etmiş olmalıdır. Kargı'da sanayiinin modern anlamda oluşmaya başlamasında tarım önemli bir yer tutmaktadır. İlçenin en önemli tarım ürünü olan çeltiğin işlenmesi fabrikalarda yapılmaya başlanması ile sanayileşmede ilk adımlar sayılabilir. İlçede kurulmuş olan ilk fabrika Hacıhamza'da 1939'da tokmaklı ding sistemiyle üretim yapan Hacı Ali Çeltik Fabrikasıdır. 1964'e kadar bu şekilde çalışan tesisi bu tarihten sonra Kızılırmak'tan kanallar vasıtasıyla getirilen suyla çalıştırılmaya başlanmıştır. 1983'te ise elektrik enerjisi ile üretime başlamıştır. Hacıhamza batısında 1947 yılında Özeller Çeltik Fabrikası kurulmuştur[154]. Daha sonra Kargı ilçe merkezinde kurulmuş olan diğer çeltik fabrikaları takip etmektedir. 1973 yılında orman ürünleri işlemeyi atölyeden fabrikaya taşımanın ilk adımı sayılabilecek KARTAŞ Orman Ürünleri Sanayisi ve Ticareti kurulmuştur. Önemli bir potansiyeli değerlendirmeyi amaçlayan bu tesis verimli olarak çalıştırılamamıştır. Sanayi adına en önemli gelişmeler 1990'lı yıllardan sonra başlamıştır. 1989'da Kızılırmak Orman Ürünleri Fabrikası, 1994'te Can-Su, 1995'te Güneş Tekstil ve Konfeksiyon Fabrikası, 1996'da SAY-MER Mermer Sanayi, 2000 yılında Özgen Plastik ve 2002'de Aydın Yapı Ürünleri Sanayi Fabrikası üretime başlamıştır.

2.1. Evsel Sanayii

Kargı ilçesinde sanayi türleri içerisinde en yaygın olan evsel sanayidir. Burada aile ürettiği ürünleri yine kendi mamul hale getirmektedir. Tarımsal ve hayvansal ürünler bu sanayi türünün hammaddesini oluşturmaktadır. Gerek

[153] Kankal, A. (1992) "16. Yüzyılda İdari-İktisadi ve Sosyal Açıdan Kargı Kazası" Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, s. 230-231, Ankara.

[154] Ekmekçi, E. Geçmişten Günümüze Bütün Yönleriyle Hacıhamza Beldesi. (Baskıda).

hammadde gerekse işleme kapasitesi açısından küçük ölçekli olan bu üretim daha çok ailenin ve diğer yakınlarının ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Bununla birlikte üretim fazlası ürünler başta ilçe merkezi ve komşu diğer ilçeler olmak üzere satılarak ailenin geçiminde önemli bir katkı sağlanmaktadır.

İlçede evsel sanayiinin en önemli üretimi hayvansal ürünlere dayalıdır. Ailelerin beslediği hayvanlardan elde ettiği sütten yoğurt, tereyağı ile özellikle peynir bu sanayii türünün temel ürünlerini oluşturmaktadır. Bunlardan yoğurt ve tereyağı üretiminde amaç ailenin ihtiyacını karşılamak ve alınan siparişlere cevap vermek esastır. Peynir ise doğrudan satmak amaçlı olarak üretilmektedir. İlçe köylerinde koyun, keçi ve sığırdan elde edilen sütün yaklaşık % 80'i peynir yapılarak değerlendirilmektedir. "**Kargı tulum peyniri**" ilçenin üretimi yapılıp pazarlanan pirinçten sonra ikinci ürünüdür. Dereköy, Yeşilköy, Çakırlar, Halıköy ve Akkise köylerinde üretilen kaymaklı ve süzme yoğurdun bir bölümü her gün İstanbul'a giden otobüslerle gönderilmektedir.

Doğal olarak yetişen kuşburnu, kızılcık ve ahlat meyveleri toplanarak çeşitli işlemlerden geçirildikten sonra çeşitli türlerde marmelat yapılmaktadır. Tamamen aile ihtiyacına yönelik yapılmaktadır. Bu ağaçlardan toplanan meyveleri işleyecek bir tesisin ilçede açılması gerek sanayi gerekse tarımsal üretimi açısından önemli bir girdi sağlayacaktır.

Ülkemizde şekerpancarı üretimine başlanması ve fabrikalarının devreye girmesiyle azalan üzüm ve dut pekmezi ilçede geçmişte halkın şeker ihtiyacını karşılamıştır. Bugün bağ alanları ve dut ağaçlarının azalmış olduğu ilçede pekmez yapımı az da olsa sürdürülmektedir. Eskiden oldukça önemli olan pekmez bugün yine üzümü işeyebilecek bir tesisin kurulmasıyla bağ alanları ve üzüm üretiminde gelişmeler sağlanacaktır.

Bugün ortadan kalkmış olmakla birlikte evlerdeki tezgahlarda yünlü ve pamuklu dokuma diğer evsel sanayii türünü oluşturmaktaydı. Böylece ev halkının giyim ihtiyacının önemli bir kısmı karşılanırdı.

2.2. Atölye Sanayii

Kargı ilçesinde ev tipi sanayi den sonra en yaygın ikinci sanayi türüdür. Özellikle ilçe merkezi ile Hacıhamza kasabasında oldukça önemli yer tutan atölyeler

Kargı Ovası'ndaki bazı köylerde de az da olsa bulunmaktadır. Atölyeler genelde bir kişinin sermayesi ile kurulmuş olup aynı kişi ile ailesinden bir veya iki kişinin daha çalıştığı küçük ölçekli tesislerdir. Kapasiteleri sınırlı olan bu tesislerde işlenen ürünler öncelikle ilçe ve yakın çevresinde pazarlanmaktadır.

İlçede atölye sanayisinde değirmenler Osmanlı döneminden beri önemini korumuştur. Kargı ilçesinde 1969 yılında yapılan Çorum Köy Envanter Etüdüne göre 13'ü daimi, 28'i mevsimlik ve 2'si de motorlu olmak üzere toplam 43 değirmen tespit edilmiştir.daha sonra 1981'de değirmen sayısında bir artış olmuştur. Bu yılda 59'u su ile 3'ü motor gücüyle çalışan 62 adet değirmen bulunmaktadır. İlçe merkezi ve Hacıhamza'da kurulan değirmenlerin kapasite ve hızlarının artması ve halkın bu tesislere rahat ulaşabilmesiyle su ile çalışan değirmenler ortadan kalkmıştır. Bugün ilçe köylerinde 2, Kargı'da 2 ve Hacıhamza'da 1 olmak üzere toplam 5 adet un değirmeni bulunmaktadır.

İlçenin en önemli doğal kaynağı olan ormanlardan elde edilen orman ürünleri atölyelerde işlenmektedir. Atölye sanayi içinde marangozhaneler ilçe merkezi ve köylerde oldukça yaygındır. İlçede 40'tan fazla marangoz atölyesi bulunmaktadır. Ormanlardan kesilen tomruklar şerit veya hızar atölyelerinde çeşitli kalınlıklarda biçildikten sonra oluşan kereste marangozhanelerin hammaddesini teşkil etmektedir. Atölye sahibi aldığı keresteden kapı, pencere, pervaz, yer döşemesi, masa, dolap gibi çeşitli evde kullanılan ürünleri meydana getirmektedir. Kesime alma olarak adlandırılan yapılmaktaki bir konutun tüm doğrama işleri işyeri sahibiyle karşılıklı anlaşılmakta veya sipariş üzerine üretim yapılmaktadır. İstenilen tüm ürünler hazırlandıktan sonra atölye sahibinin kendi aracı veya bir nakliye kamyonuna yüklenip yapılmakta olan konuta monte edilmektedir.

Marangozhaneler tek kişinin sermayesi ile kurulmakta ve onun ailesinde bir ile iki kişi çalışmaktadır. Makine ve teçhizat açısından sınırlılıkları olan bu işletmelerin pazarlama ve rekabet gücü de oldukça zayıftır. Ayrıca son yıllarda giderek yaygınlaşan plastik doğrama ağaç doğramanın önüne geçmiş durumdadır. Bu durum ağaç doğrama atölyelerinin kapanmasına veya mobilyaya yönelik eşyalar da yapmasına yönelmeyi gerektirmektedir. İlçe merkezinde 25 adet ağaç doğrama atölyesi bulunurken plastik doğrama yapan sadece 1 adettir. Hacıhamza ile birlikte

Karakise, Akkise, Çukuralıç, Halılar, Çakırlar, Yeşilköy ve Dereköy'de de marangoz atölyeleri bulunmaktadır.

Oto tamir/bakım, oto elektrik, lastikçi, demirci gibi atölyeler sanayi faaliyetleri içinde değerlendirilebilecek diğerler türlerdir. Özellikle ilçe merkezi ve Hacıhamza'da yaygın olan bu atölyeler öncelikle ilçedeki motorlu araçların ve oldukça fazla olan motosikletlerin her türlü tamir, bakım ve onarımı yapılmaktadır. Bununla birlikte tarımda kullanılan çeşitli araç ve gereçlerin tamiri yine bu tesislerde yapılmaktadır. Hacıhamza'da farklı olarak hemen kasabanın önünden geçen E-80 karayolundan geçen araçların bakım ve onarımı da yapılmaktadır. Ayrıca ilçede Yeşilköy'de bulunan atölyelerde ise tarımsal alet ve makineler ile yine motorlu araçların bazı bakımı ve onarımı yapılmaktadır. Yeşilköy çevresindeki köylerin bu yönüyle ihtiyacını karşıladığı küçük bir etki alanı oluşturmaktadır.

2.3. Fabrika Sanayii

Modern sanayi içinde değerlendirilecek fabrika sayısı çok azdır. İlçedeki modern sanayiinin ilk adımları ise üretilen çeltiğin işlenmesi için kurulan çeltik fabrikaları oluşturmaktadır. Çeltik fabrikalarda işlenmeden önce "ding" adı verilen değirmenlerden kabuğundan ayrılmaktaydı. İlçedeki ilk çeltik fabrikası 1939 yılında Hacıhamza'da kurulan Hacıaliler Çeltik Fabrikasıdır. Daha sonraki yıllarda yeni açılan diğer fabrikalarla bugün ilçede toplam fabrika sayısı 8'e ulaşmıştır.

Uzun bir süre sadece çeltik fabrikaları dışında büyük sanayii tesisi bulunmadığı ilçede 1973 yılında halkın da ortaklığı ile KARTAŞ Orman Ürünleri Fabrikası kurulmuştur (Foto: 39). Böylece ilçenin diğer önemli hammadde kaynağı olan orman ürünlerinin işlenmesi hedeflenmiştir. Fabrika üretime geçmiş fakat istenilen verim alınamamıştır. Zaman zaman üretime ara verilen fabrika 1992 yılında Finlandiyalı bir şirketin ortaklığında tekrar üretime geçilmiş ve "kütük ev" üretimi yapılmaya başlanmıştır. Bu teşebbüs de devam ettirilemediğinden fabrika bugün çalıştırılmamaktadır.

İlçede fabrika sanayii içinde değerlendirilecek modern tesisler bakımından en önemli gelişme 1990 yılından sonra başlamıştır. Nitekim bu tarihten sonra 1994'te CANSU su işleme tesisi, 1995 yılında Güneş Tekstil Konfeksiyon Fabrikası, 1996'da SAY-MER Mermer Fabrikası, 2000 yılında Özgen Plastik Fabrikası ve 2002 yılında

çeşitli ev eşyası üreten Aydın Yapı Ürünleri Fabrikası üretime başlamıştır. Mermer fabrikası ve su işleme tesisi dışındaki bu imalat birimlerinin en önemli ortak özelliği hammaddelerinin ilçe dışından sağlanıyor olmasıdır. Kartaş Orman Ürünleri fabrikası dışındaki tüm fabrikaların bir kişinin sermayesi ile kurulmuştur. İlçe dışında yaşayan zengin müteşebbisler tarafından ilçede kurulan bu tesislerin ilçe ekonomisine belki de en önemli katkısı işsiz halkın iş imkanı sağlamış olmasıdır.

Foto 38: Kargı ilçe merkezi girişinde inşattı tamamlanan küçük sanayi sitesi ile yol kenarında Yapı Ürünleri ve Plastik Fabrikası.

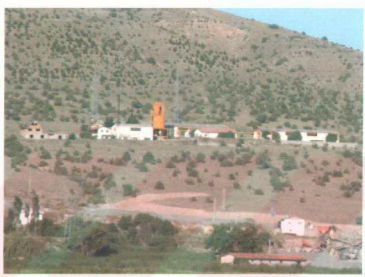

Foto 39: Kargı kasabası güneydoğusundaki bugün faal olmayan KAR-TAŞ orman ürünleri fabrikası.

Dereköy'de bir adet tuğla-kiremit fabrikası bulunmakla birlikte bu tesisi çalıştırılmayan tesis 2004 yılında sökülmüştür. 1996 yılında inşaatına başlanan ve toplam 100 işyerinden oluşan Kargı Küçük Sanayi Sitesi 2003 yılında hizmete hazırhale getirilmiştir (Foto: 38). Böylece ilçe merkezindeki atölye ve tamirhaneler sanayii site içerisine taşınarak kasabanın içerisinden çıkarılacaktır.

İlçede sanayiinin geliştirilmesinde üretilen hammaddelerin işleyecek sanayii tesislerinin kurulmasına öncelik verilmelidir. Özellikle hayvansal ve orman ürünlerinin işleyecek yeni tesisler açılmalıdır. Ayrıca şu anda çalıştırılmayan Kartaş Orman Ürünleri fabrikası yeniden faal hale getirilmelidir.

3 – HİZMETLER

3.1. Ticaret

Araştırma sahasında ticari faaliyetler en fazla ilçe merkezinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Hacıhamza beldesinde de günlük ihtiyaçları karşılayacak bazı işyerleri bulunmaktadır. 1936 yılında ilçe merkezi olan Kargı'da ticaret faaliyetlerde önemli bir artış yaşanmıştır. Böylece kendisine bağlı olan köylerin birinci derecede ihtiyaçlarını karşıladığı merkez haline gelmiştir. Bugün ilçeye bağlı olan köylerle birlikte ilçe dışından doğuda Osmancık'a bağlı olan Kâmil, Zeytin ve Aşıkbükü köyleri ile güneyde Karaköy Kargı'nın etki sahasını oluşturmaktadır.

Hacıhamza idari olarak nahiye merkezi olmasından dolayı kendisine bağlı olan Abdullah, Avşar, Beygircioğlu, Çeltiközü, Çukuralıç, Güney, İnceçay, Kavakçayı ve Seki köylerinin ihtiyaçlarını karşıladığı küçük bir ticaret merkezidir. Daha çok günlük ihtiyaçların karşılandığı Hacıhamza'da cuma günleri pazar kurulmaktadır. Cuma günü buraya gelen köylüler istediklerini bulamazlarsa aynı gün ilçe merkezinde de pazarın kurulmasından dolayı Kargı'ya geçmektedirler. Hacıhamza'da pazarın kurulduğu cuma günü Osmancık'a bağlı olan Karaköy ve Kalinse köylüleri de gelmektedir.

İlçede ticari canlılık en fazla pazarın kurulduğu cuma günü yaşanmaktadır. İlçe merkezine gelen köylüler ürettikleri malları tüccarlara veya pazarda satarken kendi ihtiyaçlarını da alarak geri dönmektedirler. Pazarda sebze, meyve, giyim, çeşitli eveşyaları ve tarım araç-gereçleri satılmaktadır. Aynı gün hayvan pazarı da kurulmakla birlikte bu pazar eski önemini kaybetmiştir. İlçe merkezinde ekim ayının son haftası veya kasım ayının ilk haftasında kurulan Kargı Panayırı ticari açıdan büyük bir hareketlilik sağlamaktadır. İlçe köyleri ile çevresindeki diğer ilçelerden gelen köylüler burada kurulan pazardan yıllık ihtiyaçlarını karşıladığı gibi düzenlenen çeşitli eğlencelere de katılmakatadır. Çeltiğin hasat edilip pirinci satan çiftçi borçlarını kapattığı gibi yıllık ihtiyaçlarını da bu dönemde karşılamaktadır.

İlçede nüfusun çoğunluğu kırda yaşadığından ticaret de kıra yöneliktir. Kargı Esnaf ve Sanatkarlar Odasının kayıtlarına göre ilçe merkezinde 347 işyeri bulunmaktadır. İşyerlerinin çoğunluğunu bakkal, kahvehane, manifatura, demirci, tekel bayii, birahane, oto motor tamircisi, zahireci, kasap, berber oluşturmaktadır.

2000 sayımına göre 209 kişi toptan ve pareken teticaret ile lokanta ve otel işletmeciliğinde çalışmaktadır. İlçedeki işyerlerinde çalışanlar ikinci ve üçüncü iş olarak tarım ve hayvancılıkla da uğraşmektadırlar. Ayrıca işyerlerinde tek bir ürünün satıldığı uzmanlaşmış bir yapısı yoktur. Bir berber asli işi olan traş yaptığı gibi dükkanında ev eşyası da satabilmektedir. Yine benzer bir şekilde gazete satan bir bayi aynı zamanda beyaz eşya da satabilmektedir.

İdari olarak 1953'ten beri Çorum'a bağlı olan ilçe ticari olarak da il merkezi ile ilişkisi bulunmaktadır. Kargı ilçesi idari olarak Çorum'a bağlı olmasına karşın ticari olarak alış-verişi en çok Tosya ile yapmaktadır. Herşeyden önce ilçe merkezine daha yakın olan Tosya ile eskiden beri gelen bir bağlantısı vardır. Kargı'ya göre çok daha gelişmiş ve fonksiyonları çeşitlenmiş olan Tosya ile canlı hayvan ve pirinç ticareti yapılmaktadır. Tosya kadar olmasa da Osmancık ile de ilçe halkının karşılıklı ticari ilişkiler vardır.

3.2. Ulaştırma

Ulaşım ile bulunulan yerden herhangi bir yere ulaşmak veya erişmek kastedilirken, ulaştırmada ulaşım sistemleri ve araçları kullanılarak üretilen her türlü ürünü bir yerden başka yere taşımak ifade edilmektedir.[155] Herhangi bir eşya, mal, para, bilgi veya hizmetlerin bir veya birden fazla ulaşım sistemi kullanılarak taşınması sırasında değerlerin artması nedeniyle diğer üretim türleri gibi bir üretim şekli olup ekonomik coğrafyanın araştırma alanını oluşturmaktadır. Ulaştırma ekonomik faaliyetlerin devamlılığının sağlanmasında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Bu yönüyle pazarlama ve ticaretin ön şartı olarak da görülebilir. Çünkü üretilen her türlü mal ve hizmetin tüketiciye sunulması gerekmektedir.

Kargı'nın çevresi ile olan bağlantısını S.S. 14 Nolu Yeni Kargı Özlem Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi tarafından sağlanmaktadır. Toplam 23 üyesi bulunan kooperatif, Tosya, Osmancık, Çorum, Samsun ve Ankara'ya minibüslerle günlük seferler düzenlemektedir. İstanbul'a ise Kargı Turizm ve AS 74 seyahat firmaları tarafından otobüslerle karşılıklı olarak birer defa gidiş dönüş yapılmaktadır. Kargı Çorum arasında her saat karşılıklı sefer düzenlenmektedir. Osmancık'a ise Çorum'a gidilirken yol üzerinde kalması nedeniyle her saat gidilip gelinebilmektedir.

[155] Özçağlar, A. (2000) Coğrafyaya Giriş. Hilmi Usta Matbaacılık, s. 157, Ankara.

Tosya'ya günde iki defa sefer düzenlenirken Samsun ve Ankara'ya yapılan sefer sayısı günde bir defadır (Tablo: 102).

Tablo 102: Kargı'nın Çevresindeki Merkezlerle Olan Uzaklık ve Günlük Seferler.

Önemli Merkezler	Uzaklık (Km)	Günlük Seferler
Kargı-Tosya	45	Her gün 06:00 ve 14:00 Tosya'ya gidiş ve aynı gün dönüş
Kargı-Osmancık	58	Her gün 06:00-17:30 arasında her saat gidiş ve dönüş
Kargı-Çorum	115	Her gün 06:00-17:30 arasında her saat gidiş ve dönüş
Kargı-Boyabat	90	Boyabat'tan her sabah Kargı'ya gelip 15:30'da geri dönen tek sefer
Kargı-Samsun	250	Her sabah 06:00'da Samsun'a gidiş 15:00'de geri dönülen tek sefer
Kargı-Ankara	270	Her sabah 06:00'da Ankara'ya gidiş 15:00'de geri dönülen tek sefer
Kargı-İstanbul	542	Her gün gidiş ve dönüş yapılan çift sefer

E-80 devlet yolu yüksek standartlı asfaltla kaplı olup 2 şeritlidir. İlçede gerek Devrez gerekse Kızılırmak vadisi boyunca takip eden yolun virajların fazla olması trafiğin de yoğun olmasıyla çok sayıda kazanın olmasına neden olmaktadır. Yolun çıkışlarını oluşturan rampalarda trafiğin akışını rahatlatmak için 3 şeride çıkarılmıştır. Oldukça yoğun bir trafik akımına sahiptir. Devrez vadisini takip ederek güneydoğuya doğru Osmancık'a geçen bu yol Beygircioğlu köyünden itibaren Kızılırmak vadisini takip etmektedir. Beygircioğlu kavşağından 12 km.'lik ek asfalt bir yolla ilçe merkezine ulaşılmaktadır. Kargı'ya gelen bu yol Kızılırmak vadisini takip ederek doğuya doğru önce Sinop'un Saraydüzü daha sonra Boyabat ilçe merkezlerine bağlanmaktadır. Kargı doğusundaki kesiminde kuzeydeki dağlık sahadan inen yan derelerin özellikle bahar mevsiminde taşıdığı malzemeye bağlı olarak zaman zaman kesintiler meydana gelebilmektedir. Kargı kasabasındaki halkın yazın çıktığı Kargı Yaylası arasındaki yol da asfalt olarak yapılmıştır. İlçede bu yollar üzerindeki köylerin ulaşımda yararlanmaktadır. Bunlar dışındaki diğer tüm köy yolları toprak tesviye olarak yapılmıştır. Ayrıca Karadeniz kıyısındaki Sinop'u E-80 devlet yoluna bağlamak için Sinop-Boyabat-Saraydüzü-Kargı arasında yeni bir yol yapılmaktadır. Böylece Sinop'tan Ankara'ya gitmek için Sinop-Boyabat-Hanönü-Kastamonu-Ilgaz hattı Sinop-Boyabat-Saraydüzü-Kargı-Tosya-Ilgaz olarak değişecek ve daha da kısalmış olacaktır. Ayrıca Kastamonu-Ilgaz arasında Ilgaz

Dağları'nı özellikle kış mevsiminde aşmanın getirdiği güçlükler de ortadan kalkmış olacaktır.

Köylerin il ve ilçe merkezine olan bağlantılarında özelikle kış mevsiminde yüksek dağlık sahalara çok fazla kar yağması nedeniyle yollar kapanmaktadır (Tablo: 103). Tabloya baktığımızda toplam 27 köyün yolu kar nedeniyle kapanmaktadır. 1969'da kışın kapanan köy yolu sayısı 23'tür.[156] Vadi tabanındaki yollar için bu durum söz konusu olmazken özellikle Ilgaz Dağları'nın kuzeye bakan kesimlerinde kalan köy ve mahallelere giden yollar kışın sık sık kapanmaktadır. Kargı'dan Hacıveli Başköy, Saraçlar, Gökbudak ve Gümüşoğlu köylerine geçilen İkitaş geçidini aşmak oldukça güçtür. Aynı durum Sünlük ve Bayat köyleri mahallelerine ulaşmakta da yaşanmaktadır. Kışın kapanan diğer güzergah üzerindeki ilçe merkezinden Gölet, Göletdere, Göletçetmi, Cihadiye, Tepelice, Akçataş, Bozarmut, Yağcılar, Çobanlar, Koyunkıran, Karaosmanlı, Alioğlu, Çal ve Çobankaya köylerine giderken geçilen Yayla Orman Depo mevkisidir. Gerek İkitaş gerekse Yayla Orman Depo mevkileri kuzeyi aynı zamanda Ilgaz Dağları'nın su bölümü çizgisini oluşturmaktadır. Buradan kuzeye geçildiğinde bakının etkisiyle karın yerde kalma süresi güney yamaçlara göre fazla olduğundan yollar kapanmaktadır. Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü'ne bağlı birlikler tarafından karla mücadele yapılmakta olup son yıllarda uzun süreli ulaşımda kesintiler yaşanmamaktadır. Ayrıca özellikle ilkbahar mevsiminde yağışların artması ve kar erimeleri nedeniyle köy yollarının da bir kısmının stabilize olmasına bağlı olarak bozulmalar birlikte bazen yol kapanabilmektedir. 1997'de ilkbaharda 1 köyün yolu kapanırken 1969'da 26 köy yolu aynı mevsimde kapanmaktadır.

Tablo 103: Kargı İlçesinde Yolun Cinsi, Kapanma Nedeni ve Dönemlerine Göre Köy Sayıları.

Yol Cinsi	Yolu Kapanan Köy Sayısı	Kapanma Nedeni				Kapanma Dönemi			
		Kar Yağışı	Su Basması	Toprak Kayması	Diğer	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Kış
A	19	18	3	1	1	1	-	1	18
B	9	9	-	-	-	-	-	-	9
C	-	-	-	-	-	-	-	-	-

A: Asfalt **B:** Stabilize **C:** Ham Yol

Kaynak: 1997 Köy Envanteri Çorum, D.İ.E. Yay., s.88-89, 2002, Ankra.

[156] Köy Envanter Etütlerine Göre Çorum (1969) Köy İşleri Bakanlığı Yay., No: 114, s. 27, Ankara.

Ulaşım içerisinde ele alınması gereken bir diğer konu haberleşmedir. İlçede haberleşme olanakları son 10 yıl içinde önemli mesafe katedilmiştir. Bugün tüm köylerde telefon bağlantısı yapılmıştır. İlçe merkezinde posta, on-line, posta-fax havale, telgraf, koli kabulü ve teslim, APS, telefon tahsilat, nakil, devir ve tesis işleri ile posta çeki hizmetleri PTT Merkez Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Telefon tesis, bakım, onarım ve arıza işleri Türk Telekom Kargı Bakım Sorumluluğu tarafından yapılmaktadır. Ayrıca Hacıhamza'da haberleşme hizmetleri veren PTT şubesi bulunmaktadır. Haynaz, Akkaya ve Gökçedoğan köyleri ile ilçe merkezinin batısındaki Namaz Tepesi'ndeki TV vericileri ile Devrez ve Kızılırmak vadisindeki tüm yerleşmelerde televizyon ve radyo yayınları takip edilebilmektedir. Kasabanın doğusunda Kepez Mevkii'nde kurulmuş olan baz istasyonu vasıtasıyla cep telefonu kullanımı mümkün hale gelmiştir.

Tablo 104: Kargı Trafik Tescil Müdürlüğüne Kayıtlı Motorlu Araç Cinsi ve Sayıları (2003)

Motorlu Araç Cinsi	Resmi	Ticari	Özel	Toplam	%'si
Motosiklet	2	-	386	388	21.3
Otomobil	2	-	629	631	34.6
Minibüs	1	55	31	87	4.8
Otobüs	1	5	5	11	0.6
Kamyonet	9	34	70	113	6.2
Kamyon	2	146	10	158	8.7
Traktör	1	-	419	420	23.0
Çekici	-	-	4	4	0.2
Özel amaçlı	3	-	-	3	0.2
Tanker	-	2	-	2	0.1
Arazi Taşıtı	4	-	2	6	0.3
TOPLAM	25	242	1556	1823	100

Kaynak: Kargı Trafik Tescil Müdürlüğü motorlu araç kayıtlarından derlenmiştir.

İlçede toplam 1.823 adet motorlu taşıt kayıtlıdır (Tablo: 104). Bunların 631 adet ile %34.6'sı otomobilerden meydana gelmeketedir. Otomobil, ilçe merkezi ve Hacıhamza'da ile vadideki köylerde yaygın iken yüksek sahadaki köylerde nadiren bulunmaktadır. Otomobilleri 420 adetle (% 23) traktör gelmeketedir ki, nüfusun büyük bölümünün köylerde yaşadığı ilçede traktör vazgeçilmez motorlu taşıttır. Bugün tarımsal faaliyetlerin her aşamasında gücünden yararlanılan traktör aynı zamanda dağ köylerinin ulaşım aracıdır. Motosiklet 388 adet ile motorlu taşıtlar

içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Özellikle vadideki köylerde ve ilçe merkezinde bahçe ve tarlaya gidip-gelmek için kullanılanıldığı gibi köylülerin ilçe merkezine ulaşmak için tercih ettikleri taşıt türüdür. Hızlı olması her ailenin rahatlıkla alabilmesi ve yanında yan tarafına takılan ek (sepeti) sayesinde her türlü eşyanın taşınabilmesi tercih edilme nedenleridir. Kamyon ve kamyonetler ise nakliyecilik işlerinde kullanılırken otobüs ve minibüslere yolcu taşımacılığında yer verilmektedir.

3.3. Turizm

Kargı ilçesi doğal, tarihi ve kültürel çekicilikleri ile turizm açısından önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın bunu değerlendirebilmiş değildir. Varolan potansiyelin ekonomik olarak değerlendirilebilmesi için çekicilik oluşturan unsurların belirlenerek turizme açılmasında gerekli tüm altyapı şartlarının tamamlandıktan sonra tanıtım faaliyetlerinin yapılması gerekir. Burada hedeflenen turist tipi ile taşıma kapasitesi belirlenerek bunun dışına kesinlikle çıkılmaması çok önemlidir. Dolayısıyla her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılığı temel alan sürdürülebilir turizm amaçlanmalıdır.[157] Böylece ilçenin kalkınmasında turizmin de katkısı sağlanmış olacaktır.

Kargı ilçesi geçiş kuşağında kalması nedeniyle yeryüzü şekilleri, iklimi, bitki örtüsü, su kaynakları ve yaban hayatı açısından çeşitlilik göstermektedir. Batı-doğu uzantılı dağları ile bunlar arasına yerleşmiş olan akarsu vadileri doğal bir manzara sunmakla birlikte 250-2000 m. arasındaki yükselti farkıyla iklim, bitki örtüsü, su kaynakları, sosyo-ekonomik yaşam itibariyle çok renklilik göstermektedir. Ülkemizde relik ve endemik bitki türlerini barındıran Ilgaz Dağları'nın doğu kesimi ilçe sınırları içinde kalmakta olup kuzey ve güney yamaçları arasındaki bakı şartlarına bağlı olarak pek çok bitki türünü bir arada bulundurmaktadır. Bu dağların özellikle kuzey kesimi çok sayıda türünden oluşan sık ve gür orman örtüsü ile kaplıdır. Bu dağlık sahanın kuzeyine bakan alanlardaki akarsu vadilerinin balta girmemiş kesimleri, gökyüzünün yapraktan görünmediği bölümleri insanı heyecanlandırmaktadır. Yıl boyunca akan dereler ve soğuk su kaynaklarının gür orman örtüsü içerisinde kuş ve su sesinin birbirine girdiği eşsiz görüntü turisti

[157] AVCI, S. (1999) "Filyos Çayı Havzasında Turizm Potansiyeline Sahip Alanlara Bir Örnek: Yenice ve Çevresi" Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa:7, s. 31, Ankara.

kendine çekecek doğal unsurlardır. Ayrıca Ilgaz Dağlarının Kızılırmak ve Devrez vadileri bakan güney yamaçları oldukça eğimli olup depresyonu seyredebilecek uygun seyir yerleri bulunmaktadır. Bu kesimde kalker ve mermer gibi eriyebilen kayaçların litolojide bulunmasına bağlı olarak oluşmuş olan mağaralar (örneğin Acekise Kayası'ndaki Ayıini Mağarası) turizmde değerlendirilebilecek niteliktedir. Özellikle Kargı Ovası kuzeyindeki Kale Kayası, Luk Kayası, Topçu Kayası ve Karakise-Kargı Kayası gibi sarp ve dik kayalıklar dağcılıkta ve tırmanmak için oldukça elverişlidir. Aynı yerler tırmanış ile birlikte bir diğer heyecanı yüksek olan yamaç paraşütü sporu için de değerlendirilebilecek ender sahalardır.

Karakise Çayı ile Gökırmak'ı besleyen Kolaz Çayının yukarı çığırındaki kollarından olan Büyükçay Deresi vadisinin yer yer "kanyon vadi" niteliğinde olması ile Tekkeşin Deresi vadisindeki traverten oluşumu ve maden suyu yapılacak düzenlemelerle turizme açılabilecek doğal varlıklardır.

İlçedeki ormanlık sahalar ile sarp ve dik kayalıklar yaban hayatının yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Tavşan, yaban domuzu, kurt, tilki, porsuk, keklik, yabani ördek, geyik, kayakartalı, akbaba gibi pek çok av ve yaban hayatına ait tür bulunmaktadır. İlçede bulunan faunanın türleri ve yaşam alanları belirlenerek bir envanteri çıkarılmalıdır. Bu türler öncelikle korunmaya alınarak nesillerinin devamı sağlanmalıdır.

İlçede özellikle Ilgaz Dağları'nın 1250 m.den yüksek sahalar çok sayıda yaylanın bulunduğu yayla kuşağı oluşturmaktadır. Yaylacılık bugün hala sürdürülmekle birlikte yaylaya çıkan aile sayısı ve fonksiyonunda önemli değişmeler yaşanmaktadır. Geleneksel olarak hayvanların otlatılması amaçlı yaylayan çıkan aile sayısı hayvancılığın giderek gerilemesine bağlı olarak azalmıştır. Yaylalar ayrıca çoğunluğu ilçe dışına göç edip geri dönen ailelerin yaptırdığı ikinci konutlarla sayfiye niteliği göstermeye başlamıştır. Yöresel mimariye uymayan betonarme tarzda pek çok konut yapılmıştır. Eski tip yapılarla yan yana bulunan ikinci konutlar gerek yapı tarzı gerekse fonksiyonu itibariyle uyum sağlamamaktadır.

İlçede yaylalar geleneksel tarzıyla birlikte turizme de yer verilebilecek en önemli kültürel unsurların başında gelmektedir. Kolaylıkla ulaşılabilen yaylaların büyük bir bölümünde elektrik de bulunmaktadır. Konaklama sorunu ise ikinci konutlardaki gibi yöre mimarisi ile uymayan betonarme yeni konut yapılarak

yaklaşılmamalıdır. Bunun yerine kullanılmayan eski konutların aslına uygun olarak restore edilerek kullanıma açılmalıdır. Ihtiyaca göre yeni yapılacak konutlar ise yine eski konutların benzerlerinin bungalov tarzında yapılmalıdır. İçerisinde gerekli düzenlemelerin yapılacak konutların temiz ve fazla lüks olmaktan ziyade ihtiyaca cevap verecek nitelikte olmasına gidilmelidir. Yaylada konaklayacak turist gün içinde çevreye geziler düzenlenerek doğal ve beşeri nitelikleriyle tanıtım yapılmalıdır. Akşamları yöre insanının eğlenceleri düzenlenerek folklorik özelliklerin yaşatılması ve sürdürülmesi sağlanabilir. Gelen turiste yayla yaşamının bütün yönleriyle yaşatmak amaçlanmalı ve yaylada üretilen ürünlerden yeme/içmesinde sunulmalıdır. Ayrıca yaylada üretilen ürünler ile ahşaptan yöre insanının üreteceği çeşitli hediyelik eşyalar turistin beğenisine sunulabilir.

İlçenin tarihi mirasları da yapılacak restorasyon ve çevre düzenlemeleri ile turizmde yer verilmelidir. Bizans ve Roma dönemine ait kaya mezarları ile kilise kalıntıları ilçenin çeşitli yerlerinde bulunmaktadır. İlçenin yerleşme tarihi açısından son derece önemli olan bu yapılarda gerekli araştırma ve düzenlemelerle turizmde cazibe unsuru oluşturacaktır.

Hacıamza'daki Sinanpaşa Camii ile Kargı'da bulunan Mihrihatun Camii ve Hamamı Osmanlı döneminden kalan eserlerdir. Camiiler yıkılarak yerlerine yenileri yapılmıştır. Oguz köyündeki Osmanlı dönemi eseri olan Oğuz Camiisi ile ilçedeki türbe ve ziyaret yerleri inanç turizminde yer verilebilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Sol Kol Yolu üzerinde önemli derbent noktası olan Hacıhamza Sinanpaşa Camii ile birlikte han, hamam, kale ve sıbyan mektebi ile kale üzerinde evler tarihi bir sit alanı oluşturmaktadır. Bu eserlerin bakım ve onarımı yapılmalıdır. Nitekim Sinanpaşa Hanı zamanında gerekli bakımın yapılmaması dolayı yoğun kar yağışından dolayı 2002 yılında çökmüştür. Ayrıca Hacıhamza'da ve Kargı'daki yapı tarzı, görünümü ve diğer özellikleri ile eski mimarinin miraslarıdır. Bunlardan farklı nitelikleri olanlar seçilerek restore edilmeli ve gelecek kuşaklara aktarıldığı gibi turizme de açılabilir. Bu evlerden seçilecek olan birisinde ilçenin maddi kültür öğelerinin sergileneceği bir müze haline dönüştürmek turizme katkı sağlayacaktır.

İlçe merkezinde bugün iki otel ve kurumların misafirhaneleri dışında konaklamak için hizmet verecek tesis yoktur. Bulunanların niteliğini artırıp ihtiyaca göre yeni konaklama tesisleri de yapılmalıdır.

Gelen turistin ihtiyacına cevap verecek alış-veriş yerleri ile ilçede üretilen ürünlerin pazarlandığı küçük dükkanlara yer verilebilir. Ilçenin yöresel yemeklerinin de yapıldığı turistin yiyip/içebileceği temiz ve nitelikli lokantaların bulunması gerekir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kargı ilçesi Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz Bölümünde kalmakta olup bölümün kıyı ardı (iç) kuşağında Aşağı Kızılırmak yöresinde bulunmaktadır. Çorum iline bağlı olan ilçe 1.394 km^2 yüzölçüme sahiptir. Yüzölçümünün büyük bir bölümü dağlık olan ilçenin kuzeyinde batı-doğu yönünde uzanan Ilgaz Dağları'nın doğu kesimi yer almaktadır. Güneyde ise hemen hemen aynı doğrultuda uzanan Kös Dağı ve Ada Dağı kütleleri yer almaktadır. Bu dağlık kütleler arasına dar ve derin yarılmış olan Devrez ve Kızılırmak akarsularının vadileri yerleşmiştir. Orojenik ve tektonik hareketlerin birlikte şekillendirdiği bu görünüm, ilçede insan yaşamını ve faaliyetlerini belirleyen asıl unsur olmuştur.

Ilçe, ülkemizi kuzeyde bir uçtan diğer uca erişen Kuzey Anadolu Fay zonu içinde kalmaktadır. Güneybatı-kuzeydoğu yönündeki Devrez vadisini takip eden Kuzey Anadolu Fayı Devrez-Kızılırmak kavşağından itibaren batı-doğu yönünde Kızılırmak vadisi boyunca uzanarak doğuya doğru devam etmektedir. Zaman zaman şiddetli depremlere sahne olan Kuzey Anadolu Fayı, ilçede 1943 yılında Tosya-Ladik depreminde çok sayıda can ve mal kaybına neden olmuştur

Araştırma sahası, iklim bakımından Karadeniz kıyı kuşağı ila Orta Anadolu'nun karasal iklimi arasında geçiş tipi bir iklime sahiptir. Ilçede iklimin şekillenmesinde yer şekilleri ve yükselti baş rol oynamaktadır. Vadi tabanında ocak ayında bile ortalama sıcaklıklar 0 ^{o}C'nin (1.6 ^{o}C) altına düşmemesi bunun en açık göstergesidir. Çevresine göre sıcak olan bu çukur sahadan yamaçlara doğru yükseldikçe sıcaklıklar azalmaktadır. Temmuz ayında 25 ^{o}C'ye yaklaşan sıcaklıklar (24.3 ^{o}C) yaz mevsiminde yağışın da azalmasına bağlı olarak vadi tabanında 5 ay süren kuraklıklara neden olmaktadır. Yıllık ortalama 358 mm yağış alan ilçede, artan yükseltiyle birlikte yağışlar da artmakta zirve kesimlerde 1.200 mm'yi geçmektedir.

Doğal bitki örtüsünü ormanların oluşturduğu ilçenin yüzölçümünün yarısından fazlası ormanlarla kaplıdır. Yer şekilleri ve iklimin etkisiyle nemcil ve kurakçıl türlerden oluşan ormanlar Ilgaz Dağları'nın üst kesimleri ile kuzey yamaçları ve Kös Dağı'nın kuzey yamaçlarında geniş yer tutmaktadır. Ormanların tahrip edildiği yerler ile Devrez-Kızılırmak vadi tabanı antropojen steplerle kaplıdır.

Ilçedeki zengin orman örtüsü köylülerin ek gelir kaynağı olan ormancılık faaliyetini beraberinde getirmiştir.

Kahverengi orman topraklarının geniş yer tuttuğu ilçede, vadi ve ova tabanları alüvyal topraklarla örtülüdür. Son derece verimli ve tarıma elverişli olan bu topraklar Devrez ve Kızılırmak'tan sulanabilmesiyle yüksek potansiyele sahiptirler. Diğer kesimlerde kuru tarımın yapıldığı ilçede ormandan açılan eğimli yamaçlardaki tarım alanları erozyona maruz kalmaktadır. Ozellikle Ilgaz Dağları'nın daha eğimli olan güney yamaçları erozyona çok hassastır.

Ilçe Roma döneminden izlerine rastlamakla birlikte muhtemelen Hititlilerden günümüze kadar yerleşime sahne olmuştur. Bugün 57 köy idari alanından oluşan ilçede 2 kasaba, 28 köy, 100 mahalle, 72 yayla ve 8 kışlak ile 3 çiftlik bulunmaktadır. Yerleşmeler yüksek dağlık sahalarda parçalı bir yapıya sahip olup mahalleler daha yaygındır.

Ilçede 2000 yılında 20.388 kişi yaşamaktadır. Bunun 5.728'i ilçe merkezinde olan nüfusun geri kalanı kırda yaşamaktadır. 1965 yılına kadar sürekli artarak 32.433'e ulaşan ilçe nüfusu, bu tarihten sonra başta ekonomik sebeplerden dolayı hızla göç vermesiyle azalmaya başlamıştır. En fazla Istanbul'un tercih edildiği ilçede Ankara ve Çorum diğer göç verilen önemli merkezlerdir. Ilçede en fazla dağlık sahadaki köy ve mahalleler göç verdiğinden bugün bu yerleşmeler büyük bir oranda boşalmış durumdadır. Devrez-Kızılırmak vadisi ise daha sık nüfuslu yerler olması buranın yüksek tarım potansiyeli ve iklim özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Araştırma sahasında ekonomik faaliyetlerin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bu faaliyetlerin ilçenin değişik yerlerindeki önem derecesini yine yer şekilleri belirlemektedir. Ova ve vadi tabanlarında tarım ön plana çıkarken yamaç ve dağlık sahalarda hayvancılık daha önemlidir. Iklim koşullarının da elverişli olmasıyla ilçede sulanabilen Kızılırmak ve Devrez vadilerinde uzun yıllardan beri çeltik tarımı yapılmaktadır. Ticari olarak üretilen çeltik bu sahada halkın temel geçim kaynağıdır. Buğday, arpa, yulaf gibi diğer tahıllar ise kuru tarım alanlarına ekilmektedir. Daha çok aile ve hayvanların ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak ekilmektedir.

Hayvancılık daha çok mera hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Koyunun en çok yetiştirildiği ilçede hayvanlar yazın yaylaya çıkarılmaktadır. Kıl keçisi ise orman

koruma tedbirlerinin artırılmasıyla giderek azalmaktadır. Büyükbaş olarak mandanın artık yok denecek kadar azaldığı ilçede sığır yetiştiriciliği hakimdir. Irkların iyileştirilmesi çalışmalarına bağlı olarak kültür ve melez ırklar artırılmaktadır. Arıcılık bakımından iyi bir potansiyele sahip olan ilçede bu faaliyet istenilen düzeyden uzaktır.

Yer altı kaynakları bakımından zengin olmayan ilçede Uzunyurt köyü ve Kargı yaylası yakınlarındaki ocaklarda mermer ve traverten çıkarılmaktadır.

Ev ve atölye tipi sanayiinin hakim olduğu Kargı ilçesinde modern sanayi tesisi yok denecek kadar azdır. Ormandan elde edilen keresteyi işleyen marangozhaneler atölyeler içinde dikkati çekmektedir. Kargı ilçe merkezi, Yeşilköy ve Hacıhamza sanayi bakımından daha fazla tesise sahiptirler. Son yıllarda kurulan birkaç fabrika ilçede işsizliği azaltmaya yönelik olumlu katkısı olmuştur.

Ticaret potansiyelini zayıf olduğu ilçede cuma günleri Kargı ve Hacıhamza'da kurulan pazarlarla nispeten ticari canlılık görülmektedir. Yıl içerisinde ise kasım ayının ilk haftasında düzenlenen panayır hareketliliğin en fazla olduğu dönemdir. Kendisine bağlı olan köylerin birinci derecede ticari merkezi olan Kargı en fazla Tosya ve Osmancık ile bu yönlü ilişki kurmaktadır. Pirinç, peynir, canlı hayvan, bamya, kereste ilçe dışına satılan en önemli ürünlerdir.

Ilçe doğal ve kültürel değerleri bakımından çok iyi bir turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen bunu harekete geçirme adına henüz faaliyet söz konusu değildir. Gerekli planlama ve yatırımlarla bunun değerlendirilme yoluna gidilmelidir.

Ulaşım bakımından Istanbul'u Orta ve Doğu Karadeniz'e bağlayan E-80 devlet yolu ilçeden geçmektedir. Bu yol Istanbul ve Samsun gibi iki önemli merkeze ulaşmayı sağlamaktadır. Bu iki merkezle birlikte Ankara ve Çorum'a yapılan günübirlik seferler ilçede ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

Kargı ilçesi sosyo-ekonomik, eğitim, kültür, sağlık bakımından gelişmiş bir yapıda değildir. Buna karşın coğrafi potansiyeline baktığımızda gelişmenin sağlanması ve mekanın en iyi şekilde kullanılarak kalkınmanın gerçekleşmesi için şu noktalar göz önünde tutulmalıdır:

- Ilçede dağlık sahalarda yerleşmeler daha çok mahalleler şeklinde olup çok fazla göç verdiğinden hane sayıları ve nüfusları azdır. Mahallelerden meydana gelen bu yerleşme düzeni kamu kurumlarının götürmesi gereken hizmetlerin maliyetlerini

artırdığı gibi yeterli düzeyde verilmesini ve sürekliliğinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu yerleşmeler ortaklaşa belirlenecek merkezi bir yerlerde toplanarak bir araya getirilebilir. Böylece eğitim, sağlık, ulaşım, haberleşme gibi temel ihtiyaçlar daha iyi karşılanacaktır.

➢ Ilçede doğal afetler ve yerleşim yerlerinin uygun olmamasına bağlı olarak bazı köy ve mahalleler yer değiştirmektedir. Yeni yerleşim yerleri ise vadide yolu geçtiği güzergahlar oluşturmaktadır. Nitekim ilçede Kargı Ovası kuzeyindeki birikinti yelpazeleri üzerindeki Halılar köyü dışındaki Yeşilköy, Dereköy, Çakırlar, Akkise, Çukuralıç ve Saraçlar (Saraçlar köyünün yanana Saraçlar mahallesi) köyler yer değiştirmişlerdir. Yerleşim yeri olarak bu sahanın seçilmesinin bazı sakıncaları vardır. Oncelikle Kuzey Anadolu Fayı'na bağlı olarak oluşan bu tektonik çukurlukta ovaya kuzeyden gelen yan derelerin getirdiği dolgu malzemesi üzerine inşa edilen konutların depreme dayanıklılığı göz önünde tutulması gerekir. Inşaat teknikleri ve kullanılan yapı malzemesinin kesinlikle deprem mevzuatına uygun olması gerekir. Bir diğer sakınca ise tarımsal açıdan yapılacak tesislerle sulanabilecek bu tarım alanları yerleşme ve sanayileşmeye açılarak amaç dışı kullanıma sahne olmaktadır. Bu durum gelecekte ilçe merkezinden geçerek Beygircioğlu köyünde E-80 devlet yoluna bağlanacak olan Sinop-Ankara yolunun etrafında çeşitli tesislerin eklenerek amaç dışı kullanımın daha da hızlanacağı dikkate alınmalıdır. Yükselti ve eğimin fazlalığından dolayı yeterli tarım alanı olmayan ilçe için buna bir düzenleme yapılması gerekir. Çukuralıç, Akkise hatta Halılar köyü dahi Kargı belediyesinin mücavir alanı içinde kalması bu düzenlemenin yapılacak imar planlarında dikkate alınmasıyla çözümlenebilir.

➢ Ilçede köy ve mahalle meskenlerinin yapı malzemesinin ormanın geniş olmasına bağlı olarak ahşap olması yangın tehlikesini beraberinde getirmektedir. Yangınlar bir köyü veya mahalleyi tamamen yok edebileceği gibi ormana sıçrama tehlikesi taşımaktadır. Nitekim 1993 yılında Çukuralıç Köyü, 2001 yılında Saraçlar köyü merkez mahallesi tamamen yanmıştır. Dolayısıyla gerek orman gerekse yerleşim yerlerinde çıkabilecek yangınlara karşı itfaiye teşkilatının tam donanımlı olarak hazır olması gerekir.

➢ Yeniden yerleştirmelerde yörenin fiziki ve beşeri özellikleri yeteri kadar bilinmediğinden yapılan konutlar ihtiyaca cevap verememekte bazen de kullanılmamaktadır.

➢ Nüfusun büyük bir bölümü ilçede kırda yaşamaktadır. Kır ekonomisinde yaşanan değişimler nüfusunu besleyemez hale gelince yöre insanı çareyi göç etmekte bulmuştur. Ilçede ilk göç hareketi kırda başka bir ifadeyle köylerde başlamıştır. Dolayısıyla uygulanacak her türlü kalkınma proje ve planlarına kırdan başlanmalıdır.

➢ Kırsal ekonominin temelini ilçede tarım, hayvancılıkla birlikte ormancılık oluşturmaktadır. Oncelikle bu faaliyetlerin en verimli şekilde yapılması gereken sahaların belirlenerek arazi kabiliyetlerine göre kullanım planlamaları yapılmalıdır. Daha sonra bu plana uymayan mevcut arazi kullanımlarının düzenlenmesi sağlanarak denetimi yapılmalıdır. Yapılan arazi kullanımı planı aynı zamanda ne kadar nüfusu besleyebileceği konusunda fikir verecektir. Ayrıca ilçenin nüfus projeksiyonları yapılarak gelecekte ne kadar insanın yaşayacağının tahmin edilebilir ki, böylece arazi kullanımı ile nüfus arasındaki ilişkinin nasıl olacağı saptanmış olacaktır.

➢ Kalkınmanın sağlanması için mevcut üretim faaliyetlerinin yanında alternatif yeni faaliyetler belirlenmelidir. Nitekim vadi tabanında sulanabilen tarım alanlarında ilçenin geleneksel ürünü olan çeltik tarımı ülkemizdeki pirinç politikaları ve girdilerin giderek artmasına bağlı olarak çiftçi emeğinin karşılığını alamamaktadır. Bunda yurtdışından ucuza ithal edilen pirinç karşısında yerli üretimin rekabet edememesi çok önemli bir etkendir. Daha kaliteli olan yerli üretim ithal ürün karşısında sürekli gerilemekte ve ekim alanı ülkemizde giderek azalmaktadır. Onlem alınmadığı takdirde şimdiye kadar kendi ihtiyacımızı karşılayabildiğimiz bu ürünü artık dışarıya bağımlı bir ülke haline gelinecektir. Şüphesiz bu durumda yerli üretim desteklenmeli, ithalat politikaları yeniden gözden geçirilmeli ve girdilerin maliyeti düşürülmeye çalışılmalıdır. Ilçemizde ise çeltik yeri alternatif başka bir ürünün üretimine geçilmelidir.

➢ Ilçede sulanabilecek nitelikte olan vadideki verimli tarım alanları küçük sulama projeleriyle sulanmasına geçilmeye başlanmalıdır. Iklim bakımından yazın görülen yaklaşık 5 aylık topraktaki su açığı tarımda sulamayı zorunlu hale getirmektedir.

➢ Ilçede tarım alanları oldukça dar olduğu gibi önemli bir kısmında nadas uygulaması yapılmaktadır. Dolayısıyla verimli tarım alanlarında her hangi bir amaç dışı kullanılam izin verilmemeli. Istendiğinde tarım alanlarının gerektiği kadar genişletilemeyeceği unutulmamalıdır. Bu bakımdan özellikle çeltik tarımı yapılan sulu tarım alanlarının verasetle yoluyla parçalanarak küçülmesi engellenmeye çalışılmalıdır.

➢ Tarımsal ve hayvansal üretim yapan halkın bilinçlendirilerek modern tekniklerle üretim yapılması sağlanmalıdır. Elde edilen ürünler kurulacak organizasyonlarla yurtiçi ve yurtdışı pazarlarına sunulmalıdır. Işinde uzman kişilerin bu organizasyonların başında yönetime getirilmelidir. Halkın en önemli geçim kaynağı olan pirinç üretiminde henüz böyle bir kurumsallaşmaya gidilememiş olması büyük bir eksikliktir. Çeltik fabrikalarında işlenen pirinç bir paketleme tesisinin olmamasından dolayı doğrudan büyük tüketim merkezlerine pazarlanamamaktadır. Çiftçi ürettiği ürünü ilçe merkezinde ve Hacıhamzada tüccara veya TMO'ya satmaktadır. Böylece ürün üreticiden tüketiciye doğrudan ulaşmamaktadır. Uzun yıllardan beri Kargılı pirinci üretmiş Tosyalı tüccarlar alıp "**Tosya pirinci**" olarak pazarlamışlardır.

➢ Pazarlama sorununa yapımı devam eden Sinop-Ankara yolu tamamlandığında büyük katkı sağlayacaktır. Bu yolun inşaatı bir an evvel tamamlanarak hizmete girmelidir. Böylece Istanbul, Samsun, Ankara gibi önemli merkezlere ulaşım daha kolay sağlanacaktır.

➢ Ilçede yüksek ve dağlık sahalarda hayvancılık temel geçim kaynağıdır. Hayvancılık ise giderek gerilemektedir. Hayvansal ürünleri işleyecek tesislerin kurulması ve pazarlamasının yapılması gerekir. Süt ve süt ürünlerini işleyen tesisin olmamasından dolayı peynir üretimi hala evsel sanayi şeklinde yapılmaktadır. Pirinçten sonra en önemli ticari ürün olan peynir özel hazırlanan tulumlara basılarak tüccarlara satılmaktadır. "**Kargı tulumu**" olarak bilinen peynir çok fazla bilinmediği gibi yine pazarlaması üretici tarafından yapılamamaktadır.

➢ Büyükbaş hayvancılıkta sığır ırklarının ıslahında önemli bir aşama katedildiği halde hala yerli ırk sığırlar yetiştirilmektedir. Kültür ırklarının daha fazla beslenmeye ihtiyacı olup zaten yeterli tarım alanına sahip olmayan halk bu türün kışlık ihtiyacını karşılayamadığından yerli ırkın üretimine devam etmektedir. Yem

fiyatlarındaki dalgalanmalar ilçede denemeleri yapılan ahır hayvancılığını engellemiştir.

- Ev ve atölye tipi sanayiinin hakim olduğu ilçede modern sanayiinin simgesi olan fabrikalar kurulmalıdır. Sanayiini geliştirilmesinde öncelikle ilçede üretilen hammaddenin işlenmesine yönelik olmalıdır. Böylece sanayici-tarım diyaloğu sağlandığı gibi her iki sektör daha planlı ve verimli bir üretim gerçekleştirecektir.
- Doğal ve kültürel öğeleri ile önemli bir turizm potansiyeline sahip olan ilçede gerekli planlamalar ve altyapı tesislerinin tamamlanmasıyla turizm faaliyeti girmelidir. Ozellikle yayla-dağ turizmi, yapılacak bazı düzenlemelerle uygulamaya başlanabilir. Bu noktada kullanılmayan mevcut geleneksel konutlar bazı restorasyonlarla konaklama yerleri olarak değerlendirilebilir. Yürüyüş yapmak, kamp kurmak, tırmanmak, avcılık ilk akla gelen bazı aktiviteler olacaktır. Ilgaz Dağları'nın güney yamaçlarındaki büyük ve sarp kalker bloklar yamaç paraşütü için son derece elverişlidir.
- Ilçe yüzölçümünün yarısından fazlası ormanlarla olmasına rağmen ormanlardan halk yeterince faydalanamamaktadır. Ormanlar ilçe merkezindeki Orman Işletme Müdürlüğü tarafından işletilmekte olup orman işçiliği çeşitli sebeplerden ötürü orada yaşayan halk tarafından değil de ilçe dışından gelen orman işçileri tarafından yapılmaktadır. Bu kesinlikle yanlış bir uygulamadır. Orman içinde veya kenarında yaşayan orman köylüsü eskiden olduğu gibi şimdi de orman işçiliğini yapmalıdır. Orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunması için bu bir gerekliliktir.
- Ormandan elde edilen orman ürünlerini ilçede işleyen tesislere ihtiyaç vardır. Atölyeler şeklinde çalışan marangozhaneler kısmen bunu yapmakla birlikte küçük sermayeye sahip olmaları ve rekabet gücünün olmaması yetersiz kalmalarına neden olmaktadır. 1970'li yıllarda kurulmuş olan KAR-TAŞ orman ürünleri fabrikası günümüzde kapalı olup istenilen şekilde çalıştırılamamıştır. Marangozhaneler sadece kapı-pencere yapımıyla yetinmektedirler. Ahşap mobilya ve ev eşyası yapımına doğru bir geçiş yapılmalı hatta hediyelik eşya yapan imalathaneler kurulmalıdır. Ayrıca ormandan toplanan kuşburnu, ahlat, kızılcık, alıç, muşmula gibi ürünlerin üretimi yapılarak işleyecek tesisler açılmalıdır.

➢ Ilçede meyvecilik ve sebzecilik ev ihtiyacını karşılamaktan öteye geçmemektedir. Son yıllarda ceviz üretimi yaygınlaşmaya başlamış olup ilçede tüccarlara satılmaktadır. Pazarlaması yapıldığı takdirde ilçeye önemli bir gelir sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AKALIN, I. (1968) Toprak (Oluşu, Yapısı ve Ozellikleri). Ankara Univ. Ziraat Fak. Yay., No:356, Ankara.

AKDAG, M.(1977) Anadolu'nun Iktisadi ve Içtimai Tarihi. Cem Yay., Ankara.

AKKAN, E. (1970) Bafra Burnu- Delice Kavşağı Arasındaki Kızılırmak Vadisinin Jeomorfolojisi. A.U.D.T.C.F. Yay. No: 191, Ankara.

AKKUŞ, A.(1980) Devrez Çayı Vadisinin Jeomorfolojisi. KTU Yay., No: 109, Yer Bilimleri Fakültesi Yay., No: 24, Trabzon.

ALAGOZ, C. A. (1993) "Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları." A. U. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. Sa: 2, s. 1-51, Ankara.

ARDOS, M. (1995) Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi. Çantay Kitabevi Yay., Cilt:1, 2. Baskı., Istanbul.

ATALAY, I. (1972) "Devrez Çayı Havzasında Toprak Erozyonu Problemleri". Jeomorfoloji Dergisi, Yıl: 4, Sa: 4, Ankara.

AVCI, M. (1998) "Ilgaz Dağları ve Çevresinin Bitki Coğrafyası I (Bitki Ortüsünün Coğrafi Şartları)" Ist. Univ. Coğ. Dergisi, Sa: 6, s.137-216, İstanbul.

AVCI, M. (1998): "Ilgaz Dağları ve Çevresinin Bitki Coğrafyası II (Bitki Ortüsünün Coğrafi Dağılıuşı)" Ist. Univ. Coğ. Dergisi, Sa: 6, s.275-344, İstanbul.

AVCI, S. (1999) "Filyos Çayı Havzasında Turizm Potansiyeline Sahip Alanlara Bir Ornek: Yenice ve Çevresi" Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa:7, s. 31, Ankara.

BARKA, A. (1984) "Kuzey Anadolu Fay Zonundaki Bazı Neojen-Kuvanterner Havzalarının Jeolojisi ve Tektonik

Evrimi" Türkiye Jeoloji Kurumu, Ketin Sempozyumu, Ankara.

BAYDİL, E. (1994) Gökırmak Havzasının Coğrafyası (Beşeri ve İktisadi bakımdan). İst. Üniv. Sos. Bil. Ens. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

BAYKARA T. (1988) Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 86, Seri: VII, Sa: A7, Ankara.

BLUMENTHAL, M. (1948) Bolu Civarı ile Aşağı Kızılırmak Mecrası Arasındaki Kuzey Anadolu Silsilesinin Jeolojisi. MTA Yay., Seri: B, No. 13, Ankara.

ÇELEBİ, E. Elviya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler. (Hazırlayan: Nihat Atsız). Kültür Bakanlığı Yay., No:1322, Ankara.

DOĞANAY, H. (1994) Türkiye Beşeri Coğrafyası. Gazi Büro Kitabevi Yay., Ankara.

DOĞANAY, H. (1998) Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Çizgi Yayınevi, Konya.

EKMEKÇİ, E. Geçmişten Günümüze Bütün Yönleriyle Hacıhamza Beldesi. (Baskıda).

ELÇİ, Ş., KOLSARICI, Ö., GEÇİT, H.H. (1994) Tarla Bitkileri. Ankara Üniv. Yay., No: 1385, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı 399, Ankara.

ELİBÜYÜK, M. (1990) "Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemli Bir Kaynak: Mufassal Defterler." Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Araştırmaları Derg. C. 1, S. 2, Ankara.

ELİBÜYÜK, M. (1995) Matematik Coğrafya. Ekol Yayınevi., Ankara.

EMİROĞLU, M. (1977) Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık. A.Ü.D.T.C.F. Yay. No:272, Ankara.

ERİNÇ, S. (1957) Tatbiki Klimatoloji ve Türkiye'nin İklim Şartları. İstanbul Teknik Üniv. Hidrojeoloji Enst.Yay., Sa: 2, İstanbul.

ERİNÇ, S. (1996) Klimatoloji ve Metotları. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

EROL, O. (1993) Genel Klimatoloji. Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

EROL, O. (1993) "Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri." Ege Üniv. Edb. Fak. Ege Coğrafya Dergisi, S. 7, İzmir.

ERTEM, H. (1980) Hitit Devletinin İki Eyaleti Pala-Tum(m)ana. Atatürk'ün 100.Doğum Yılına Armağan, Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Yay., No: 295, Ankara.

ERTÜRK, M. (2000) İskilip İlçesinin Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.

GÖKOĞLU, A. (1952) Paphlagonia (Kastamonu, Sinop, Çankırı, Safranbolu, Bartın, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve civarı). Gayri Menkul Eski Yerleşmeler ve Arkeolojisi. Doğrusöz Mat. Yay., Kastamonu.

GÖNEY, S. (1986) Sıcak Bölgelerde Ziraat Hayatı. İ.Ü. Edb. Fak. Yay., No: 116, Coğrafya Ens. Yay., No: 2732, İstanbul.

GÜMÜŞÇÜ, O. (1995) Boğazkale İlçesi Coğrafyası. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

GÜMÜŞÇÜ, O. (1995) "Sungurlu İlçesinin Nüfus Özellikleri." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa:4, s.211-232, Ankara.

GÜRSOY, C. R. (1950) "Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi" Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Derg., C. VIII, Sa: 1-2, Ankara.

GÜRSOY, C.R. (1975) "Türkiye'nin Tabii Yolları" Türk Coğrafya Dergisi, Yıl: XXII-XXIII, Sa: 26, İstanbul.

İBRET. B. Ü. (2000) Devrez Havzasının Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Marmara. Üniv. Sos. Bil. Ens. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

İZBIRAK, R. (1984) Türkiye. M.E.B. Yay., İstanbul.

KANKAL, A. (1993) Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16.yy'da Çankırı Sancağı. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

KANKAL, A. (1992) "16.yy'da İktisadi-İdari ve Sosyal açıdan Kargı Kazası." Ankara Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 3, Ankara.

KINAL, F. (1998) Eski Anadolu Tarihi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XIII, Sa: 7, Ankara.

KOCAKUŞAK, S. (1995) "Alanya'da Yerleşme Adlarının Özellikleri." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa:4, s.171-187, Ankara.

KURTER, A. (1971) Kastamonu ve Çevresinin İklimi. İ.Ü. Yay., No: 1627, Coğrafya Ens. Yay., No: 62, İstanbul.

MEMİŞ, E. (2001) Eskiçağ Türkiye Tarihi. Çizgi Kitabevi, Konya.

NİKETAS, K. (1995) Historia (Ioannes ve Mannuel Komnenos Devirleri) Çev: Fikret Işıltan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XIX, Sa: 15, Ankara.

NİŞANCI, A. (1989) "Orta Karadeniz Bölümünde Mevsimlik Hava Tipleri Bakımından Önemli Devreler." Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilimi ve Uygulama Kolu, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara.

ORHONLU, C. (1990) Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı. Eren Yay., İstanbul.

ÖZÇAĞLAR, A. (1996) "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler." A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Derg. Sa:12, s.7-24, Ankara.

ÖZÇAĞLAR, A. (1997) Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler. (Kasabalar-Şehirler), Ekol Yayınevi, Ankara.

ÖZÇAĞLAR, A. (2000) Coğrafya'ya Giriş. Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.

ÖZGÜR, E.M. (1995) "Türkiye'de İç Göçlerde Ankara İlinin Yeri." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa:4, s.63-76, Ankara.

ÖZGÜR, E.M. (1996) "İl ve İlçe Merkezlerinin Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa: 5, s.53-71, Ankara.

ÖZGÜR, E.M. (1998) Türkiye Nüfüs Coğrafyası. GMC Basın Yay., Ankara.

ÖZGÜR, E.M. (2000) Türkiye Coğrafyası. Ankara.

SEVİM, A. (1988) Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya kadar). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XXIV, Sa: 2, Ankara.

SEVİM, A. YÜCEL, Y. (1989) Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi XXIV, Sa: 12, Ankara.

SOMUNCU, M. (1997) "Doğu Karadeniz Bölümünde Yayla-Dağ Turizminin Bugünkü Yapısı, Sorunların ve Geleceği." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa: 6, s. 273-315, Ankara.

SÜMER, F. (1980) Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları. Ana Yay., Ankara.

SÜR, Ö. (1993) "Türkiye'nin Deprem Bölgeleri." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa:2, s. 53-68, Ankara.

SÜREK, H. (2002) Çeltik Tarımı. Hasad Yayınevi, İstanbul.

SÜREL, S. (2001) H.1211-1217 (M. 1796-1802) Tarihli Şeriyye Siciline Göre Tosya'nın Sosoyo-Ekonomik ve İdari Yapısı. Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

STRABON — Antik Anadolu Coğrafyası. (Georaphika XII-XIII-XIV), (Çev: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul.

TANOĞLU, A. (1966) — Nüfus ve Yerleşme. İst. Üniv. Ed. Fak. Yay., No:1183, İstanbul.

TAVERNİER, J.B. (1980) — XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat. Çev: Ertuğrul Gültekin, Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi, İstanbul.

TOLUN (DENKER),B.(1977) — Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri. İst. Üniv. Yay. No: 93, İstanbul.

TOPLUOĞLU, S. (1968) — Çorum-Kargı MTA Ruhsatlı Grafit Sahası Genel Projeksiyon Raporu. MTA Enstitüsü, Ankara.

TUNCEL, H. (1992) — "1966-1986 Yılları Arasında Arıcılığa Genel Bir Bakış" Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sa: 1, Ankara.

TUNÇDİLEK, N. (1967) — Türkiye İskan Coğrafyası (Köy-Altı İskan Şekilleri). İst. Üniv. Ed. Fak. Yay., No:1283, İstanbul.

TUNÇDİLEK, N. (1978) — Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları. İst. Üniv. Ed. Fak. Yay., No:2364, İstanbul.

TUNÇDİLEK, N. (1980) — "Türkiye'de Kır Yerleşmesinin Gelişimi ve Evrimi."İst. Üniv. Coğ. Enst. Derg. Sa:23, s.1-25, İstanbul.

TURAN, R. (2001) — "Kastamonu'nun Türkler Tarafından Fethi ve İskanı" Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri (21-23 Mayıs 2000), Kastamonu.

TÜMER, B. (1974) — Çorum İli Kargı İlçesi Çobanlar Köyü Civarındaki "Fe" Zuhurunun Projeksiyon Raporu. MTA Enstitüsü, Ankara.

TÜMERTEKİN, E. (1987) — Ulaşım Coğrafyası. İst. Üniv. Yay., No: 2053, Coğrafya Ens. Yay., No: 85, İstanbul.

TÜRKOĞLU, N. (1995) — "Güdül İlçesinde yerleşme ve Konut Tipleri." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa:4, s.189-209, Ankara.

TÜRKOĞLU, N. (1999) "Türkiye'de Çeltik Alanlarının Dağılışı." A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Derg. Sa:7, s.209-240, Ankara.

TÜYSÜZ, O. (1985) Kargı Masifi ve Dolayındaki Tektonik Birliklerin Ayırdı ve Araştırılması (Petrolojik İnceleme). İstanbul Üni. Fen Bilimleri Enst. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) , İstanbul.

YILMAZ, L. (1990) Batı Karedeniz Ticaret Yolları ve Bu Yollar Üzerindeki Hanlar. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

YILMAZ, Y. TÜYSÜZ, O. (1984) Kastamonu – Boyabat – Vezirköprü – Tosya Arasındaki Bölgenin Jeolojisi (Ilgaz ve Kargı Masiflerinin Etüdü) M.T.A. Raporu, Ankara.

YÜCEL, T. (1987) Türkiye Coğrafyası. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., No:68, Seri:VII, Sa:A.5, Ankara.

YÜCEL, T. (1988) "Türkiye'de Kır Yerleşme Tipleri." Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Derg. XXVI/1, (Prof. Yaşar Önen'e Armağan), s.61-69, Ankara.

YÜCEL, T. (1988) "Batı Karadeniz Bölgesinin Başlıca Topoğrafik Elamanları" Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Bölümü Yay., Coğrafya Araştırmaları Der., Sa: 11, Ankara.

YÜCEL, T. (1995) "Türkiye'nin Kır Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler." Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, (Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan), Yıl: XXXI/1-2,s. 447-469, Ankara.

YÜCEL, Y.(1991) Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay., Dizi VII, Sa: 74, Ankara.

YÜCEŞAHİN, M. (1996) "Türkiye'de İllere Göre Cinsiyet Oranları." Türkiye Coğ. Araş. ve Uyg. Dergisi, Sa: 5, Ankara.

RAPORLAR VE İSTATİSTİKLER

Coğrafi Bilgi Sistemlerine Göre Türkiye'de Deprem Bölgelerinin İncelenmesi, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, afet İşleri genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1997.

Çorum Haber Gazetesi. Sayı: 4954.

Çorum İl Yıllığı 1973.

Çorum İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yay., 1994, Ankara.

Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi. Ankara, 1976.

Çorum – Kargı Ovası Hidrojeolojik Etüt Raporu. DSİ Genel Müdürlüğü Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltısuları Dairesi Başkanlığı, s. 31, 1977, Ankara.

Dünden Bugüne Kargı (2003)

D.İ.E. (1935-1940-1945-1950-1955-1960-1965-19701975-1980-1985-1990-1997), Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş, D.E.İ. Yay., Ankara.

Genel Nüfus Sayımı 1990, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. D.E.İ. Yay., Ankara.

Genel Nüfus Sayımı 2000, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. D.E.İ. Yay., Ankara 2002.

Kargı Gazetesi (27 Ocak 1955) Yıl. 1, Sayı:9, (24 Şubat 1955) Yıl. 1, Sayı: 12, (24 Mart 1955) Yıl. 1, Sayı: 14, (7 Nisan 1955) Yıl. 1, Sayı: 15,

Köy Envanter Etütlerine Göre Çorum 1969 Köy İşleri Bakanlığı Yay., No. 114, s. 104, Ankara.

Köy Envanter Etütleri 1997 (Çorum), D.İ.E. Yayını, Ankara 2002.

Köy Envanter Etütleri 1981, (Kargı İlçesi), Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kızılırmak Havzası Toprakları. Topraksu Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1974.

Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyumu Tebliğleri 26-27 Temmuz 1991. Uluslar Arası 11. Çorum Hitit Festivali. Çorum.

Türkiye Maden Envanteri MTA Yay.

Türkiye Maden Suları 4 (İç Anadolu Bölgesi) İstanbul Üniv. Tıp Fak., Tıbbi ekoloji ve Hiro-Klimatoloji Kürsüsü Yay., 1975, İstanbul.

Türkiye Termal ve Mineralli Sular Envanteri Raporu (Çorum) MTA Yay., 1993, Ankara.

HARİTALAR

1/100.000 Ölçekli Türkiye Topoğrafya Haritası (F32-F33-G32-G33 Paftaları) Harita Genel Komutanlığı, 1958.

1/100.000 Ölçekli Çorum İli Toprak ve Arazi Kullanım Haritası Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1994.

1/100.000 Ölçekli Türkiye Orman Haritası (F32-F33-G32-G33 Paftaları) Orman Genel Müdürlüğü, 1975.

1/500.000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası (Sinop Paftası) M.T.A. Genel Müdürlüğü, 1961.

ÖZET

Araştırma sahamız olan Kargı ilçesi Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz Bölümünde yer almaktadır. Bölümün iç kuşağında kalan ilçe Aşağı Kızılırmak Yöresine girmektedir.

Çorum iline bağlı 14 ilçeden biri olan Kargı 1.394 km^2 yüzölçüme sahiptir. İlin en kuzey kesiminde kalan ilçe alanının büyük bir bölümü dağlıktır. Batı-doğu yönünde uzanan sıradağlar ile aynı yönde derin yarılmış vadiler ana morfolojik birimleri oluşturmaktadır. Kuzeyde Ilgaz Dağları'nın doğu kesimi, Kös Dağı ve Ada Dağı ilçedeki önemli dağlık kütlelerdir. Yükseltinin kısa mesafede birden değiştiği inceleme sahamızın yer şekilleri insanla doğal ortam etkileşiminin her aşamasında belirleyici olmuştur.

Kıyı kuşağındaki Karadeniz İklimi ile iç kesimlerdeki kara iklimi arasında geçiş tipi iklimin görüldüğü ilçede, yıllık ortalama sıcaklık 13.6 °C'dir. En soğuk ay olan ocak ayında bile sıcaklıklar 0 °C'nin altına (1.6 °C) düşmemektedir. Yıllık ortalama 358 mm yağışın düştüğü ilçede, iklim elemanları yer şekilleri ve yükseltiye bağlı olarak değişmektedir.

İlçenin doğal bitki örtüsü ormanlardan meydana gelmektedir. Alanının yarısı ormanlarla kaplı olan ilçede, orman alanlarının dağılışını yer şekilleri, yükselti ve bakı şartları belirlemiştir. Buna bağlı olarak ormanlar nemcil ve kurakçıl türlerden meydana gelmektedir.

Toplam 57 köy idari alanına sahip olan ilçede 2 kasaba, 28 köy, 100 mahalle yerleşmesi bulunmaktadır. Ayrıca özellikle Ilgaz Dağları üzerinde çok sayıda yayla yer almaktadır.

2000 nüfus sayımına göre ilçede toplam 20.388 kişi yaşamaktadır. Nüfusun yaklaşık % 80'inin köylerde yaşadığı araştırma alanında nüfusun en sık olduğu yer vadi tabanıdır. Km^2'ye 16 kişinin düştüğü ilçede nüfus, dışarıya olan göçlerle hızla azalmaktadır. 1965 yılından sonra başta ekonomik sebeplerden dolayı başlayan göçle bugün dağlık sahadaki pek çok köy ve mahalle neredeyse boşalmıştır.

Kargı ilçesinde temel ekonomik faaliyet, tarım ve hayvancılıkla birlikte ormancılıktır. Doğal çevre özelliklerinin değişimi bu faaliyetlerin dağılış sahasını ve önem derecesini belirlemektedir. Nitekim daha sıcak ve sulanabilen vadi tabanında tarım hakimken yüksek ve dağlık kesimlerde hayvancılık ön plana geçmektedir.

Mera hayvancılığının yaygın olduğu ilçede koyun ve sığır en fazla beslenen hayvandır. Orman örtüsünün geniş yer tuttuğu ilçede, orman işçiliği halka ek gelir sağlamaktadır. Yer altı kaynakları bakımında fakir olan ilçede, son yıllarda mermer çıkarımı yapılmaktadır. Sanayi faaliyetleri ise ev ve atölye sanayisi şeklinde olup modern sanayi ise yeni kurulan birkaç fabrikadan ibarettir.

SUMMARY

Kargı county, our research area, take places in West Black Sea subregion of Black Sea Region. The county, which is interior zone of this subregion belongs to Lower Kızılırmak District.

Kargı, one of the counties of Çorum province has 1.394 km² area. Big part of the county which forms northern province is mountainous. Range of mountains extending in the west-east direction and very dissected valley in the same direction forms morphological units. East sector of the Ilgaz Mountains in the north, Kös mountain and Ada mountain are major highlands. Landforms of our research area which has sudden altitude change within short distance determine human-nature interaction of any lavel.

In the county where transitive climate between coast region and interior region prevails, annual temprature is 13.6 °C. Even in the january, the coldest month, temratures doesn't fall below 0 °C (1.6 °C). In the county having annual average rainfall of 358 mm, climate elements change with respect to landforms and altitude.

Plant cover of the region consists of forestry. Half of the total area is covered with forest. In the county, landforms, altitude and position conditions determines distribution of forest area. Accordingly, forest area composed of hyrophytes and xerophytes.

In the county having 57 villages, there are 2 towns, 100 neighbourhoods. In addition, many plateu settlements take place over the Ilgaz Mountains.

According to 2000 census 20.388 people live. Approximatly 80 % of the people live in villages. In the research area, densest population is in the walley plain. Average density of population is 16 people per km². Population decreases rapidly due to migration out of the county. As a result of migration starting after 1965 mainly due to economic concerns, today many villages and neihbourhoods in mountainous area are virtually avoid of people.

Main economic activities in Kargı county are agricalture, livestock and forestry. Differences in natural environment determine distribution and importance level of these activities. As a matter of fact, while agricalture is prevalent in hotter and waterable walley plain. Livestock is so in highlands. Major animal kinds are sheeps and cattle. As a result of large forest cover of the county, economic activities

based on forest provide additional income for these people. The county is poor in underground resources. In recent years marble quarries have started to run. Workshop type indusrty is traditional economic activity, modern industry consists of several factories.